

Del Col. de la Com. de S. J. de Granada R. B. B. E.

LAVRENTII

Grimalii Goslicii R. 8291

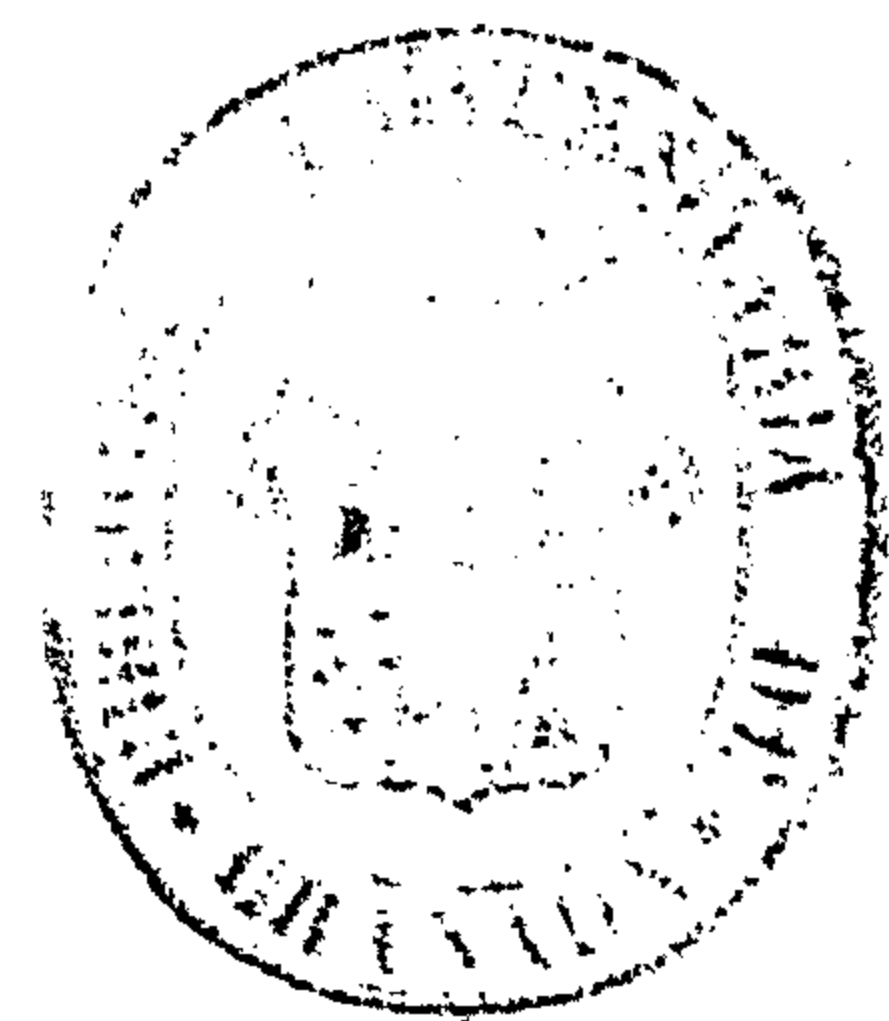
DE OPTIMO SENATORE

LIBRI DVO.

In quibus Magistratum officia, Ciuum uita
beata, Rerumpub. foelicitas
explicantur.

OPVS planè aureum, summorum Philosophorum & Legisla-
torum doctrina refertum, omnibus Respu. ritè administra-
re cupientibus, non modò utile, sed apprime necessarium.

Accesit locuples rerum toto Opere memorabilium Index.



CVM PRIVILEGIO,

VENETIIS, Apud Iordanum Zilettum,

M D LXVIII.

Del Col. de la Comj. de S. J. de Granada R. 8291

LAVRENTII

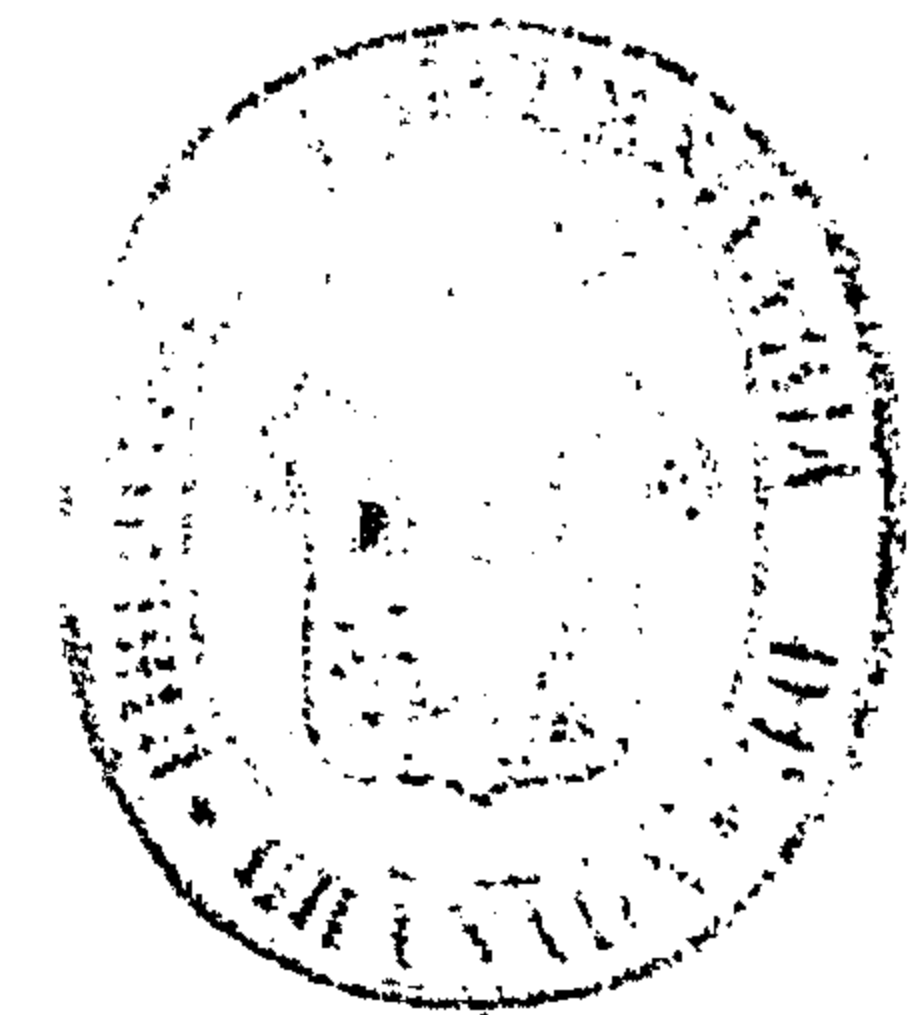
Grimalii Goslicii R. 8291

DE OPTIMO SENATORE
LIBRI DVO.

In quibus Magistratum officia, Civium vita
beata, Rerumpub. foelicitas
explicantur.

OPVS planè aureum, summorum Philosophorum & Legisla-
torum doctrina refertum, omnibus Respu. ritè administra-
re cupientibus, non modò utile, sed apprime necessarium.

Accedit locuples rerum toto Opere memorabilium Index.



CVM PRIVILEGIO,

VENETIIS, Apud Iordanum Zilettum,

M D LXVIII.

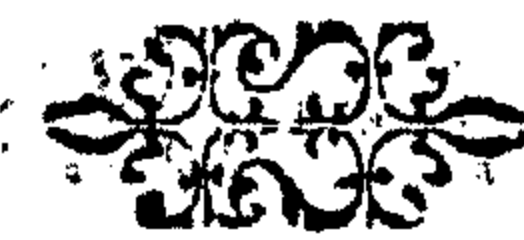
SERENISSIMO ET
POTENTISSIMO PRINCIPI

ET DOMINO D. SIGISMUNDO

AVGVSTO REGI POLONIAE,

MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVS-
SIAE, MASOVIAE, SAMOGITIAE, LIVONIAE, &c.

Domino suo clementissimo.



*EMO est sapientissi-
me REX, qui nesciat,
beatas eas civitates exi-
stimari, in quibus ci-
ues tranquillam vitam,
ac felicem traducant;
ut contra miseras, in
quibus ijdem haud satis magnis ad quie-
tem ociumq; sint instructi praesidijs. Ne-
que enim Respub. beata sine cive felici,
nec in Republica misera potest esse civis
beatus. Verum quapotentissimum ad civita-
tem, civiumq; beatitudinem efficiendam*

* 2 per-

pertineant, magna est, eaque doctorum iampridem hominum opinionibus confirmata dissensio. Etenim alij certis hoc legum praescriptis assequi nos posse, alij quaedam potius civilis disciplina institutione putarunt. Nonnulli clementi quadam ipsius caeli, sub quo vivimus, aspiratione ad honeste vivendum aptos reddi nos, ac quodammodo inuitari existimarunt. Quidam etiam optimorum opus hoc esse Regum duxerunt, si se ad eorum virtutes imitandas ciues contulissent, totosque se ad exemplum eorum ac similitudinem confinxissent. Atque horum quidem ego sententiam praeter ceteris verissimam esse, cum ex alijs, tum ex te potissimum, Auguste Rex potentissime iudico. Neque enim aliunde Reipublica Regnique nostri firmam quietem, ac beatitudinem proficisci arbitror, quam quod tantus est virtutis, ac sapientiae tuae splendor, ut omnium in se civium, populorumque conuertat oculos, ac pulchra sui imitatione accendat. Ciuesque

tui

tui eò studium suum omne ac diligentiam conferant, ut te in primis nutumque, uerò augustissimum tuum intueantur. quippe qui sentiant in summo, eoque iusto Imperio tantam inesse equitatem, atque clementiam, ut se non magis cogi ad obtemperandum, quam allici ad diligendum arbitrentur. Etenim magnitudo autoritatis tuae tanta est, ut ipse non modo Regni moderator, & legislator, sed quod in Republica libera maximum est, civium tuorum virtutis, laudis, & dignitatis iudex, censor, & estimator sis, Regnumque ipsum ita iustum est, ut iustius nullum in terris reperiri possit. Ipse praeterea principatum istum non, ut plerique, aut hereditate, aut sanguine, aut occupatione, sed una, qua in te, & maioribus tuis perpetuo floruit, constanti excellentis virtutis, ac sapientiae opinione, summa Polonorum omnium consensione adeptus es. Fuit enim, si verum fateri velimus, Jagelonum familia uberrimum Regum seminarium usque adeo, ut externa

gentes

gentes quoque moderati, fortisq; Imperij
speciem quærentes ex ea sibi Reges depo-
poscerint. Quorum utinam stirps in Hun-
garia & Bohemia diutius permansisset,
neque enim his arma tractantibus Turca-
rum Imperator eò, quo venisse videmus, po-
tentia processisset. Quæ quidem & si præcla-
ra atque admirabilia omnia sunt, tamen
graviora, atque ampliora eo nomine eva-
dunt, quòd ad summam iustasq; regendi quasi
habenas, Senatus tibi consilium adest tum
nobilitatis, tum prudentiæ laude præcellens,
idq; tuo potissimum iudicio, arbitrioq; de-
lectum. Cuius moderatione, ac sapientia non
minimam Regni nostri contineri quietem,
ac gloriam intelligimus. Omitto ceteros ma-
gistratus, qui etiam Reipub. felicitatem
non ornant modo & illustrant, verum etiam
amplificant, adeò ut Polonia dicatur esse do-
micilium libertatis, sedesq; veri ac iusti Im-
perij. Te verò id autore fieri, & effectore
quis non videt? Quæ omnia cum ego ab in-
eunte adolescentia admirari cœpisssem, ac pro-
cedente

cedente ætate, & iudicio augete quàm
præclaris Philosophorum, atque antiquis no-
bilium Reipub. institutis convenientia ef-
sent, viderem, putavi me non inanem ope-
ram esse adhibiturum, si qua aut ingenio meo
peperisssem, aut alicuius scriptis legendis ad
hanc rationem pertinentia collegisssem, ea me-
moria, posteritatiq; ad communem utilita-
tem hominum consecrarem, tuoq; in primis
ea nomini, qui huius laboris propè causam
dedisti, dedicarem. Non ut te aliquo modo
instituerem (neq; enim summa tua sapientia
cuiusquàm præcepta desiderat) sed ut his legè
dis virtutum tuarum similitudine ductus
oblectareris, teq; ei Imperio præesse gauderes,
quod iustissimum esse cum res ipsa, tum verò
antiquorum non contemnenda testimonia
comprobarent. Rem quidem magnam ac
multis difficultatibus impeditam, ipsam,
quam institui, de Optimo Senatore disputa-
tionem intelligo. Sed me difficilia quanquàm
infirmis viribus prosequente honestæ lau-
dis non improbanda, ut puto, cupiditas, com-
munisq;

minisq; hominum utilitas satis, ut arbitror,
excusabit. Te certè pro tua clementia,
quæ isti Maiestati, atque adeò toti Iage-
lonum familia insita est, boni
consulturum
esse, non dubito.



L A V R E N T I I

GRIMALII GOSLICII

De Optimo Senatore

LIBER PRIMVS.



VI SE TOTOS ad ea conferre studia so-
lent, quæ non priuatæ modò iucundita-
tis, verùm etiam vtilitatis publicæ, fru-
ctum in se continent; perfectam veraq;
laude dignam quærere sapientiam mihi
videntur. Sapere enim, vt aliis prodesse
possit, sapientem omnino decet. Om-
nium autem disciplinarum, quæ prodesse maximè delecta-
reque solent, nulla, mea quidem sententia, iucundior, nulla
vtilior, nulla præstantior est ciuili scientiæ; quæ felicitatis
humanæ dux est, et publicæ rei, communisq; vitæ magistra.
Quod cum ego multorum exemplis, vsuq; rerum non me-
diocri, verum esse cognoscerem; probaremq; sapientiæ ge-
nus illud, quod in Reipub. administratione versatur, et ra-
tione iudicioq; non falsa opinione, casuè, aut fortuna res
omnes moderatur: volui sanè, quid de optimo Senatore,
de eius item officio, virtute, dignitate sentirem, in me-
dium adferre, fructumq; diligentiaæ meæ, et cum his qui
respub. gubernantur sunt, et qui hac philosophandi ratione
se oblectant, communicare. Qua in re è penetralibus ci-
uilibus sapientiæ eruenda, mihi diligentius elaborandum pu-
taui, vt omnes summorum philosophorum arculas euolue-
rem, nihilq; huc adferrem, quod non sapientum legislato-
rum, senatorumq; prudentium pigmenta redoleret. Hoc
autem in persona senatoris effici posse maximè iudicauì,
quòd eum ob ætatis maturitatem, virtutes summo viro di-
gnas exercere crederem; tum in eo loco gradum tenere di-

A gnitatis

gnitatis scirem, ex quo ciues salutem, tranquillitatem, salutariaq; Reipub. consilia, petere consueuerunt. Neque ego senatoris ideam fingo, quæ sola mentis acie compræhendi solet, cuius in cœlis imago, in terris ne umbra quidem reperitur: qualem Plato Reip. Cicero Oratoris finxerunt. Nostra omnis dicendi ratio in medio posita est, et à communi hominum usu consuetudineq; non recedit. Quæ igitur ex Academiæ spaciis, ex officinis Rerumpub. ex ciuili sapientia, ex usu forensi, ex historiæ experientiaq; thesauris, de Senatore dici potuerunt, in hunc librum coniecta sunt. Et quod in bona ciuitate constituenda Plato iubet, hoc in optimo Senatore describendo faciendum putauimus; ut omnibus Populis, Ciuitatibus, Rebusp. peragratis, tanquam ad nudinas Senatorum profecti, quæ virtutes, qui mores, quæ leges, quæ officia placuissent auferremus, nostroq; Senatori traderemus. Cæterum quia videbamus ob uarietatem Rerumpub. varios quoque Senatores eorumq; virtutes et officia esse: propterea Reipub. formam, omnium iustissimam et communissimam descripsimus, in qua Regis autoritatem, et populi potestatem, Senatoris prudentia consiliumque moderatur. Vnde primum de Rerumpub. formis, generibus, felicitate, de ciuium vita beata, de Senatoris educatione, disciplinaq; nobis dicendum putauimus: uti Senator hoc pacto Rempub. quam gubernaturus est cognoscat, habeatque virtutum præcepta, quibus instructus, et honestè viuere, et ad tam amplæ dignitatis fastigium ascendere queat. Virtutes autem eius et officia, ita descripta sunt, ut eorum omnis cognitio, non huius modò nostræ, sed etiam aliarum Rerump. Senatoribus, utilis esse possit. Quoniam autem à Platone didicimus, tum beatas fore Reip. cum eas aut Philosophi regere cœpissent, aut qui regerent, se totos ad sapientiæ studia contulissent: ideò à sapiente viro, atq; ab hac Reip. ciuiliq; sapientia, nobis erunt de optimo Senatore capienda primordia.

Animantium omnium, quæcunque terræ continentur ambitu, prima conditione generatum hoc animal est, quem vocamus hominem. Hic. n. solus, ex tot animantium generibus naturisq; mundi est factus non incola modo ciuisq; ,
sed

sed etiam princeps et dominus. Eius verò dignitatis gradum et amplitudinem est, ab illo supremo cœlum terramq; regente Deo consecutus: qui eum huius vniuersi orbis, quasi communis deorum atq; hominum vrbis administrandæ, sibi socium asciuit, diuinaq; mente ornauit; uti consilio rationeq; deorum, mundi hoc imperium prudenter, sanctè, iustè gubernet. Societatis verò inter ipsum hominesq; causa est, mens et ratio: quæ perfectionem suam in hominibus adeptæ, similes eos Deo reddit, quasiq; mortales Deos efficit: ex quo vel agnationem, vel genus, vel stirpem cum his nobis esse putamus. Nulla sine Deo præsentate ratio bona est, semina in humanis corporibus diuina sunt disseminata: quæ si bonus cultor exceperit, naturæ et origini suæ similem fructum propagant: sin malus, non minus quam in solo sterili, vepres pro frugibus effundente intereunt. Homo igitur, qui seipsum norit, cuncta intelliget se habere diuina, mentemq; et rationem in se suam, tanquam imaginem aliquam sanctam putabit, tantoq; beneficio diuino, semper aliquid dignum, et faciet, et sentiet. Cùm itaq; Deo confociati simus, eiusq; gente et agnatione teneamur, omnino hunc orbem, quasi urbem et ciuitatem aliquam, eiusq; administrandi et regendi potestatem, cum Deo communem habeamus necesse est. Cuius quidem, quoniam ipse autor et architectus extitit, ortusq; noster ab eo rerum omnium parente emanauit: omnia nobis in eo regendo consilia, iura, leges à Deo petenda sunt: uti diuinus hic orbis, non hominis, sed immortalis Dei nutu, voluntate, sapientia, regi gubernariq; sciatur. Quemadmodum enim pecudes à pecudibus, sine aliquo pastore homine, custodiri et regi nequeunt: ita nec homines ab hominibus, sine duce Deo, benè gubernari possunt. Quod si aliquem imperare sine Deo, hoc est, absq; diuina voluntate, sapientia, prudentia contingat: non modò Rempub. omnem, sed vitam singulorum infelicem et miseram fore necesse est; frustra quis enim pro Reipub. excubat, si Deus non est eius custos et conseruator. Ex quo intelligendum est, omnem virtutem et sapientiam, à Deo ad homines peruenisse; eamq; causam maioribus nostris fuisse

Similes Deo homines quomodo.

Homo rationi obtemperans Deus quomodo est. Administratio Rerumpub. à Deo petenda est.

virtuti, fidei, concordia, sapientia, paci, publice templa dedicandi et consecrandi.

Quomodo verò à Deo administrandi imperii, consilia petenda sunt? an rerum omnium maximarum, minimarumque obsecrationes, ad aures diuinas perferri debent? Efficiendum id sanè est, à Diisque postulanda sunt omnia, curandumque ut preces nostrae, rationi non sint aduersae. Stultis autem et ratione abutentibus, non sunt in caelum eleuandae manus, non clamoribus feriendus aether, non vociferationibus diuinæ aures obtundendae, quasi melius exaudiantur, impetrentque leges iuste et recte gubernandi. Cæterum Deus sapientibus adest, cum illis est, intus est, et, ut Naso pulchre,

Est Deus in nobis, agitante calefcimus illo.

Spiritus hic sacra lumina mentis habet.

Sapiens vir quomodo Deus efficitur. Diuina ratio obsidet et occupat animum illorum, hanc uti colunt, ita colit illos ipsa, Deosque quodammodo efficit. Bonus et sapiens vir, sine Deo, nemo uiuit, est prouidus, sagax, plenus consilii: ad similitudinem enim Dei accedit propria virtute, quæ à vera ratione proficiscitur. Aequum est igitur, non, ut quidam præcipiunt, quòd simus homines, humana mortaliaque sapere, sed nos quantum fieri potest à mortalitate uindicare, et ei parti, quæ in nobis est optima, conuenienter uiuere. Quid est autem optimum in homine? nihil sanè aliud, quam ratio; huius beneficio Deum agnoscit, uirtutes exercet, bona percipit, mala euitat: hæc perfectum et absolutum illum, sapientem, magnanimum, iustum, fortem efficit. Satis apparet igitur, mundum administrari et regi ab homine mente et ratione diuina: ex quo sit efficiendum illi, uti eam ducem in ea semper administratione sequatur, omnia consilia, iura, leges, omnes denique cogitationes ab illo supremo Deo, hoc est, à diuina, quæ in eo est, ratione, tanquam ab oraculo petat: hoc enim modo prudenter, diuinè, iuste, semper eum imperaturus. Ut enim illa ratio, quæ Deo inest, et Deus est, summa lex est: sic in homine sapiente, hæc eadem cum est perfecta, Deus item et lex dicitur. Vnde Latrones, eos homines, quos sapientia iustitiaque laude, cæteris excellere putabant, diuino appellare solebant, qualem Homerus describit Hectorem.

Non

Non hominis certè mortalis filius ille esse uidebatur, sed diuo semine natus. Rationi igitur quicumque paret, ac eam ducem in omnibus dictis et factis sequitur, Deus inter homines iudicandus est; talisque solus Rex, Princeps, Rector huius uniuersi censendus. Is demum scit, quid agendum, quid consulendum, quid sentiendum sit, solusque cognoscit hæc bona, quæ à ratione et consilio deorum proficiscuntur. Quoniam autem huic principi et rectori est in hominum societate, et congregatione uiuendum, eaque societas partim in communi hoc omnium orbe, partim in ciuitatibus subsistit; necesse est, ut ad eam societatem, communionem, et coniunctionem hominum tuendam, lumen hoc ingenii, rationis, consiliique sui adhibeat. Vnde duas illi Respub. vel ciuitates tradamus gubernandas; alteram quidem Rempub. quæ Diis simul atque homines continentur; quæ non Africæ, Asiæ, et Europæ finibus, sed solis lumine, velut termino circumscribitur: alteram verò, cui nos ascripsit conditio nascendi, hæc autem Græcorum, Latinorum, Germanorum, Gallorum, Hispanorum, Polonorum, Lituorum, Rutenorum, et aliorum eius generis fuerit. Prioris Reipub. gubernationem, solo compræhensam animo tenebit, omnia perspiciciens, mente rationeque collustrans, ordinem et naturam, tam illius uniuersi, quem Græci *μακρὸν κόσμον* vocant, nos maiorem mundum; quam eius in quo uiuimus, spiramus, intelligimus, hominis scilicet, qui *μικρὸν κόσμον*, hoc est, minor mundus appellatur. Nam cum animus à corporis obsequio discedit, propriam naturam et officium amplectitur, illam aciem ingenii, quæ tam ad deligenda bona, quam reiicienda mala ualet, exacuit, uirtutes agnoscit, voluptates spernit, cupiditates subiugat, sibi imperat; quid hoc imperio gubernationeque dici, aut excogitari potest diuinius? Idemque cum caelum, terras, maria, omniumque rerum naturam perlustrat, et vnde illa procreata sint cognoscit, quod principium, quam causam, finemve habeant, quid in his aeternum, mortaleque sit, quæ stellarum natura, unde is ortus occasusque solis, lunæ motus, qui rerum omnium interitus, quæ elementorum, animalium, plantarum vis et natura: hæc inquam omnia,

Publicarum rerum consideratio duplex est

Mundus,
ciuitas
omnium
cōmunis.

Philoso-
phi.

nia dum percipit, ipsumq; supremum hæc omnia moderantem et regentem Deum, penèprehendit: in hac ille sapientia, atque in hoc conspectu cognitioneque naturæ, Dii immortales, quàm se, non ciuem et popularem, loci et ciuitatis alicuius, sed orbis totius, quasi unius vrbis Principem, merito potest appellare? Socrates cum interrogaretur, cuiãtem se else diceret, mundanum respondit: totius enim mundi se ciuem et incolam, ac quasi principem putabat. Quid Diogenes, ut refert Laertius, nonne *κοσμοπολύτης* erat? Huiusmodi ciuitas non Tyrannis seruit, non legibus à quocumque excogitatis est subiecta, non muris est circumdata validis, sed huius uniuersi spaciis compræhensa, motu et ordine naturali, quasi lege certa et perpetua, nec unquam mutabili regitur, elementorumq; est circumdata mœnibus. Eius ciues, diuino hoc nomine Philosophi appellantur, sibiipsis imperantes, et animum inexpugnabilem ab omni flatu fortunæ aduerso gerentes. Hoc principatu, nulla uis hostium eos detrudere, non arma cuiusquam depellere, non ignis uellus, tempestas uè exturbare possunt: semper inuicti, fortes, beati, liberi, metu periculisq; sunt omnibus uacui. Demetrius Antigonis filius, cum Megaram cœpisset, in qua urbe Stilpo Philosophus agebat, iussit eum ad se accire, rogareq; num aliquid rerum suarum amisisset, restitutum illi se omnia quæ uellet promittens: respondit ille, neminem se uidisse, qui vim ullam unquam Philosophiæ intulisset, tantum abest, ut eam eripere posset: huius possessione diuitem se esse, cætera hæc non curare, non enim sua magis, quàm obsidentium sibi uideri.

Publicæ
res & agē-
do & con-
templādo
reguntur.

Sed quoniam omnis ratio philosophantium, est partim in agendis, partim in contemplandis rebus occupata, necesse est, ut ex eo quoq; duplex genus publicas res gubernantium emergat. Quorum quidem primum eorum est, qui studium omne suum, in solam ueritatis cognoscendi scientiam conferunt; nec ultra progredi volentes, in eo portu quiescunt, sola contemplatione, huius orbis imperium, uelut habenis ingenii moderantes: hi etiam vitam ciuilem perosi, soliuagam et solitariam amplecti solent, iure, domo, tribuq; carentes: uti de eis cecinit Homerus. Quos ex eo loco, primum quidem

quidem oramus, ac deinde cum Platone compellimus ad Rempub. et eam uitæ rationem amplectendam, quæ ciuilis, et humana est, quam secundo loco in agendo, consistere diximus. Etenim cognitio contemplatioq; naturæ inutilis est, si eam nulla rerum actio consequatur, quæ in hominum commodis tuendis perspici debet. Quis est enim tam studiosus cognoscendæ perspiciendæq; naturæ, ut illi res philosophicas contemplanti, si nuntius perferat aliquis, ciues, amicos, cognatos, parentes, patriam deniq; si non illi subito præstiterit auxilium perituram, non anteponendam malit, omnibus stellis, elementis, mundi que totius considerationi et contemplationi, salutem patriæ? Ad agendum itaq; philosophum inuitemus, ipsique tradamus Rempub. non istam quidem communem omnium, quæ Solis et elementorum finibus terminatur, sed illam, quam iure, lege, genere que nostroprehendimus, et quæ ex hominum est congregatione, societateque conglutinata: futurum enim credimus, ut ab illo diuinarum rerum administrationem cognoscente, hæc humana melius, prudentius, et iustius gubernanda sint. Contemplatione enim rerum diuinarum suam instruxit et instituit mentem, et Deorum ratione, sapientia, legibus enutritus, ipsemet erit patriæ suæ, quasi Deus alter. Hac uoluntate sapientiaque præditus Solon Rempub. Atheniensium sumpsit gubernandam: Spartanorum Lycurgus: Eleatum Parmenides. Talibus informabant etiam legibus et institutis, Thebanum Epaminundam, Lysis Pythagoreus: Syracusum Dionem, Plato: Alexandrum magnum, Aristoteles: Periclem, Anaxagoras: Italiæ principes, Pythagoras: Octauium Augustum, Agrippa: multiq; multos. Vnde beatas illorum fuisse Respub. legimus, quod Rectores earum aut ipsi Philosophi fuissent, aut Philosophos ad Rempub. sibi socios, consiliariosque asciuisent. Huius sapientiæ gratia, Cato Senator præstantissimus, Athenodorum adamauit, Vlisses, uti refert Homerus, Charitum Philosophum, Pyrrhus Artemium, Traianus Plutarchum, Scipio Panætium, uirum æqui et iniqui, uti scribit Plutarchus, scientia cumulatum. Philosophia namque, si priuatum aliquem hominem

Contem-
platio si-
ne actione
ad Rem-
pub. inuti-
lis.

Philoso-
phi Rerū
publi. gu-
bernato-
res esse de-
bent.

Philoso-
phi pri-
uatorum
inutilis.

minem

minem nacta fuerit, qui gaudeat ocio, qui nihil agat, qui perexiguo in agello, tanquam magico circulo, circumdatus inhabitet, qui solis tantum calorem hauriat, solaque pera cinctus, et baculo subnixus inambulet, omnia contemnat, respuat, abiiciat: paruum aut nullam prorsus, hominibus utilitatem adfert, in vnoque quasi conclusa itipite marcescit, simulque cum eo interit. Verum si ciuilem, nobilem, et ingenuum virum, vel principem, et ad magistratus, resque gerendas natum et aptum hominem attigerit: nã illum diuinum, magnanimum, sapientem, prudentem effectura est.

Quæ verò Respub. huic tanto, tam prudenti, tamque diuino philosopho tradenda sit, dubitari potest: non tam enim de nomine Reipub. quæ est ordo quidam urbem incolentium, quam de genere, controuersia nascitur. Quemadmodum hominum diuersi mores, uaria studia, dispar conditio: sic Rerumpub. multiplex est gubernatio. Quarum singulæ, tametsi finis vnus causa, boni scilicet, quod est in hominum felicitate positum, constitutæ sint, eamque felicitatem peræque omnes expetant: diuersas tamen eius consequendæ rationes inire solent, variisque legibus et moribus vtuntur. Si quis enim leges Hippodami, quas Milesiis conscripsit inspiciat, si Minois, quas Cretensibus, si præterea Lycurgi et Solonis, quorum alter Lacedæmoniorum, alter Atheniensium Rempub. constituerunt: diuersissimas in eis leges, dissimiles magistratus, dispares Rerumpub. formas sanè viderit. Illi septem etiam sapientes, excepto Thalete, qui à Reipub. gubernatione se remouerat, diuersa studia, leges, imperia, pro ingenio ciuium, et voluntate sua, in Respub. induxerunt; variisque institutis et moribus eas administrarunt. Quæ res controuersis et contentionibus maximis locum dedit, ut multi tam ex Academiis, quam etiam scholis forensibus disputare non dubitarint, quot Rerumpub. genera sint, quæ uè ex multis laudari merito, et amplecti debeant. Platonem et Aristotelem cæteris in ea re præstitisse videmus; qui quidem naturis hominum, ac regionum huius orbis optimè perscrutatis, quæ Rerumpub. administrationes, quæ imperia, quæ leges, quibusque competant, doctè satis et diligenter

genter inuestigarunt. Horum familiæ nos sententiam secuti, tria inprimis Rerumpub. genera facimus: quorum primum sibi vendicat locum βασιλεια, siue μοναρχεια, Secundum Αριστοκρατια, Tertium Δημοκρατια: Latine dici possunt, regnum, optimatum principatus, et popularis Respub. Cum enim Dii animum in homine, tres partes occupare, triaque loca voluerunt, quasi Rerumpub. formas ac ideas in homine exprimere volentes, Regem ipsum, rationem scilicet, custodem Reipub. consultoremque, in capite tanquam arce constituerunt, ipsique soli principatum assignarunt. Secundam animi partem, ac rem illam et vigentem, mandatisque conficiendis aptam, ipsi adhaerentem pectori, nec longè à capite remotam, cum ipso principe coniunxerunt, ac consociarunt; quæ à Platone irascendi uis, et affectuum sedes dicitur. Tertiam, quæ iners quædam multitudo dici potest, petulans plerumque, proterua, procax, cupiditibus luxurians, voluptatibusque referta, subter præcordiis locatam, ab illis duabus discluserunt. In his animæ partibus, tanquam aliqua imagine, tres istæ Rerumpub. formæ perspicui possunt. Quarum quæ suprema est, Regiam gubernationem obtinet, ad imperandum semper nata. Secunda tametsi loco posterior, conditione tamen primæ non inferior est, si in omnibus illi paruerit. quemadmodum enim ratio sine affectionibus quasi satellitibus adiunctis, in Reipub. omniisque prorsus actione, debilis est et languida: ita Senatus sine ratione, qua partim duce, partim quasi milite, in rebus agendis, et prouidendis uti solet, mollis est et effeminatus. Quamobrem non incitè Aristoteles, rationis partem, vnã quidem absolutam et perfectam, ac in seipsa consistentem appellat, alteram uero ancillantem, sicut est is, qui obtemperat patri: quam rem expressisse Minutium Liuius scribit, dum erroris culpam apud Fabium, ex temeraria cum Annibale pugna deprecaretur. Sepe ego, inquit, audiui milites, eum primum esse virum, qui ipse consulat quid in rem sit: secundum eum, qui benè monenti obediat: qui nec ipse consulere nec alteri parere scit, eum extremi ingenii esse. Hæc Optimatibus competit, quod hi et à ratione vires, et ab affectionibus audaciam in rebus agendis accipiunt

Animæ diuifio.

Ratio sine affectionibus languida.

Vis rationis duplex

piunt. Vnde de quodam pulchrè Poeta.

Non hic sine numine diuum Furit.

Similitudo Rerum pub. in domestica familia.

Regis officium.

Tyrannus a rege quò dignoscitur.

Obliquarum Rerum pub. diuisio.

Tertia pars animæ, gubernationem plebis designare uideatur, ubi multitudo quælibet audendi, legesque ipsas condendi potestatem habet: quæ eò sæpe in contentiones et discordias prolabitur, quòd naturam gerat voluptatibus ac libidinibus obnoxiam, illudque uitæ genus contemnat, quod est rationi et virtuti consentaneum. Rerum pub. etiam exempla et similitudines, in familiis reperiri scribit Aristoteles. Nam imperium, quo pater utitur in liberos, Regiam gubernationem repræsentat: filii enim patri curæ sunt, quibus, ne quid unquam desit, prouidet, vnus pro omnibus inuigilat, eosque delinquentes, emendare potius, quam punire solet: talem etiam rex bonus erga ciues suos se exhibere debet, et propterea ab Homero Rex Iuppiter, Deorum et hominum pater appellatur. Viri in vxorem potestas, optimatum Imperium videtur imitari, iuste siquidem vir imperat vxori; atque ea, quæ honesta sunt iubet efficere. Democratia fraternalis societas similis est, sunt enim pares, solisque ætatum gradibus inter se differunt. Quemadmodum autem pater, si erga filios impium, crudelē, et inhumanum se exhibet, Tyrannus eorum non pater est: ita Rex, si priuatæ utilitatis causam agat, ac erga ciues suos impius sit, leges contemnat, turpiter uiuat, Regis prorsus amisso nomine, Tyrannus uocari solet: similiter et vxor cum uiro dissentiens, et tam liberorum, quam domesticæ rei utilitatem, aut negligens, aut abiiciens, ab optimo uerisque parentibus digno, deficit imperio. Fratres quoque immanitate, odiis, contentionibus efferatos, communesque res propter luxum, et ignauiam negligentes, iustam autoritatem imperandi regendique uidemus amittere. Vitio igitur gubernantium, rectæ Respub. in obliqua et contraria mutantur imperia; quæ tria sunt, *τυραννίς* regno contraria. Paucorum potentia, Græcis *ὀλιγαρχία* siue *δυναστεία* dicta, quæ opponitur Aristocratia. Tertia *δημοκρατία* hoc est plebis potentia quædam et insolentia, quæ democratia obiicitur. Politia, quam Plato et Aristoteles Rempub. popularem quandoque uocant

uocant, ad omnem statum Reipub. benè constitutæ referri potest, est enim generalis uox, et unamquamque ciuilem administrationem denotat. Addit Plato septimum genus, regem scilicet, legibus gubernantem; quod genus Reipub. omni reliquæ gubernationi præfert: Duplicem enim hic Regem facit, alterum quidem alligatum et constrictum: alterum legibus prorsus solutum et liberum. De his Regibus ea est Platonis sententia. Vnius principatus, inquit, bonis præscriptis, quas leges dicimus, informatus, ex omnibus sex Rebuspub. optimus est: sine legibus uero, grauis quidem, et ut sub eo quis uiuat molestus: uerum si cæteræ Respub. sine legibus sint, in eo optimum est uiuere, septimo excepto: ille enim ex omnibus Rebuspub. eligendus est, tanquam Deus ex hominibus. Rerum pub. diuersitates, non à fortuna datas, uel cælo delapsas, sed ab hominum uel moribus, uel ingeniis, uel educatione profectas esse credendum est. Terrarum præterea et regionum situs positionesque Cæli, locorumque diuersæ naturæ efficiunt, non hominum modò, sed Rerum pub. etiam uarietatem. Quid dicam de seditionibus, bellis, inimicitias, quæ plerumque magnas, et benè constitutas euertunt Respub. in statusque commutant contrarios? Ea enim est humanarum rerum conditio, ut illis optimis, sæpe adnascens malum adsistat, uirtutibusque uitia ita sint admixta, ut facillè homines à uirtutibus delabantur ad uitiositates. Aliquando Respub. licet optimè sint constitutæ, malos tamen rectores adeptæ, uel euertuntur, uel ex vno in aliud Reipub. genus commutantur. Vnde ex Regibus, Tyranni, ex optimatum imperio pauci potentes, ex populari Reipub. turbæ et plebis licentia Tyrannisque nascitur, itemque aliæ ex aliis. Plato fatalem quandam Rerum pub. mutationem, cæli syderumque propensione fieri scribit. Diuersitas præterea Rerum pub. oritur ex hominum ordinumque uarietate: sunt enim in quibusdam multi diuites, in aliis pauperes, in nonnullis nobiles, milites, Agricola, in plerisque mercatores, opifices. Vbi igitur multitudo mercatorum, opificum, agricolarum uincit cæteros, ibi statum popularem fieri consueuif-

Politia.

Platonica Regum diuisio.

Diuersitatis Rerum pub. causæ.

Malis gubernatoribus perit ciuitas omnis.

Qui homines competant cuique Reipub.

se: ubi diuitem, paucorum potentiam: ubi bonorum, sapientum, et uirtute excellentium: optimatum principatum. Tria sunt, Aristotele consentiente quæ in Reipub. gubernatione certant, libertas, diuitiæ, uirtus. Nam generis nobilitas (quæ quarto loco numerari solet) duorum est comes: uirtutis et diuitiarum. Vnde locupletum et pauperum æqua mixtio, popularis Respub. appellatur: ipsorum diuitem factiones, paucorum potentia: omnium uerò trium, liberorum scilicet, diuitem et bonorum consensus, status optimatum dicitur. Talis autem Respub. fuit Chartaginensis, nam et diuitem, et proborum, et ingenuorum in ea ciuium ratio habebatur. Omnes Rerumpub. formas, quas uel hominum usus, uel philosophorum, legislatorum uè excogitauit industria, recensimus: quarum quidem optima quæ sit, uti diximus, haud facillè iudicari potest. Nullus enim est, qui non suam, in qua natus est, ac educatus, Rempub. quàm alienam amplecti, laudareque malit. Sunt quidam qui Regali pareant imperio libentius: illi uerò maximè, qui natura sunt idonei, ad perferendum in ciuili administratione uirum uirtute, rebusque gestis præstantem. Cappadoces quòd multis seculis sub regibus uixissent, regum posteritate deficiente, spreuerunt à Romanis porrectam democraticam libertatem: vnde datus erat illis Rex Ariobarhanes, Latini nominis socius atque amicus. Athenienses contrarium faciebant, nam semper ad *δημοκρατίαν* recidebant, unius et paucorum dominationem ferre nescientes. Inueniuntur nonnulli qui Tyrannos facillè perferunt, ut olim Siculi, quorum Respub. Tyrannorum fuit semper alumna: ut etiam omnis ferè gens Asiatica, quæ natura seruilis est, et tyrannicæ temporibus etiam nostris est subiecta dominationi. Ciuili imperio populus ille, ut Aristoteles scribit, potissimum est aptus, qui è rebus præclarè gestis, belloque gloriam quærere consueuit, et propterea dignitatis memor, tam parendi, quàm imperandi uicissitudine gaudet. Sed ad optimam Rempub. nostra se conferat oratio.

Omnino qui de optima Respub. dicere uult, huic ante

te omnia optimum genus uitæ cognoscendum est: hoc enim ignorato, Respub. optima ignoratur. Sciedum est illi prætereà, qua ratione homines ad rectè uiuendum informantur: tales enim Respub. sunt, quales habent homines. Quòd autem optimum uitæ genus existimandum sit, uarià est philosophorum opinio: Stoici enim, Peripathetici, et Epicurei inter se digladiantur, hominesque in diuersas sectas, et uiuendi opiniones distrahunt. Nos Peripatheticis censemus adhaerendum, eorum enim ex familia uiri prodeunt bonis cumulati perfectioribus: qui ad uirtutis possessionem, rerum etiam externarum usum aggregant, quibus sanè uera felicitas hominis non modò exornatur, uerùm etiam perficitur. Et propter id, eorum ad uitam beatam institutiones tam hominibus, quàm Rebuspub. utiliores esse creduntur. Stoicos asperam uitam et felicitatem adamantes, solaque uirtute contentos, eatenus sequamur, quoad illi consenserint, hominem uirtutis causa bonis externis indigere: quæ natura, fortuna uè ad usum hominum necessarios excogitauit, ut eorum possessione felicior, melior, perfectior euadat. Cum enim felicitas in numero perfectorum sit, perfectum autem est id, cui nihil deest: certè qui felix esse uolet, omnibus absolutam numeris felicitatem habeat necesse est. Prudens igitur esse debet, iustus, temperans, fortis, diues, honoratus, pulcher, sanus, robustus. Quandoquidem hominis uita beata in felicitate consistit, isque ex animo et corpore conflatus est, necessariò requiritur, uti tam animo quàm corpore felix sit: altero enim infelici, et ad uitam feliciter agendam inepto, perfectè felix dici nequit. Si prætereà felicitas bonorum finis est, bonis abundet necesse est: quæ cum quis habet, intelliget se non solum sibi natum esse, sed felicitatis suæ fructuum, uti Cicero dicit, partem patriam uindicare, partem amicos, partem parentes, cognatos, affines: quibus quidem omnibus, si felix uideri uoluerit, expromat oportet, non illos modo thesauros animi, iustitiam scilicet et prudentiam, sed alios etiam, ad uitam et usum hominum à natura

Nobilitas
vnde.

Qui Regi
bus liben
tius parèt

Gens Asia
tica natu
ra seruilis

Optima
Respu. ex
optimo vi
tæ genere
cognosci
tur.
Quales ci
ues sūt ta
lis est Re
spub.

Felicitas
hominis i
quo confi
sit.

à natura datos. Liberali enim homini pecunia opus est, ad actiones liberales, iusto ad remunerationes; fortis potentia eget, ut aliquid hac ratione dignum sua virtute faciat; temperans auctoritate, licentiaque. qui enim sciri potest, sit ne talis, an uero alius? Triplex, philosophorum sententia, vitæ genus est pronunciatum. primum quod in agendo, secundum quod contemplando, tertium quod in voluptatibus occupatur. Hoc ultimum, voluptatis et libidinis mancipium, belluarum, et infimorum hominum est: illud, quod in rebus agendis versatur, si philosophia, virtutibusque caruerit, ineptum est, et magnis vitiis expositum: quemadmodum et id quod in veritate peruestiganda latet, si ab agendis rebus seiungitur, prorsus inutile. Sicut enim Solis aciem assidue contemplantes, ardore vehementi excæcantur; ita mentis acies, dum continuo seipsam tenore contuetur, illaque summa et excelsa speculatur, totum hominem hebetat, inertemque et languidum reddidit. Duplex itaque genus viuendi, quibus virtutem summo studio colere, vitamque beatam traducere vult, sibi putet amplectendum, ciuile, et Philosophorum: hoc est, Actionis et speculationis: his enim duobus ad Dei similitudinem accedimus, vitamque felicem ac beatam agimus. Qui diuinarum rerum speculatione, cogitationeque mentem suam erudit, is profecto Deo non potest non esse charissimus. Deo namque homines hi, qui secundum animum, et rationem viuunt, chari sunt, quod illi similes fieri cupiunt, qui itidem est animus: simile enim simili semper est amicum. Cæterum qui ad speculationem, honestas etiam adiungunt actiones, hi quoque diuini et felices dicendi sunt. Nemo est profecto qui nesciat, Deos inter omnia bona homini præstantissimum munus dedisse rationem, ut huius beneficio, omnia quæ cælo terraque continentur, inuestigaret, Deumque agnosceret, coleret, veneraretur. Qui igitur ex hominibus, naturæ, munerisque sui non immemores, hoc diuinum rationis donum ante alios excolunt, et tam contemplandis rebus diuinis et humanis, quam agendo, ad summi Dei similitudinem accedunt, communesque Diis, et hominibus virtutes exercent: hi tanquam à Deo geniti procrea-

Triplex vitæ genus.

Duplex vitæ genus amplectendum.

Ratio præstantissimum donum deorum.

tiisque sint, Diis inter homines habentur. Econtrario, naturæ humanitatisque suæ obliuisci, solisque sensibus adhærentes, et aerem illam, vigentemque mentis partem, aut negligentes, aut prorsus deferentes, facie nomineque solum sunt homines, illa autem vera hominumque propria natura, et dignitate carent. Est igitur hæc hominum varietas et dissimilitudo, ut alii propter rationis et uirtutis exercitatio-
 nes, liberi sint, nobiles, ingenui, et ad imperandum geniti: alii serui, rudes, agrestes, ad seruiendum parandique apti. Ex quo Respub. omnisque hominum societas prudentioribus obsequi, et magistratus, honores, imperia, deferre solet; eosque imperantes colit, et obseruat. Præclare Plato Deum in creandis hominibus, naturas hominum ita dis-

Cur alii liberi, alii serui.

Homini conditio diuersa.

Principum cura in educandis liberis.

Ratio vitæ institutæ de qua duplex.

In rege eligendo quæ spectanda.

In Monarchia qui regem Imperio præficiunt, uirtutis in pri-

inprimis, rerumq; præclare gestarum ratione ducuntur, quibus si aliquem excellere vident, Regem illum, quasi Deum inter homines iudicantes efficiunt, illud præ oculis vulgatum habentes: Rex eris si rectè facies. Est enim iustum imperium, in quo præstat imperans virtute, sibi subiectis, eisq; imperat, non tanquam dominus seruis, sed velut filiis pater. Athenienses, vt Demolthenes in oratione aduersus Neæram scribit, post institutam à Theseo Rempub. Regem, è virtute præstantioribus eligere, ac porrigendis manibus designare solebant. Erat apud omnes populos, quondam Regis electio sancta, et auspiciò fieri solita. Romulus post visos duodecim uultures, uti Linius; vel post fulgur à sinistra ad dextram partem elicatum, uti Dionysius scribit, in Regem fuit inauguratus: legeque cautum apud Romanos erat, ne quis inauspicatò regnum vel magistratum iniret: mansitq; apud eos religiosum, ius auspiciorum. Regnandi munus esse diuinitus institutum, Homerus et Isocrates scribunt, vt similitudo quædam diuinæ maiestatis in solis regnantibus cerneretur. Persæ Reges suos pro Diis colebant, ac maiestatem, quasi tutelam esse Reipub. credebant. Prisci quoq; Latini, Indigetes Reges vocabant, quasi Deos ex hominibus factos, quales erant Aeneas et Romulus, quorum corpora post mortem nunquam apparuerunt. Regum electio, optimorum liberorumque populorum, et virtute præstantium propria solet esse: tales enim Tyrannos, et virtuti Reges inimicos, odio prosequuntur: immo vetus Dei nostri lex, omnium optimos, et Deorum voluntate quasi declaratos, in solium regale euehit. Qui hæreditarios Reges præficere cæperunt imperiis, hi uel seditiosorum ciuium, vel barbarorum mores primi sunt secuti, apud quos dominatu et Tyrannide cuncta administrari videmus. Optimatum Respub. ex viris virtute præditis constat, qui quide n laudantur, quòd virtute cumulati ornatiq; sunt, et quia Rempub. sic administrant, vti viros bonos decet, et à legum virtutumque nihil discedentes præscripto. In statu populari, aliter se omnia habere consueuerunt; Cùm enim eius finis sit libertas, omniaq; voluntate plebis, et impetu regantur, sæpius apud eos virtutis

Regis electio.

Hæreditarii Reges.

Optimatum Respub.

Democratia.

tutis, rationisq; locus negligitur. In ea enim Reipub. ciues ea ratione boni dicuntur, qua boni sunt et utiles Reipub. non qua uita honesta, quæ in uirtutis actione consistit. Unde uirtutem illi non honestate, sed utilitate et libertate communi metiuntur. Ius enim populare est, vt æquale quisq; non dignitate, sed numero obtineat, non id iustum iudicans, quod iustè fieri debeat, sed quod pluribus uideatur, id etiam et honestum putans, quod est populari fama gloriosum. Itaq; si in aliqua Reipub. uirtutis et officiorum iura peruertuntur, in hac certè id plerumque accidit. Si enim uiri boni in ea reperiuntur, qui uitam popularem contemnant, ciuesq; monendo, reprehendendo, corrigendo, ad honestatem uirtutemque reducant: hi mox tanquam communis libertatis hostes, ostracismo, probris ignominiiis afficiuntur, et quandoque occiduntur. Hoc genere poenarum, in Democratiis Græcorum erant affecti, Cymon, Aristides, Thucydides, Socrates, Themistocles, Damon: Romæ, Camillus, Scipio, et alii plurimi. Præclarum illud et memoria posteritatis dignum, de Aristide, homine uirtutis prudentiæque laude præstanti, qui propter integritatem uitæ, moresq; honestissimos, iustus ab omnibus uocabatur. Eum cùm Athenis, Ostracismo comitia essent indicta, rusticus et agrestis quidam, literarumque inscius, in forum properans obuium habuit, ac testula oblata, summis flagitauit precibus, ut Aristidis in ea nomen inscriberet. Attonitus ille, cùm quæsisset, an aliqua ab Aristide fuisset unquam affectus iniuria, minimè uerò, immò ne se hominem quidem nouisse, sed uulgatum illud iusti cognomen, æquo animo ferre non posse, respondit. Ephesios quoq; Hermodorum principem è ciuitate pellen-tes sic locutos ait Cicero: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, et apud alios sit. O præclaros Reipub. populares mores: uerum herclè uerbum illud est Platonis, quod paulò ante commemorauimus, tum demum Reipub. omnem perituram, cùm eam æs aut ferrum, id est homines stulti, et ad seruiendum magis quam imperandum nati gubernarint. Hi enim postquam ex aliquo successu belli, spiritus altos arripuerint, ad eamq; rem magistrōs, et duces

Ius populare.

Aristides iustus.

C et duces

et duces populares, qui eos laudent, in cœlum tollant, uirtutes illorum prædicent, nacti fuerint: tum uerò dulcissimo, quasi post diurnam famem, gloriæ cibo inescati, uiros prudentes, sapientes, ducesq; suos eiiciunt, ipsi mox imperiumprehendunt, ac illud ex arbitrio uoluntateq; sua gubernant. Vnde Respub. illorum minimè diurnas esse uidemus. Voluntatum enim distractione, consilii inopes fiunt, post longamq; contentionum et factionum insolentiam, à paucis uel ab vno potente occupantur. Sic populus Atheniensis fecit, qui cum naualis uictoriæ in bello aduersus Medos autor extitisset, flatu illo fortunæ secundo nimium elatus, magnas in Repub. turbas, ac seditiones concitauit: bonis ciuibus frustra rectam in partem nitentibus. Popularis quandoq; Reipub. principium et origo solet esse, uel seditio contra optimos inita, quod Romæ contra Reges et Senatum multoties accidisse legimus: uel aliquis rei benè gestæ successus, quo inflati, dominorum animos induunt, ac Rempub. occupant: quod Athenis uti dixi post Medorum, Romæ post Chartaginesium opes fractas, fecit populus. Plerunq; accidit, ut principum Tyrannide et iniuriis plebs irritata, in libertatem se, uel ui, uel armis uindictet, principibusq; eiectis, Rempub. ipsa administret: id Heluetios nostris temporibus fecisse uidemus. Imperium populare legibus bonis firmatum, et institutum, iustum esse solet et politicum; plebis autem, non legum et populi iudicio administratum, iustæ Reipub. nomen amittit. De Oligarchia et Tyrannide, nihil hic dico, hæc enim imperia iniusta sunt, et optimæ Reipub. uirtuti, uitæq; ciuili et honestæ contraria. Vnde in præstantia cuiusq; gentis, et Reipub. excellentia cognoscenda, spectari debet in primis, Imperium, leges, libertas: sunt enim cæteris illi præferendi, qui in optima Repub. iusti sunt et liberi: eoq; maiorem laudem merentur, quo sunt in ea retinenda constantiores, firmiores, et antiquiores, quæ res ad generis nobilitatisque antiquitatem etiam pertinere putanda est. Lacedæmonii laudantur ob id, quod septingentos annos, sine aliqua uel morum, uel legum, uel Reipub. mutatione uixerunt. Cuius laudis gloriæq; usura fruuntur nostris temporibus Veneti:

Causam
tationis de
mocratia.

Oligar-
chia et Ty-
rannis.

Præstantia
Reipu. ex
quo iudi-
cari debet

Lacedæ-
monii.

Veneti.

neti: qui mille annos constanter eundem Reipub. statum retinent. Omnes Rerumpub. formas earumq; naturas hominesq; percensuimus, ex his facilè ut appareat, regnum, et statum optimatum, aliis præstare: hunc quidem quoniam in eo plures boni sunt, publicis fungentes muneribus: illud uerò, quod una omnium est ad publicum bonum conseruandum uoluntas, vna mens quasi regina: et si quis inter omnes bonos optimus est, hic honoratur, ipsiq; summa Reipub. administrandæ committitur. In his præterea duabus Rebuspub. optimæ uitæ ratio, quæ non solum ciuitates, uerum etiam ciues ipsos felices ac beatos efficit, exprimitur. Quidam optimam Reipub. formam esse putant, si fuerit ex tribus hominum generibus, ordinibusq; temperata et constituta: proptereaque Lacedæmoniorum Rempub. laudant, quod ex optimatibus, id est Senatoribus erat composita: ex unius Imperio, Regibus scilicet: è populo, is enim in Ephoris consistebat, eo quod ex populo eligebantur. Polybius Rempub. Romanam summis in cœlum effert laudibus, quod ea quoq; conflata fuisset et compacta, ex Rege, Optimatibus, et populo; in hac Reges insolescere non poterant, metu populi; populus Reges despiciere non audebat, propter Senatores. Quod genus Reipub. non sine ratione iustissimum fuit existimatum. Sicut enim in fidibus concentus, ex dissimilium uocum moderatione, concors efficitur: sic è summis, infimis, et mediis ordinibus, uti Cicero dicit, tanquam sonis, ubi harmonia est effecta, arctissimum atq; optimum est in Repub. uinculum, omnium incolumitatis. Optimam hanc quoq; nos Rempub. esse iudicamus, quæ primum ex bonis, ac uirtute præstantibus ciuibus, tum ex tribus his hominum ordinibus, Rege, Senatoribus, et populo consistit. Regem quidem ut legibus astrictus et alligatus sit, idq; quod honestum est faciat, Senatus consiliis pareat, talem esse cupimus. Lex enim in omni Repub. summa ratio est, cui qui obtemperat, Deo paret, qui summa itidem est ratio. Senatores eodem modo viros summa uirtute præditos esse uolumus, qui sint inter Regem populumq; interiecti, quorum consiliis gubernetur Respub. ut salua sit semper et incolumis:

Quæ sit
optima
Respub.

Lacedæ-
moniorū
Respub.

Romana
Respub.

Optima
Respub.

Rex qua-
lis esse de-
bet.

Legi pare-
re Deo o-
bedire est

Senatorū
potestas.

horum potestas omnis et autoritas, in consulendo, iudicando, imperando consistat: illosque Rex ut amicos et consiliarios habeat, ac illorum virtute, consilioque, rebus in arduis utatur, et propter eos, multorum pedum, oculorum, manuum, rex dicatur. Quemadmodum diuini magis quam humani est ingenii, Reipub. unius consilio administrari posse, ita pluribus eius administrandae curam suscipientibus, vnumque conficiendorum consiliorum, negociorumque Regem autorem, et confectorem habentibus, recte omnia succedere putanda sunt. Qui enim de sua vnus sententia omnia gerit, superbus magis est quam sapiens. Senatorum consilia, utilia sunt Reipub. si ab uno Rege conficiantur: inutilia uero, si plurimos habeant confectores. Sicut qui multos seruos habet, ubi quid faciendum imperat, omnes currere, nihil tamen efficere videt, uni uero negocium committens, uoti sui compos esse solet: ita in Reipub. accidit, multis potestatem regendi et consilia Reipub. Senatusque conficiendi habentibus, alteri enim alteros intuebuntur, remque confecturos alios sperantes, ipsi negligent, desertoresque negociorum, ac Reipub. munerum efficientur. Mala est multitudo regentium, ut dicitur, Rex unicus esto. Sicut à corde caput, absque uitae periculo separari nequit, ita in Reipub. regem à Senatu, nullo modo separandum censemus: horum enim disiunctione, dissensio in Reipub. et omnium rerum confusio, interitusque sequitur. Senatus autem in Reipub. utilior est Rege, quod consilium praestat tam ipsi, quam Reipub. non minus quam haec uitalis animae pars: quae in corde constituta est, uitam suppeditat illi, quae rationis est particeps, et in capite locum possidet. Rex etiam non minorem utilitatem exhibet Reipub. consiliis Senatus, tanquam suis eam gubernans: imperat enim omnibus, quamuis eorum consiliis utitur: non minus ac ratio, quae tametsi sensuum omnium seruitio, in conficiendis rebus uti solet, est tamen omnium praestantissima. Rex igitur consilio Senatus obtemperans, melior et sapientior fit omnibus; instructam enim et perfectam rationem gerit, disciplina, consiliisque multorum. Hoc igitur modo Rex optime gubernabit, non enim propria, quae saepe distractum eum

reddere

Senatus
utilitas.

reddere potest, sed communi omnium ratione et consilio res administrabit: eoque modo perfectae et absolutae rationis erit, quam qui habent, Dii inter homines esse putantur. Ut enim manus in digitos diuisa, firmiter ad res omnesprehendendas, et commodior est: sic in administranda Reipub. socios, adiutores, et consiliarios adhibens, melius et prudentius gubernat. Non enim vnus aptus ad omnia esse potest: Alexander Macedo, parua manu maximas hostium copias fundebat: Pyrrhus metandis castris locum eligere sciebat: Annibal vincere, at uti victoria nesciebat: Philopæmen ad nauale praelium: Cleon ad copias terrestres ducendas, idonei putabantur. Orator Cicero, Pompeius Imperator, Cato Senator, Scipio praestabat utrisque, sic multi alii, in sua quisque Roscius arte est, ut dicitur. Ordinem popularem, in hac nostra Reipub. qui eius gubernandae particeps sit, talem esse volumus, qui è ciuibus genere, nobilitate, virtute praestantibus constet: atque iis omnibus ad statum optimatum proximè accedat: Senatorum enim et caeterorum magistratuum seminarium erit, eoque solo distabunt inter se, quod illi in magistratu constituti, ac aetate et dignitate praelati, caeteris praestantiores et honoratiores fient: populus uero sine magistratu, vitam aget ciuilem, et magistratibus obedientem. Neque enim popularem ordinem esse volumus, ex multitudine, agricolis, opificibus, caeteraque hominum colluione conflatum; sed ex ingenuis ciuibus et nobilibus, penes quos sit potestas gubernandae Reipub. posita. Cum enim de optima Reipub. omnis nostra est instituta oratio, ea uero sit, in qua populus est felix, felicitas autem ex virtute proficiscitur, necesse est, ut illa genus hominum ad virtutem, felicitatem, honestatem, naturam et aptum habeat. Itaque artifices, mercatores, seruos, à Reipub. arcemus: vilis est enim eiusmodi hominum vita, et uirtuti aduersa. Qui tametsi ad ciuilem societatem tuendam utiles sunt, quoniam tamen artes, hominibus liberis minus dignas exercent, à Reipub. administratione prorsus arcendi sunt. Ex quo Constantinus Imperator lege cauerat, ne quis ex negociatoribus, et infima plebe, magistratum gerere possit: non enim ciuitates necessariorum magis, quam

Vnus homo non est aptus ad omnia.

Ordo popularis.

Mercatores opifices & serui à Reipub. arcendi.

Constantini edictum de ineudis magistratibus.

quàm honestorum hominum causa constitutas esse, credendum est. Neque verò propterea contemnendi sunt, aut infima miseraq; conditione habendi; iniustum est, et ad concordiam civium efficiendam inutile, eos omni honore et præmio privare velle, qui participes onerum sunt, et sine quibus Respub. nullo modo stare potest. Quare iusti ac illis convenientes honores, tribuendi sunt, proponenda etiam virtutum præmia, ut quemadmodum inter nobiles et ingenuos, ita etiam inter hos, qui virtutis aliquod insigne specimen ediderint, honoribus afficiantur. Aristoteles, eiusq; doctor et magister Plato, sex ista enumerant, quibus omnis Respub. abundare debet, et sine quibus consistere nullo modo potest: in primis quidem alimenta constituunt, quorum acquisitio, ad agricolas pastoresq; pertinet. Secundo, artes vitæ necessarias: hæc enim integumentis ad corpus, operibusq; cæteris indiget, quæ res opificum scientiam requirit. Tertio arma, tam enim ad propulsandos hostium impetus, quàm malorum temerarios ausus reprimendos, utile est Reipub. paratos, et exercitatos habere milites, qui eam defendant, et pacatam liberamq; periculis incursionibusq; vicinorum hostium efficiant. Quarto pecuniam, ad usus civiles et militares necessariam. Quinto rerum diuinarum administrationem. Sexto, iudicia et consilia: est enim necesse, ut optimis consiliis Respub. gubernetur, et iniustitia, vis, iniquitas hominum, in ea reprimatur, punianturq; hi, qui cæteros iniuriis afficiunt, leges contemnunt, et iniuste viuunt. Ex his apparet, omnem Rempub. ex hominum sex constare generibus, Agricolis, Opificibus, Mercatoribus, Militibus, Sacerdotibus, et Iudicibus, vel Consultoribus. Itaq; tria relinquamus, nec ad Reipub. gubernationem admittamus, Agricolas, Mercatores, et Opifices. Hanc enim hominum turbam, ad opera Reipub. seruitiaq; natam et aptam, non ad gubernandum esse videmus. Liberum et ingenuum populum Respub. requirit, qui eam felicem reddat: quiete autem et liberali ocio, honestoq; labore opus est, ad felicitatem comparandam, et Rempub. gubernandam: quibus carere videmus, sordidis et illiberalibus deditis artibus. Duo itaq; hominum

Quibus Respub. abundare debet.

Quot hominum genera habeat Respub.

num genera, ad Rempub. restant accersenda, Milites et Consultores. Cum enim in omni Repub. duo maxime tempora spectentur, pacis et belli, peræquum est eos, qui tam pace quàm bello Rempub. conseruaturi sunt, Ciues et Rectores eius solos esse ducendos. In bello armis, in pace consiliis, seruatur status Reipub. proinde penes Milites et Consultores, eius tam conseruandæ, quàm regendæ, potestas reponi debet. Huic igitur ordini, quem popularem esse volumus, magistratus capiendos et eligendos, cæteraq; iura quæ ad libertatem et felicitatem civilem conseruandam pertinent tribuamus: non quidem pariter omnibus, sed pro cuiusq; virtute et dignitate singulis. Nam iuniores militiam obibunt, quòd sint viribus robustiores fortioresq;: seniores verò magistratus gerent, tanquàm sapientiores. Itaq; ex hac distributione officiorum, necesse erit illud euenire, quòd in omnibus Reipub. esse solet præstantissimum et sanctissimum, ut magistratus à senioribus et prudentioribus gerantur, sine ulla reliquorum iniuria: à quibus iuuenes ac imperiti remouentur, quòd nullum adhuc ob ætatem, rerum sunt usum et experientiam consecuti.

In his quos enumerauimus hominum ordinibus, præstantissimus est, sacerdotum ordo, qui in diuinarum rerum administratione occupari solet. Eius dignitas apud antiquos, propter muneris et officii excellentiam, sanctissima fuit: nam in Aegypto, Regi non licebat sine sacerdotio imperare. Horum officium erat Diis pro salute populi sacrificia facere, et ab his bona, tam hominibus, quàm Reip. precari. Vnde cum ab Atheniensibus damnatus esset Alcibiades, eoq; damnato statutum fuisset, ut sacerdotes vtriusq; sexus, eum execrarentur, id vna sacerdos facere recusauit, dicens se ad æquas preces, non iniquas preces sacerdotem constitutam. Plato in Repub. sua, sacerdotis electionem, Deo committendam iubet, ut quod ipsi gratum esset, sorte fortunaue obtineat. Is verò qui in sortem coniciendus erat, ante omnia excuti debebat, num integer, sanus, incolumis, ingenuus, nobilisq; ciuis fuisset: utrum ex honesta domo, et parentibus bonis: si à cæde purus, et ab his vitiis, quæ rem diuinam impedirent, alienus. Nec diutius

quibusco mittenda sit Reip.

Duo tempora Reipub. pacis et belli.

Ordinis popularis officia.

Sacerdotum ordo.

Sacerdotum officium.

Sorte Sacerdotem eligendum Plato uoluit.

Aristote-
lis senten-
tia de sa-
cerdotib.

ex quibus
sacerdo-
tes creari
solebant.

Reipubli-
ca guber-
natio sa-
cerdotib.
est comit-
tenda.

diutius sacerdotes vno anno, diuinum exercere uolebat cultum, nec minus quam annos sexaginta natos. Hac et alia plurima, diuina quasi mente prolata, de sacerdotibus scripsit, sapiens ille Plato: quem non ex Socratica, sed Mo-
saica, omnia hausisse disciplina, credendum est. Sacerdotibus enim Aegyptiis, tradiderat sese erudiendum, quorum disciplinis suam adeo philosophiam resperfit, ut diuina ea omnia putentur, quae ex ore Platonis emanarint. Aristoteles diuinum hunc magistratum, à ciuili et politica separat administratione, eumque ciuibus emeritis gerendum permittit. Cum enim à ciuibus Deum coli ius fasque sit, ciuesque è duplici ordine, uti diximus, constant: (ex his scilicet, qui arma gerunt, et qui consultant) satis apparet: neque seruum, neque artificem, neque mercatorem, neque alium quempiam ex officina sordida, debere sacerdotem esse, sed uel militem, uel ciuilem uirum: ita tamen, ut matura aetate, et quasi effoeto corpore, ad sacerdotium, resque diuinas tractandas accedat. Aequum est enim eos, qui florente sua aetate Reipub. diligentem et strenuam operam nauarunt, ac in eius negociis quasi defatigati delassatique sunt, in cultu diuino respirare, et procurandis sacris requiescere. Talibus igitur curam sacrorum committendam iubet. Sed Atheorum sacerdotes omittamus, et philosophos, quamuis non adeo impie, alia tamen mente quam nos Deos colentes praetereamus. Nos enim Deum, religionem, sacerdotes, ueros habemus, ab illis sane in omnibus differentes. Quae igitur ex Academia de illis sunt dicta, propterea dicta sunt, uti antiquae religionis, diligens et syncerus cultus, nobis quoque non ignotus sit. Ex quibus uero, aut quomodo sacerdotes in nostra Repub. eligendi sint, non est institutum nostrum dicere. Caeterum an Reipub. praeficiendi sint, dicendum uidetur. Satis apparet, eos ab illo bonorum omnium autore, et legislatore Christo Iesu seruatore nostrae salutis institutos esse: qui dum ipse sacerdos, à primis et antiquis usque temporibus, secundum leges Melchisedechi fuisset, eiusque caput ipse ordinis et fundamentum extitisset, sane effecit, ut sacerdotum dignitate, nihil in caelis sanctius, nihil in terris diuinius, nihil in toto orbe excellentius

lentius habeatur. His enim iura, leges, iudiciaque diuina tractanda commisit, illosque suae diuinitatis vicarios effecit. Vnde omnis bene instituta Respub. in administrando imperio sacerdotes, aut principes, aut socios, sibi putat iustum, utile, et necessarium asciscere. Nec id quidem immerito. Quid enim praeclearius, et ad Reipub. iuste sancteque administrandam, utilius esse potest, quam eos Reipub. praesse uelle, qui sapientiam, non ex Delphico templo depromptam, sed ab illa caelesti sacraque mente acceptam habent, eiusque institutis, Reipub. omnem regere, conseruare, ac pie, iuste, sancte, instituere sciunt? Quos quidem, qui ex Rebuspub. eiciunt, aut iniusti, rudes, imperiti, barbarique sunt, aut non nostrae, id est Christianae Reipub. ciues, aut impuri, impiique religionis hostes censerì debent. Si enim omnis Respu. deorum cultu, et religione conseruatur, iisque uirtutibus sacerdotes maxime excellunt, iuste profecto, sancteque facere sunt illi putandi, qui hos Reipub. muneribus, muniisque obeundis, socios sibi asciscunt: ut amplissimi sanctissimi que ciues, Reipub. religiosè, et sanctè gubernando, religionem sapienter interpretando, corpus totum Reipub. sanum, incolumeque conseruarent, quod Romanos, Aegyptios, Habreos, et alios multos fecisse legimus. Quibus enim Deus salutem, et felicitatem hominum commisit, quis ita vecors, amens, et insanus erit, ut libertatem, bona, fortunas, domicilia, eisdem gubernanda, non putet iustum, et necessarium committere?

Quae sit igitur optima Respub. quod vitae genus, quos ciues habeat, satis à nobis (ut opinor) est demonstratum: haec si uirtutis exercuerit officia, sitque bonis ita fortunae cumulata, ut felicitate sua se metiri queat, nihil illa diuinius, pulchrius, felicius, inueniri posse fatendum est. In cuius descriptione, ne nos induisse quis Platonicum existimet ingenium, quodque de eius Repub. hoc etiam de nostra dicat: nullam talem, nec esse, nec unquam fuisse, fierique posse: necessarium uidetur, talium Rerumpub. exempla proponere. Etsi enim à Philosophorum ratione nihil recedamus, tamen eos sibi quandoque nimium indulgentes, ad ingeniaque (ut eorum mos est) sua se magis, quam aliorum accommo-

D dantes,

dantes, non audimus: plurima enim in eorum libris et sermonibus inueniuntur, quæ ad præsentium temporum, atq; ad hunc usum ciuilem et popularem, neutiquam possunt accommodari. Nam Platonis Respub. frustra nunc aut Venetis, aut Helueticis, aut Lyguribus, et aliis imitandam proposueris. Xenophontis Cyrus, paruam fortassis in Regibus nostris erudiendis nauarit operam: taceo reliquos. Nostra omnis scribendi ratio, quasi in medio posita, communi quodam in usu, atq; in hominum more uersatur, et propterea coniungendam historiam philosophiæ putauimus. Nostræ igitur uel optimæ Respub. imago, in ueteri Atheniensium Monarchia, fuit expressa. Hi enim dispersi, ac per agros pecudum more palantes, primum à Cecrope, deinde à Theseo rege, in ciuitatem sunt coacti: quorum primus vrbe Cecropia condita, quæ postea Athenæ sunt dictæ, regnum instituit, ac posteris quasi per manus tradidit. Senatus qui optimates repræsentasset, qualis tum Regibus fuerit, in tanta temporum antiquitate, scriptorumq; penuria, scire non possumus. Credendum tamen est, uiros eos habuisse prudentes, quorum consiliis in regenda Respub. utebantur. Agebant enim cum populo Reges, ut Thucydides est testis, eiusq; suffragiis multa sanciebant, dubia de rebus aliquibus, et inexplicata consilia habentes. Sed status hic Respub. non diu durauit, mutatus est enim, deuenitq; Respub. temporum uarietate res omnes permutante, ad genus hominum vile, et sordidum, quod per vim et potentiam, Respub. gubernationem sibi arrogauit. Lacedæmoniorum uti paulò antè diximus Respub. tres itidem gubernandi species habuit, Reges, Optimates, et populum. Quid dicam de Romanis, nonnè aurea uocari possunt illa secula, quibus Reges dominabantur? Romulus uti Liuius scribit, Deorum populiq; uoluntate Rex electus, rudimenta illa regni, tenuia primum et exigua, solus administrare recusauit, sed imperandi socios, sibi Senatores centum asciuit, quos uel ab ætate, uel uirtute, qua cæteris præstabant, patres uocauit. Et ne populus honoribus patriæ fraudatus uideretur, neuè odia tam in Regem, quam Senatores gereret, magistratus illis minores tenendos con-

cescit,

cescit, iudicia attribuit, de bello et pace decernendi potestatem dedit, et alia multa. Atq; utinam durasset is Romanæ Respub. status, næ illi non opus habuissent, tantum sanguinis, pro libertate acquirenda, imperioq; propagando effundere, illa etiam Respub. felicitas, non seditionibus tantis distraheretur, propter quas, nullo ferè tempore respirare potuit. Sed ad præsentia nostraq; tempora conferamus orationem. Ac primum uidemus, imperium Germaniæ, ex Imperatore, ducibus, tanquam Optimatibus, et Populo constare. Hoc quia à multis Tetrarchis administratur, propterea eius politiam, in uarias gubernationes distractam, longum est describere. Gallorum Monarchia, Regem habet pro arbitrio suo omnia administrantem, et licet legibus solutus sit, contra leges tamen, ac honesti iustique officium, nihil agit, sed ad exemplum optimi Regis se totum componere solet. Statum optimatum apud eos repræsentant Palatini, lingua eorum uocati Pares, qui cum Rege de Respub. commodis tractare consueuerunt: hos Budæus Patricios, quasi Respub. patres nominat. Populus in tres ordines distinctus est, in nobiles, sacerdotes, et plebem, quorum delectus, à Rege in comitia euocatus, cum eodem de summa Respub. decernit. Horum consilium Pauceltium appellatur, non secus ac apud Aetolos, uti scribit Liuius, Panætolum, uel Pylaicum; uelut etiam uniuersæ Ioniæ concilium, Panionium dicitur. In Hispania, Rex summæ potestatis est, concilium Regale, Optimates deo-
 tit, ordines tres, statum popularem. Est autem ordinum, ut illi uocant, primus, S. Iacobi, secundus Calatrauensis, tertius Alcantarensis: qui vnà cum Rege coniuncti de summa Respub. pertractant. Polonorum Monarchia, ex tribus Respub. formis est constituta, ex Rege, Optimatibus, et populo. Populi uero nomine, ipsi tantum nobiles uel Equites comprehenduntur. Est autem in eorum Respub. summa ordinum consociatio, adeò ut Rex sine Senatus consilio et autoritate, de Respub. summa nihil ipse decernere possit, Senatus nihil absq; Rege et nobilibus. Itaq; apud eos leges plurimum ualent, pro hisq; custodiendis, seruandis, retinendis, se religione iusiurandi obstringunt, adeò ut nefas

D 2 et impium

Imperium
Germaniæ.Gallorum
Monarchia.Hispano-
rum Monar-
chia.Polono-
rum Monar-
chia.

et impium existiment, aliquid contra leges moliri. Sacramentum, quo se inuicem pro legibus seruandis, libertateq; tuenda obligant, captur sua lingua vocant, latine capitis tegmen dixeris: quemadmodum enim hic caput à frigore et tempestate contegit, ita libertas, leges, salus hoc illorum sacramento tecta et salua esse putatur: pro his enim asserendis, nemo bonus contra Tyrannos, et publicæ libertatis felicitatisq; violatores, uitam dubitat vnquam effundere. Itaq; populus hic liber est, eamque veram libertatem esse putat, secundum leges viuere, nihil contra eas, et facere, et cogitare. Rex ad leges omnia præscriptas administrat, neque voluntate sua, sed Senatus consilio, leges sancit, bella suscipit, componit, terminat, nec extra cancellos legum, et Senatus consilium egreditur. Quæ res efficit, ut apud eos Regis persona, non modò sit in autoritate summa et existimatione, sed etiam in cultu et obseruantia: nec id quidem immeritò. Quis enim non colendum, honorandum, obseruandum, amandum vehementer eum Regem velit, cui in administranda Repub. ea demum voluntas est, quam lex, quasi summa ratio præscribit: hoc consilium, quod Senatus grauitas et sapientia comprobat; hæc autoritas, quam consensus ordinum, amor et beneuolentia ciuium efficit? Atq; (vt breuiter dicam,) talem apud Polonos Regem esse, qualem Plato, Aristoteles, Xenophon, et omnis philosophorum, legislatorumve grex in optima quaq; Repub. effingit, qualemue natura, et Deus ipse uidetur exposcere. Senatus apud eos Optimatum Rempub. repræsentat, qui (uti iam dixi,) autoritate est summa præditus, et ex prudentioribus grauioribusq; nobilitate uiris eligitur: isti cum Rege, de statu Reipub. benè administrando consilia ineunt, talesq; sunt, quales apud Persas Homotimi, vel apud Lacedæmonios Ephori. Popularem statum repræsentat equestris, siue nobilium ordo, penes quem consiliorum Reipub. pars est quoq; reposita. estq; hic Regum et Senatus seminarium. Britannia regnum, quæ Anglia nunc dicitur, Regi paret, Senatum quindecimvrum habet, et popularem ordinem: qui cum illis duobus coniunctus, concilium commune, quòd illi parlamentum appellant, efficiunt

Regis Polonorum officia.

Regis Polonorum summa autoritas.

Rex Polonorum qualis.

Senatus Polonorum

Popularis status Polonorum ex quibus consistat.

Anglia regnum.

ciunt. Venetorum Respub. ad eandem quoq; formam esse constituta uidetur. Populi vel ciuium nomine, nobiles et ingenui tantum continentur, magnaq; cautio apud eos adhibetur, ne falso nomine quis in nobilium et ingenuorum ciuium subrepat numerum, solis nobilibus ad Rempub. et magistratus obtinendos patet aditus. Ex his Senatus, Optimatum Rempub. efficit, qui totius Reipub. gubernandæ caput est, et fundamentum. Dux quoq; ex eorum electus numero, Regis similitudinem obtinet. Nulla profectò nec Respub. nec Monarchia, uti hæc, tam diuturno et pacato est usa imperio: siue autem hoc voluntate Deorum, siue fatorum clementia, siue legum et iustitiæ obseruatione fiat, siue loci, in quo sita est, natura et fortitudine, quæ illis hominibus omnem planè cogitandi de seditionibus et interitu patriæ occasionem præcidit, non est huius loci, nec temporis disputatio. Sed de optimarum Rempub. exemplis dixisse sufficiat. Quas quidem felices et optimas quæ potissimum res efficiant, dicendum est.

Tria in omni Repub. felici et optima, maximè requiruntur, magistratus, leges, et ciuilis disciplina; sine his enim nulla vnquam ciuitas, et hominum societas rectè conseruari potest. Magistratus hoc est officium, ut præsit, præscribatq; ciuibus, ea quæ sunt recta, et utilia, legibusq; et rationi consentanea. Non minus doctè quàm eleganter Cicero dicit, vt magistratibus leges, ita populo præesse magistratum, vereque dici posse, magistratum legem esse loquentem, legem autem, mutum magistratum. Hic igitur in omnib. Rebusp. valde est necessarius. sine magistratus prudentia, consilio, fide, sapientia, nulla vnquam Respub. stare gubernariq; potest: ex quo etiam status omnis, et ordo Reipub. qualis sit cognoscitur. Quemadmodum nauis, cum mare cæpit inhorrescere, fluctuare solet, summergiq; nisi nautarum opera, et industria seruetur. ita Respub. quæ in alto tempestatum, seditionum, motuum, discordiarum fluitat: si non magistratus diligentia prudentiaque adiuuetur, tanquam fluctus saxo, sic illa malis frangitur. Perinde vt corpus nostrum ab animo, hic rursus à mente, rationeq; regitur: eodem modo, corpus omne ciuitatis societatisque, humanae

Venetorum Respub.

Causæ durantis Reipub. Venetæ.

Tria in omni Repub. requiruntur

Magistratus officium et necessitas in Reipub.

Lex ani-
ma Reipu.
humanae, necesse est, habeat animam, hoc est legem ipsam, à qua honestè recteq; viuendi modum recipiat: quæ lex à mente rationeq;, hoc est uiri prudentis et sapientis consilio, proficisci debet. Vbi enim leges nullæ, magistratusque sunt, ibi nec Deos, nec homines esse, nec ciuitatem ullo modo fieri posse, credendum est. Vera ratio lex hominis est, quam sapiens a se ipso, populus uerò à magistratibus, tabulisue accipit, non minus ea fugienda existimans, quæ scriptis legibus, quam quæ ratione prohibentur. Qui igitur sapientia et prudentia cæteris præstant, et aurea argenteaue illa, de qua supra diximus, natura sunt præditi, quòd melius de societate humana mereri possunt, Reipub. præficiendi sunt: eorum enim consiliis ciuitates, tanquam muris firmatae munitæque, et hostium impetum depellent, et pericula propulsabunt, et uita quieta, beataque fruuntur. Quare in primis necesse est, ut virtutibus ad felicitatem Reipub. efficiendam idoneis, præditi sint: tum ut eum, in quo sunt, ciuitatis statum diligant; eoq; contenti, nihil moliantur, quod nouum, illi que contrarium videatur: tertio ut à populo datam potestatem habeant ea faciendi, quæ Reipub. profutura putabunt: sic enim et illi maiori cum dignitate et fructu imperaturi sunt, et ciues eorum melius imperio obsequentur. Arte sanè permagna, summaque sapientia opus habet is, qui magistratum locumque principem in Reipub. cum dignitate, uult obtinere. Ipsi enim non una domus, non familia, non coniunx, non liberi, sed Reipub. voluntatum, animorum, cogitationum uarietate distracta gubernanda est, in unumq; concentum et concordiam redigenda, ut similis et æqualis maximè existat.

Magistra-
tus quæ
debeat ha-
bere.
In magi-
stratu sū-
ma prudē-
tia requi-
ritur.
Magistra-
tum qui
sint utilio-
res in Re-
pub.
Regis offi-
cium.
Quoniam autem in Reipub. tres sunt magistratuum gradus, quorum Rex summum, medium Senatus, ultimum uerò populus amplectitur, qui ex his maiorem utilitatem Reipub. possunt adferre videndum est. Regis quidem in Reipub. magna uirtus, summa sapientia, planeq; diuina prudentia perspici solet: ut enim Deus mundi, ita hic totius Reipub. princeps est, et dominus. Hunc propterea iustè et sanctè gubernare decet, quòd Deorum in Reipub. regenda vicarius esse iudicatur. Ex quo Regis consilium, pruden-

prudentia, sapientia, non est tam eius propria, quam deorum, qui eam pectori eius infuderunt. Cæterum quoniam vnus totam Reipub. pari cum prudentia et diligentia, gubernare nequit: Dei enim potius quam hominis vnus est, omnia exactè, quæ ad imperium iustè gubernandum pertinent cognoscere: eam ob causam, Reipub. Regi uiros prudentes adhibere solet, ut illis adiutoribus, eam melius administret. Hi quoniam mediæ inter Regem et populum sunt, ac vna ex parte Regis officium, ex altera uerò mores et leges populi cognoscunt, facillè quæ ad Regis munus et dignitatem tuendam pertinent, quæ item ad populi Reiq; publicæ utilitatem conseruandam spectant, perspicere possunt. Quare medium hunc magistratum, qui Optimates et Senatores dicuntur, maiores fructus cæteris aliis, Reipub. adferre posse iudicamus. Ut enim Rex, quoniam solus est, omnia perspicere nequit, et sæpius contingit, ut vel cupiditatibus concedat, vel affectionibus à uera ratione abducatur: multitudo etiam imperita, et sine mente capiteq;, ut dicitur, existens, talem prudentiam habere nullo modo potest: ita Senatus è numero uirorum uirtute, sapientia, rerumq; gestarum gloria præstantium conflatus, longè facilius, è medio hoc loco, quasi aliqua specula, Reipub. saluti prouidere, commodis prospicere, eamq; seditionibus, tumultibus, periculis uacuum efficere potest. Vnde nulla ferè Reipub. est, quæ non Senatui, vel omnem, uel aliquam, eamq; non leuem gubernandi partem, committere soleat. Etsi enim illi, qui primùm homines per agros et tecta syluestria dispersos, in ciuitates conuocauerunt, Reges uocabantur, hiq; soli temporibus illis imperabant: tamen non diu rudimenta nouorum imperiorum, soli tenere potuerunt: neque enim hominum ingeniis pubescentibus, et nouis humanitatis artibus asuescentibus, pristinaq; feritatem exuentibus, vnus Regis autoritas, et prudentia sufficere potuit. Itaque necesse fuit Regibus, socios sibi ad imperandum asciscere, ut communi consilio prudentiaq; cum his, Reipub. melius gubernarent. Id Romulum fecisse legimus, qui vnus imperium, aut odiosum, aut periculosum, aut iusto imperio, nullo modo dignum existimans,

Senatorū
utilitas in
Reipub.

Multitu-
do sinemē
te et capi-
te.

Senatorū
origo.

Senatores existimans, centum patres legit, eosq; tam ab ætate, quam sapientia, Senatores patresque vocavit. Hoc idem fecit Theopompus Spartanorum Rex: Ephoros enim instituens, illisq; magnam partem Regni adiungens, summamq; auctoritatem gubernandi concedens, ab vxore reprehensus, quod filiis regnum angustius relinqueret: latius respondit, amplius atque firmiter se relinquere; consilio enim et auctoritate Senatus, illud firmissimum et amplissimum fore putabat. Vnde apparet, Senatorum ordinem, Regibus ab antiquis vsque temporibus fuisse coniunctum, eumq; ita ab omnibus Rebuspub. amplexum, ut nihil in Repub. constitui posse tam firmum crederent omnes, quod non Senatorum consilio, prudentiaq; vallatum extitisset. Senatū autem appello, summum in Repub. magistratum ad consilia danda, et Rempub. gubernandam institutum: ex quo etiam et Senator dicendus est ciuis legitimè constitutus in eo ordine, qui est ad gubernandam Remp. consiliaq; danda destinatus. Vnde efficiendum est semper, vt is ordo è prudentioribus, sapientioribus, nobilioribusq; ciuibus instituatur: nulla enim Respub. et hominum societas adeò barbara est, quæ non talibus imperium committere malit, hisq; parere rectius et honestius existimet. Inter omnes autem ciues, nemo tam prudens, nemo tam perfecta et absoluta uirtute potest esse, quam Senator: cæteros enim vel ætas, vel incerta vitæ ratio, vel inconstantia ab optimo genere uiuendi, retrahere consuevit: at Senatorem non ulla conturbat affectio, non abducit appetitus, non distrahit ætas, sed ratio gubernat, consilium moderatur, senectus perficit. Qui etiam propter ingenii, rationis, consilii, sententiæ, iudiciiq; quasi senium et maturitatem, Senator dicitur, quasi in eo iuueniles impetus omnes, ardoresq; consenuissent, ac adoleuisset illa ratio, quæ dum est suam in homine maturitatem et perfectionem adeptæ, similem eum Diis efficere solet. Quemadmodum in omni re, vt Philosophi perhibent, tria reperiuntur, maius, minus, et æquale: id autem æquale, medium dicitur, quod in se perfectionem cuiusq; rei continet: ita Senator, quoniam medius inter Regem et populum est, facilius ex eo loco, perfectionem cuiusq; rei inuestigare

Senatores cur patres dicti.

Senatus quid?

Senator quid?

Senatus ex quibus instituitur beat.

Senatorum prudentia nihil est perfectius

Senator unde dicitur.

stigare potest; et quæ Regis, quæ populi, quæ Reipub. mu- nera sint, quæ singulorum libertas, leges, et officia perspicere, ex eaq; media quasi specula præuidere, ne ad *ἀναρχίαν* hoc est imperii uacuitatem, populus ex immoderata licentia, ne item ad Tyrannidem Regalis dominatio declinet. Magna in Senatore sapientia, summa prudentia, plurimarum rerum cognitio requiritur: se enim exhibere omnibus quiescentibus vnum, pro quibus noctes et dies inuigiles, quorum pro salute sis sollicitus, quos felices, beatos, tranquillos, rebusq; omnibus affluentes esse velis, diuini aut supra naturam humanam maximi est ingenii. Præclare Scipio apud Ciceronem: vt, inquit, gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori uictoria: sic huic moderatori Reipub. beata ciuium vita, proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta esse possit, huius operis maximi inter homines atq; optimi, illum esse perfectorem vult. Quæ igitur tantæ, tamq; amplæ sapientiæ fundamenta, quæ exercitationes et incunabula, Senatoriæ virtutis doctrinæq; debeant esse, dicendum est. His enim primùm indagatis, facilius quasi per gradus ad ampliores illas, et excelsiores illius virtutes inuestigandas, patebit ascensus.

Quandoquidem omnis Reipub. fundamentum, et origo, ciuis est, primùm omnium Senatorem nostrum, ciuem quoque Reipub. vel eius ciuitatis esse volumus, cui gubernandæ præficiendus erit. Hac conditione sibi eum patria obstringit et obligat: vnde pro eius incolumitate saluteq; non optimè modo sentire, sed uitam ipsam etiam effundere, pulchrum, honestum, necessarium iudicabit. Omnes enim omnium rerum charitates, viuis amor patriæ superat. Quomodo hic patriam non amauerit, à qua parentes, liberos, propinquos, amicos accepit, quæ uitam illi, quæ nomen, quæ gloriam tribuit, quæ omnia hæc, quibus utitur, quibus se oblectat, quæ iucundissima cernit, sponte non inuita obrufit: quæ ad extremum illum in altissima dignitatis arce laudandum, admirandum, uenerandum constituit? Natura profectò tam altos firmosq;, hominibus igniculos inseruit amoris in patriam, vt pro ea nunquam quisquam

Officia Senatoris.

In Senatore summa prudentia requiritur.

Senatori uita beata ciuium est proposita.

Fundamentum Reipub. Ciuis est.

Cur ciuis tantum in Senatore eligi debeat.

Amor patriæ.

E bonus,

bonus ciuis, mortem quando sit opus dubitauerit oppete-
re. Quin et impios ciues in patriam, multos inuentos fuisse
legimus, qui, dum funesto patriam exitio voluissent affice-
re, sola natalis soli dulcedine perterriti, impias ab ea ma-
nus temperauere. Quid Veturia Martium filium, Romam
cum exercitu venientem, nonne natalis larisque paterni
commemoratione remolliuit? impium eum appellans, ac
audentem populari terram, quæ illum genuit atq; aluit, ob-
litum intra mania, domum, penates, matrem, coniugem
esse liberosq; Summus amor Veturiæ tum in patriam erat.
Sed eo non minor pietas Martii, patriæ parentis, quæ in
eum ob plebis tribunorumq; furorem hostiles eo tempore
spiritus in patricos gerentem, ingrata extiterat. Sertorius
etiam, uti Plutarchus scribit, Pompeium Metellumq; roga-
uit, vt illorum interuentu Romam redire posset, malle se di-
cens Romæ obscurissimum ciuem, quàm exulem in aliis
ciuitatibus, Imperatorem vocari; verissimè sanè Naso Poe-
ta cecinit.

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos

Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Magnum est vinculum animi nostri patria, quæ nostra
omnia, nosque suo amore velut oppignoratos habet. Pyta-
goras referente Platone aliquando interrogatus, quomodo
erga patriam ingrati se gerere oporteat, vt erga matrem
respondit: omnia enim patriæ condonanda sunt, nec ullus
dolor tanti ducendus, quem non amor in eam mollire et
minuere debeat. Ciuis igitur patriæ suæ sit Senator, nulli
unquam externo, peregrino, aduenæ in ea postponendus:
horum enim consilia, non modò suspecta, sed perniciofa,
pestiferaq; Reipub. iudicanda sunt. Eam ob causam Athe-
nienses, peregrinos, et alienarum ciuitatum homines, non
modò consiliis non adhibebant, sed procul etiam arcebant
urbe, ne fides peregrina aliquo modo in magistratum ir-
reperet, ac eorum animos ad res nouas appetendas indu-
ceret: ex quo legum, morum, consuetudinum mutatio-
nes, seditionesq; orirentur. Id quoq; Venetos temporibus
nostris diligenter obseruare videmus; magna enim cautio
adhibetur, ne falso titulo quis apud eos, in horum ciuium
numerum

Peregrini
inRepub.
suspecti.

Athenis
peregrini
exclue-
bantur.

numerum subrepat, qui regendæ Reipub. potestatem ha-
bent: à qua peregrini aduentitiiq; penitus excluduntur.
Cæterum, qui ciuium nomine uocari debeant operæ pre-
cium fortassis est vt dicamus.

Varia est tam apud Philosophos et legislatores, quàm in
omnibus Rebuspub. ciuis definitio. Quidam omnem homi-
num in vna ciuitate congregationem, ciuium nomine ap-
pellant; quidam eos tantummodò, qui sunt ingenuis et
nobilibus oriundi ciuib;: aliqui censent eos ciues uoca-
ri, qui altero tantum parente ciue ingenuo nati sunt: non-
nulli originem eius, ad auos proauosue deducunt. Pere-
grinos præterea, in societatem receptos, ciuitateq; dona-
tos, ciues uocari putant. Aristoteles nomine ciuium eos
appellat, qui magistratus gerendi ius in ciuitate habent, et
ex liberis ingenuisque sunt orti parentibus. Horum om-
nium sententiæ, nemo certè iure reprehendere potest: cum
enim ciuem cuiusq; ciuitatis et Reipub. ius consuetudoque
faciat, omnino mirandum non est, cur uariè multi de ci-
uium ratione sensissent, ad suæ Reipub. mores et consuetudi-
nes sese accommodantes. In Reipub. populari, ciues solent
dici communiter omnes illi, qui ciuitatem incolunt: nec re-
fert pauperes an diuites, boni an mali, docti an sapientes,
serui modò non fuerint: omnibus æquè ad Rempub. patet a-
ditus, æquales. n. sunt pariter omnes. Tales quondam fuere ci-
ues Athenienses, dum populari uterentur imperio, nostris
verò temporibus sunt Heluetii. Plurimæ quoq; ciuitates in
Germaniâ sunt, quæ liberæ vocantur, quarum incolæ po-
pulariter viuunt, segregati ab ingenuis et nobilibus ciui-
bus. In Monarchia & Aristocratiâ ciues illi dicuntur, qui
vitam uirtuti conuenientem uiuunt: in illa multi boni, &
virtute præditi, Reipub. munia obeunt: in hac vnus omnium
optimus, qui etiam à regendo, vel rectè agendo Rex appel-
latur. Qui ex hominibus natura vel serui sunt, vel improbi, hi
Despotico subiiciuntur imperio. Despotus autem ille est,
qui subditis tanquam seruis, ad voluntatem & arbitrium im-
perat: tale genus ciuium seruile est & barbarum, ac ad vir-
tutem iustitiãq; colendam ineptum. Pro seruis verò ha-
bendi non sunt, qui non vitiis causaq; sua, sed Tyrannorum

Quid ci-
uis.

Varia ci-
uium de-
finitiones

Ciue qd
efficiat.

In Repu.
populari
qui ciues
dicantur.

In Monar-
chia & A-
ristocra-
tiâ qui ci-
ues dicun-
tur.

Rex unde
dicatur.

Despoti-
co q subii-
ciuntur im-
perio.

In Oligar-
chia q. ci-
ues

Romano-
rū ciuium
differētia.

Ciues cū
suffragio,
& honora-
rii.

Romanus
ciuis qui.

Ciues no-
biles &
plebei.

sunt oppressi potentia, ambitione, avaritia. Multos legimus ab huiusmodi seruitute, & se, & patriam, occisis vel expulsis Tyrannis uindicasse, vel si hoc efficere non poterant, vita, quàm libertate, carere maluisse: uti Romæ, Brutti, Catones & alii multi. In Oligarchia, quod diuitiarum potissimum habetur ratio, soli, qui diuitiis excellunt, ciues dici & haberi volunt, quod genus ciuium, vile iudicandum est: his enim virtus parua cura est; nihilq; magis student, quàm vt se diuites quoquo modo faciant, atque dignitates honoresque Reipub. non boni & prudentes, sed diuites obtineant. Apud Romanos varia erant genera ciuium, nam alii erant municipes, alii coloni, alii Latini: sic enim retinebant conditionem ciuium quæq; ciuitates, uti in amicitiam populi Romani suscipiebantur: hæ autem erant uel liberae, uel fæderatae, uel stipendiariae. Fiebant autem ciues, uel pleno iure, hoc est cum suffragio, dum illis patebat ad omnes Reipub. dignitates obtinendas aditus: uel iure honorario, quando sola ciuitas, sine suffragio dabatur, & honoris causa ciues vocabantur, uti de Campanis, Equitibus, scribit Linius, & de Ceritibus, Aulus Gellius. Erat autem Romanus ciuis, qui in tabulas Censorias referebatur, domiciliumque Romæ habebat. Ex his, quæ diximus, apparet, in omnibus Rebus pub. eos proprie ciues vocari, qui ius & potestatem habent, in sua ciuitate magistratus gerendi, uel sententiæ dicendæ: Ceteros, qui eo iure carent, non tam ciues quàm incolas, & clientes appellari. Reliqua, quæ ad ciuis perfectionem requiri solent, uti sunt virtus, natales, diuitiæ, nobilitas, pro cuiusq; Reipub. consuetudine & iure debent obseruari. Nos ex omnibus his, duo genera ciuium facimus, vnum nobilium, alterum plebeiorum: omnis enim Respub. ex populo & plebe consistit. Populi nomine vt Caius Iurisconsultus scribit, omnes ciues includuntur, connumeratis etiam patitiis, nobilibus, & Senatoribus: plebis verò appellatione, reliqui ciues in Reipub. continentur. Vnde nobiles illi ciues proprie vocari debent, hi autem quadam imitatione & similitudine. Senator igitur noster, ex eo numero sit ciuium, qui sunt nobiles & ingenui. Nobilis ciuis ab ea nobilitate dicitur, quæ à virtute ortum ha-

bet,

bet, hæc autem partim propria, partim maiorum virtute diuitiisq; ornatur & cumulatur. Qui tam sua, quàm maiorum uirtute nobilitantur, hi cæteris sunt præferendi, magisq; honorandi & obseruandi, quod meliores ex melioribus procreari solent, uerè enim Poeta Lyricus scribit.

Fortes fortibus creantur & bonis,

Est in iumentis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces,

Progenerant aquilæ columbam.

Ad nobiles & generosos ciues efficiundos, uti Aristoteles scribit, tria hæc potissimum concurrunt, genus, diuitiæ, & uirtus. Qui hæc omnia possident, illis nihil ad perfectam & ueram nobilitatem deest: talesq; optimi & nobilissimi ciues appellari solent. Sed quoniam id rarò accidit, ut hæc unus habere possit, propterea iure quodam bono, uirtus id sibi arrogauit, ut sola possessores suos nobiles efficiat. Diuitiæ maiorumq; claritas, sicut ornant nobilitatem, ita uehementer deturpant, si quis ab eorum uirtutibus desciscat. Tales enim maiorum suorum nomen obscurant, ac infame reddunt: adeò ut si etiam clari fuissent, posteritatis suæ uitiiis, obscurissimi reddantur. Satius est autem uti Tullius pulchrè, propria uirtute rebusq; gestis florere, quàm maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut posteris sis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Qui claris orti sunt parentibus, laudandi meritò sunt & honorandi, si maiorum uirtutes, gloriam, & res præclare gestas, aut superare, aut certè exæquare contendunt. Quis enim eos id facientes, non uehementer laudet, qui hac ratione in maiores suos se gratos declarant, illorum memoriam, nec obliuione præsentium, nec reticentia posteriorum sepelientes? Rhodiensium lex uituperanda non est, quæ filios à uirtutibus patrum desciscentes, & uitam sceleratam agentes, hæreditate excludebat, & omnium optimo hæreditatem dabat, malum neminem ad eam admittebat. Est enim fidei pietatisq; nostræ, declarare posteritati hominum, quàm memores simus, quàmq; grati in auos maioresque nostros, quorum hæredes, non facultatum modò extitimus, sed etiam uirtutis, gloriæ, fidei, religionis, quæ ueræ facultates,

Senator
nobilis ci-
uis esse de-
bet.

nobilis ci-
uis unde
dicatur.

Perfectū
ciue tria
faciunt.

Nobilitas
ex virtu-
te.

Nobilitas
generis.

Rhodiensium
lex de
filiis suc-
cessione.

tates,

rates, uera hæreditas, ueraque bona sunt appellanda. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus, sed uirtus, pulchrè Iuuenalis:

Tota licet veteres exornent undique cera.

Atria, nobilitas sola est, atque unica uirtus.

Platonis nobilitas.

Hæc è quacunq; conditione suprâ fortunam se extollit, omnibus patet, neminem reiicit, singulos peræquè amplectitur. Cleantes aquam traxit, Platonem uirtus non accipit nobilem, sed fecit: multos ex seruis Reges ortos esse, plurimos ex regibus seruos commemorare possumus: omnia ista longa uarietas permiscet, & fursùm deorsumq; fortuna uersat. Quid Agatocles nonnè ex figulo Rex factus? quid Romulus, quid Tullus Hostilius, Tarquinius Priscus, & omnis Romanorum progenies? de hac Iuuenalis.

Agatocles

Romulus

Et tamen ut longè repetas, longèque reuoluas.

Romano rû origo infamis.

Nomen ab infami gentem deducis Asylo

Quis generosus.

Quis ergo generosus? ad uirtutem à natura factus. Quod si quid est in nobilitate bonum, id ut Boetius putat, est solum, ut imposita nobilibus necessitas videatur, nè à maiorum uirtutibus, degenerent. Quemadmodum uirtutum, actionumq; nostrarum uariæ sunt exercitationes, sic diuersi sunt ex uirtute nobilitatis gradus. Priuatorum nobilitas, & eorum, qui uirtutes ociosas exercent, philosophica dici solet: ciuilibus autem eorum, qui uel ex Reipub. negociis rectè administrandis gloriam quærunt, uel in bellis pro patria suscipiendis fortes & magnanimos se exhibent; hos nobilitat uirtus, acies, & vulnera pro patriæ salute suscepta. Eius nobilitatis magna vis est, ad posteros enim usque, ius suum, imagines, stemmata, quasi cum cicatricibus & uulneribus transmittit, quibus excitamur ad maiorum nostrorum uirtutes imitandas, & illustrandas. Ex quo in Stemmate nihil aliud, quàm ius nobilitatis referimus: est enim hoc simulacrum & monumentum, antiquæ uirtutis & dignitatis, quo uelut pignore ad honestè uiuendum, & actiones patrum nostrorum æmulandas obligamur. Sicut in omni Reipub. duo tempora, pacis & belli, ita duplex nobilium ciuium est genus. Vnum ad bella, ad pacem alterum aptum: primi fines Reipub. armis, uel propagant, uel defendunt, secundi,

nobilitas philosophica et ciuilibus.

Stemma unde.

Stemma quid?

Duplex genus nobilium ciuium.

secundi, consilio prudentiaq; gubernant. Vtriq; sanè con-fociati debent inuicem esse, ut maiores Reipub. fructus adferre possint. Nam & consulto ubi facturus sis aliquid, & facto ubi consulueris opus est, ut dicitur. Qui ex ciuibus Reipub. pacis tempore, prudenter administrant, eamque pacatam, tranquillam, felicem efficiunt, priores habendi sunt his, qui eam armis uel defendunt, uel amplificant. Ut enim anima corpori, pax bello, otium militiæ præfertur: sic illos his utiliores esse fatendum est. Homerus inducit Agamemnonem dicentem, longè facilius se potuisse Troiam euertere, si decem Nestores, aut Vlysses habuisset, quàm si totidem Aiaces, uel Achilles, fortissimè dimicantes. Pyrrhus prætereà, plures Cyneam eloquentiam cepisse urbes, quàm se armis dicere solebat. Qui uerò utrumque Reipub. præstant, & tam pacis, quàm belli artibus, Rem p. iuuare possunt, hi meritò, iureq; optimo cæteris sunt anteferendi, magisq; honorandi & uenerandi: quo quis enim plus uirtutis habet, eo dignior & honoratior habendus est. Volumus autem in hac Reipub. uti futurus Senator, & bonus ciuis, & idem uir quoq; bonus sit. Diuersa est enim uiri boni, & boni ciuis uirtus: ille uirtutes operatur uitæ conuenientes honestæ, hic uerò ciuitatis leges tantum obseruat, ad utilitatem ciuilem institutas. Veluti accidere solet, ut aliquis artifex bonus & peritus sit, homo autem pessimus: sic ciuis etiam bonus in conseruanda Reipub. est astutus, diligens, animosus, non est autem homo iustus, temperans, fortis. Talis dicitur fuisse Iulius Cæsar, qui uitam uiro bono utcunq; dignam agebat, bono autem ciue indignissimam. Senatorem itaque nostrum eiusmodi ciuem esse uolumus.

Pacis studia bellis anteferenda.

Boni uiri & boni ciuis uirtus diuersa.

Cæsar uir bonus, ciuis malus.

Felicitas hominū & Reipub. ex eodem fonte manat.

Felices profectò, beatæq; Reipub. solent esse, quæ ciues itidem felices & beatos habent: talis est enim omnis ciuitas, quales sunt ciuium mores. Felicitas hominum & ciuitatum ex eodem fonte manare uidetur, eadem ratione, iisdem uirtutibus, felices euadunt utrique. Ut autem felices ciuitates hominæq; sint, non uirtutis tantum, sed fortunæ quoque beneficio opus habent. Felix ciuitas est, si absolute optima est: primæ igitur bonorum partes, in ea debent esse

Quomodo felix Respu. efficitur. esse animi, secundæ corporis, tertiæ diuitiarum. Animi bona virtus efficit, ex qua sola, ciuitas sapiens est, fortis, temperans, & iusta. Sapiens quidem, si est consilio prudenti optimoque prædita; quæ res ad scientiam, disciplinam, & rerum cognitionem pertinet: per hæc enim talis efficitur. Sapiens Respu. quomodo fit. Quæ quidem scientia, non in fabris, aut opificibus consistere debet, sed in viris ciuilibus, ad virtutem, dignitatem, gloriamque natis: tales autem principes, senatores, iudices, imperatores, & gubernatores sunt, propter quos solos, ciuitas sapiens, dicenda est. Hi enim si stulti, imperiti, indoctique fuerint, Rempub. omnem eodem modo stultam, & imprudentem efficiunt. Fortitudo Reipub. in imperatoribus, ducibus, militibusque consistit, quorum industria, robur, rei que militaris peritia, Rempub. fortem facit. Hi enim hostibus terrori sunt, & patriam ab imminentibus periculis defendunt, eamque tutam & tranquillam reddunt. Pertinet autem maximè ad Reipub. fortitudinem, vti milites peritos & exercitados habeat: sic enim & tranquilla vita fruetur, & à terroribus tumultibusque vacua erit. Milites autem necesse est in pace armis assuescant, in hisque tractandis, virtutis non violentiæ ratione ducantur; armis enim vel contra ciues, vel contra Rempub. abuti, non modò non boni militis, sed ne boni quidem hominis esse videtur. Quare præcipua militis virtus hæc sit, erga ciues patriæ, modestos, humanos, clementes: contra hostes verò, feroces, & crudeles sese exhibere: dum belli furor insurgit, hostisque Reipub. bonis occupandis inhiat, eorum in manibus Reipub. salus, religio, fides, libertas est reposita. Hi enim in propriis ceruicibus, vitam omnium & incolumitatem sustinere videntur. Quicumque igitur miles fortis, & seruator patriæ dicendus est, is sibi propositam esse sciat, non voluptatem, non ocium, non domesticas blanditias, sed arma, gladium, hastam, laborem, atque sudorem. Omittendæ sunt illi priuatæ dissensiones, bella tam ciuilia, quam socialia, curandumque uti patria omni tempore, paratum illum ad propulsanda pericula habeat. Scis damis, vris, apris, leporebus insidias tendere, canes ad feramprehendendam instruere, cur non eodem modo castra metari, ducere exercitum,

citum, vincere hostem? Hoc si nescis, atque tantummodo ventrem curas, in syluis belligeras, vicini rebus uitæque retia tendis, vitam seditiosam, ignobilem, otiosam traducis, certè ego te non militem, sed inertem, non nobilem, sed mobilem ciuem appellabo, quin etiam te vitam nobilitate personaque tua indignam agentem, uti seruum condemnabo. Bellum est? pro patria igitur hoc suscipiendum est, properandumque; ne mora sit in culpa, ac prius quam stipendium in rationem conferas, hostis præda onustus fugiat, tuamque Respu. frustrà postea imploret opem, hanc maturè defendere, quàm cunctando perdere præstat. Stipendia non sunt, quid tum? emptus ne patriæ defensor es, an non potius datus? quæ tibi uitam, quæ gloriam, quæ diuitias, quæ omnia dedit, hoc unum grati officii munus à te expetit, vt eam charissimam omnium rerum habeas, eiusque salutem miles fidelis & uoluntarius, non verò emptus defendas. Absit enim, ut pecuniis nobilitatam esse putas virtutem tuam, & auaritiæ pecuniæque, non patriæ miles dicaris. In pace militis officium esse puta, arma scire tractare, bello dignum se præstare, uita cæteris cum ciuibus æquali, iustaque frui, nec eorum otiosæ dignitati armis nocere. Propter pacem pugnasti, cur igitur pacem nactus domi belligeras? Interest certè Reipub. ut militibus leges imponat seueriores, quibus ad honestè uiuendum compellantur, atque à lædendo deterreantur. Nihil enim immanius est armata iniustitia. Militum audacia nisi legibus cohibeatur, eò usque grassatur, ut aut euertere Rempub. possit, aut certè bonos modestosque ciues, ipsamque demum iustitiam armis seruire cogat. Apud Romanos certè id accidisse legimus: penes milites. n. imperatores eligendi, plurimis annis potestas stetit, sic illi Rempub. armis occuparant, vt nec Senatus, nec populus, nec leges, eorum audaciæ, ullo modo resistere potuerint: sed de militibus longior fortasse, tanquam leuis armaturæ, facta est orationis nostræ excursio: animosum me quoque militaris fecit audacia. Temperans & iusta ciuitas est, si æquè principes atque ciues in ea temperanter iusteque vixerint, quæ res sciendis legibus efficitur: hæc namque tam viuendi, quàm rectè viuendi sunt magistra.

Militum uitia.

Militis officium pacis tempore quod.

Temperans & iusta Respu. quomodo fit?

F gistra.

gistræ. Ex hoc fonte manant, leges sumptuariæ, uestiariæ, cibariæ, quibus in Repub. luxus reprimitur: & illæ omnes, quæ iudicia, tribunaliaque spectant: quarum fundamentum iustitia est, virtus reddens unicuique quod suum est.

Bona corporis & fortunæ, quomodo habeat Reipub. Corporis & fortunæ bonis abundabit Respub. si ciues in ea sani erunt & incolumes, si robusti & validi, si diuites & honorati, si illustres & gloriosi: de quibus omnibus sub finem latius dicturi sumus. Quæ sit Reipub. felicitas, & in quo consistat diximus: sequitur vt dicamus, de ciuium vita beata, ex hac enim apparebit, quibus artibus, scientiis, exercitationibus, Senator instructus esse debeat, ut felicitate tam priuata quàm publica fruatur.

Perfecta felicitas hominis tribus efficitur. Tria sunt, uti Philosophi perhibent, quæ ad hominis perfectionem conuenire solent: natura, mores, & ratio. Natura quidem ut boni & felices simus, non est in nostra situm potestate, sed in munere potius Deorum: quos enim hi volunt, eos naturæ instinctu bonos, prudentes, & sapientes efficiunt. Contingit prætereà sapius; quemadmodum hominem ex homine, belluam ex belluis, sic ex bonis & sapientibus, bonum & sapientem nasci: quam quidem rem semper efficere cupit natura, sed cur minus possit, inde apparet: quod deprauatam gerimus naturam, uel educatione, uel (ut more Christiano dicam,) uitio maiorum nostrorum, quos, à sui perfectione, malus ille genius auertit, ac penè deturbauit. Quare igniculos tantummodò reliquit in nobis ipsa natura, quibus ad virtutes resque omnes percipiendas apti efficimur, reliqua in nobis perficiunt, Ratio & mores, id est ars, & exercitatio. Curandum igitur est homini, ut ad illam naturam, hoc est ad Deum, assidue collineet, ab eoque felicitatem, & perfectionem suam requirat.

Hominis officium. Primum hominis officium est, ut cognoscat ortum à Deo se esse; ab eoque rationem accepisse, per quam est illi similis effectus. Quoniam autem hominis ratio, corporis inuolucris tecta est & obducta, in eoque quasi carcere conclusa, nequit seipsam agnoscere, necesse est, ut ex hoc erga stulo corporis, animus in libertatem se vendicet, atque seipsum aspiciat, agnoscat, contempletur, Deoque similis efficiatur. Tum enim verè dicetur homo, cum secundum illam animi partem,

tem, quæ rationis est particeps uixerit, atque ab obsequio corporis indulgentiaque discesserit. Disciplina igitur homini quærenda est, per quam maximè Deum illum, hoc est rationem, eiusque perfectionem consequatur. Quemadmodum natura nisi est perfecta, bono suo caret, ita bonum hominis non est absolutum, nisi fuerit in eo perfecta ratio, hæc autem in homine Deus, natura, lex, uirtus, bonum appellatur. Ex quo, homini ea est amplectenda disciplina, quæ illi Deorum, naturæ, legum, uirtutum, bonorumque omnium scientiam cognitionemque suppeditat. Est autem hæc philosophia, munus Deorum æternum, & immortale, quæ diuinarum nobis & humanarum rerum notionem subministrat. Hæc Deorum, uirtutum, uitiorum, rerumque omnium principia, naturam, ortum, scientiam in se continet, adeò ut si quis in eam uelut speculum inspexerit, omnium rerum in ea formas, imagines, species, ideasque uiderit, sui que animi & corporis effigiem, penè fuerit contemplatus. Non ab re à Tullio, scientia rerum omnium, vitæ dux, uirtutum indagatrix, uitiorum expultrix, animi medicina, sanitasque appellata est. Nihil est in hoc orbe, siue quid agas, siue meditere, uel in Repub. uel in foro, uel in iudicio: magnum illud sit aut paruum, quod non à philosophia omnium consiliorum, actionum, deliberationum parente proficiscatur. Eam si in omnibus dictis & factis, imitandam tibi proposueris, tum illud certè quod dicturus, facturus ues es, sapiens, prudens, diuinum, ac omni ex parte perfectum fuerit. Non bella, non seditiones, non intestina odia, non discordiæ, non ulla vis malorum in ea Repub. est, in qua principes Rerumpub. philosophi regnant, aut philosophorum consiliis obtemperant. Sed hic quendam è medio foro delapsus audio. Quid ò Philosophè, tu ne Reipub. felicitatem, ac regum principumque sapientiam, ex hac umbratili disciplina proficisci putas? Equidem hæc ars tua, garulæ loquacitatis non hominum felicitatis, scientia est appellanda. Hanc ne in Rempub. impune pergis inducere, quæ funestum illi adferre potest exitium? atque ut Academias iurgiis & contentionibus plenas facitis, ita quoque Rempub. huiusmodi seditionibus repleatis, ac penè distrahitis? quòdque

Perfectio hominis in quo consistat.

Hominis perfectio quibus studiis acquiritur.

Philosophia.

Philosophiæ utilitas.

Philosophorum in Repub. utilitas.

in Academia sine sanguine fieri potest, id nē tu sine uulneribus in Repub. succedere posse putas? Quomodo bonum & felicitatem Reipub. vestri philosophi conseruabunt, de ea varias, ancipites, & contrarias opiniones habentes? quid? Epicureo nē, an Peripatetico, aut stoico ciuitas potius sibi adhærendum putabit? nonne inter istos non de terminis, sed de tota possessione felicitatis est contentio? qui autem de summo bono dissentiunt, nonne de tota philosophiæ ratione disident? summum verò bonum si ignoretur, uiuendi rationem ignorari necesse est. Itaque tales uirtutum magistrōs, qui in uia philosophia, quasi tabernaculum uitæ suæ collocant, à Repub. potius abigendos, quàm in eam recipiendos censeo. Namq; ubi philosophis de Repub. de bello, de pace, de legibus, de iudiciis consultandum erit, quid dicturos facturosue credes? In Cyclosum Gigantumque concilio se confedissee putabunt, & armis concursuros credent, cum de bello disputantes viros in Senatu audient. Leges ne condet ille, qui præter eam legem, quam in pectore gerit, nulli alteri obtemperare uult? ratione enim uel potius opinione priuata pro lege utitur. Itaque baculo subnixus, accensaq; tæda, sole lucente quæret uicatin homines, uenientes baculo feriet, belluas uocitans omnes, excepto enim se, nullum alterum putat hominem esse. Nonne grex iste uester Philosophorum hæc faciet? quid de Diogene, zenone, Epicteto, plurimisque aliis censes? tales ne philosophos, Rempub. principes custodesque statuis?

Priuatorū
philoso-
phorum
res.

Qui philo-
sophi ad
Rempub.
inepti.

Duplex genus philosophorum, ut summatim dicam, ineptum ad Respub. gubernandas esse iudico. Primum eorum, qui primoribus labris philosophiam degustarunt, nec eius institutis, cupiditatum & vitiorum flammam in se sitimq; restinxerunt. Vnde tales uitam à uirtute philosophiaq; diuersam uiuunt: non enim altas in eis radices fixit philosophia, quæ doctos simul & bonos efficere solet: doctos quidem per sapientiam, prudentiam: bonos uero per iustitiam, temperantiam, fortitudinem. Nihil enim est in omni philosophia præceptis & institutis uirtutum præclarior, quæ dum aliquis percipit, uitam beatam & felicem agit. Alterum genus philosophorum, his est contrarium, qui philosophiæ se à primis usq; incunabulis dediderunt: in eaq; tanquam

quam ad Syreneos scopulos 'adhærentes' consenuerunt. Horum contemplandi philosophandiq; ratio, quod hominum utilitatem negotiaque ciuilia non attingit, inutilis est Rebuspub. quamuis enim ingeniosi doctiq; sunt, quia tamen in unius philosophiæ latebris degunt, nec forum attingunt, ad res gerendas inepti solent euadere. Quare Plato solitarios hosce philosophiæ cultores, si ciuilem habeant naturam, aptiq; ad Reipub. munera obeunda reperiantur, ad ea compellere iubet, idoneos enim putat ad ciuitates regendas, seditionesq; populi sedandas & componendas: sin minus uero apti sint, ocio gaudere priuato, & cum philosophia simul eos senescere permittit. Itaque nec illos, qui paruos in philosophia fecere progressus, nec hos, qui se nimium philosophiæ manciparunt, ad Rempub. admittendos putamus: illos quidem, quod finem honestum uitæ nullum ex philosophia cognouerunt, ad quem collinearent: hos uero, quod uitam ciuili præstantiorem uiuere, atq; solitarios in insulis beatorum se degere putant. Nulla uero alia uita est, uti Plato scribit, quæ magis ciuiles magistratus contemnat, quàm ea, quæ est philosophiæ ueræ. Medium igitur genus philosophorum, ad ciuitates administrandas, idoneum est iudicandum. Hi enim non aliud ex iis philosophiæ studiis quærere solent, quàm institutiones uitæ beatæ, & Rebuspub. regendis conuenientes. Senatorem igitur nostrum, ad huiusmodi philosophiæ studium adhortemur; ex ea enim non modo felicitatis humanæ, uerum etiam administrandæ ciuitatis scientiam est percepturus. Naturam autem cum primis, in eo uolumus esse philosophiæ consentaneam, hoc est temperantem, docilem, & iustam. Hanc enim, nunquam satis quisquam exercere potest, si non à natura fuerit memor, docilis, magnanimus: ac ueritatis, iustitiæ, temperantiæ, amicus & studiosus. Quæ res, quoniam recta educatione efficitur, necesse est, ut hanc à teneris annis optimam habeat. Caput enim, uti Plato ait, eruditionis est, recta educatio; per eam quasi colludentes in omni uirtutum genere proficimus. Instituendus est igitur primùm ab adolescentia, ut his gaudeat doleatq;, quibus dolere gaudereq; iuste debeat: uirtutis est scire, quibus rebus, quomodo uè lætandum

Philoso-
phi Theo-
rici Reip.
inutiles.

Qui philo-
sophi Rei
pub. uiles

Naturabo-
na i philo-
sophate re-
quiritur.

Sapientie
fundamen-
tū educa-
tio bona.

dum sit semper & dolendum: hancq; ueram putat Aristoteles educationem esse. Quemadmodum interest optimæ Reipub. ciues bonos, ut ipsa quoque bona sit efficere; ita quomodo educari debeant, summam adhibere diligentiam. Sicut enim bonus agricola teneros palmites, ut celerius crescant, diligenter obtegit: sic Respublica, quæ parens & cultrix ciuium est, ut iuuenes educantur, & ad uirtutem instituantur curare debet uehementer. Lacedæmonii liberis educandis, magistratum eligere solebant, ex ciuibus in ciuitate senioribus & prudentioribus: qui publici pædagogum dicebantur, ob eamq; causam, omnium Græcorum illi erant uirtute, rebusq; gestis præstantissimi; & ab omnibus præceptores fortitudinis, rei q; militaris magistri uocabantur. Scribit Plutarchus, Diogenem Sparta redeuntem Athenas, unde ueniret, quouè pergeret interrogatum: uenire se respondit à uiris, accedere autem ad mulieres: Atheniensium mores effœminatos notans, erant enim hi dictis, magis, quàm factis illustriores, atq; ob id à Lacedæmoniis cæterisq; Græcis, irridebantur. Ex quo Agesilaus Spartano- rum Rex, glorianti cuidam Atheniensi altitudine manio- rum suæ urbis, dixit, illistalia conuenire, quòd mulieri- bus alti solerent muri construi. Sed ad educationem redea- mus, cui nostris temporibus minus, quàm sit necessarium, diligentia impenditur. Natus enim puer, non modò à pa- tre disciplina liberali & honesta non imbuitur, sed etiam imperitis quibusq; pædagogis datur instituendus. Non pos- sum non laudare Catonis, in educando filio diligentiam: qui uxori puerum lauanti, & fasciis inuoluenti assistere solebat, eumq; ubi institutioni aptum cognosceret, ipse ad se acce- ptum, literis erudiebat. Habebat quidem, Chylonem do- mi suæ Grammaticum, hominem non indoctum, qui pue- ros erudiebat; sed indignum putabat, filium à seruo obiur- gari, aut si tardius didicisset, auricula trahi, & se tantæ in- stitutionis gratiam pædagogo debere. Itaque ipse filium literas, leges, mores docuit; ipse exercuit, non modò ia- culo mittendo, pugnaudo in armis, & equitando, sed etiam comminus confligendo, tum prætereà natando, al- gore, æstuq; tolerando. Dicitur etiam historiam, manu sua

Reipub. cura in e-
ducandis
ciuibus,
eisq; bo-
nis efficiē-
dis.

Lacedæ-
moniorū
educatio.

Muri ciui-
tatū, mu-
lierū cu-
stodia.

Catonis
diligētia
in educa-
do filio.

sua grandioribus literis conscripsisse, ut filius domi habe-
ret, unde maiorum res gestas, & Reipub. regendæ scientiam
perdisceret. Præsentem filio, nihil unquam obscænum, nihil
turpe, nihil iracundum, nihil flagitiosum locutus est, perin-
de ac si uestales, aut sacerdotes adfuissent. Talis erat Ca-
tonis, & omnium ferè Romanorum domestica in filiis edu-
candis disciplina. Apud Græcos, erudiendorum adolescen-
tum ludos philosophi aperiebant: quorum disciplinas, ad hæc usque tempora, memoria conseruat immortalis: ab il-
lis enim eam uirtutum omnium, atque adeò totius mundi
scientiam, quasi per manus traditam habemus. Hi uerò e-
rant, tam uitæ benè ac beatè ducendæ, quàm Rerumpub.
administrandarum magistri. Habet quoque præsens secu-
lum, more Græcorum antiquorum Academias, disciplina-
rum uirtutumq; omnium quasi seminaria, ad quas iuuenes,
tanquam ad messem bonarum artium commeant, uirtutum
disciplinarumq; fructus ex his reportaturi. Atque utinam
earum magistri, ad rectè potius uiuendum, quàm disputan-
dum erudirent iuuenum ingenia, fortassis enim melius de
Rebuspub. atque adeò de uita et felicitate hominum mere-
rentur: nec eorum auditores discum audire, quàm philo-
sophum mallent, ut dicitur. Antiquis temporibus philo-
sophantes, primùm in scholis tacere discebant, nunc ma-
gis nihil, quàm loqui discunt, proptereaq; ex his euadunt,
Oratores elingues, philosophi imprudentes: non enim pe-
ctus uirtutibus & honestis disciplinis, sed linguas erudiunt.
Vnde à præceptoribus laudantur propter contentionem,
uim animi, certamen, non propter modestiam, pruden-
tiam, iustitiam. Scire autem debent Academici, se tenere
scholas, non dormitantis huius & oscitantis modò philoso-
phiæ, sed etiam ciuilibus sapientiæ, cuius laus omnis in benè
agendo, & rectè sentiendo consistit. Vetus Græcorum Aca-
demia, Rerumpub. erat seminarium, ex qua Reges optimi,
duces & gubernatores celeberrimi, tanquam ex equo Tro-
iano prodibant. Alexander & Scipio, duo præstantissimi
Imperatores, in Academiis enutriti fuerunt, prætereò alios
innumerabiles. Ciues igitur in Academiis exerceri debent,
ad honestè uiuendum, & Rempub. gubernandam. Ob idq;

Philoso-
phi morū
magistri.

Academię
uirtutum
seminaria

Philoso-
phiæ stu-
dium in
quo consi-
stat.
Alexander
& Scipio
Academi-
ci.

Academia-
rum utilita-
tas.

Respub.

Respub. curare debet, ut scholas habeat virtutum omnium tanquam officinas. Bonam igitur in futuro Senatore naturam & institutionem requirimus; si enim illa mala fuerit, non modò bona à philosophia non efficietur, sed omnium pessima erit; siquidem humana natura procliuior est ad malum, & cum est artibus philosophiaq; instructa, tum vim maiorem ingeniumq; perspicacius ad malè agendum acquirit. Optimæ scientiæ prauam naturam adeptæ, ipsæ quandoque deprauantur, & in contrarium mutantur, maleq; agendi suggerunt consilia. Feritatem enim in homine malo, augent cogitationes perspicacissimæ mentis: propterea subtiles hominum spiritus in ira, uidemus conuerti in furorem. Concludendum est igitur, naturam bonam, malam institutionem adeptam, insignitè malam fieri: malam quoque naturam, bona institutione ad res nequissimas & pessimas abuti solere. Bonum enim in contrario suo positum, pessimum efficitur: non minus quàm bonis seminibus in malo solo satis accidit, mutari enim eorum naturam uidemus. Magna vis igitur est in educatione, hac enim teneri iuuenum animi in utramuis partem flecti ac reflecti solent. Diogenes interrogatus, quomodo quis vitam tranquillam agere possit, respondit, si Deos primùm veneretur, hi enim felices, & beatos homines efficiunt; si filios enutriat ad uirtutem; hi enim malè educati, summi hostes patribus in senectute sunt; tertio si gratus erga amicos sit. Apollinis enim dictum verum est, hominem ingratum, toti orbi inuisum & odiosum esse.

Adsit deinde ipsi iuueni puerilis institutio: quæ in orationis proprietate, splendore, et ueritate indaganda versatur. Huius tria sunt capita, Grammatica, Dialectica, Rhetorica: tres. n. hæ disciplinæ sunt, ueluti fores & ostia sapientiæ; ex his dicendi præcepta hauriet, eaq; usu, domestica exercitatione, lectione ueterum Poetarum & Oratorum confirmabit. His uerò instructus, non hæc iam amplius uulgaria, communia, & contrita cogitabit, sed euolare nitetur, ad maioraq; excurret. Agnoscere. n. se animus incipiet, ueraq; pabula quæret, quibus nutrirî fatiariq; cupiet. Est autem animi non modò pabulum, sed etiam medicina philosophia: hæc ægritudines

Diogenis
de educa-
tione sen-
tentia.

Puerilis
institutio.

Philoso-
phia.

tudines omnes doloresq; sanat, hæc homini ueram felicitatem patefacit: erigimur, ac elatioris præstantioresq; fieri cupimus, ubi à corpore, atque ab his terrestribus, ad illa supera, & cælestia animi nostri diuerticula, nos conuertimus. Huius inuestigandæ ratio duplex est, altera in naturæ obscuritate posita, totius uniuersi contemplationi subiecta: altera in uita, & moribus hominum rectè instituendis, Rebuspub. administrandis, & re familiari tuenda. Prioris est Physica, Metaphysica, Mathematica: posterioris, Ethica, Politica, & Aeconomica. Vtriusque philosophiæ finis sanè non est diuersus. Quemadmodum enim, per contemplationem rerum diuinarum, animus à corpore disiunctus, felix per se & beatus efficitur, ac Diis similis euadit: sic in actionibus honestis etiam contingit, dum ratio satellitio uirtutum, honestarumque actionum stipata, reuocat animum à corporis illecebris, & uitæ turpitudine. Segregatus autem animus à corpore, duabus his rationibus, Deo similis efficitur, felixque est iure optimo, & beatus. Differunt autem hoc inter se, quòdis in negotio, ille in otio, Deorum similitudinem exprimit. Ex quo duplicem efficiunt felicitatem, publicam & priuatam. Omnino qui in exercenda uirtute, & in agendo suam reponunt felicitatem, utiliores Rebuspub. commodioresq; solent esse. Bonum enim quo communius est, eò melius & utilius habetur. Eodem modo felicitas, quæ se diffundit in multos, præstantior est habenda, ea, quæ uño capite continetur. Illud tamen fatendum est, speculationis priorem ac nobiliorem esse gradum: quòd rebus optimè agendis causam & occasionem præbeat. Diu præterea nihil agendo, perpetuæque contemplatione, res omnes præuidendo, mouent exemplo suo philosophos, ut contemplationem rerum diuinarum, præferant omni humanæ actioni & felicitati.

Quoniam autem Senatoris felicitas, & omnis scientia sapientiaque, in agendo consistit: is enim est, qui rationem rectæ & honestæ uitæ non ignorat: qui priuatarum publicarumque rerum administrationi est conueniens, qui regere consiliis urbes, fundare legibus, emendare iudiciis licit: necesse est, ut eam partem philosophiæ calleat, quæ uirtu-

Philoso-
phiæ stu-
dium du-
plex.

Felicitas
duplex.

Actionis
& specula-
tionis cõ-
paratio.

Philoso-
phia Sena-
toris qua
sit.

tum & actionum humanarum præcepta, ciuitatumque administrandarum scientiam, in se continet. Is igitur locus de moribus ad vnguem illi perdiscendus est, is illi præstiterit, tam viuendi, quam rectè uiuendi, consulendique sapientiam. Quomodo enim is, vitam virtuti conuenientem agere potest, qui quid virtus sit ignorabit? an de iustitia fortitudine, abstinentia, prudentia, non plurima dicet in Senatu? Quomodo verò seditiones componet, leges sciscet, si non iustitiæ, prudentiæque præcepta planè cognouerit? vtrumne de bello, pace, fœdere prudens consilium dabit, si quod bellum iustum, quod iniustum, quæ pax honesta, quæ turpis, quod fœdus sanctum, quod peruersum nesciet? Omnem honesti uim, omnes uirtutes, non uocibus tantum sibi notas, atque nominibus aurium tenus, in usum linguæ perceptas, sed mente complexas tenere debet. Summam autem eorum omnium in Ethicis, Politicis, Aeconomicisque libris inclusam habet: ex his quasi thesauris depromet, virtutum cognitionem, Rerumpub. gubernationem, hominum mores, rei priuatæ administrationem. Hæ præterea disciplinæ, ueram illi de rebus omnibus iudicandis scientiam suppeditabunt, & quid in quaque re honestum, quid contra turpe sit indicabunt. Neque solum, quæ talibus disciplinis continentur, sed multò magis etiam, quæ tradita antiquitus, dicta & facta præclare sunt, nosse & animo semper agitare debet. Quarum rerum cognitio, nusquam maior & amplior, quam in annalium historiarumque monumentis reperitur. Non abs re Tullius historiam, testem temporum, lucem veritatis, vitæ memoriam, magistram vitæ, nuntiam vetustatis dixit. An fortitudinem, fidem, iustitiam, continentiam, frugalitatem, contemptum doloris ac mortis, melius alii docebunt? quam Cornelii, Valerii, Fabritii, Curii, Decii, Mutii. Quid de nostris dicam? an verò, non summæ virtutis splendor enituit, in Lechis, Piaftis, Boleflais, Iagelonibus? Eam autem sapientiam, non ex cognatis temporibus, præsentique luce tantum intuebitur, sed omnem posteritatis memoriam, spatium uitæ honestæ, & curriculum præstantissimæ laudis indicabit. Inde ciuili sapientia præcepta hauriet, uirtutum, rerumque fortiter gestarum

Historiæ
cognitio.

Regū Po-
loniæ ce-
lebres fa-
milie.

gestarum exempla imitabitur. Cognoscenda sunt etiam ea omnia, quæ ad usum ciuium, moremque hominum pertinent, quæ versari solent in consuetudine vitæ, in Repub. in societate ciuili: in sensu hominum communi, in natura & moribus. Tum illæ præclaræ disciplinæ, Senatoriæque uehementer necessariae, de legibus instituendis, de bello, de pace, de uectigalibus, de iure ciuium, de administratione Reipub. de disciplina ciuitatis, de naturis hominum, de rationibus his, quibus mentes illorum & incitentur & reprimantur, de uirtutibus, de disciplina iuuentutis, de ciuibus instituendis, de conformandis hominum moribus, de diis immortalibus, de fide. Iura præterea sociorum, fœdera, pactiones, causæ imperii, penitus non sunt ignorandæ. Hæc omnia posita ante oculos hominum esse uidemus, collocata in usu quotidiano, in congressione hominum, in foro. Non æquum autem esse uidetur, ut Senator in consuetudine Reipub. in exemplis, in legibus, in voluntate denique ciuium suorum sit hospes. Verè mihi Antonius, Rectorem & publici consilii autorem descripsisse uidetur, qui quibus rebus utilitas Reipub. pararetur augereturque teneret, iisque uteretur; tales autem Romæ fuisse dicit, Lentulos, Gracchos, Metellos, Scipiones, Lælios. Nostris temporibus, multi ueniunt ad petendos honores, & ad Reipub. gubernandam inermes, nulla cognitione rerum, nulla sapientia præditi. Sin aliquis illustrior apparet, is aut unius anni militiæ usum, aut iuris scientiam pragmaticorum, aut diuitias solas, aut domesticam auctoritatem, in Senatum secum adfert: bonarum verò & honestarum artium scientiam, uirtutumque cognitionem, non norunt. Neque erit mihi perfecta laude dignus Senator, qui non benè sentire, recteque facere, & sciat, & uelit. Huic non fuerit decorum, in leges iurare cuiusquam: summæ sapientiæ enim ueluti candidatum aget, siquidem erit tum vitæ, tum consilii laude perfectus: id erit illi iustum, æquum, sapiens, laudabile, quod à uirtute, legibus, ueraque ratione profectum esse putabit. Omnis enim sapientia, ex rerum cognitione efflorescat necesse est, quam nisi homo ex magnarum rerum artiumque scientia fuerit consecutus, nihil unquam dignum, non Senatore modò, sed ne homine quidem cogitarit,

Ciuilis sa-
pientia.

Peregrinatio.

gitarit, dixerit, fecerit. Magna pars etiam prudentiæ Senatoriæ consistit, in cognoscendis variorum populorum moribus, legibus, & consuetudinibus: quarum rerum scientia, peregrinando acquiritur, sicut scribit Homerus de Vlyffe.

Dic mihi Musa uirum, captæ post tempora Troiæ

Qui mores hominum multorum uidit & urbes.

Quæ in peregrinatione obseruanda.

Obseruandum est autem in peregrinatione, ut mores externorum & consuetudines honestas cognoscamus, turpes & iniquas fugiamus. Videndum præterea apud externos, quæ leges, quæ iurisdictio, quæ libertas, quod genus uiuendi, quæ disciplina militaris, quæ ciuilis, quæ domestica; qui situs regionis, quæ ciuitatum structura, quæ præsidia, quæ munitiones. Virtutes etiam principis cuiusque cognoscendæ sunt, populi in eum voluntas, Senatus prudentia, iudiciorum forma, natura & ingenium populi, quibus maximè uirtutibus se oblectent, quibus abundant uitiis, qui inter eos aut docti, aut sapientes, aut milites, aut imperatores inueniantur, Multa alia, quæ sagaci rectè possunt inuestigari iudicio, quærenda sunt, & nobiscum auferenda; ut si fortè usus earum rerum in patria necessarius uideatur, is obseruetur & retineatur. Cauendum est autem, in nouis & externis consuetudinibus inferendis, ne ciues efficiamus rerum nouarum cupidos, ne molles, & effæminatos, ne auitæ uirtutis, morum, legumque negligentes. Est enim plebis natura, nouitatum appetens: quæ si perniciosæ sunt, Reipub. uehementer affligunt. Quæ igitur aut honesta sunt, aut naturæ ciuium consentanea, aut Reipub. utilia, aut terræ cæloque huic, in quo uiuimus, minimè contraria, ab externis sunt recipienda: talis enim, & non alia peregrinitas est laudanda. Multi peregrinatione se delectarunt, Nestor, Menelaus, Alexander magnus. Præclarum illud Osiris Aegyptiorum Regis, ut testatur Diodorus Siculus, in sepulchro scriptum: Osiris Rex sum, Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, quem non attigerim, discens ea omnia, quæ generi humano utilia sunt & necessaria. Si autem ea facultate peregrinandi carebit, leget Historicos, Geographos, Cosmographos,

Geographi & cosmographi

cura-

curabitque; ne in uita sua, nihil cognoscendo puerum agat. Eius etiam partis philosophiæ, quæ in obscuritate naturæ indaganda uersatur, planè non rudem eum esse uolumus, sed paucis; nam omnino haud placet. In hac enim occupatione uitæ, licere puto illi aliquid nescire. Infinitus & immensus est sapientiæ campus, proptereaque; partitio scientiarum facta est; quòd singuli in uniuerso genere, non potuerunt excellere. Rerum etiam cognoscendarum, cum sit triplex conditio, utilis, iucunda, & honesta: iucundorum & honestorum cognitio; non tam est ad Reipub. regendam necessaria, quam amœna & dulcis: ut si quando feriatu à publicis negociis fuerit animus, à rostris, à iudiciis, à curia, habeat quo se recipiat, recreet, colligat, molliter recubando, & delicatè quiescendo. Neque possumus ire inficias, philosophiæ huius in Reipub. maximas utilitates esse, potissimum uerò, si cultores eius uitam ciuilem adament, Reipub. conspectuque ciuium, non autem solitudine tectisque priuatis gaudeant. Qui si ualetudine, aut alia re quapiam impediuntur, uel se minus idoneos, ad Reipub. munia obeunda esse iudicant, tum uerò uitam illis, naturæ eorum conuenientem agere permittimus, eosque unguento in caput effuso, & lana coronatos, ad subsellia, scholas, gymnasiaque dimittimus. Huiusmodi philosophandi ratio, tametsi priuata est, magnos tamen Reipub. fructus adferre consuevit. Neque enim isti solum philosophi probandi sunt, qui regendæ Reipub. scientiam norunt, uerum etiam illi, qui sapientiæ suæ monumenta, literis nunquam intermorituris consecrant, uel alios, suis ad uirtutem, & Reipub. gubernationem præceptis instruunt; siquidem eorum ex libris & sermonibus ea depromimus, quæ ad leges, mores, uitam beatam, Reipub. gubernationem pertinent: adeoque; de nobis merentur, ut otium suum ad nostrum negocium, conferre uideantur. Talium in numero fuerunt Theophrastus, Heraclides Ponticus, Dicæarchus, Socrates, Pithagoras. Dicæarchi philosophi de Reipub. librum, Spartiatae quotannis recitandum publicè decreuerant, utque; iuuenes eum auditum conuenirent statuerant. Philosophiæ autem præceptis, ad animum excolendum, uirtutesque cognoscendas,

Philosophia naturalis.

Impossibile est uerum omnia scire.

Rerum cognoscendarum triplex conditio.

Philosophi priuati quomodo utiles Reipub.

In philosophando quæ cauenda.

non

non ad contentiones disputationesq; vtendum est: maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, concertationesq; non dignæ mihi philosophia uidentur. Stultum eum esse puto, qui virtutem & philosophiam, esse verba credit: constantia, fides, probitas, vera est philosophia, cætera scientiæ non virtutes, sed virtutum instrumenta & ornamenta sunt. Neque sectarum varietate, distrahendum animum censeo. Epicurus ex tuis hortis, vel potius ex animo est exterminandus. Ea enim sapientia, quæ suscepit patrociniū uoluptatis, procul esse debet ab eo viro; quem quærimus, & quem publici Consilii, gubernandæq; Reipub. ducem esse uolumus. Stoicos non improbo, dimittendos tamen censeo, nostro enim Senatori non satis placebunt: quod eos omnes, qui sapientes non sunt, uti Tullius dicit, seruos, latrones, hostes, barbaros, insanos esse dicunt; nec verò consentiunt aliquem inueniri posse sapientem. Est autem omnino absurdum, eum in Senatum cooptare, cui nemo illorum, qui adsunt, sapiens, nemo ciuis, nemo liber esse videatur. Inter Stoicos & Peripateticos nonnullæ quandoque de summo bono oboriuntur contentiones: Peripateticis tamen adhærendum est, hi sunt enim veriores morum & virtutum magistri, ex eorumque familia, optimi perfectiq; ciues, imperatores, Reges, philosophi, tanquam ex equo Troiano proueniunt.

Hanc autem rerum magnarum, atq; artium scientiam, illustrabit in Senatore eloquentia: quæ est ornamentum sapientiæ. Hac nisi præditus erit intelligimus omnia in Senatore, etiam si summa fuerint, exilia fore. Ornata & sapienti oratione, non solum ipsius dignitas, sed & priuatorum multorum, & vniuersæ Reipub. salus defenditur: per eam concitati animi sedantur, sedati concitantur, sæpeq; oratio efficit, quod ferrum hostilè nequit efficere. Quæcunque igitur Senator dicturus est, prudenter, compositè, ornatè, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate. Proxima eloquentiæ est, iuris ciuilis cognitio: cuius finis est, iusta in rebus omnibus æqualitatis conseruatio. Quis enim prudentius causas & controuersias decidet, quis ciuium seditiones melius componet, quis Reipub. leges, populi

puli consuetudinem, libertatem, mores sapientius defendet, quàm iuris legumq; peritus? verum est certè quod dicitur, Iuris consulti domum, oraculum esse ciuitatis. Hunc Antonius, legum & consuetudinum Reipub. qua priuati vtuntur, & ad respondendum, & ad agendum, & ad cauendum, cognitione iubet excellere. Non autem causidicum, neque proclamatorem, aut rabulam Senatorem esse uolumus: hoc enim hominum genus infimum est, & mercedula adductum, ministrum se præbet falsitatis & iniustitiæ, simulq; linguam & animum contrà iustitiam instructum & armatum gerit; difficile autem est, eum iustitiæ & veritatis amantem esse, qui linguam quæstui prostituit. Senatoris igitur officium sit, innocentiam iudiciorum fraude liberare, contrà malos & nefarios ciues, uoluntarium se accusatorem exhibere, bonos defendere & adiuuare, non mercede ad id prouocante, sed iustitiæ, amicitiaq; dignitate: quod multos nobilissimos & grauissimos Senatores, Romæ factitasse legimus. Sed ad ciuilem disciplinam progrediamur, nosq; ad munus, pensumq; propositum reuocemus.

Ciuilis disciplina, nihil aliud est, quàm uitæ nostræ, ciuitatisq; benè & iustè gubernandæ scientia. Vir enim ciuilis, à philosophis appellari solet is, qui facultate, & uirtute instructus est, ad ciuiler imperandum, uti Regius, qui ad regendum: interdum etiam ad leges condendas, & uitam honestè ducendam. Finis ciuilis disciplinæ est, bonum ciuitatis, scilicet ipsum iustum: id autem est, publica utilitas. Plato in sua ciuitate duplices instituit disciplinas, alteras quæ corporis, alteras, quæ animi uires exercerent. Animorum disciplinam, Musicam esse dicit, corporis uerò Gymnasticam. Per musicæ harmoniam, animi quendam concentum & consensum, ac quasi concordiam intelligit: ubi actiones omnes uirtutibus, & hæc itidem illis consonant. Huiusmodi uerò cognationem in homine efficiunt, leges & philosophia: per hæc enim duo, quid honestum, quid turpe, quid iustum, quid iniustum, quid deligendum, & fugiendum sit, cognoscitur: quomodo præterea amicis, parentibus, magistratibus obtemperandum. Per Gymnasticam corporis exercitationes intelligit, hæc enim robor, & for-

Ciuilis disciplina.

Vir ciuilis.

Ciuilis disciplina duplex.

Musica.

Gymnastica eiusque species.

& fortitudo corporis, augetur in homine. Consistit autem hoc in saltatione, cursibus, lucta, venationibus, in equitando & iaculando, & ut dextra peræquè ac sinistra valeamus, quarum vires, nutricum educatio diuersas in nobis efficit. Ad summum, militares omnes honestæq; corporis exercitationes, sub Gymnastica continentur. Nihil profectò, magis necessarium est cuiq; viro, maximè verò ciuili & Senatorio, quàm corporis & animi exercitationes inuicem coniungere, atq; fortitudinem cum temperantia consociare: vt scilicet per illam alta petat, per hanc non despiciat humilia, & vtraq; ex parte nihil vnquam nimis aut audeat, aut metuat. Est enim necesse, ut per fortitudinem, publicas priuatasque propulses iniurias: per temperantiam, continere ab inferenda iniuria: per illam ad honesta uoceris; per hanc cohibere à turpibus. Ad hæc Musica & Gymnastica (vt Platonicè dicam) summa adferunt adiumenta: siquidem per illam temperantia, & cæteræ virtutes, per hanc fortitudo corporis & animi comparatur. Consocianda verò sunt hæc inuicem propterea duo: sola namq; Gymnastica, parit ferocitatem, Musica sola, mollem & effæminatum animum: utraq; generant & producant in homine, perfectionem virtutis. Hac igitur ratione futurus Senator se exercebit, nam & consilio in pace, & in bello fortitudine ualebit: ad hæc enim duo, illum patria, Resq; publica genuit. Præclarum illud, & ad memoriæ famam propagandum erat Romanorum institutum: apud quos nobiles & generosi ciues, in his potissimum duobus, liberos suos excellere uolebant: vt. s. domi boni Senatores, foris fortes essent imperatores. Proptereaq; nulla Respub. fuit, quæ tot imperatores & Senatores, vnus inclusos menibus simul haberet. Ex quo Oyneas Pyrrhi legatus, Senatam Romanum, multorum Regum sibi confessum uideri dixit. Ad ciuilem disciplinam pertinere putant aliqui, ciues in Repub. bonos & moratos efficere: non enim ciuibus præscribendus est imperandi solum, sed etiam parendi modus, nec uerò ut obtemperent tantum obediuntque magistratibus, sed etiam ut eos colant & diligant efficere. Quæ res, quoniam legibus sancendis efficitur, danda est opera Senatori, ut in ea parte, legislatorem

Corporis & animi exercitatio cõiungenda.

Belli & pacis artes Senatori cognoscendæ.

Romanorum studia.

Morati, & obediētes ciues quò efficiantur.

rem peritum & doctum agat. Primus enim gradus ad virtutem, & honestatem est, legibus & magistratibus obedire: leges enim in Repub. nihil aliud sunt, quàm in certas regulas conscripta uirtus, & ratio uiuendi. Theopompus Rex Spartanorum, cum illi dictum esset, Rempub. Lacedæmoniorum, propterea rebus secundis florere, quòd Reges haberet, qui rectè imperare scirent, minimè respondit, sed quòd ciues scirent optimè parere. Disciplina Laconum inter cæteras hæc præcipua, uti refert Plutarchus, fuerunt: magistratibus legibusq; parere: laborem omnem fortiter ferre: pugnando scire, uel uincere, uel mori. Erant in omni ferè Græcia, communes istæ disciplinae ciuiles, in quibus iuuenes se exercere solebant: vt his instructi, tam in bello patriam defendere, quàm in pace regere, & in ocio vitam honestè degere scirent: literæ, palæstra, musica, pictura, ars nandi: harum imperiti irridebantur, dum neq; natare, neque literas scire dicerentur. Thebanus quidam interrogatus, quomodo conseruari possit status omnis Reipub. respondit, obseruatione iustitiæ; & ante omnia, si est disciplina inter iuuenes, non est auaritia inter senes. Magna uis certè est ciuilem disciplinam in Repub. per hanc enim ciues, ad omne genus virtutum apti & idonei redduntur.

Leges quò sint.

Disciplinae Laconum.

Græcorum disciplinae.

utilitas in Repub. ciuilem disciplinam.

Non prætereundum illud est etiam, plurimos nullis, aut sanè perexiguis imbutos artibus, nulla literarum tinctos scientia, nullo philosophiæ studio gustato, ac ne audito quidem, uideri prudentes, bonos, iustos, fortes, ac in Rep. magistratus, ciuiliaq; negotia, summa cum dignitate administrantes. Quod cum ita sit, disciplinam ciuilem aliam fortassis aliquis, eorum exemplo à me requiret, Philosophiam, & alia, quæ antea dixi, reiiciet, non ingenii ætatisq; suæ perceptionem horum esse putans, uulgatum illud, medicorum commemorabit, artem longam, uitam breuem esse. Platonem etiam dicet, felicem eum appellare solere, cui in ipsa senectute, uel potius in ipso uitæ decliui datum sit, veras nosse de sapientia, rebusq; omnibus opiniones. Experimur enim meliores: prudentioresq; nos, tempus diemq; facere. Magna res est fateor sapientia, quodque magis dolendum est, ad eam acquirendam sentimus plurima nobis, uitæ nostræ fragilitatem, adferre

H impedimenta.

impedimenta. Multi enim uixdum medium curriculum uitæ prætergressi, aut ne aggressi quidem, Parcarum fatali la-
nicio absumuntur. Nonnulli corporis magis, quam animi serui-
entes officiis, uitam sapientiæ duram & asperam, tanquam Scyllam & Charybdim, fugiunt. Quid dicam de his, quos inuita Minerva nihil unquam dignum philosophia, facere, sentireque permittit? Quæ omnia tametsi nobis philosophiæ, veræque sapientiæ percipiendæ, spem quodammodo præcidant: non tamen abiecto prorsus animo & consternato, nos reddere debent. Vitam felicem non longitudo temporis, dierumque; numerus facit, sed uirtus: qua si carueris, etiam si Nestoris annos, aut Phænicis ætatem, quod dicitur, superaueris, uitam tamen miseram, breuem, ac infelicem egeris. Quid enim interest, mori iuuenem te: si post mortem hanc, uirtus tibi uitæ dabit initium? Silenus Poeta, captus à prædonibus, ac ad Midam Regem adductus, cum ad se redimendum pecunia careret, à Rege petiit, ut se liberum faceret, daturum se munus illi cupiens, omni auro & argento carius. Hoc autem, duobus uersiculis, non magis verè, quam festiuè expressit, maximum munus inquit homini à Deo, non nasci, proximum, citò mori: quod ubi multis argumentis comprobasset, Rex eum liberum dimisit, simulque donauit. Quæ enim uita potior est habenda, hæc ne caduca, misera, & fragilis; an verò illa beata, felix, & æterna, cuius nobis certam possessionem, uera uirtus comparare solet? Viuimus propterea ut moriamur: cur non potius morimur ut uiuamus? Vitam felicem uirtus tibi largita est: moriere ergo felix. Summo igitur studio uirtuti nauanda est opera, cuius alitrix nutritrixque est philosophia: aut enim per eam euademus in summum, aut certè multos infra nos videbimus. Honestum erit, si nullatenus poterimus in primis, at certè in secundis, uel tertiis consistere: fuerimus hoc modo apud eos primi, qui nobis inferiores erunt. In rebus præstantibus, uti ait Tullius, magna ea putantur, quæ sunt optimis proxima. Neque enim si Achillis gloriam in re militari, quis consequi non potest, Aiæcis aut Diomedis laudem aspernabitur: aut si quis Platonem, Lycurgum, Solonem, attingere nequit, propterea in indoctis numerandus erit.

Multi

Multi inueniuntur, uti dixi, qui sapientiæ possessionem, & Reipub. administrandæ scientiam nacti sunt, non ex philosophorum libris ullis, sed ex institutis maiorum, exemplis, consuetudine, experientia, paterna domesticaque disciplina, legibus, moribus, & ex quadam naturæ sagacitate, quam parumper exornarunt honesta liberalique educatione. Tali-
um in omnibus Rebuspub. exempla plurima reperiri solent: quorum disciplina ciuili, est forum: magister autem, usus, leges, instituta Reipublicæ, mosque; maiorum. Demades prudens ille vir, & optimè versatus in Republica, cum aliquando interrogaretur, quem in sapientia quærenda præceptorem habuisset? tribunal respondit Atheniensium: existimabat enim forum, & in rebus agendis experientiam, quauis institutione philosophorum potio-
rem esse. Neque antiqui Romani, iustam illam & pulchram Reipub. formam, è philosophorum libris magis, quam è suo ingenio depromptam, posteris reliquerunt. Quid dicam de maioribus nostris, qui non multum dissimilem Romanæ, nobis quoque Rempub. condiderunt? aberant tum à Polonis longe Platonis, Lycurgi, Solonis, Aristorelis, summorumque; Philosophorum & legislatorum disciplina, sola uirtute res illorum creuit, quam non è libris, sed à seipsis petebant. Hæc sapientia fuit illis, uirtuti obsequi, nihilque; contra hanc, nec facere, nec sentire. Itaque Regibus & Senatu, non ad lites componendas, non ad contentiones iudiciaque; dirimenda utebantur: sed ut ex his uirtutis exemplum, & regulam caperent, eosque duces in bellum, pro salute patriæ tuenda sequerentur.

Vetus illud sæculum, quod à Poetis aureum uocatur, felicissimum per se genus hominum & sapientissimum, producere solebat: nec immeritò quidem: in illis enim primordiis, & rudimentis uitæ humanæ, uirtute sola regnante, nulla fuit hominibus uitiorum scelerumque; cognita lues. amabant uitam rectam, iustam, simplicem, cui à natura cognata est, uirtus & ratio. Itaque naturæ suæ stimulis, & ad uirtutem honestatemque impeliebantur, & uitia fugiebant, quæ facile quòd erant incognita, fugere poterant. de hac præclare Naso ætate scribit.

H 2 Aure

Vulgaris
& quoti-
diana sa-
pientia.Forum &
experien-
tia.Vetus Po-
lonorum
Respub.Aureū se-
culum.Vitæ hu-
manæ mi-
sera condi-
tio.

DE OPTIMO SENATORE

*Aurea prima sata est ætas, quæ uindice nullo,
Sponte sua, sine lege, fidem rectumque colebant:
Pœna metusque aberant, nec supplex turba timebat,
Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.*

At postquam senescere, & quasi ad occasum declinare Sol ille ueræ virtutis, uitiorumque tenebris obscurari cœpit, tum mox hominum ingenia quoque, ad res malas prolabi, uitia fatius nosse, quam virtutes malle, illis se oblectare, has fugere cœperunt: exinde quisque contra virtutem se armare, alteri nocere, sceleratè uiuere, ratione ad res malas abuti, pulchrum & honestum putabat. & ut idem.

*Protinus irrupit, uenæ peioris in æuam.
Omne nefas, fugere pudor, uerumque, fidesque.
In quorum subiere locum, fraudesque, dolique,
Insidiaeque, & uis, & amor sceleratus habendi.*

Atqui certè scelerum hic gurgēs & uorago, absorbisset penè humanum genus, nisi naturæ rationisque vis, ex tanta clade quasi receptui canens, in paucorum hominum præfidium se recepisset. Pauci igitur hi, primùm quidem uitiiis indicto bello, mortales omnes, pecudum quasi more uiuentēs, ad humanitatem uerbis pellexerunt, eorumque officia, uirtutes, dignitatem, non dicendo solùm, sed scribendo etiam illustrarunt. Vnde leges emanarunt in ciuitatibus, uitæ benè transigendæ magistræ: quod n. quisque bonum, iustum, rectum honestum, uel agendo, uel intelligendo animaduertit: id obseruatum ne periret, libris custodiuit, qui sunt immortalitatis, æternæque memoriæ uindices. Hinc nata uirtutum præcepta, de moribusque & officiis hominum, plurima sunt conscripta volumina. Subsecuti sunt alii, qui non hominum mores & officia solùm, sed ipsius uniuersæ naturam perscrutati sunt. Hæc uerò naturæ humanæ, mundi que totius consideratio, uno nomine à Græcis Sophia uocabatur, eius autem indagatores Sophi, ac deinde quasi superbum perosi nomen, Pithagoræ exemplo, philosophi dici cœperunt. Hoc igitur modo rationis naturæque humanæ lumen, quod uitiorum tenebris obscuratum & obnubilatum erat, eluxit: eamque nobis rerum diuinarum & humanarum cognitionem, quæ Philosophia uocatur, detexit: cuius beneficio, mortales

Secula de prauata.

Qui aurea secula restituerunt

Philosophia.

Philosophia aurei seculi uindex.

mortales uirtutem antiquam, simplicitatem, innocentiam, felicitatem amissam recuperarunt. Quotus enim quisque erat, qui honestè uiuere, uitiiis repugnare, uirtutes nosse uolebat, is Philosophorum libris & sermonibus, sese tradebat erudiendum, quasi planè diffidens, naturæ ingenioque suo, malarum rerum scientia, pessima educatione, umbris, desidia, languore, deliciis, ocio, opinionibus, maloque more imbuto & infecto. Philosophia igitur, aureum illud seculum restituit, & antiquam hominum conditionem, naturam, felicitatemque recuperauit. Ab ea quicunque ueteris aureæque humanitatis, uirtutum, atque honestè uiuendi præcepta percipiunt, non ciuiles & prudentes illi tantum, sed felicissimi etiam, uereque beatissimi efficiuntur. Qui uerò sine ulla Philosophiæ, disciplinarumque cognitione prudentes sunt, duplici uia id consequi solent. Aut enim natura diuina præditi sunt, cuius munere omnia ipsi per se comprehendunt, prouident, intelligunt; uti antiquis temporibus apud Græcos, Thæseus & Cecrops, apud Latinos, Romulus & Numa fuerunt: hi enim ad Respub. gubernandas, non ullam Philosophorum doctrinam, sed ingenium à Musis cœlestibus instructum attulerunt. Aut experientia forensi edocti, cautionibusque ciuilibus imbuti, ad Rempub. accedunt. Qui quidem si uiri boni sunt, legibusque in Repub. constitutis omnia moderantur, laudandi sunt, licet imperfectam, multisque periculis, & mutationibus obnoxiam, habeant prudentiam: si mali, maximè sunt uituperandi, nihil enim his flagitiosius, nihil detestabilius, nihil perniciosius in Repub. fieri solet. Verissimè Mitio apud comicum dixit, Homine imperito nihil quidquam iniustius esse: hic enim quoniam iusta gubernandi præcepta nescit, & unius fori experientiam, summam esse ciuilis disciplinæ sapientiam existimat; tumultibus, seditioibus, turbis, Remp. implet, nec scit quibus modis aut rationibus, qua arte, quouè consilio, talibus malis occurrat, ad hæc. n. extirpanda, neque consilii locum habet, neque auxilii copiam: quas

Qui sine philosophia, sapientes.

Ignorantia uitiorum parens.

poris

poris onere prægrauatum, malarumq; rerum scientia imbutum gerimus, ac ætatem huiusmodi viuimus, quæ non amplius ui sua, uti antiquis temporibus, bonorum viro- rum copiam producat: omnino inuestiganda sunt nobis consilia, quibus animum corporis illecebris irretitum, à vitiis, atq; ab hac præsentis temporis colluione, ad illam antiquam, diuinam, vereq; humanam vitam reuocemus. Id autem fecerimus, artis & exercitationis beneficio, quorum alterum labor nobis, alterum Philosophia suppeditat. Omnes humanas diuinasq; res, omnium artium scientiam, omnem virtutum cognitionem, Rerumpub. administrationem, omnia denique quæ cælo terraq; continentur, vnius nomen Philosophiæ possidet. Hæc animum in corpore tanquam ergastulo religatum, ab omni cupiditate liberum reddit, rectè viuendi, imperandi, regendi, consilia sufficit. Huius ergò præceptis, institutisq; futurus Senator instructus, non amplius inclusus, atque abditus lateat in occulto, non solitarium agat, non solus forum, templa, porticus obeat, non faciem oculosque hominum fugiat, non ignauiam suam, tenebrarum ac parietum custodiis tegat: sed in multitudine, conspectuque ciuium versetur, communemque societatem hominum tuendam & ornandam suscipiat. Nullius vnquam uirtus, ingenium, prudentia, priuatis inclusa parietibus, illustris esse potest: prodeat necesse est, & in arenam descendat. nec magis priuati ciuis sapientia utilis est, quam esse solent auari hominis, in terram defossi thesauri, perinde enim iuuant, ac si non possideantur. Quid autem fieri tam magnum, aut tam illustre potest esse, quam virtutem cuiusq; non latere in tenebris, nec obscuram esse, sed in facie hominum, in oculis ciuitatis, atque in auribus præstantissimorum ciuium esse positam. Qua quisq; vita, sapientia prudentia sit, haud facilè cognosci potest, nisi periculum fecerint homines. Sicut enim Athletam arena, cursus equum; ita Senatorem qualis sit, res gestæ indicant.

Dictum satis esse puto de Senatoris disciplina, per quam beatus & felix, atque ad Rempub. iustè administrandam idoneus, euadere possit. Cum enim duce sola

Philosophia.

Solitarium Senator non sit.

natura,

natura, ea felicitas & sapientia, non potest acquiri, tribuendum id est studio & exercitationi: discendum etiam est, atque tam diu discendum, quam diu nesciamus, uel, ut pulchrè Seneca, quam diu viuamus, & quam diu nos, quantum profecerimus non pœniteat. Nos autem in Virtutibus profecisse, certissimum illud erit argumentum, si cupiditates & affectiones in nobis, virtutis rationisque lumen oppresserit: si etiam inter homines, iustè, prudenter, temperatè, non tanquam homines, sed quasi Dii uixerimus. Sed ad formam legendi Senatoris nostra prope- ret oratio; volumus enim in ea maximè seruari decus & æquitatem.

Inter omnia, quæ Rempub. eiusq; felicitatem conseruant, nihil est utilius, nihil præstantius, quam viros ad magistratus gerendos eligere, summa prudentia, sapientia, & virtute præditos; quiq; ad honores obtinendos, non potentia, non ui, non ambitione, non largitionibus, sed lege, virtute, modestia, dignitate, sibi parent aditum. Summa res est in omni Repub. magistratus, hunc enim gerentes, uiri in primis boni, sapientes, clari, censentur ab omnibus & appellantur. Est namq; magistratus, optimorum ciuium, quasi virtutis auctoramentum, quod illis persolui solet, propter eorum in Rempub. merita, summasque uirtutes. Est igitur boni ciuis, boniq; uiri, in adeundo magistratu, Reipub. salutem & dignitatem, priorem sua dominatione, & domesticis com- modis habere. Non imitandi sunt Senatores illi Romani, Sylla, Cinna, Carbo, Marius, Pompeius, Cæsar, & multi alii: quorum ambitiones, seditiones, factiones, bellum ciuile ad extremum interitus Reipub. consecutus est. Nolebant illi in patria æquo iure uiuere, priuatæ gloriæ fructus, Reipub. utilitati & tranquillitati præponentes: scribit de Cæsare, & Pompeio Lucanus.

Impatiensq; loci fortuna secundi.

Nec quenquam iam ferre potest, Cæsare priorem,

Pompeiusq; parem.

Legibus itaque in benè constituta Repub. impotens hæc honorum cupiditas est refrenanda: quod & Romanos flo- rente Repub. fecisse legimus: ambitus enim reos exilio mul- ctabant.

quàm diu discendū.

Signa uirtute præditi hominis.

Electio Senatoris.

Magistratus præmiū uirtutis.

Officium boni ciuis in adeundo magistratu quod.

Ambitus pœna.

Ambitio quid. Et abatur. Ambitionem uerò eam repræhendo, quæ contrà leges & honestatem, uel ui, uel largitionibus, uel alia quapiam inhonesta ratione, quosuis oppugnat honores. Solent plerique uirtuti suæ diffisi, magistratum, & summos honores, largitionibus consequi, qua peste nihil flagitiosius, nihil perniciosius in Repub. solet esse. Qui id faciunt, hi præ diuitiis uirtutem, & honestatem spernunt, neque putant aut honori, aut uirtuti locum ullum esse, nisi ubi affluant opes: proptereaq; priuatæ, non publicæ rei curandæ incumbunt, quod sciunt diuitiis, omnes honores & dignitates, non autem uirtuti tribui. Ex quo efficitur, ut in ea Repub. dominetur auaritia, & ingens habendi cupiditas, ex qua luxus, doli, fraudes, inimicitia, contemptus Deorum, legum, magistratum nascuntur. Id quisq; amplecti solet, quod utile, non quod honestum est, in quo acquirendo, cum nullum uirtuti præmium uidet esse, fraude, dolis, potentia, inferiores oppugnare conatur, sicq; tenuiores in Repub. oppressi, miserè uiuunt, & diuitibus seruiunt, non tam uirtute, quam potentia, luxu, fraude, dolis præstantioribus. Hi priuatam utilitatem, uirtuti & honestati præferunt, omnes leges, libertatem, iura, iustitiam denique ipsam vendunt, auctionantur, prostituunt. Iugurta talium Senatorum copia, urbem Romanam aliquando abundantem, cum uidisset, exclamando dixisse fertur: ò uenalem urbem, & citò perituram, si emptorem inuenit. Lacedæmoniis de diuturnitate Reipub. consulentibus, ab Apolline responsum est, Spartam nulla alia re nisi auaritia perituram; hanc fatalem prædictionem ut euitarent, omnem auri, argenti, ærisque usum è ciuitate sua eiecerunt, atq; ferream quandam, & quæ impediret magis, quam possidentium caperet animos, commerciorum gratia, pecuniam instituerunt. Quarè cauendum est in omni Repub. ne diuitiis plus, quam uirtuti seruiant honores, utque hi puniantur, qui uirtutem pecuniis oppugnare conantur. Compendiaria est hæc ad Rempub. citò perituram uia, in qua maior diuitiarum, quam uirtutis habetur ratio: ciues enim auaritiæ, nō uirtuti studebunt, ac ad cumulandas opes totos se penitus conuertent, quæ illos effaminatos, fraudulentos, alienorum appetentes, luxuriosos, & omnibus uitiis diffuentes,

diffuentes, efficient. Prostrata iacebit uirtus, contemnet Sacerdos pietatem, Miles arma, Senator prudentiam, fidem, diligentiam, Populus disciplinam ciuilem: quibus neglectis, regnabit audacia, vis, iniustitia, luxus, omniumq; uitiorum sentina barbaries. Modus igitur & forma magistratus eligendi tenenda est, hoc. n. pacto uirorum bonorum in Rep. delectus, uirtutisq; ratio maxima habebitur. Ac minores quidem magistratus in Repu. qua ratione & modo sint procurandi, non uidetur huius esse loci disputatio: id. n. ualere debet, quod leges, communisq; omnium usus, & consuetudo, obseruandum recipit. Ex omnibus autem magistratibus, quoniam is digniorem locum obtinet in Repub. qui uocatur Senatorum: in eo namq; tanquam cardine, omnium consiliorum summa, salusq; Reipub. uertitur: omnino in eo deligendo, magna debet adhiberi cura & diligentia. Malos enim quæuis Respub. nacta Senatores, pessimè administrabitur, nec ullum in ea uestigium æquitatis, iustitiæ, religionis apparebit: fraus, dolus, iniustitia, Deorum neglectus, in principibus illis regnans, facillè cæteros imitatione sua corrumpet. Eorum uitiis qui præsent, Respub. plerumq; mutari solent, unde Monarchiam in Tyrannidem, Aristocratiam in Oligarchiam, Democratiam in Ochlocratiam, conuerti uidemus. In creandis igitur Senatoribus, hæc tria potissimum obseruanda sunt, ex quibus scilicet, à quibus, & quomodo eligi debeant. Primæ quæstioni, uti ego credo, nos iam satisfecisse uidemur, cum ex ciuibus Senatores eligendos esse diximus: qui locus paulò ante à nobis est pertractatus. A quibus uerò Senatores eligendi sint, & quomodo, dicendum est. In qua disputatione, reuocandas nobis putauimus & commemorandas, aliarum Rerumpu. consuetudines: his. n. cognitis, facillè demum apparebit, quod cuique Reipub. legendi genus conueniat, & quod ex his optimum, iustumq; iudicari debeat. In magistratibus omnibus, præsertim uerò Senatoribus eligendis, omnes omnium Rerumpub. populi; hæc maxime tria spectare consueuerunt, libertatem, diuitias, & uirtutem: quod autem ex his tribus, unaquæq; illarum sequi soleat, uidendum est. Qui popularis Reipub. formam amplectuntur, hi libertatem præter alios appetere solent. nulla res

Vitiis principum inficitur Respub.

In creandis Senatoribus spectanda.

In eligendis Senatoribus tria spectari solent.

I enim

Libertas
democra-
tica.

Sorte cur
magistra-
tus datur.

Democra-
tia Athe-
nienſium
duplex.

Democra-
tia iuſtæ
forma.

enim eſt alia, quæ magis illos ad popularem dominatio-
nem, ſtimulet & impellat, quàm dulcis libertatis deſide-
rium. Hanc autem primùm conſiſtere uolunt, in imperandi
parendiq; uicifitudine, æquum putantes, ut omnes ciues
imperent, & ſi hoc non poſſunt, ut alternis ſaltẽm uicibus,
& præſint, & ſubſint. Itaque magiſtratus in ea Re-
pub. ſorte ab omnibus eligi ſolent, in qua certè plus temeritas & ca-
ſus, quàm ratio, uel conſilium ualeat. Totum uerò hoc liber-
tatis tuendæ gratia, inuentum eſt: cum enim æquales omnes
haberi cenſeriq; uolunt, tum uerò fortunæ ſortisq; benefi-
cio, id conantur efficere, ne diues pauperi, diſertus infanti,
potens imbecillo, ſapiens ſtulto, uel opibus, uel eloquentia,
uel prudentia, uel clientelis imponere, atq; Re-
pub. & com-
munem omnium libertatem, priuatus opprimere queat. Fa-
cilius etiam multos, quàm vnum uel paucos, Re-
pub. bo-
num, uilitatem, libertatem, conſeruatu-
ros credunt. Aequa
igitur eſt conditio omnium, nec refert, diues an pauper, do-
ctus ſis an ſtultus, ſeruus modò non fueris. Quod enim in
paucorum Rebus pub. obſeruetur, ut pauci uel prudentes,
uel ſapientes, uel diuites, Re-
pub. adminiſtrent, hoc in Re-
pub. populari aliter euenire ſolet: in eaq; præualent, ignobi-
les, pauperes, opifices, & quæſtuarii. Popularem eiufmodi
Repub. apud Athenienſes, duplicem fuiſſe legimus. vnam
quidem, cuius utcumque adminiſtrandæ ſumma, penes pau-
cos uel diuites, uel prudentes erat, alteram, quæ in omnium
liberorum ciuium imperio conſiſtebat. Prior à Theſeo fuit
inſtituta, qui primus diſperſum per agros populum, in ciui-
tatem conuocauit, potentibus perſuadens, democratiam
regno potiore iudicarent, in qua populus ſummam re-
rum in ſua poteſtate haberet, atque ipſe tantum belli
dux, ac legum cuſtos eſſet, omnes uerò cum eo eiufdem
conditionis fierent. Populi totius concionem inſtituit,
hoc ſolo nobiles, ab agricolis & opificibus diſcernens, ut
nobiles rerum diuinarum cognitioni uacarent, magiſtra-
tus inirent, ſacra tractarent, de iure reſponderent, a-
liis ſe non præferrent, æqualique honore & dignitate cum
cæteris fruerentur. Hic certè primus, uti Ariſtoteles ſcri-
bit, regnum ambire noluit, ſed ad populi rationem ſe ac-

commo-

commodauit, talemq; Re-
pub. inſtituit, quæ omnium iudi-
cio, non ſolum communisſima, ſed iuſtiſſima, & iucundiſſi-
ma fuit iudicata, popularem enim Re-
pub. informauit, quæ
non impetu & furore populari adminiſtraretur, ſed rationis
iudicio cuncta moderaretur, & tam honeſtè uiuendo, quàm
legibus parendo, felicitate ſua frueretur. Hanc Theſei Re-
pub. poſteà Draco, legibus ſanguinariis auctam, adminiſtra-
uit: ac deinde Solon, ſeditio-
ne uehementiq; ciuium diſcor-
dia ad paucorum dominationem redactam, uti Plutarchus
ſcribit, legibus & magiſtratibus aliquantulum mutatis in-
ſtruxit, cenſumq; ciuium inſtituit. Poſterior Athenienſium
Democratia ea fuit, quam Cliftenes, Ariſtides, & Pericles, ac
poſtremùm Demoſthenes adminiſtrauit. Hi quoniam auræ
popularis amatores erant, omnes ciues exæquarunt, tribus
auxerunt, ac in eas ſeruos, & peregrinos deſcripſerunt. Ex
quibus Cliftenes Oſtraciſmum a diuinit, contra eos, qui ſa-
pientia, prudentia, uirtutisq; opinione, populari libertati
poſſent obeſſe. Ariſtides exili inſimæque plebi, magiſtra-
tus gerendos adiudicauit. Pericles Senatus authoritatem
imminuit, eiufque dignitatem debilitauit. Demoſthenes
cum iam in ſummam populi poteſtatem, ac licentiam inci-
diſſet, eam oratione ad gratiam populi compoſita aluit,
atque fouit: Ariſtoteles eiufque doctor & magiſter Plato,
cæterique politici philoſophi, popularem Re-
pub. formam,
non iniuſtam eam eſſe iudicant, quæ legibus optimis inſti-
tuta eſt, illisq; obedit, & talem populum habet, qui legum
morumque eſt obſeruantisſimus. Quis enim eam Re-
pub.
uituperare poteſt, in qua quiſq; legem habet, tanquam re-
gem & cuſtodem libertatis ſuæ: ipſius uerò legis, ipſemet eſt.
princeps & dominus? Huiusmodi Re-
pub. formam exo-
ptandam equidem putarem, ſi non maximis tumultibus, ſe-
ditionibus, celeri-
q; mutationi eſſet obnoxia. Primùm enim
uulgi naturam mobilem eſſe, & libertate immodice uti,
quis neſcit? Plebs aut humiliter ſeruit, aut crudeliter im-
perat; libertatis etiam inſcanta uel potius exaturata dulce-
dine, ubi ad potentiam aliquam, uel gloriam ex rebus ge-
ſtis aspirarit, ſuperbam ſe omnibus exhibere, primaria ui-
deri uelle, æqualitatem iniquam putare, ad odia, ſeditio-

Oſtraciſ-
mus.

Quæ de-
mocratia
iuſta.

Democra-
tia incon-
ſtans.

Plebs na-
tura.

nes, ambitionesque intemperanter ferri consuevit. Vnde ex tali Repub. effici solet insolens illa plebeia dominatio, quæ Græcis; ὀλιγαρχία dicitur. Euenit etiam, ut homines opum diuitiarumque amore obcæcati, diuites in Repub. communis libertatis custodes, & conseruatores eligant, solos eos obeundis Reipu. muneribus dignos iustosque censentes. Horum Respub. paucorum potentia, uel Oligarchia dicitur: in ea enim summam potestatem gubernandi tenent ciues, rerum copia, et diuitiis affluentes. Eorum Senatores, cæteri que magistratus, partim eligendo, partim sorte, uel ab omnibus, uel aliquando à paucis, creari solent. Et quoniam propter diuitias eliguntur, non uirtuti, sed opibus cumulandis student, his enim honores, seruire sciunt. In qua autem Repub. summa diuitiis ueneratio, cultusque tribuitur, in ea nihil tam sanctum, nihil tam pium, nihil tam religiosum inuenitur, quod non auaritia, fatalis quædam omnium Rerumpub. pestis, violare & euertere possit. Qui solius uirtutis, in eligendo magistratu, rationem potissimum habere consueuerunt: quorumque Respub. felicitatem suam uirtute metitur: in regno & in optimatum statu collocantur. Nam Regem eligentes, siue id sorte, siue uocis suffragio faciant eum eligere solent, quem cæteris omnibus, prudentiorem, sanctiorem, præstantioremque iudicant. Qui etiam non unum bonum, sed multos præesse in Repub. uolunt, similem rationem in eligendo tenere consueuerunt. Apud hos, de bonis & iustis uiris, & in magistratū sufficiendis, non fortunæ, sortisque solet esse testimonium, sed firmum quoddam, & in animis bonorum iam pridem conceptum, de cuiusque uirtute apertum iudicium, quo nihil potest esse in honore acquirendo præstantius: magnum enim est, ut ait Poeta, monstrari digito, & dicier hic est. Vera demum ea laus putanda est, quæ à iudicio proborum uirorum profecta, nos in magnis Reipub. honoribus constituit. Quamobrem illa popularis urna, cæca quædam dandorum magistratuum domina credenda est. Vbi enim fors & fortuna magis, quam ratio dominatur, ibi uirtuti perextinguus sanè locus relinquitur. Nec improbo quidem suffragium sortis, in Repub. libera, quod ante præcedat, uel subsequatur

In oligarchia magistratus ex quibus fiunt.

In Monarchia & Aristocrazia magistratus ex quibus creatur.

Suffragium apertum melius occulto.

sequatur, bonorum uirorum de cuiusque uirtute iudicium. In qua enim Repub. uirorum bonorum maxima est copia, in ea sortem de cuiusque dignitate iudicem admittere, iustum putandum est. Sic quisque præstantiorem in magistratu se ciuem esse putabit: ubi ad iudicium bonorum uirorum, iudicium quoque fortunæ accessisse cognoscet; unde sortiti magistratus, Latinis à fortiendo dicebantur. Hanc eligendi rationem Veneti obseruant. Talem etiam Solon Athenis, in Senatoribus quingentis eligendis instituerat. Ex singulis enim tribubus eligebantur hi, qui ad munus Senatorium obeundum iudicabantur idonei, quorum nomina in hydriam unam imponi, ac in alteram fabæ totidem albæ & nigræ coniici solèbant: ex quibus qui albam eduxisset, Senator pronuntiabatur; qui nigram, quasi repulsam passus, domum sine magistratu redibat. Vnde Thucidides, hoc consilium, τὴν βελίην ἀπὸ τοῦ κιάμου, hoc est, Senatum à faba uocat. Apud Romanos totius orbis quondam dominos, pro diuersitate temporum, uariè eligebantur senatores. Nam siue à regibus, siue à consulibus, siue à dictatoribus, tribunis militum, censoribus, imperatoribus, eligi solebant. In his autem eligendis, nulla unquam nisi tempore Augusti in recensendo Senatu, sortis & urnæ fuit habitata ratio, uirtus, fama, genus, ætas, ordo, magistratus antegestus, census, & quæstus, maximè in quoque senatore eligendo obseruabantur.

Quandoquidem uirtute nihil prius, nihil præstantius, nihil diuinius est: omnino in eligendis & cooptandis senatoribus, potissimum eius rationem habendam esse putamus: hæc enim efficit senatores iustos, fortes, & prudentes. Omnes quidem magistratus in benè constituta Repub. conuenit esse uirtutibus his præditos, sed maximè eos, qui senatoriæ dignitatis gradum obtinent. Hi enim legum custodes, libertatis moderatores, totiusque Reipub. conseruatores, sunt existimandi. Vt enim uitii & sceleribus magistratuum, infici solet & corrumpi tota Respub. ita corrigi & emendari uirtutibus. Nec aliquando uidetur tantum esse malum eos peccare, quantum illud, quia plurimi reperiuntur imitatores eorum. Tales enim in omni Repu. sunt homines, quales sunt principum

Sors quæ bona.

In Romanis senatoribus eligendis quæ considerabatur.

In cooptando senatore uirtus est habenda ratio.

principum mores : quæcunque mutatio morum in principibus emerferit , eadem in populo sequetur . Pulchrè Platonè nec minùs sapienter apud Ciceronem , musicorum ait cantibus & uocibus mutatis , mutari Reipub. statum : at melius quis dixerit , Regum summorumque virorum vita , uictuque mutato , mores , consuetudines , instituta , ritus , ipsam denique Reipub. mutari , atque equidem sentio hoc perniciosius de Reipub. mereri malos principes , quòd non tantum scelera effingunt ipsi faciuntque , sed ea instillant & infundunt etiam in ciuitates , nec huic tantum crimini sunt obnoxii , quòd ipsi mali sunt , sed etiam quòd alios pessimos efficiunt , magisque exemplo , quam uitiis nocent . Seuerius igitur tales puniendi sunt , quòd non solum factis , sed etiam exemplis Reipub. vulnerant . Quomodo enim cæteros ad uirtutem , legesque obseruandas hortabuntur , à legibus & recta uiuendi ratione alieni ? Ridebatur à Romanis Sylla , quòd cum ipse intemperantissimus esset , omni- que proflueret libidine , ciues tamen ad sobrietatem , temperantiam , frugalitatem , hortari , adigere , & compellere soleret . Lyfandrum quis etiam non repræhendendum putabit ? hic contra atque Sylla fecit , nam hæc uitia , à quibus ipse sibi temperabat ciuibus , permittebat . Lycurgus sanè his præferendus , iureque optimo laudandus est : qui nihil unquam in alios statuit , quòd non ipse prius seruandum , ac firmiter retinendum uoluerit . In Senatoribus igitur cæteris que magistratibus eligendis , Reiquepub. præficiendis , summo iudicio , & maxima prudentia opus habent hi , quibus hanc potestatem eligendi Respub. commisit . Eos enim eligere debent , quos cæteris ingenio , prudentia , sapientia , uirtute , rebus gestis , excellere putabunt . In quibus cognoscendis , popularem illam sortem improbo ; dum enim æqualitatem libertatemque suam , eius beneficio tueri uolunt , in id uitium incurrunt , ut Senatores eligant , uirtute , & nomine Senatorio indignissimos . Quare in tuenda hac libertate , curent magis id , quod suæ Reipublicæ prodesse possit , nec uicissitudinem imperandi , ad ignauos & imprudentes deferant : satis . n . quisque æquo in Reipub. iure utitur , dum prudentioribus , sapientioribus , senioribus , uiris obtemperat .

Eam

Eam itaque Senatorum eligendorum rationem optimam esse statuo , quæ à uiris sapientia , prudentia , iustitia insignibus proficiscitur : tales enim quòd ipsi uirtute præditi sunt , nihil turpe , nihil iniustum , tam in se , quam in Reipub. admittere possunt . In hac autem nostra Reipub. quæ ex Rege , Senatu , & populo constituta est , dubitare possit aliquis , utrum à pluribus , an uerò ab uno debeat eligi Senator ? Qui plures eligendo præficere cupiunt , aut ciues omnes includunt , aut aliquam eorum partem : quorum primum popularis est Reipub. status optimatum alterum . Ex his utri potestatem sibi eligendi arrogauerint , alteros despiciant necesse est : nam populus libertatem , optimates auctoritatem sequentur . Aut igitur seditionibus inuicem distrahentur , aut his depositis , lege pactouè conuenient , ut utriusque libertate gaudeant eligendi . Si id efficitur , non continuo laudandum est , in eas enim mox sicuti ante seditiones incident . Nam unusquisque uirtutis suæ , prudentiæ , petitionis , iniquum iudicem expertus , & contemni se à parte aduersa credens , odii & simultatibus Reipub. afficiet , uirtutumque ornamentis abiectis , ambitione , clientelis , largitionibus , amicorum præfidiis furens , ad petendam dignitatem accedet . quodque uirtute non potuit , uis & potentia extorquebit . Unde postea boni ciues à malis opprimuntur , & pro iustitia , uirtute , prudentia ; dolus , fraus , uitium , iniustitia dominabitur . Periculosum est certè in Reipub. magistratum à populo eligi , is enim malus iudex & iniquus , cuiusque dignitatis esse solet , & illis sæpe , quibus salutem suam concedere uult , aut inuidet , aut fauet , non secundum rationem iudicat , sed mouetur sæpe gratia , flectitur precibus , reueretur eos à quibus est ambitus . Denique si decernit , non delectu , aut scientia , iudicio ducitur , sed impetu nonnunquam , & quadam etiam temeritate . Non est , ut Ciceronis uerbis utar , consilium in uulgo , non ratio , non discrimen , non diligentia : semperque sapientes , ea quæ populus fecisset ferenda , non semper laudanda duxerunt : in dandis magistratibus , studium populi solet esse , non iudicium , eblandita illa non enucleata suffragia . Hoc igitur si cæteræ Respub. uel more , uel lege , uel consuetudine retinent .

A quibus Senatores eligendi sunt.

Ab uno ne , an à pluribus Senatores eligendi sint .

Populus iniquus iudex uirtutis .

Populi natura .

Vulgus .

Principes exemplo magis uitiis nocent .

Sylla intemperans .

Lyfander .

Lycurgus

Eligentibus Senatoribus quæ obseruanda .

Sors .

Senatores ab uno o-
ptimo sūt
eligendi .

nent, à nostra Repub. prorsus remouemus, Senatoremque, uni uiro ab omnibus uirtute, sapientia, prudentia præstantiori iudicato, eligendum committimus, facilius enim unum in eligendis Senatoribus, ea omnia quæ diximus pericula, euitare posse putamus. Is autem potestatem uel à populo, uel à legibus datam habeat, non ui, non largitionibus, non potentia, non tyrannide, eam sibi usurpet. Est enim liberi populi Senatores, quibus salutem suam committit, uel ipsum eligere, uel eam potestatem, quo melius id faciat, alteri delegare: hoc Romanos obseruasse legimus, qui Senatum non populo, uti cæteros magistratus, committebant eligendum, sed uni inter omnes uita, moribus, autoritate, prudentia, & sapientia præstantissimo: Romulus quidem pater urbis illius, centum ipse primus legit, quem ceteri quoque Reges similiter in cooptandis senatoribus, sunt secuti. Exactis Regibus, propter Tarquinii superbi impotentem dominationem, eligendi hæc potestas, uti tempora Reipub. ferebant, penes diuersos, non autem plures stetit: nam uel à consulibus, uel censore, uel dictatore, uel imperatoribus, ubi ad monarchiam res eorum deuenit, eligebantur.

Poloniae
consuetudo i
eligendis Sena-
toribus.

Maiores etiam nostri, sapienter Romanorum hunc morem, in suam induxerunt Rempublicam Regi potestate data, uti uirtutis cuiusque solus iudex esset: eosque in Senatores cooptaret, quos per leges, ætatem, prudentiam, nobilitatem, dignos ea dignitate iudicaret. Itaque regnum hoc, non magis Regum, quam Senatorum uirtute creuit, nec Poloniae tantum, sed totius quasi septemtrionis senatus appellari solet. Regi igitur in nostra Repub. senatus eligendi ius & potestas esto: in quo eligendo, summam prudentiam, fidem, & sapientiam eius requirimus: non. n. domesticæ rei rectè stabilendæ consiliarium aliquem, non parandis opibus æconomum, non construendis arcibus architectum; sed ad Rempub. rectè gubernandam, ciues conseruandos, leges condendas, socium sibi putabit asciscendum. Ad curanda corpora si paululum aduersa conturbentur ualetudine, doctos consulimus medicos: ad consuendas uestes, ad edificandas domos, & alia id genus, peritos etiam quærimus artifices, quantum præstat, ad regendos populos, moderandam Rem-

Poloniae
Senatus.

pub.

pub. uiros quærere & eligere tales, quorum prudentia ciuitates quietas effectura sit? Itaque in eo cognoscendo, omnes ingenii, sapientiæ, diligentiaque; nernos intendat oportet. Neque solum eas res, quas ante diximus, in eo sibi proponat inspicendas, si scilicet ciuis honestè natus educatusque; est, aut his artibus & disciplinis imbutus, quæ homine ciuili, & ad regendam Rempub. nato dignæ iudicantur: sed etiam quibus moribus, qua fama, genere, ætate, uirtute sit ornatus. Cognoscendum etiam, an magistratum aliquem antè gefisset, & quam in eo rectè administrando operam, fidem, prudentiam, diligentiam, Reipub. præstitisset. Ex magistratu enim aliquo primùm gesto, Senator eligendus est: quod & Romæ fieri solebat, nam magistratus patrum erat seminarium. Quid multa? Reipub. utilitatem ponat ob oculos: facile enim hac ratione cognoscet, quibus uiris & senatoribus indigeat, quantum quisque ad eam emolumenti adferre possit, quid ualeat humeris, quid ferrè recuset. Hæc omnia in quo consistant, quæ uè Senatoris in Repub. conseruanda prudentia, quod item officium esse debeat, dicere persequamur. Ex his enim, quæ Regi in optimo Senatore cognoscendo spectanda sint, quæ item Senatori in administratione Reipub. obseruanda & retinenda; satis apparebit. Sed quoniam primæ institutionis magnitudo satis creuit, commodius erit, in altero libro, de his rebus deinceps exponere, ne aliqua propter multitudinem literarum, possit animum lectoris defatigatio retardare.

In Senato
re eligen-
do q̄ spe-
ctanda.

Magistra-
tus Sena-
torum se-
minariū.

FINIS PRIMILIBRI.

K LAVREN-

L A V R E N T I I GRIMALII GOSLICII De Optimo Senatore

LIBER SECVNDVS.



VAE Senatoriæ dignitatis incunabula sint, quot Rerumpub. genera, quæ uero omnium optima sit iudicanda Respub. primo uolumine satis ut opinor abunde diximus. Fundamenta iecimus etiam ciuilibus felicitatis, qua nihil est in hominum societate melius, nihil præclarior, nihil diuinius. Nunc eas uirtutes, quæ non tyroni iam, sed quasi ueterano, & in magistratu constituto Senatori competunt, in hunc librum transtulimus, ut in eo perfectam gubernandæ Reipub. sapientiam, ipsi persoluamus.

Nosse debet in primis Senator, eius Reipub. formam, cuius regendæ consiliarius est, & administer effectus: quos homines, quas leges, quam libertatem habeat: quo more utatur, quæue disciplina, usu, & consuetudine regatur: Nec solum eas rationes tenere debet, quibus ornari, augeri, & conseruari possit, sed etiam eas, quibus vel attenuari, vel labefactari, uel eueri soleat. Quemadmodum nauarchus, non is tantummodò prudens dicendus est, qui prosperæ secundæque nauigationis callet euentus, uerum etiam qui tempestatum, uentorum, procellarum, uim & naturam cognoscit, ingruentiaque pericula euitat, ac nauem fluctibus & tempestatibus turbatam, in tranquillissimum scit reducere portum, saluam & incolumem: ita Senatoris prudentia, pacato tranquilloque Reipub. statu, laudem illa quidem meretur, sed non tantam, quantam mereri sit is iudicandus, qui eam seditionum uentis agitatum, maximisque turbinibus & fluctibus dissensionum afflictam, in serenam & optatam

tran-

Reipu. cognitio Senatori necessaria.

tranquillitatem restituisset, ciuesque sedatos, lenes, pacatos, & omni perturbatione carentes, effecisset. Laudatur Theseus, quod Athenienses rudes adhuc & simplices, ac per agros palantes, in ciuitatem coegisset, legibusque seruandis asuefecisset: sed magis laudandus est Solon, qui ciuitatem seditione bellisque ciuilibus distractam, in unum reduxisset, legibusque & magistratibus firmauisset. Nec minus celebrandum esse puto Camillum, qui Romam à Gallis euersam restituit, quam Romulum, qui eam ædificauit. Nonne præferendus etiam est Cicero Fabius, quod ille Romam ex scelerata manu Catilinæ eripuisset, hi pro patriæ libertate, familiare bellum contra uerentes suscepissent? Pompeius amauit Rempub. Cicero seruauit; adeo ut diceret Pompeius, nisi Cicero eam seruasset, se non habiturum fuisse locum, ubi triumpharet: aliis benè gestæ rei, sibi conseruatæ gratiam deberi, gloriabatur aliquando Cicero. Scipionis Africanus uirtutes, quis cum Cæsaris Pompeiorum uirtutibus comparandas putabit? magnas isti res pro patriâ gesserunt, at ille conseruatam debilitatamque patriam, & quasi uno die duraturam, Annibalisque uictoricibus armis seruituram, non modò defendit, sed propagauit etiam & auxit; uerum est enim illud.

Non minor est uirtus, quam quæere, parta tueri.

Cyrus in acquirendis regnis felix, in retinendis infelix: sciuit artes quærendi, retinendi nesciuit. Gratiores profecto nobis esse debent hi dies quibus conseruamur, illis, quibus nascimur: atque melius de genere humano merentur illi, quorum prudentiam salus hominum, quam quorum fatus conceptusue consequitur. Talem igitur in Senatore requiro prudentiam, quæ non solum præsentibus rebus consulat, sed etiam futura prospiciat, remque publicam omnem animo complectatur, eius casus, pericula, uicissitudines, inclinationes, diligenter expendat; hac enim ratione facilius mala, quæ Rebuspub. solent accidere, aut antè præuisa auertet, aut ingenerata euellet & extirpabit. Neque illi prætereunda est, uariarum Rerumpub. cognitio; earum enim exemplis instructus, tam leges, quibus illæ gubernentur, quam mores, quibus utantur, commutentur, emendentur,

Thesei & Solonis comparatio.

Camilli & Romuli comparatio.

Cicero & Fabii.

Pompeius.

Scipionis & Cæsaris comparatio.

Cyrus.

Variarum Rerumpub. cognitio utilis.

Senator
medius
inter Regē
& populū.

Tyrannis
multorum
crudelior
est quā u-
nius.

Artes Ty-
rannorū.

Periander

Tarqui-
nius.

conferuentur, exploratos habebit: quæ item cuiusque con-
stitutio, qui publici consilii ordo, quod singulorum officium,
quæ libertas, dignitas, autoritas, iurisdictio. In hac autem
nostra Repub. cum sit medius inter Regem & populum
constitutus, quæ sit Regis maiestas, amplitudo, iurisdic-
tio; quod item populi ius & libertas, scire omnino de-
bet. Certant hæc duo plerumque inuicem, Rex & popu-
lus, quorum alter immodicam libertatem, alter tyrannidem
ambire consuevit. Intemperans autem horum contentio
Repub. affligit: quorum si uicerit unus, personam induit
Tyranni, si uincitur, tot millia Tyrannorum, quot capi-
tum nascuntur. Crudelior autem semper est Tyrannis
multorum, quàm unius: huic enim finem imponit, uel
mors, uel exatiata dominandi libido: populi uerò tyran-
nidem alit, insolens & insatiabilis licentia, quæ uirus
suum, ad posteros etiam longè transmittit. Itaque Sena-
tus, debet in conseruanda æqua & communi omnium liber-
tate, summam diligentiam adhibere; ex eoque medio lo-
co, quasi ex aliqua specula, utriusque saluti prospicere,
maximeque curare, ne quod unquam propter seditiones
huiusmodi & contentiones, capiat Respub. detrimentum.
Est enim quasi iudex, inter uim & metum, libertatem
& seruitutem, Regem & populum constitutus. Artes
habere solent Tyranni, quibus se contra libertatem popu-
li armare consueuerunt. Primum enim uiros probos &
sapientes, qui uè autoritate in Repub. ualent, (est enim bo-
ni uiri uirtus, cuique Tyranno suspecta.) è medio tollunt, his-
que sublati, cæteros uel metu, uel ui, ad seruiendum com-
pellunt; ipsi desertores legum & iustitiæ efficiuntur, omnia-
que ad arbitrium & libidinem suam administrant. Tale
quondam Periander Thrasibulo consilium dedit, ut spicas
eminentiores mutilaret, hoc est, uiros nobiliores. Athe-
niensium trucidaret. Hunc simili astu est imitatus Sext. Tar-
quinius L. Tarquini filius. cum enim ad Gabios in fraudem
potiundi imperii, specie profugi, missus à patre abiisset, eo-
rumque consuetudinem & amicitiam, quantum satis puta-
ret, sibi conciliaffet: misit ad patrem, quid se facere iube-
ret: at pater simulato responso, legato in hortum deducto,
eo præ-

eo præsentè summa papaueris decussabat, quo consilio fi-
lius postea intellecto, primores Gabiorum trucidauit, eo-
rumque Rempub. & libertatem, per uim iniuste occupauit,
Solent præterea Tyranni prohibere, ne ciues inter se so-
cietatem ineant, ne congressus, colloquia, conuentus, con-
uiuia celebrent: ne honestarum disciplinarum studiis in-
cumbant. Factiones etiam, & discordias, inter ciues disse-
minant, ut odiis & simultatibus priuatis intenti, bellis &
seditionibus se conficiant, pauperesque efficiantur: egenis
postea tributa per causam belli gerendi imperant, uti ci-
ues diuitiis omnibus exuti, paupertateque enecti, gerant
animos exiles, ad libertatem communemque salutem de-
fendendam. Hæc & alia multa nosse debet Senator, ac ne
aliquando contingant, Remque publicam affligant longè
antè præuidere. Regis officium sciat esse, non suæ, sed
publicæ ciuium utilitati consulere, legibus parere, ius
& libertatem populi seruare, Senatus auctoritatem &
dignitate defendere, reuereri, obseruare. Regnum e-
nim, propter uirorum bonorum præsidium, contra sce-
leratos & improbos homines est institutum, huicque sum-
ma potestas concessa est, ut iudex iniuriarum, custos li-
bertatis, ac iudex cuiusque uirtutis & uitiorum esset. Bonus
igitur Rex, curam habere debet eorum, quibus imperat,
non aliter, quàm gregis sui pastor, ut scilicet beati sint & fe-
lices. Regem Agamemnonem Homerus pastorem populo-
rum uocat, quem imitatus Plato, eundem quoque pasto-
rem, & generis humani curatorem, appellare consuevit.
Imperare debet etiam populis, non tanquam dominus ser-
uis, sed uelut pater liberis. Quod ergo bonorum parentum
officium est, ut nonnunquam obiurgare liberos suos, ali-
quando blandiri, monere, quandoque corrigere & uerbe-
rare soleant: sic Regem erga subditos se exhibere decet, ut
non magis Reipub. quàm populi conseruandi causa, aliquan-
do seuerum, nonnunquam mitem, placabilemque se præ-
stet, communemque omnium utilitatem, tanquam filio-
rum pater, tueatur & amplificet. Hæc est inter Regem &
Tyrannum differentia, quòd ille publicæ communisq; hic
priuatæ utilitatis curam habet. Finis Tyranni uoluptas est,
Regis

Regis offi-
cium.

Rex cur
institutus

Regis &
Tyranni
differētia

Regis uerò honestas. Diuitiis excellere Tyrannicum est, honoribus Regium. Custodes è ciuibus electos Rex habet, Tyrannus externorum præsiidiis stipatus esse solet. Alphonfus Aragonum Rex, interrogatus aliquando, quos ex ciuibus haberet charissimos, eos, nquit, qui mihi magis ne quid accidat mali, quam me metuunt; optimo quidem iure, metum enim odium consequitur. Rex igitur non magis armis, quam ciuium amore, fide, beneuolentia, munitus esse debet. Est etiam iudicandus, publici consilii minister, legum defensor, iuris custos, & libertatis communis conseruator. Quæ omnia, ut melius efficiat, Senatus consilio semper adharere, eumque quasi parentem amare, obseruare, colere debet. Prudenter Traianus, orbis ille præstantissimus Imperator, Senatum patrem semper appellabat. Sicut enim pater filio, ea quæ fore putat utilia prædicit, ita Senatus Regi, quomodo Respub. conseruari, quibus legibus, quouè iure administrari debeat, consilium præstat. Hæc & alia plura, quæ ad Regis officium pertinent, quæ prætereà uel legibus, uel usu, uel consuetudine sunt recepta, Senator omnino scire debet. Popularis ordo plerumque mobilis esse solet, propter ætatum diuersitatem. Cum enim inter eos, partim senes, partim iuuenes, partim medijs sint, fit ut inter se dissentiant, atque pro arbitrio uoluntateque sua, iure & libertate utantur. Et quia liberi sunt, quisque uitæ morumque suorum architectus est. Hanc autem libertatem putant esse, si omnes quod uolunt, quodque libeat faciunt. Morum diuersitas, uoluntatum inter eos producit uarietatem, ex qua uarii sensus de Respub. lege, libertate nascuntur, quos deinde odia, simultates, seditiones consequuntur. Vnde non omnes perque erga Remp. sunt affecti. Qui honestè educati, & natura probi, liberisque disciplinis instructi sunt, non furiosi, non uoluptarii, non mulierosi, non libidinibus dediti: hi omnes legum, iuris, concordie, societatisque ciuilibus obseruantissimi existunt, à maiorumque institutis, uirtute, fide, religione, gloria, ne latum quidem unguem, ut dicitur, discedunt; hæc enim omnia à maioribus tanquam relictam hæreditatem obseruant & retinent. Tales autem boni ciues in Respub. sunt intelligendi. Cæterorum

Alphonfi dictum.

Traiano senatus loco patris erat.

Popularis ordo cur mobilis & inconstans.

Libertas popularis

Qui veri ciues i. re pub.

rum quorum stultitiam fouit domestica licentia, quique domi suæ nati, nihil unquam foris illustre, nihil magnificentum, nihil nobile uiderunt, gesserunt, ac ne audierunt quidem: hi seditiosi, callidi, pestiferique ciues sunt iudicandi. Qui tametsi prudentes, concordēs, modesti esse nesciunt, bonorumque imitationem contemnunt, ciues tamen egregii dici & haberi uolunt. Et ne flagitiosi, & ad rem nullam nati putentur, nouas artes quærunt, quibus nomen sibi, gloriam, laudemque comparent. Vnde plerumque accidit, ut libertatis patrociniū suscipiant, publicè concionentur, debachentur, sacraque misceant profanis. Et si cæteros lingua & ingenio ad seditiones excitandas nato, ac educato susperant: mox se duces imperitis ultrò offerunt, leges, religionem, fidem emendare ac corrigere uolunt, contra Regem, Senatum, bonos & religiosos ciues conspirant, atque omnem Rempub. renouare conantur. Tales Græcis *δυσκόμοι*, Latinis plebicolæ dicuntur. Hi uel propter sceleris commissi pœnam, libertatis defendendæ titulo se muniunt, & nouas turbas, mutationesque in Respub. quærunt: uel propter insitum animi quendam furorem, discordiis ciuium: & seditionibus se oblectant aut propter bona paterna, resque domesticas implicatas, uel turpiter & intemperanter amissas, communi malunt incendio, quam suo deflagrare: & cum sibi uident esse pereundum, cum omnibus potius, quam soli perire uolunt. Tales Romæ erant Gracchus, Clodius, Catilina; Athenis Clistenes, & alij multi.

Quemadmodum nostræ Reipub. corpus, ex trium ordinum coniunctione, est constitutum, quorum omnium contentus & temperamentum, Rempub. optimam efficit & felicissimam: ita si corpus hoc dissociatum & distractum extiterit, Rempub. omnium aliarum teterrimam & infelicissimam reddit. Cæteræ namque Respub. uni sunt obnoxie mutationi, eo quod ex una & simplici compositæ sunt administratione. At nostra quia mixta est, & ex tribus compacta, tot etiam conuersionibus & inclinationibus erit subiecta. Si enim Rex officio suo abutetur, unus erit in Respub. Tyrannus: si Senatus, Dymceste multi, Tyranni; si populi

Ciues mali qui.

Ciuum seditiosorum mores.

Plebicolæ

hi uis, utriusque superabit potentiam & auctoritatem, plurimos & omnium flagitiosissimos habuerit Respub. Tyrannos. Itaque si in ea Repub. cuiusque ordinis officium, libertas, iurisdictio, dignitas, auctoritas, non erit certis alligata, & circumscripta legibus, & tam metu quam poena singuli ad honeste uiuendum, legesque seruandas compellantur, frustra bonis requies in ea Repub. quaerenda est. Proprium igitur munus Senatoris est, ut Ciceronis uerbis utar, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus sustinere, seruare leges, iura describere, & fidei suae commissa meminisse; priuatum autem oportet, equo & parum cum ciuibus iure, uiuere, neque submissum & abiectum, neque se efferentem: tum in Repu. ea uelle, quae tranquilla, & honesta sunt; sic enim quisque boni & priuati ciuis officium explebit. Eius etiam interest, libertate modice uti, temperatam eam, prout Quintius apud Liuium dicit, salubrem & singulis & ciuitatibus esse: nimiam & aliis grauem, & ipsis qui habeant effrenatam & praecipitem. Ad comprimendam uero malorum ciuium licentiam, adhibenda legum est seueritas: interest enim Reipub. ne propter malorum impunitam licentiam, boni aliquid a malis patiantur. Bonorum enim non malorum Respub. putanda est. Caeterum fieri non potest, quin aliquando seditiones, aut motus in Repub. exoriantur: uere & sapienter dixisse uidetur Annibal, uti Liuius scribit, Nullam magnam ciuitatem diu quiescere posse, si foris hostem non habet, domi inuenit, ut praualida corpora, ab externis causis tuta uidentur, sed suis ipsa uiribus onerantur. Homines praeterea cum simus, uti Comicus pulchre, humani a nobis nihil alienum putamus. Sapientes sumus, prudentes, boni, homines tamen, naturae stimulis minus ad uirtutes, quam uitia procliuiiores; nulla ciuitas etiam est, quae non & improbos ciues aliquando, & imperitam gentem habeat. Si quando igitur fluctus harum in Repub. turbarum consurrexerint, Senatoris est, qui in hac tempestate populi iactatur & fluctibus, uti Cicero suadet, ferre modice populi uoluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas, maximeque curare, ne mali superiores, ulla in re aliquando existant. Conniuere & dissimulare quandoque

Senatoris officium.

Priuari ciuis officium.

Libertas temperata salubris, nimia grauis.

Licentia ciuium quae reprimatur.

Magna ciuitas seditionibus obnoxia.

In seditionibus reprimendis senatori quae tenenda.

doque bonum est, cum quis per errorem non ex uoluntate peccat. Caeterum his parcere, qui contra Rempub. morumque honestatem, & leges, turpe aliquid & sceleratum voluntarii admittunt: non modo perniciosum Reipub. sed exitiosum & flagitiosum putandum est. In tanto igitur impetu uoluntatum, & motu temeritatis comprimendo, summam sapientiam & diligentiam senator adhibeat. Illa uero maxime Platonis, apud Ciceronem, duo praecipua teneat, alterum quidem, ut utilitatem ciuium sic tueatur, ut quidquid agat, ad eam referat, utilitatum oblitus priuatarum: alterum ut corpus Reipub. totum curet, ne dum partem aliquam defendendam suscipit, alias deferat. Qui unum aliquem ordinem in Repub. defendunt, seditiones & odia in Rempub. inducunt, quae pestes eam labefactant & euertunt. Non magis igitur Regis studiosus sit, quam populi, nec populi magis, quam optimatum, nec diuitum quam prudentum, & aliorum id genus. Ea res Athenienses discordiis afflixit & lacerauit, Romanos ad seditiones, tumultus, secessiones, bellaque ciuilia perduxit. In omnibus igitur obseruet aequalitatem, haec enim & Reipub. salutem, & ciuium beneuolentiam, amorem, pacem conciliat. In qua Repub. perexigua aequalitatis habetur ratio, in ea querelae, contentiones, inimicitiae nascuntur: id uero fit, quando scilicet aequalis non aquabilia, aut inaequalis aquabilia consequitur. Aequalis aequalem delectat, & pares cum paribus concordantes sunt, ut dicitur. Non igitur qui diuitiis, aut genere superiores sunt, priores haberi debent, nequaquam qui pari libertate sunt: sed qui uirtute caeteris praestant, hi superiores, hi etiam aequales habendi sunt: aequales quidem aquabilitate iuris, uel numero, uti Arithmetici dicunt: superiores uero dignitate, quae potissimum in honoribus distribuendis, reddendisque consistit: quo quis enim maior est uirtute, eo maiore indiget honore & gloria. Et hoc aequale, quia ratione & iudicio metiri solet, Geometri cum dicitur. Vtramque igitur aquabilitatem; Senatori seruandam censeo. In reddendo quidem iure, & conseruatione libertatis, aequa omnium est habenda ratio, quos enim lex exaequauit, eos pari iure & libertate uiuere,

Dissimulatio quando utilis.

Praecipua Platonis.

Aequalitas in Rep. necessaria.

Aequalitas in quo consistat.

Aequalitas duplex.

nec plus uni dare, quam alteri detrahere iubet. Eius æqualitatis percipiendæ & obseruandæ, facilis est ratio, definita enim legibus est in quaq; Repub. eius conditio, ut scilicet quisq; suum ob ineat, quod illi uel iure, uel more, uel pacto debetur. In cuius obseruatione cauendum est, ne aut census, aut potentia, aut genus præualeat, sed ut per æquæ pauperes ac diuites, nobiles & ignobiles iudicentur. Cæterum æqualitas illa, quæ à rationis iudicio proficiscitur, propter quam superiores cæteris, & honoratiores, dici & haberi uolumus, non ita facile perspicitur. De uirtute enim cuiusq; dignitate, sapientia, honoribus iudicare, diuinis non humani est ingenii. Fallimur plerunq;, & decipimur specie recti, nec alienorum æqui solemus fieri iudices. Hoc opus igitur, hic labor est cognoscere, & Iouem maximum potius in eo, quam hominem se præstare. Ad summam, nulla alia uirtute magis, quam ea, salus Reipub. conseruatur. Hæc enim si uera iudex honorum, & uirtutis cuiusq; (est. n. huius censura) extiterit, & sciuerit etiam, quibus Remp. committere, quibus non item, quos amare, quos odisse, quos præmiis afficere, quos punire debeat, tranquillissimam ciuitatem effecerit: sin minus, omnium sceleratissimam, corruptissimam, & teterrimam. Propterea in Repub. populari, quoniam plebs rudis est & imperita, nec ratiocinatione & iudicio ullo est prædita, forte tam præmia, quam penas ciuibus distribuit, Deo ab omnibus inuocato, ut iustam sortem cuique attribuat. Sed quoniam fortis temeritas fortunæ magis, quam rationi seruit: sapientiam & prudentiam humanam propterea in æqualitatis conseruatione, non fortunam, iudicem admittamus. Qua Senator ubi præditus fuerit, facile in omni re quid deceat inuestigabit. In quo quidem, optimi patris familias officium imitabitur. Quem admodum enim hic multos in familia habens ingenuos, alium propter ætatem, alium propter uirtutem, alium propter conditionem præfert: ita hic in Repub. uirtutis, ætatis, conditionis, ordinis cuiusq; rationem habebit. Ius etiam populi & libertatem cognoscat: quam populus in eo potissimum consistere putat: Magistratum in Repub. posse gerere, leges condendi & corrigendi potestatem habere, libera

uoce

In æqualitate arithmetica quæ cauenda.

Æqualitatis Geometricæ difficilis cognitio.

Æqualitatis conseruatricis Reipub.

Cur in Democratia forte omnia pòderentur.

Æqualitatis inuestigandæ ratio.

Ius & libertas populi in quo consistat.

uoce pro libertate, lege, uita, iniuriis uti: sine lege non capi, non in ergastulum & carnificinam [duci, non uinciri, non iudicari, non spoliari diuitiis iniuste, non soluere tributa sine causa, Magistratui contra leges dato non parere, eumque monendi iure gaudere: non iniuria à potentioribus lædi, non ui opprimi: omnia uelle & facere, præter ea, quæ ius fasque prohibet: Leges & libertatem, contra Tyrannos defendere, consiliorum participem esse; summum in Rege imperium, summum in Senatu consilium putare. Quando enim Senatus publici consilii dominus erit, omniaque, quod is decreuerit, à cæteris ordinibus obseruabuntur: tum illud optimum fuerit temperamentum libertatis & æqualitatis in ciuibus, cum potestas penes populum, autoritas penes regem, consilium penes Senatum extiterit, maximè uerò, si legibus in omni re parebitur. Curandum est prætereà Senatori, ne seditionibus ullis unquam Resp. distrahatur: calamitosam. n. miseram, & infelicem in seditionibus uitam hominum esse. Nihil diuinum, nihil humanum, nihil sanctum aut religiosum est, quod non seditio contamineat, perturbet, euertat. Hæc sanè uenenum est omnium Rerumpu. & maxima imperia, minima mortaliaq; efficit. Causæ autem seditionum in omni Repub. solent contingere plures, quam eas mens & ratio possit humana inuestigare. Quare uigilandum est, manibusque ut aiunt & pedibus incumbendum, ne labes exorta, serpat in dies magis ac magis. Reconcilian di sunt eorum animi, qui multum in Repub. possunt: excellentium enim uirorum discordiæ, totam post se trahunt Rempub. Ex paruis initiis, magni plerunq; & calamitosi contingunt euentus. In seditionibus autem componendis, duo maximè sunt obseruanda: Quomodo scilicet sunt animati & incensi homines ad seditiones, & quarum rerum causa. Accidit enim ut uel furore, uel cupiditate, uel metu, uel iracundia, uel id genus cæteris affectionibus commoueantur; aut propter auaritiam, lucrum, contumeliam, iniuriam, contemptum honorem: aliquando propter religionem, uti Romæ, quando Aethruscorum noua religione ciuitas erat infecta, uti etiam in Germania, Gallia, Boemia, accidisse uidimus: quæ regna seditio ex mu-

Seditiones à Reipub. ex terminandæ.

Seditio, reipub. uenenum.

Seditiones qua ratione exterminantur.

Causæ seditionum.

tata religione concitata, uehementer afflixit. Fiunt etiam seditiones, cum aliqua pars ciuium excelsiorem & amplio-rem locum, dignitatemue est in patria consecuta; secundo-que alicuius rei euentu elata, reliquis se prapondere studet; uti apud Athenienses Areopagi concilium: apud Argiuos, nobiles: quod bello Lacedæmonios uicissent, popularem statum delere constituerant, Syracusis etiam plebs belli Atheniensis successum moderatè ferre nesciens, Ochlocra-
 tiam, ex Democratia arripuit. Romæ quoq; Senatus digni-
 tatem, plebs molestè ferens, multas secessiones fecit, ad
 extremum Tribunos creauit, quorum furor & insolentia,
 Senatus auctoritatem imminuit, & Rempub. turbis sedi-
 tionibusque afflictam, ad extremum euertit. Solent etiam
 esse seditiones, quando plures in Repub. magistratus unus
 occupat, quæ res in omni ciuitate perniciosa solet esse, cæ-
 teri enim priuantur honoribus, & indigni iudicantur. Vnum
 igitur quisque gerat magistratum, sic enim multi pro Repu-
 b. vigilabunt, pluresq; inueniuntur, qui pro eius incolumitate
 saluteque, operam diligentem nauabunt. In paruis Rebus-
 pub. utile quandoque est, ut vnus plures magistratus ge-
 rat; at in magnis ea res, plerunq; seditiones inducere solet
 ingentes. Itaque prouideat Senator, in omnibus qui-
 dem rebus, maximè uerò in seditionibus extirpandis, ne
 quid præter instituta, leges, moresq; fiat, paruisque rebus,
 & nunc demum exorientibus occurrat, malum enim laten-
 ter obrepit, & ubi uires acceperit, non ita facilè potest ex-
 tirpari. Omne malum nascens, dixit quidam, facilè oppri-
 mitur, inueteratum fit plerunq; robustius. Non debet etiam
 fidem habere, & ne habeatur curare commentis, callidè ad
 populum circumueniendum excogitatis, quod plerunq;
 in Rebuspub. facere solent, auræ popularis captatores, du-
 ces, & assentatores; qui ut mutationem aliquam inducant,
 nihil non tentare audent, ut uoti desideriique sui com-
 potes efficiantur. Ex quo in bonorum perniciem conspi-
 rant, suaque uitia, populi audacia & temeritate obtegunt.
 Quorum furoris & insolentiæ flamma, nisi extinguatur, eo
 usque solet prorumpere, ut totam Rempub. suo incendio
 consumere possit. Summum quendam hominem, & planè
 diuinum,

Tribuni
 insolentes
 Reipub.
 fax.

Magistra-
 tus plures
 an unus de
 beat gere-
 re.

Senatoris
 officiū in
 seditioni-
 bus euellē-
 dis.

populares
 & seditio-
 nis.

diuinum, à nobis exposcit Respub. in quo suam felicitatem,
 quietè, salutem reponat, & quo duce administratoreq; nixa,
 omnia pericula, seditiones, discordias, mutationes, incli-
 nationes superet, felicemq; semper & beatam sit pacem, &
 tranquillitatem habitura. Qui igitur talis esse uolet, quat-
 tuor his præditus sit oportet, ut prudens sit, iustus, for-
 tis, temperans: In his enim quattuor tanquam cardini-
 bus, omnes cæteræ uirtutes vertuntur, omnes humana
 res & actiones, omnia dicta & facta, ex his tanquam fonti-
 bus proficiuntur.

Senatori
 perfecto
 quattuor
 sunt neces-
 saria.

Magna quædam res est, nec scio an ulla maior esse possit,
 in rebus humanis prudentia: sine hac enim, non modò uir-
 tutes ullæ rectè exerceri, sed ne comprehendere quidem,
 & intelligi possunt. Vnde Socrates, quamuis dissen-
 tiente ab eo Aristotele, uirtutem omnem prudentiam uo-
 cabat, melius ut opinor, si absque prudentia uirtutes neu-
 tiquam esse, nec ullo modo stare posse dixisset. Bion Boris-
 thenius, tantum inter alias uirtutes, prudentiam excelle-
 re putabat, quantum aspectus cæteros sensus superat. Se-
 nibus uerò eam inesse dicebat, non minus atque iuuenibus
 robur & fortitudinem. Quare senatorem nostrum, hac om-
 nino uirtute præditum esse uolumus: nihil enim dignum lau-
 de sua & ætate, dixerit feceritue, quod non prudentiæ sale,
 uelut condimento aliquo perspererit, & condierit. Hæc au-
 tem prudentia, quæ sit, & in quo consistat, necessarium vi-
 detur, ut dicamus. Prudentiam à prouidendo Latini dixe-
 runt, quod per eam animus & futura præuideat, & præsen-
 tia disponat, & præterita memoria teneat. Nam qui de præ-
 teritis nihil cogitat, uitæ obliuiscitur, qui futura non pros-
 picit, multis periculis obnoxius est, in omniaq; malè cautus in-
 cidit. Est enim prudentia rerum bonarum & malarum, &
 utrarumque, ut Cicero scribit, scientia, posita tota in de-
 lectu & cognitione rerum expetendarum & fugiendarum. Et
 ut Aristoteles sentit, habitus est, perfectæ rationi copula-
 tus, ad res gerendas aptus, ac in his occupatus, quæ homi-
 ni bona uel mala contingere possunt. Vnde theoricæ sapien-
 tia, à prudentia differt, quod illa contemplationis spatia non
 egreditur, hæc in actionibus rebusque humanis tota deli-
 tescit.

Prudentia

Prudentiæ
 magna vis

Prudēs sit
 Senator.

Prudentia
 unde dica-
 tur.

Prudentia
 quid?

Sapientiæ
 & pruden-
 tiæ differē-
 tia.

rescit. Hæc præterea, in bonorum suorum finibus defendendis, consilio & fortuna opus habet, illa ne consilio quidem eget, in certis enim & non nutantibus scientiis uersatur. Vnde Geometras Mathematicos, Physicos, & solitarium Philosophorum gregem, eruditum quidem illum, & sapientem, non uerò prudentem esse uidemus: & Diogenes, Zeno, Crates, Chrysippus, Carneades, Democritus, Metrocles, Aristippus, Anaxagoras, Thales, sapientes, hi non prudentes fuerunt. Eorum enim philosophandi ratio fuit alia, quam ea quæ est veræ prudentiæ; utilitatem isti suam & hominum ignorabant, in reconditis illis & difficilibus scientiis semet oblectantes; quæ licet magnæ sunt, tamen inutiles, non enim humana bona attingunt: prudentia uerò in bonis hominum, de quibus deliberari possit uersatur. Qui si itidem mores hominum, res & actiones non abhorruissent, seque ad Respub. gerendas contulissent, prudentissimi omnium proculdubio habiti fuissent. quod sanè fecerunt, Pericles, Solon, Lycurgus, Plato, Demosthenes, Cato, Cicero, & alii. Vera prudentia à ratione perfecta proficiscitur, hanc ubi senator uel à Philosophia, uel à disciplinis, ciuilibus, uel ab usu rerum acceperit: futura prospicere, præsentia sapienter & optimè administrare, & ubi res agatur, uentumque sit in discrimen, rem subito expedire, & consilium ex tempore dare poterit. Duo præclarissima Plato, in uita hominis esse dixit, uirum prudentem omnia nosse, & seipsum cognoscere. Hac igitur tam excelsa, tam magna, tam diuina uirtute, Senator sit ornatus & cumulatus: Sine hac enim nulla ratio, nulla uirtus, nulla actio, nulla cogitatio bona unquam esse potest. Prima prudentiæ vis hæc est, uti sapientissimi perhibent, sibi sapere: Prudens namque uir, rebus suis in primis benè consulat necesse est, cæteroqui stultus uocabitur, in rebus suis rectè administrandis consilio carens. Sub prudentia continetur, rei familiaris & domesticæ benè curandæ ratio, legum condendarum scientia, ciuilis prudentia, consultandi & iudicandi peritia. Vnde prudentiam in suis rebus, domesticam Cicero, in publicis uerò, ciuilem appellat. In his omnibus rectè percipiendis, in esse oportet uer-

Philosophi Theoretici sapientes non prudentes.

Prudentiæ origo.

Duo in uita præclarissima.

Prudentiæ vis.

Quæ continentur sub prudentia.

Prudentia duplex.

ri &

ri & iusti indagacionem: propria enim prudentiæ ueritas est: à qua si discedimus, falsa, scelerata, & iniqua omnia quæ dicuntur agenturæ, futura sunt. Proinde quicumque prudenter, & acuta mente perspicit, quid in unaquaque re deceat, quodque uerissimum sit, eaque celeriter & acutè indagando uidet & explicat, is mea sententia prudens iudicari debet. Ut autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus sapienter et uerè inuestigandis, habeat certos quasi fontes, ex quibus omnem indagandæ ueritatis rationem hauriat, duos hosce sibi, ad quos confugere possit proponat, quorum primus honestatis, uilitatis est alter. Siue quid enim priuatum, siue publicum, siue commune, dicturus, acturus uel est, illud ad honesti, uilitatis rationem, tanquam scopum & metam aliquam, referat. Omnes res, quæ percipi ratione, & exprimi oratione solent, his duobus tanquam terminis circumscribuntur. Ac rem uerò & acutam, percipiendæ honestatis & utilitatis indagacionem requirimus, ne fortè mens affectionibus & cupiditatibus obtenebrata, iudicium Senatoris peruertat, ipsumque de folio ueræ rationis deturbet. Plerumque homines ubi paululum à ratione discesserint, & quidpiam cupiditatibus concesserint, in diuersas ueræque prudentiæ contrarias, delabuntur opinionès. Vnde fit, ut non solum honestorum & uilitum opinione decipiantur, uerum etiam et turpium amore obcæcentur. In quo genere fugienda sunt illa duo uitia, unum ne incognitas res pro cognitatis habeamus, illisque temerè adhæreamus: alterum, ne malis rebus, & iis, quæ uirtuti, bonisque omnibus aduersæ sunt, assentiamus. Facile uerò Senator, honestatis & utilitatis fines comprehendere potest, si felicitatem et bonum Reipub. semper positum ante oculos habebit: hic enim finis, hic scopus prudentiæ & sapientiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat omnia, putandus est. Nihil ab eo Deus, nihil ciues, nihil patria, nihil denique ipsa prudentia requirit amplius, quam ut felicem & saluam Reipub. efficiat. Felix autem hæc erit, uti prius dixi, si bonis affluat omnibus, si ciues in ea iusti sint temperantes, fortes, liberi, prudentes, si etiam diuites, & sani, si inuicem factionibus, & nulli amici distracti. Est etiam prudentis Senatoris officium, non ea solum curare,

Prudentiæ finis, ueritas.

Prudens qui.

Prudentiæ fontes.

Honesti & uilitis inuestigatio.

Quæ fugienda in prudentia.

Prudentiæ Senatoriæ finis.

Felicitas Reipub.

Felix Reipub. quò fiat.

Leges felicitatis conservatrici.

Lex custos virtutis. Legum ferendarum ratio in quo consistat.

Legibus occasiones peccandi tollenda.

Commoda & incommoda Reipublicae. Senatori cognoscenda.

rare, quæ ad felicitatem Reipublicae efficiendam valent, sed multo etiam magis, quæ ad eam conservandam & retinendam pertinent, cognoscere. Accidit enim magistratus negligentia, ut ciues paulatim (ut quisque est à natura proclivior ad malum) à virtute & honestate desciscant, variisque malis Reipublicae afficiant: quibus inundantibus, Reipublicae fluctuare necesse est. Quod ne aliquando contingat, legibus antè faciendis, providere debet. Est enim lex in Reipublica vinculum officii, & custos omnium virtutis & fidei. Sed nec satis est leges conditaes, quibus præmia et poenæ definiantur, mores etiam, exempla, exercitationesque virtutum, in quibus se ciues exercent, et quæ adament, legibus more Lacorum, præscribere oportet. Adiungenda civis disciplina, quæ tam in pace, quam in bello, ciues ad omne genus virtutis exercendum, aptos reddat & obsequentes. Illam quoque in ferendis legibus prudentiam, maximè servari & amplecti volo, quæ civibus omnem penitus occasionem peccandi præcidat. Quemadmodum enim Medicus morbis gravatum corpus, pharmacis sanum reddit: ita Senator legibus ferendis, animi sanitatem efficere debet. Nec eos probare possum, qui nascenti vel repullulanti vitio, poenam statim qua plecti, ac non rationem qua illud exterminari queat, inveniunt. Consilio potius et ratione providendum omni puto, ut iusti homines efficiantur, non peccantes occidantur. Quis non nisi planè inhumanus suppeditanda citius annonæ, inopibus furandi occasionem tollere malit, quam furta frequentia, plectere capitali poenâ? Quis etiam lascivientem vitii Reipublicae luxuque perditos ciues, non sumptuaria potius velit, quam sanguinaria lege coercere? præclare Tullius, avaritiam inquit, si tolerare vultis, mater eius est tollenda luxuries. Omnia commoda & incommoda Reipublicae. Senator, præ oculis posita semper habeat: si enim hæc illi fuerint incognita, nullo modo unquam Reipublicae ægrotantem, & suis se malis vulnerantem, sanare poterit. Itaque quam quisque vitam ex civibus gerat, quomodo Reipublicae sit affectus, utrum legibus pareat, an verò factionibus seditionibusque oblectetur, cognoscere debet; an magistratus etiam in negociis rectè obeundis, fidem ac diligentiam Reipublicae præstent, an avari,

auari, crudeles, inhumani, & an iusti, benigni, et clementes sint: an prudentes, si iuris civilis gnari, si legibus & non decretis suis, & an iustè, verèque iudicent. Tum Reipublicae omnem ita complectatur animo, ut sciat ius omne populi, libertatem, leges, & ut Cicero sapienter instituit, quid Reipublicae præsidii, quid militum habeat, quid valeat ærario, quos socios habeat, quos amicos, quos stipendiarios, qua quisque illorum sit lege, conditione, fœdere: tenere consuetudinem decernendi, nosse exempla maiorum. Hæc omnia cognoscere Senatorem, & animo semper agitare convenit. Is enim erit in Reipublica à quo ciues omnes, à quo patria salutem requirit: cui deesse, aut nolle prodesse, non sceleratum modo, sed impium ac nefarium putandum est. Primas post Deum à nobis amoris, fideique partes, patria repetit: quam qui non amat, nescio an beltiis non inferior sit habendus, quarum plurimæ natalis soli dulcedine, quasi patriæ suæ captæ, vitam potius malunt, quam locum, in quo natæ sunt, ac educatæ, deserere. Hic igitur amor in patriam, summæ prudentiæ coniunctus, omnes invicem efficiet concordēs, adeoque in Senatu nihil malevolum, nihil imprudens, nihil iniquum agi dici potest, sed omnia recto iudicio trutinata, & in hanc illamque partem iactata, iustè examinabuntur. Magnam vim esse prudentiæ videmus, per eam enim ceu ianuam, ad reliquas omnes virtutes, patet ingressus: sine hac, nulla virtus seipsam defendere potest: Prudentiæ beneficio iusti, temperantes, fortes esse scimus, nam ubi, & quando, & quomodo his uti debeamus, hæc nobis com-

monstrat. Habet autem prudentia sub se virtutes, ac proprias quasi pedisequas, comites, & socias, quarum comitatu stipata, & ipsa ornatior existere, & munus suum longius latiusque exercere solet: Has ubi senator acriter memoria, diligentique observatione colendas suscipiet, summam, ac senatoria prudentia dignam, in rebus gerendis, consilio dando, vita honestè ducenda, laudem & gloriam consequetur. Quare primum omnium oportet ingeniosus sit, docilis, memor intelligens, circumspexitus, providus, cautus, sagax, callidus, astutus: hæc siquidem virtutes, secundum Platonicos,

M & Pe-

Reipublicae omnem ius & libertatem populi cognoscatur.

Amor patriæ.

Prudentia virtutum omnium magistra.

Comites prudentiæ.

& Peripateticos, sunt affectus prudentia.

Ingeniū.

Ingenium uis quædam est naturalis indita rationi à natura, facultatem habens inueniendi res, quæ à ratione proficiscuntur. Hoc & si sæpè industria, docilitate, & memoria non alatur, ualet tamen ipsum per se, & homines ab usu, cognitioneque scientiarum alienos, sæpe commendat. Suum igitur senator noscat ingenium, illudque habeat ad excogitandas sententias acutum, ad explicandas & ornandas uber ac fecundum, ad memoriam firmum atque diuturnum. Prudentia hæc, qua primum res omnes concipere solemus, ab ingenii celeritate manat, augetur memoria & docilitate, à quibus duobus ingeniosi uocamur: confirmatur uero disciplina, & usu rerum, siue experientia. Ingenium autem laudo, quod non sit mobile & inconstans, non præcox, non tardum, hebes, obtusum, durum, fallax, fucatum, inquietum, insanabile, inuerecundum: sed firmum & constans, acutum, acre, candidum, illustre, iucundum, elegans, & liberale.

Ingeniū senatoris.

Docilitas & memoria senatoris.

Commendat ingenii acumen docilitas, & memoria: per illam docemur, ut facillè intelligamus ea, quæ nobis ab aliis exponuntur; per hanc retinemus, quæ uel à nobis excogitata, uel ab aliis sunt prolata. In quibus exercendis diligentem esse Senatorem necesse est: non percipere enim celeriter & meminisse res ab aliis dictas, stupidi ac stulti est ingenii. In hoc Demosthenem, Alcibiadem, Mithridatem, & alios se exercuisse legimus.

Intelligentia.

Quemadmodum uero senatoris decus est ingenium, sic ingenii lumen est intelligentia: per quam res omnes uel earum ideas, sentiendo & intelligendo, ueras uel falsas cognoscimus. Nam per communem intelligentiam, rerum cognitionem comprehendimus, per eamque iudicamus, honesta in uirtute, in uitiis poni debere turpia. Hæc autem à sensibus, qui sunt quasi interpretes, ac nuncii rerum cognoscendarum, non est disiuncta: horum iudicio ne quando fallamur cauendum est, languorque omnis, tarditas, & stupor fugiendus. Accidit plerunque, ut uel artis, uel fuci similitudine, ignominiosè decipiamur, à comuni quoque sensu & ratione discedamus; quæ res in omnibus quidem rebus, sed

sed maximè in iudicandis & cognoscendis ueris & bonis, falsis & turpibus, fugienda est.

Circumspectum etiam senatorem esse uolumus, non solum in iis rebus, quæ priuatim accidere solent, sed etiam in illis, quæ communiter Rempub. labefactare possunt. Incumbendum est illi, ad salutem ciuium conseruandam, prospiciendæ omnes procellæ ciuitatis, omnia membra Reipu. circumspectiua. Virtus hæc circumspectio uocatur, hoc est in rebus agendis accurata consideratio; estque hæc magni in bello, paceque momenti. In bello quidem, fortunæ uim & impetum anteuertit, omnia prudenter circumspectiua, quæ cum hoste sint agenda: non audaciæ, non temeritati, non fortunæ confidendo, sed rationi, consilio parendo. Hac uirtute præstabat Fabius, qui rem cunctando dicitur restituisse Romanam; non item Flaminius, quem non satis circumspectum, uiribus audaciæque tumentem, Annibal ex insidiis fuerat adortus. Omitto Q. Cepionem Cons. à Cymbris uictum, & alios. In pace uero Reipub. ea circumspectiua, ac in his Argum quendam & Lynceum se exhibere, quæ ad ciuium concordiam, pacem, salutem pertinent, ualde est utile & necessarium: qui id non faciunt, seditiones, bella, casus, interitus Reipub. non præuident. Solent esse quidam in Reipub. uel ita imprudentes, uel sic turpi otio luxurie obcæcati, ut ea uix, quæ coram sunt, cernant, tantum abest ut prospiciant, quæ ex rerum & temporum euentis, Rempub. labefactare, uariisque incommodis afficere possunt. Quos quidem Respub. aut admonere, aut ut indignissimos ciues, & rebus magis priuatis inhiantes, quam publicis inserviientes, à gubernatione sua detrudere deberet. Vident ingens imminere bellum, aspiciunt prædam toties abigi, captiuos in seruitutem abduci, barbaris uxores, natos, filiasque uendi, uillas exuri, agros uastari, templa profanari Deorum: ad extremum Rempub. iaculis sagittisque barbarorum confossam ac uulneratam cernunt, undique circumuallatam hostibus intuentur: neque tamen circumspectiua, quo consilio dolor hic Reipub. quæ uel medicina tantus hic morbus sanari leuarique possit? Illi etiam fortasse libenter spectant, ciues seditionibus discordiisque fractos ac debilita-

Circūspēctus sit senator.

Circūspēctio.

Fabius circūspēctus.

Q. Cepio.

Senatoris
officiū in
circumspi-
ciēdis ma-
lia Reip.

tos, tenuiorum à potentioribus oppressam libertatem, neglectam fidem, ac Religionem Deorum? Proinde Senator Reipub. obuiis (quod aiunt) ulnis amplecti uolens, eius salutem & incolumitatem sic tuendam suscipiat, ut tranquillam, felicem, perpetuamq; efficiat. Hostium quidem impetus, præsiidiis mittendis & asseruandis coercentur, construendis arcibus, muniendis receptaculis, obuallandis itineribus, quæ peruia solent hostibus esse. Utile etiam est Reipub. ciues pro patria semper habere paratos, uigilantes, & exercitatos: talibus enim præsiidiis, quasi muris, cincta & firmata Respub. externorum, uicinorumque metum contemnet, & hostium animos, ab inferendis periculis auertet. Tales quondam fuere Lacedæmonii, qui corpora sua muros Laonicos uocabant. Ciuum felicitas iure reddendo, reconcilianda gratia, legum seueritate, & iustitia conseruatur. In quibus omnibus efficiendis, prudentem se & circumspexit exhibeat Senator. Ea enim negligere, quæ ad ciues felices & pacatos efficiendos, quæ item ad seditiosos reprimendos pertinent, non modò stultum, & ignominiosum, verum etiam impium & sceleratum est indicandum. In Reipub. uero quis hoc senatore melius efficiet? hic enim in medio populi constitutus, non modò uitam omnem ciuium, sed etiam iura, libertatem, licentiam, seditiones contuetur: quasiq; diuinitus propter eam solam rem, in hac specula collocatus est, ex qua, non ea solum, quæ præsentia sunt, circumspicitare & diligenter animaduertere possit, uerum etiam quæ sint euentura, longè antè præuidere.

Quemadmodum Medicus ingrauescentem morbum, Imperator hostium insidias, Nauarchus maris tempestatem præcauere solet: ita prudens Senator, pericula Reipub. inclinationes, casus, mutationes, prospicere debet: est enim eius officium, non solum uidere præsentia, uerum etiam præuidere futura, quæ uirtus à præuidendo, prouidentia est appellata: hanc qui habent, prouidi & prudentes dicuntur. Est enim prouidentia, uti Cicero scribit, per quam aliquid futurum uidetur, antequàm factum sit. Ceterum prænoscere res, quæ sint euentura, non tam humani, quàm diuini est ingenii: solus enim Deus futura scit, eaque mentis diuinæ,

Prouiden-
tia quid.

diuinæ, propria est uirtus & conditio. Sed quoniam simulachrum diuinitatis nos quoque gerimus, contingit ut etiam futura sciamus, præuideamusque: fit uerò hoc duplici ratione, uel inspiratione & uoluntate diuina, uel nostro proprio instinctu. Primæ rationis sunt, uaticinia, diuinationes, & alia id genus, quæ per inflationem & reuelationem Dei fiunt. Secundæ illud est, quando scilicet, animus separatus à corpore, meminit præteritorum, præsentia cernit, futura præuidet. Et de huiusmodi prouidentia nobis sermo præfens instituitur. Non enim ad nostram rem pertinere uidentur illa, quæ de somniis, extis, sortibus, monstris, astris, de Aruspibus, Coniectoris, Auguribus, Ariolis, Astrologis, Dæmonibus, & aliis innumerabilibus sunt conscripta, ex quibus prælagire, & futura præsentire solent Athei. Quod si Senator sanctam, puram, nullaq; fece & labe uitiorum aspersam, nec contaminatam mentem habuerit: atque adeò corpus hoc, domicilium sit illius cælestis spiritus mentisq; diuinæ, cuius munere diuinare, ac futura prædicere possit: tum hoc nomine Senatorem, non iam humana hac sapientia, sed illa cælesti, planeq; absoluta & perfecta, scire putabimus: eritq; is nobis Senator appellandus, non prudens, non sapiens, non prouidus: sed sanctus, diuinus, pius, ac religiosus. Tales Prophetas in iure nostro, Sybillas etiam uates, & eos qui Nympha Deoq; correpti dicebantur, quorum in numero Tiresias, Mopios, Amphiaraos, Calchantasq; fuisse legimus. Hæc autem cælestis prouidentia quomodo acquiratur, non est nostri instituti dicere. Inest enim, hæc prælagitio extrinsecus iniecta, atque inclusa diuinitus, eaq; exardet acrius, dum animus à corpore abstractus, diuino instinctu concitatur. Sed ad prouidentiam humanam nos conuertamus, cuius exercendæ ratio, diuina quoque putanda est. Cùm enim uiri prudentis animus, rerum & actionum humanarum cognitione est imbutus, tum prætereà agnoscit præsentium & præteritarum rerum, quæ fuerint principia, qui exitus, quæ mutationes, quæ inclinationes: habet etiam in animo comprehensam ideam ac formam rerum gerendarum, quas natura uel ratio, certo & inuolubili cursu gubernat: is inquam omnibus edo-

Prouiden-
tia quo-
modo fiat
in homi-
ne.

Prouiden-
tia cœle-
stis quo
acquirat.

Prouiden-
tia huma-
na.

ctus

Etis informatusq; rebus, vbi mentis aciem paululum ex-
 cuerit, omnemq; actionum humanarum & Rerumpub. sta-
 tum prehenderit, hac certè ratione præuidebit & præsciet,
 quid in illis bonum, quid malum, quid caducum, quid fir-
 mum, durabile, certumue fuerit. Est enim in talibus viris,
 diuinum quiddam, quod dæmonium appellatur, quod So-
 crates habuit, ac illi paruit semper. Hoc autem aliud nihil
 est, quàm mens hominis sapientis munda & casta, & in iu-
 dicandis rebus exercitata; talis verò facilè ex minimis oc-
 casionibus, res futuras potest cognoscere. Exemplis quo-
 que & rerum vsu, certa quædam prouidentia comparatur:
 ea quoque Senatori minimè est reiicienda. Si enim ob mu-
 tatam religionem incommoda Reipub. præcognoscere ve-
 lit, animum vertet ad ea pericula, quæ Germaniam, Gal-
 liam, Boëmiam, Vngariam, Angliam, propter religionem
 mutatam labefactarunt: atque id in cæteris rebus & casibus
 præsentendis efficiet. In quo, cognitione rerum, historiæ
 verò maximè adiuuabitur: plurimum enim vel ad auerten-
 da, vel extirpanda mala valent exempla: quæ eò quisque
 libentius fugit, quo perniciosiora in aliis est expertus.
 Quamobrem Senator in præuidendis, atq; longè antè pro-
 spiciendis Reipub. malis, prudentem se præstet, nullumq;
 locum intermittat agendi, monendi, consulendi: præuisa
 enim iacula, minus feriunt, ut dicitur. Plerunque malis
 improvisò aduenientibus, aut difficulter, aut cum magno
 damno occurritur: in subitis namq; rebus, animos gerimus
 consternatos, & consilii inopes. Quæ maturè præuidentur,
 benè cauentur: maturè autem cauendum est, ne accepto
 malo sapiamus: turpiter enim post pericula dici solet, non
 putaram. Dum nauis est incolumis, decet nautam, & gu-
 bernatorem prouidum esse, ne vis eam ventorum subuer-
 tat: vbi mare superat, & ventorum agitur furiis, inanis est
 prouidentia. Quare & Senator dum est Respub. incolumis,
 non distracta & lacerata, non hostibus circumdata, de eius
 salute cogitare debet. Suspiciari de præterito, quàm re ipsa
 experiri, melius est. Præterita enim, vt quidam dixit, ma-
 gis repræhendi possunt, quàm corrigi.

Cautio.

Addit se prouidentia sociam cautio, per quam auerti-
 mus

Dæmoniū
Socratis.

Dæmoniū
quid.

Prouiden-
tia ab exē-
plis.
religionis
mutatio
periculo-
sa.

Historiæ
cognitio.

Officiū
Senatoris
in præui-
dendis Rei-
pu. malis.

mus & vitamus mala præsentia, quæ nobis accidere possunt.
 Sic à natura comparatum est, vt bona appetamus, mala de-
 clinemus, quæ malorum declinatio, si à ratione proficiscit-
 tur, cautio dicitur: qua solus sapiens præditus est. Huius
 virtutis in dictis & factis, maxima perspicitur utilitas: nam
 cautè ea, quæ conceperis, eloqui, & quæ proposueris facere,
 prudentissimi hominis est, & in rebus agendis exercitatis-
 simi. Quare in sermonibus habendis, decet esse Senatorem
 non modò grauem, parcum, sed etiam cautum, veluti pul-
 chrè monet Horatius.

In uerbis etiam tenuis, cautusq; serendis.

Accidit enim plerunque, ut quoties temerè quid effuti-
 mus, dictorum nos pœniteat; sæpe etiam, in discrimen nos
 ipsos & Rempub. conicimus, dum uel personam Reipub.
 apud exteros gerentes, uel domi de rebus magnis disseren-
 tes, ea dicendo effundimus, quæ incognita multis esse o-
 portet. Stultum est igitur admittere quod cauere potes, ut
 Comicus admonet. In dicendo senator, hæc semper præ-
 oculis habeat, ut nihil dicat iratus, nihil timidus, nihil hi-
 laris, nihil temerarius, nihil non præmeditatus: hæc enim
 obseruata, grauem illum & sapientem semper efficient. Res
 illi habenda erit cum Reipub. hostibus, aduersariis, uicinis,
 legatis; quorum studia ea solent esse, ut consilia aliorum
 explorent: ad id artes quærunt uarias, indagant coniectu-
 ras, expectant signa, quibus ex nobis aliquid eliciant. Hic
 senatorem pectus conuenit habere cautum, suiq; animi con-
 stantiam, gestu, uultu, uerbis, oculis qui sunt indices eius
 animi, debet effingere, cautusque exprimere. Modus etiam
 tenendus est, in credendo dictis aliorum, prudenti enim
 incredulitate nihil est utilius. Non tamen committendum,
 ut durus & difficilis in credendo iudicetur: applaudendum
 est aliquando, adnuendum orationi alterius, nisi uel digni-
 tas, aut ueritas postulet contrarium. Est enim contra ueri-
 tatem, iniusta semper assensio. Neque uerò ita taciturnum
 esse uolumus, ut tardus, uel effeminatus existimetur: quo-
 rum illud propter imperitiam, hoc propter uirginalem
 quandam uerecundiam, quæ in uiris est uitiosa, repræhen-
 di solet. Adhibenda est orationis & silentii moderatio,
 danda

Cautio i
quo confi-
stat.

Cautio Se-
natoria in
dicendo.

quatenus
credendum
dictis alio-
rum.

Taciturni-
tas.

danda tamen opera, ut plus audiat, quam loquatur, si-
quidem natura propter id duas aures homini, linguam
In dicēdo quæ confi-
deranda. nam quæ, & quomodo, & ubi, & apud quos, quo loco, &
tempore quæq; dicenda sint, considerari omnino debent.
Porro in negociis, rebusq; gerendis, consiliis itidem estu-
tendum cautionibus: id autem fiet acutè inuestigantibus,
Consiiliū. quid in una quaq; re deceat, quid uerò dedeceat, quod o-
besse, quod prodesse possit. Consilium uerò habeat sanum,
prouidum, prudens: in quo indagando sit acutus, sagax,
cautus, uel (ut ita dicam) catus. In bello quanta cautionis re-
quiratur necessitas, non est huius loci tractatio: nos enim
Cautio
militaris. Senatorem instituimus, in Reipub. in senatu, in foro, in iu-
dicio, in pace, togatum non sagatum. Dicendum tamen il-
lud est, nulla alia uirtute melius bella confici, exercitus con-
seruari, dolos hostium auerti solere, quam ista ipsa; hac
Imperator si caruerit, omnibus aliis uirtutibus imperatoriis,
carere censendus est.

Sagax Se-
nator sit. Sagacem præterea Senatorem nostrum esse uolumus, in
percipiendis ac indagandis his rebus, quæ ad consultandum
uel intelligendum proponuntur: unde sagire, sentire acute
est, ex quo sagaces dicti canes. Et quemadmodum prudent-
tis est, bene consulere, ita sagacis alium dicentem, acutè per-
cipere, & prudenter iudicare.

Callidus
Senator et
astutus
quomodo. Neque solum acutum eum, in rebus percipiendis & iudi-
candis fieri uolo, uerum etiam solertem, callidum, astu-
tum, in inuestigando, quid scilicet sui ciues cogitent, quid ue-
lint, quid sentiant, opinentur, expectent. Hac ratione multi-
tudinem in officio retinebit, eorum consilia cogitationesq;
cognoscens, & quæ in eis mala sunt auertens. Solent plerunq;
mali ciues, in bonorum perniciem conspirare, uel odio indu-
cti, uel audacia furoreue concitati; partim quòd in eorum po-
testate manibusq; Reipub. gubernationem positam uideant:
partim quòd honoribus, diuitiis, & autoritate præstent, par-
tim quòd se contemni & postponi cæteris in Reipub. putent.
Vnde fit, ut his ex causis, hostiles spiritus contra eos gerant,
bella, seditiones, necemque moliantur, & si uiribus supe-
riores sunt, in discrimen etiam Reipub. inducere cupiant. In
his

his motibus & cogitationibus malorum reprimendis, pru-
dentem, astutum, & callidum senator se exhibeat; nec aper-
tis semper contentionibus, studiisque rem agendam putet:
sed uel à tergo, uel eminùs sese opponendo, impetum ta-
lium hominum infringat, ac suadendo, monendo, oran-
do, obiurgando, corrigendo, castigando, quottidie mol-
liores, faciliores, mansuetiores efficiat: interdum autori-
tate perterreat, ac ab huiusmodi sceleratis, nefandis, & exe-
crabilibus factis auertat. Semper in animo uolere, ac re-
uoluere debet, quo consilio, qua arte, quibus modis in Re-
pub. quies, & tranquillitas ciuium seruetur, ac seditiones,
discordiæ, earumq; causæ penitus euellantur: hoc enim pri-
mum ad Reipub. statum rectè conseruandum pertinere, iu-
dicandum est. Qua in re efficienda, consultatione & delibe-
ratione prudenti utendum est: hæc enim bonorum consilio-
rum est alumna. Quamobrem curandum est senatori, uti res
omnes; de quibus deliberatio suscipitur, summo tum pru-
dentia, tum ingenii acumine ponderentur & examinentur. Consulta-
tionum & delibera-
tionum vis
in quo cõ-
sistat. Vis autem tota consultationis uersatur in his, quæ ad com-
munem uitam hominum, & Reipub. conseruandam perti-
nent. Proinde consultare ac deliberare non debet de his,
quæ sunt æterna & cælestia: ut de mundo, aut quæ euenire
non possunt, quæ uè natura, casu, fortuna eueniunt: ut de
intermundiis, de thesauro inueniendo, & de similibus: nec
etiam de his leuibus, ut de vacuo; nec de præteritis; quæ e-
nim facta sunt infecta esse nequeant. Deliberandum autem
de quibus
delibera-
tiones su-
scipiendæ. & consultandum est de futuris, & de his quæ aliter atq; ali-
ter euenire possunt: quorumq; ratio ad utilitatem homi-
num spectare uidetur. Horum ab Aristotele quinq; gene-
ralia capita enumerantur: de parandis pecuniis, de bello ac
pace, de custodia regionis, de his rebus quæ inuehuntur, &
euehuntur, de legibus instituendis. Si deliberationem de
conflanda pecunia suscipiet; uectigalia portoriaq; Reipu. co-
gnoscat necesse est, quæ & qualia sint: si exigua, ut augean-
tur: si magna, ut minuantur. Non facilè tamen, nisi ingenti
necessitate postulante, uectigalia augeri patietur: noua e-
nim omnia onera, etiã iusta, plerunque ciuibus sunt mo-
lesta: magnisq; seditionibus occasionem præbent. Tyberii
N suaden-

Tributa
quò exigē
da.

suadentibus amicis, ut terum tributa populis imponeret, boni pastoris esse respondit, tondere pecus, non de glubere. Item sumptus Reipub. necessarios suadebit conseruandos, non necessarios uerò tollendos, ad quæ melius & prudentius cognoscenda, aliarum Rerump. consuetudines, non suæ tantum imitabitur; qua in re historię cognitione adiuuabitur. De bello & pace deliberanti, Reip. copias nosse oportet, quantæ sint vel esse possint: quo genere belli contra Turcas, quo item contra Scytas utendum sit, itemq; contra alios. Vicinorum quoq; copias cognoscere proderit, equitatusne plus, an peditatus armatura valeant: utrum nobis similes, an dissimiles sint: quo nobis superiores, quo itidem inferiores: ut cum potētioribus pax, cum inferioribus bellum suscipiatur, cuius gerendi rationem cognitam, & benè perspectam esse oportet. Bellorum etiam exempla & euentus nosse est utile, similia enim ex similibus oriri solent. Tum præterea, an iusta causâ belli gerendi sit; an item illud cuius gratia suscipimus bellum, sine tumultu & armis, confici possit. Omnia enim experiri prius quàm armis, ut ait Comicus, sapientem decet: honesta quoq; pax, turpi est præferenda bello. Ad custodiam regionis illa pertinent, quantum scilicet præsidii requirat, quales custodes, quæ loca: formam præterea & genus militiæ, in animo tenere necesse est. Si de exportandis euehendisque rebus deliberabitur: ante omnia præuidere debet, ne unquam Resp. rebus indigeat necessariis: & quod superest ut vendatur, euehatur. Curandum etiam est, ut commutatione rerum pretia ponderentur: ne pecuniis spoliatur Resp. ut etiam arceantur à ciuitatibus merces, quæ ciuium animos leues & effeminatos reddunt. In legibus constituendis, summa requiritur prudentia: est enim in illis sita ciuitatis salus. Necessaria est hic Reipub. cognitio, quas leges recipere, quibus conseruari, qualibus firma reddi possit. Vnde leges ad Rempub. accomodari debent, non Reipub. ad leges; non enim eadem omnibus Rebuspub. conueniunt. Nec suæ tantummodò cognitio utilis est, sed etiam finitimarum: sic mala cauere quæ apud alios sunt, & bona imitari possumus. Ad deliberandum autem de rebus magnis, in consilium alios adhibere est utile: non enim

Militaris
& bellica
cōsultatio

Consulta
tiones de
custodia
regionis.

Cōsulta
tiones me
ritum.

Consulta
tiones de
legibus fe
rendis.

enim vnus potest omnia præuidere, uerum est illud Homericum.

Bini ubi conueniunt melius rem perspicit alter.

Ex bona prudentique deliberatione, prudens solet nasci consilium, quod præcipuum est ad res benè agendas fundamentum. Ideò senatorem consilio ualere, maximèq; præstare cæteris oportet. Est autem consilium, aliquid faciendi, non faciendū excogitata ratio. Id senator ad omnia promptum, salubre, prudens habeat necesse est. Cum enim tria in omni re concurrant, consilium, ratio, & euentus: requiritur sanè, ut tam actioni bona consultatio, quàm consultationi exitus bonus respondeat. Et quemadmodum gladiator in arena, consilium ferendi hostis capit: ita senator ad tempora personasque, suum consilium accommodet. Consilii autem capiendi triplex est, uti Cicero ex Panætio docet, deliberatio. Nam vel de honestis, uel utilibus, uel de his inter se pugnantibus, deliberare solemus. Hæc tria senatori si probè cognita fuerint, nihil ad dandum de omni re consilium, illi deesse poterit. In cognoscendo uerò tam honesto quàm utili, summa sapientia requiritur: ex duobus præterea honestis & utilibus, cognoscere quod sit honestius, aut utilius, non mediocris est prudentiæ. Capere quandoq; solemus consilium ex re, tempore, occasione; in quo, quemadmodum in omnibus, nunquàm ab honesto, uel utili discedendum est. Quod. n. nocet fugimus, quod prodest amplectimur, ex multis multis minora eligimus. Cæterum in omni optimo consilio inuestigando, confugiendum est semper ad summum bonum, siue hoc sit uitæ nostræ priuatum, siue publicum. in quo felicitas Reipub. consistit: huic enim consentire debent, omnium nostrarum cogitationum & consiliorum principia. Vana sunt consilia nostra, si non hunc finem publicæ felicitatis habuerint: ignorantem quem portum perat, nullus bonus est uentus. In consilio autem capiendo, summam prudentiam requirimus, in dando, fidem & religionem; consilium malum, consultori pessimum; prudens autem & fidele, optimum est censendum. Cauebit præterea senator, ne quid in consilio dando fortunæ, uel casui tribuat: nunquàm enim hæc perfectè ueritatem imitantur.

Consilii
senatoris.

Cōsilia ca
piendi mo
dus tri-
plex.

Finis opti
mi cōsilia,
sumum
bonum.

Senatoris
officium
in cōsilio
capiendo.

Fortuna & casus in consilium non adhibenda. Quemadmodum fortis non est, quem casu non consilio, fortem esse contingit, ita nec prudens, qui fortunam & casum, non rationem iudiciumque sequitur. Sit igitur consilium senatoris prudens, bonum, fidele, maturum, deliberatum, liberum: non autem stultum, callidum, præcox, perniciosum. Consilia callida & audacia, specie læta, tractatu dura, euentu tristia sunt. Consiliis quoque sciat, nullam rem tam inimicam esse, quam celeritatem: hanc enim poenitentia tristis & ignominiosa consequitur. Hoc non solum in rebus agendis, sed etiam in bellis maxime experimur. Nec propterea cunctandum est, sed mature res omnis expedienda; utilis est celeritas prudenti temperata consilio. Multa prudenti Senatori sicut non aggredienda, ita semel aggressa, non sunt dimittenda. Quare diu deliberandam, cito faciendum est quoduis, ut dicitur: considerandus est finis cuiusque consilii, non principium, omniaque referenda sunt ad necessitatem. Nec ob aliud Respub. Senatorum conuentum, & congregationem instituit, quam ut a senibus & prudentibus omnia ponderentur, ac deinde mature conficiantur. Quibus deliberationes & consultationes, in rebus arduis & difficilibus inquirendis adesse volumus. Prodest Reip. in Sessione adferre res multum & diu cogitatas; stultumque est vnus horum temporum, rerum magnarum deliberationem committere.

Consilium subsequitur sententia: que nihil aliud est, quam animi & consilii nostri explicata significatio: que enim cogitamus, ea necesse est uoce & oratione exprimere, ut sciatur id, quod in mente hominis & ratione latet. Hæc a natura nobis esse uidetur innata: plurimos enim uidemus sapientes non esse: dicenda autem sententia ualere, fierique sagaces, intelligentes & astutos, que omnia consequi solent a quodam ætatis habitu, cuius prudentia ancilla est & pedisequa. Senes igitur sententia dicenda valent, tametsi sint indocti, usi enim & experientia, tertium quendam oculum sunt adepti, quo rerum principia & euentus facile perspiciunt. Quemadmodum homo qui sit, loquendo cognosci solet: ita senator sententia dicenda qualis sit, quam prudens, quam sapiens, iudicari consuevit. Socrates iuuenem

ante

ante incognitum aliquando intuitus, loquere inquit ut agnoscam te: Senatori itidem quis dixerit; sententiæ grauitate fac te uerum agnoscam senatorem? Index animi est oratio, ut dicitur. Quare in sententia dicenda, neruum intendat oportet animi ingeniique sui, ut ea dicat, que Reip. profutura sint: hic est enim finis sententiæ. Solent plerique fucatis, & ad placendum excogitatis uti sententiis, easque pigmentis uerborum & ornamentorum colorare, ut fucatae magis quam ueræ appareant: quas si excusseris, nihil in eis fidele, nihil syncerum, nihil graue inueneris. Qua in re committendum senatori non est, ut prudentibus disertè, stultis etiam uerè dicere uideatur. Nonnulli simultatum, irarum, odiorumque fastu tumidi, ubi locum dicendæ sententiæ nacti sunt, cæteros calumniis & conuiciis pungunt: ea re fidem & beneuolentiam Reipub. se præstare existimantes: hi certè nullum fructum Reipub. adferunt, quin potius odiis, simulationibus, discordiis eam dilacerant: quasi boni essent, irasci, simulare, odisse propter Remp. aut nolent, aut non omnino deberent. Quidam consilii cum sint inopes, in aliorum sententias pedibus eunt: quales apud Romanos Pedarii senatores dicebantur: hi si non ignorantia id faciunt, uituperandi non sunt. Utile est Reip. in sapientum & proborum Senatorum sententias, cæteros pedibus ire: contingit enim ut omnium idem sit sensus, eadem de re aliqua uoluntas, loquacitatisque fugiendæ causa, melius est adhærere aliis, quam sesquipedalibus uerbis diem conterere. Cauendum autem est semper, ne in sententia dicenda, ingenii ostentationisque suspitio appareat. Fieri non potest quin ob sententiarum uarietatem, contentiones aliquando in senatu exoriantur; in quibus sanè componendis & enucleandis, longè debet abesse calumnia, iracundia, & aliæ que consilium omne peruertunt, & perturbant affectiones. In conciliandis autem sententiis, plurium sententiæ vincant: iustius enim, & rationi conuenientius id putari debet, quod plures inuenerint. Ordo suffragandi, diuersus in omnibus Rebuspub. esse solet, in quibusdam ætate grauioribus, in aliis iunioribus dicendæ sententiæ primum habent locum: nonnulli viros prudentiæ & sapientiæ laude insigniores cæteris præferunt. Obseruanda est

Senator prudens ex sententia iudicatur

Finis sententiæ.

Fucatae sententiæ.

Pedarii senatores.

In sententia ostentatio fugienda.

Plurium sententiæ vincant.

Ordo suffragandi.

est cuiusq; Reipub. consuetudo : & id bonum , iustum , utile , æquum putandum est , quod ratio communisq; usus hominum , ab antiquis temporibus recepit . Præstat tamen seniorum , prudentiorumq; sententias ante audire , vt iuniores de his habeant longius deliberandi tempus . Iuniorum sententiæ ante dictæ , plerunq; senum consilium distrahunt , & varietate opinionum irretiunt . Dicat autem , non vt quisque vult , sed rogatus : vt hac ratione & crdo conseruetur , & contentionum occasio omnis amoueat . In sententia autem dicenda ambigere licet : difficultate enim rei quandoque excusamur : nonnunquam sententiarum varietate , animum gerimus distractum , dubitantes cui potius opinioni sit adhærendum . In quo fugienda est temeritatis suspicio , & ne studio magis & amore , quam iudicio sententiis aliorum adhæreamus . Ponderandæ non numerandæ sunt sententiæ : cauendumque ne maior pars meliorem vincat . Aristoteles in ferendo suffragio bis ambigere permittit ; si quis tertium titubet , ius eum sententiæ dicendæ vult amittere . Cauendum est prætereà , ne diem extrahamus , longa sententia dicenda : duplex enim committimus vitium , nos loquendo , cæteros audiendo defatigantes ; Cæterum Cæsar ob id aliquando punire non dubitauit . Breuis oratio sit , sincera , nullis verborum lenociniis offuscata : non præceps , non fallax , nō dolosa ; sed grauis , simplex , sancta , & vera : ex quo & iuratos dicere conuenit , ut testis eorum animi Deus esse videatur . Ex scripto autem an memoriae sententia pronuntianda sit , parum refert : quandoq; in scriptis res adferri diligentius elaboratæ solent : maximè si longam orationem res postulet . Voce utendum est autem virili , & ad grauitatem non mollitiem accommodata , clara & sonora , non demissa & humili quæ exaudiri non potest . In summa tria illa in legibus Ciceronis iussa Senatori sunt tenenda : ut adsit , nam grauitatem res habet , cum frequens ordo est : vt loco dicat , hoc est rogatus , ut modo , ne sit infinitus . Senatori uerè , qui non aderit : vt idem sancit , aut causa , aut culpa esto ; unde vocatus obediens in curiam veniet . Neque senatorem ex ciuitate conuenit egredi ad externos , nisi aut publicè legatus sit , aut cum imperio ; ne quod ex absentia senatorum Resp.

patiatur

Ponderandæ non numerandæ sunt sententiæ.

Longa sententia odiosa.

Sententia qualis esse debeat.

Iurati sententiam dicant.

Vox senatoris.

Leges senatoriæ.

patiatur detrimentum : id Romæ ne fieret , cautum erat legibus .

Caput autem & fundamentum est prudentiæ senatoriæ , vt in omnibus dictis & factis , officium viri boni & iusti sequatur , quod potissimum fit vitæ dignitate : non satis est prudentes esse nos , nisi viri boni simus : siquidem prudentia sine iustitia , calliditas , vitiumq; non virtus , existimanda est . Virtutis beneficio boni efficiamur ; hoc est iusti , æqui , & honesti : quemadmodum & sapientiæ sapientes . Cæterum à virtute viri boni : non item à sapientia dicimur . Quis igitur vir bonus ; profectò uti Plato docet , ille quidem dicendus est , qui uirtutes amplectitur , & secundum eas uiuit , & pro Reipub. moritur , si periculum illi immineat , aut seruitutis iugo oppressa sit , uel à deterioribus regatur . Omnia etiam pati prius vult , quam Reipub. mutationem spectet , quæ deteriores semper homines efficere solet . Quare senatori curandum est semper , vt non minus bonus sit & iustus , quam prudens : mala enim est prudentia sine iustitia , à qua uiri boni nominamur . Pleriq; ad Reipub. accedunt , linguam promptam , ingenium sagax , animum autem malis artibus imbutum gerentes : qui dum libertatis legumq; patrocinium suscipiunt , nihil illorum oratione pulchrius , nihil elegantius uideri solet : hac uerò rectè examinata , nihil iniustius , nihil indignius , leuius . Falsa enim specie prudentiæ imbuti , & linguam non animum instructum habentes , Reipub. consiliis mutare suis , non emendare consueuerunt . Nulla pestis capitalior est in omni Reipub. quam talium hominum iniusta potentia ; hæc uiros amplectitur licentiosos , callidos , uersutos , iniustos , seditiosos : qui tum cum maximè fallunt , id tamen agunt , vt uiri boni esse uideantur . Vt enim homo perfectionem nactus , animantium est optimus : ita quum à iustitia legesq; discescit , omnium pessimus habetur . Atque certè orandi primum Dii sunt , ut tales è Reipub. ciues extirpentur : Senatorique curandum , ut omnis eorum uita ad iustitiam excitetur , & inducatur . Quomodo uerò cum simus prudentes , iusti esse queamus : ac de iustitia senatoris , quæ & qualis esse debeat , dicendum est .

Si quis diuinarum humanarumque rerum conditionem ,
acri

Senator & prudens & uir bonus idem sit.

Boni uide dicti.

Seditiosorum mores.

acri animo contemplari ac inuestigare velit : omnino videbit, naturam firmos, stabiles, & constantes cuique rei tribuisse cursus : qui ex sese mutari non possint, sed determinata certaq; via currant, ac recurrant. Coelestes enim illi orbes, elementa, animantia, volatilia, reptilia, non casu acceptam, sed innatam ac insitam habent proprietatem, quam ita retinent, vt eam deserere nec velint, nec si velint, vilo modo possint. Quid dicam de hominibus? nonne videmus bonis, à Deo certam ad foelicitatem datam esse viam, malis itidem ad interitum? sic virtutis dextrum esse callem, eumq; angustum, præruptum, ac difficilem : vitiorum verò sinistrum, latum illum, planum, ac peruium multis? Venio ad Respub. ciuitatumq; gubernationes : quæ si certum, perfectum, absolutum à natura, hoc est à Deo, vel ratione cursum viuendi, administrandiq; suscipiunt, ab eoq; nunquam discedunt, diurnas illas fore : sin minus, infirmas, imbecillas, & caducas. Non enumerò singula : satis enim apparet, naturam omnia hæc, quæ à nobis videntur, & sentiuntur, fecisse bona, certa, perfecta, ac omni ex parte absoluta. Vnde naturæ conuenienter uiuere, Stoici foelicitatem summam esse dicebant; Est enim natura, rectæ uitæ dux & magistra : qua authore, Deum sequimur, eiq; paremus. Hic igitur naturæ concentus. hæc *αρμοσία*, à nobis rectè dici potest iustitia : hæc enim uirtus est, quæ tuetur ius & consensum omnem naturæ. quicquid naturæ consentit, iustum est: quod dissentit, iniustum dicitur. Qui itaque secundum naturam uiuunt, ac in omnibus illi obsequuntur, hos iustissimos esse credere debemus : nihil. n. contra naturam, Deos, homines, facere & cogitare, iustum est. Vnde triplicem iustitiam ex eo oriri putant. Naturalem, Diuinam, & humanam. Iustitiæ naturalis fundamenta, ab ipsa natura proficiscuntur, quæ nobis igniculos inseruit rerum amplectendarum & fugiendarum. Iubet naturalis æquitas, ut ab iniuriis abstineamus, proinde nihil faciendum putamus, quod alteri displiceat. Hac uirtute colligatum ac consociatum est genus humanum, ut mutuò sibi benè uelit. Antiquis illis seculis, quæ à Poetis aurea uocantur, huius beneficio iustitiæ, dolus, fraus, iniuriæ ab hominum cætibus aberant.

nullæ

nullæ seditiones, nulli tumultus, odia nulla : amoris, beneuolentiæ, fidei plena erant omnia : non illis legislator, non iudex, non causidicus ullus, cuncta ipsi æquo & bono discernabant, nec magis suam, quàm amicorum rem omnem esse uolebant. Huius uirtutis etiam instinctu, parentes, liberos, affines, cognatos amamus. Et ea quidem iustitia quæ parentibus exhibetur, pietas uocatur : qua præditam fuisse Cymonis filiam præ cæteris legimus, hæc patrem morti condemnatum, in carcere propriis uerbis lactauit, eoq; facto, patri vitam, sibi immortalitatem peperit. Communis nobis hæc est cum cæteris animantibus, quæ uti videmus, in conseruationem sui à natura itidem conspirarunt. Requirit etiam à nobis hæc iustitia, ut nosmetipsos alamus, tueamur, gubernemus: qui enim, aut inedia, aut negligentia, aut morte sibi vim infert, is iniustus, & hostis naturæ censendus est. Amicorum etiam commodis inferuire, posteritatem procreandis ex se liberis conseruare, à natura sumus obligati. Ad summam, qui naturæ obtemperant, iusti, qui minus, iniusti iudicandi sunt : natura enim malum abhorret, honesta & recta amplectitur. Hanc naturalem iustitiam Socratici, scientiam æqui & boni, rationi conuenientem definiunt: eam qui solus exercet, ac ducem in rebus agendis sequitur, uir bonus; qui cum aliis communicat, bonus ciuis dicitur : non enim hic sibi soli, sed aliis quoque utilis est. Hoc modo iustum esse, ut secundum naturam uiuamus, non Senatorem tantum, sed omnem hominem decet. Cæterum qui à natura maioribus sunt affecti & insigniti dotibus, hos cæteris iustiores esse conuenit. Quo magis talem esse senatorem oportet, uti & naturæ, quæ eum supra alios extulit, & dignitati suæ conuenienter uiuere putetur : iustitiæ splendore alios superare gloriosum illi, superari ab aliis, ignominiosum est censendum. Hæc igitur in hominum consuetudine moribusq; sunt obseruanda.

Eagerò iustitia quæ ad Deos pertinet, qua obligamur à natura Deum agnoscere, colere, reuereri, amare, venerari, solius est hominis propria. Sic enim naturæ visum est rerum omnium procreatrici, ut in solius hominis animum imprimeret notionem Dei: cætera animantia deiiceret ad partem,

Pietas naturalis.

Iustitiæ naturalis iura.

Iustitia diuina.

Foelicitas naturalis.

Iustitia.

Triplex iustitia.

Iustitiana naturalis.

O sum,

stum, cibum, & pabula. Solus igitur homo ex tot animantium generibus est inuentus, cui diuini nominis cultum, reuerentiam, honorem, uenerationem natura concedidit. Vnde nulla gens in hoc orbe reperitur, quæ Deos non habere modò, sed etiam colere putet iustum, honestum, & necessarium. Est enim hominum & Dei societas, quadam naturali necessitudine & beneuolentia conglutinata, quæ diuelli nequeat, quasiq; homines ex Deo nati sint, propterea hunc tanquam patrem colunt & uenerantur. Cultus autem Dei optimus sit necesse est, idemque purissimus, atq; sanctissimus, plenissimusque pietatis: ut scilicet eum casta, integra, incorrupta mente & uoce ueneremur. Pietatis nostræ & sanctitatis in Deum vis omnis, in religione consistit: quæ est uirtus colendi Dei scientiam continens. Hæc autem in eo consistit, ut doceat meritam Diis immortalibus gratiam, iustis honoribus & sancta mente persoluere. Ab ea religiosi & sancti dicuntur, qui in deligendo & quasi religendo cultu diuino versantur. Tales in christiana Rep. sacerdotes & pontifices sunt, quibus à superioribus propagandæ, & mentibus hominum infundendæ religionis est concessa potestas: è quorum manibus rationem omnem colendi & uenerandi Dei, tanquam ab ipso Deo porrectam recipimus: sunt illi prænuncii Deorum, ac interpretes legis, uoluntatisque diuinæ. In religione suscipienda, caput est scire, & intelligere, qui Deus, quæ uoluntas illius, quæ cerimonia in eo colendo fieri debeat: hoc enim ad iustitiam Deorum iustè exercendam imprimis pertinet: atque is finis est felicitatis humanæ, cuius gratia homo à Deo creatus est. Summi Dei cognitionem uoluntatemq; ac eius colendi modum, patefecit nobis Iesus Christus veri Dei natus, qui Remp. suam, hoc est Ecclesiam, non solum legibus huiusmodi, sed etiam magistratibus instituit, moribusq; à diuina mente profectis informauit: magistratus in Repub. sui, magnam uim et auctoritatem esse uoluit: eos enim suæ diuinitatis uicarios effecit: apud hos solos iudicia, religionem, leges tam ueteres decem tabularum, quam nouas quattuor deposuit: ut omnes hi, qui ueram religionem scire, ac iustè, piè, sanctè Deum colere uelint, non ab aliis, quam his hæc omnia peterent.

Lege

Cultus
Dei.Religio
quid.Sacerdotū
potestas.In Reli-
gione quæ
spectanda.Magistra-
tus eccle-
siæ potes-
tas.

— Lege etiam prohibuit, ne alios, quam hos, speculatores uoluntatis diuinæ haberemus: nec aliis ullo modo auscultaremus: hos enim solos iustitiæ diuinæ interpretes, ac sacrarum legum latores constituit. Quemadmodum igitur in ciuili Repub. ius ac iustitiam omnem à magistratibus accipimus: sic in hac nostra Christiana Repub. religionem, fidem, pietatem, ac iustitiam in Deum, à magistratibus, hoc est à sacerdotibus, Pontificibus uè capere debemus. Qui ius sibi priuata licentia in Repub. constituunt, neque id à magistratibus ad hoc destinatis recipiunt, quin etiam cuncta contemnunt, respuunt, abiiciunt: hi perduelliones, seditiosi, & scelerati in Repub. ciues habentur, hosq; supplicio, infamia, exilio, nece, morte dignos iudicamus, atq; è Repub. exterminamus. Quid dicendum est de his, qui in aliam ciuitatem & Rempub. fugiunt, alienas religiones quærunt, patriæ, hoc est Ecclesiæ, in qua sunt nati ac educati, leges, pietatem, fidem contemnunt, spernunt, despiciunt, maluntque in aliena patria exules, quam in sua ciues uocari? Religionis profectò uiolata culpa, iusta excusatione carere putanda est. Nulla pestis capitalior est ad euertendum Reipub. statum, quam religionis mutatio: verumque illud est quod Tullius dixit: Turbata religione, turbari totam Rempub. nec id quidem immeritò. Cum enim Deorum cura, gratia, prouidentia, omnis Respub. conseruatur, eiusque conseruationis causa est religio, quæ nos Deo inuicem obstringit & obligat, adeò ut nos illi cultum, ille nobis felicitatem, & in rebus omnibus prosperitatem, tanquam ex pacto debeat: sequitur ut mutata in Deum religione, mutari cultum necesse sit, permutato cultu, commutari animos: quibus uariatis, inconstantia & chaos quoddam religionum, ac deinde contemptus Dei nascatur: ex qua conuersione, Deum iratum, et infensum experiamur, qui nos mutatos, ac in præcipitium abiectos deserit. Fauet enim pietati, fideique Deus, hisque duobus regna semper ad fastigium extollit. Omnia prospèra sequentibus Deos, aduersa spernentibus eueniunt. Religionis præterea in animo tanta uis est, ut eius munere credant se homines uirtutes omnes assequi, in illisque retinendis, non minus constantes quam religiosos effici.

Ratio co-
lèdi Dei à
sacerdoti-
bus peten-
da est.

Hæretici.

Cur muta-
ta religio-
ne muta-
tur omnis
Respub.

O 2 Qui

Qui enim Deum colit, virtutum in eo crescit constans, vera, & immutabilis harmonia: iustus siquidem, prudens, temperans quisque est in eo religiosè colendo; quæ virtutes ita religioni sunt alligatæ, ut ab ea diuelli nullo modo queant. Constans igitur religio, legum, consuetudinum, uirtutum, ipsiusque Reip. perpetuitatem efficit: quæ ubi est in hominibus mutata, eorum mutationem inducit, cum qua & uirtutem, & leges, & mores tolli necesse est: quibus sublatis perturbatio uitæ sequitur, & omnis confusio: unde seditiones discordiæ, inimicitia, odia, bella, ad extremum interitus Reip. consequuntur. Quomodo enim de pace, concordia, iustitia, religione, tractabunt seditiosi, discordes, iniusti, impii? Quæ uero iustitia potest esse in ciuitate, & Repub. quæ fides, & societas humani generis, pietate, & religione aduersum Deos sublata? Fidem quis Deo non seruat, quomodo seruabit homini, inconstans in religione est, quomodo stabilis in dictis, factis, pactisque seruandis erit? Pax in Repub. expetitur, quæ uero ab his sperari potest, qui cum religione, fide, conscientia belligerant? Optandum est Reipub. uti religionem puram & sanctam habeat, nec eam immutet unquam, sed retineat constanter. Omnis enim in Repub. mutatio mala est, at religionis pessima. Quot Regna propter religionem mutatam, aut afflictam nimis, aut euersa miserè sunt? Græcia certè cum Latinis dissentiens, non modo religionem, sed libertatem & linguam amisit. Turcisque est ignominiosè subiecta. Iam Germaniæ sanguinem, quis non potius deplorandum, quam commemorandum malit? Cætere gentes pro religione bella suscipiunt; hæc contra religionem armis correptis, tota se proprio cruore conspergit & contaminauit. Taceo Galliam & Flandriam: quæ ex recenti vulnere nondum conualuerunt. Præterea alia regna, quæ religionis mutatæ pœnas, propriis hucusque gestant ceruicibus. Nihil peræquè mentes obcæcat, ac exacerbatas, amentes, uecordes reddit, quam temeritas ex mutata religione concepta. Quare omni quidem magistratui, sed maximè sacerdoti publico curandum est, ne nouæ religiones, in Remp. inducantur, inductæ damnentur, impiæ iudicentur,

Religio
conserua
trix Reipub.

Græcia
ob muta
tā religio
nē periit.

germania

Gallia.
Flandria.

Nouæ re
ligiones i
Remp. nū
quā indu
cendæ.

iudicentur, atque cum suis aut oribus exterminentur, euellantur, extirpentur.

Senatorem nostrum de Deo & religione, decet habere non errantem & uagam, sed stabilem certamque sententiam: hoc enim fundamentum eius sapientiæ, uirtutis, & dignitatis fuerit. Fluctuantem in religione & uacillantem, Senatu prohibemus: nihil enim in sancto Reipub. consilio Deo aduersum, religioni contrarium, fidei repugnans esse debet: omnia constantia, sincera, sancta, pura sint & religiosa. Propterea sanctus Senatus dicitur, quod ea quæ sancit, non modo apud ciues, sed etiam apud Deum sancta iudicari debent. Quare & locus in quem Senatus conuenit sacer iudicari debet: eiusque celebritate & sanctitate Senatores, ab illicitis alienos esse consiliis & cogitationibus oportet. Romani Senatum habituri, Deo illi in cuius templo Senatus erat coactus, adolebant thus, & immolabant hostiam. Christianis mos alius est sequendus, à Deo; sunt illis agendi semper capienda primordia, supplicationesque instituendæ piæ, sanctæ, & religiosæ. Itaque Senatori prauam de religione opinionem habere, non modo indignum, sed impium, sacrilegum, & sceleratum putandum est. Quem admodum uero qui philosophantur, Peripateticis ante alios adhærendum putant, quod hi melius de Philosophia, ac de omni uitæ genere rectè instituendo sentire creduntur: ita Senator ueræ religionis instituta, non à Græcis, sed à Latinis sumenda putabit: litteras enim illa natio doctè & sapienter, religionem nunquam sincerè coluit. Quare Latinam religionem, hoc est Romanam amplectatur: hæc enim & Dei maximi testimonio, & sanctorum uirorum exemplis, & perpetua hæreditariaque Apostolorum successionem, atque adeo omnium gentium consensu uera, sancta, sincera iudicatur: nullaque alia nec fuit, nec est, nec erit, fierique potest uerior, sanctior, sincerior. Huic qui sunt contrarii, aliaque religionum diuerticula & latibula querunt, non modo Rerumpub. sed Deorum & hominum hostes perniciosissimi iudicandi sunt. Orandos autem Deos esse puto, uti tandem probata suorum perseuerantia, punitaque delinquentium inconstantia, reuertantur ad nos, Resque pu. pristinae & auitæ

Senator
fallam Re
ligionem
habens se
nata pro
hibendus.

Supplica
tiones in
cogendo se
nata.

Peripate
tici.

Senator
non Græ
cæ sed La
tine id est
Romanæ
sit Reli
gionis.
Romana
religione
nihil syn
cerius.

auitæ religioni, fidei, iustitiæ restituant. Sed de iustitia diuina hæc satis sint dicta.

Ciuilis iustitia.

Humanæ iustitiæ, quæ ciuilis dicitur, abstrusa atque recondita est scientia. Quamuis enim à natu rali iusticia fontes eius manant, ob idque eius perceptio & exercitatio facilis, ac communis esse uideatur; tamen non nisi ab hominibus, aut aliqua diuina natura præditis, aut in omni genere uirtutum, studiorumque exercitatis, rectè percipi & exerceri potest. Doctum enim & sapientem hominem requirit, qui non casu, non fortuna, non inuitus, uerùm consilio, ratione, constantia, iustitiam ultrò perpetuoque colat. Talem autem, & tam excelso, exercitatoque animo, Senatorem esse uolumus. Ciuilis iustitiæ uis & usus omnis in Repub. uersatur, & partim in hominum societate tuenda, partim in foro, uel iudiciis exercetur. Nulla uirtus est ad Rempub. stabiliendam, conseruandam, emendandam, quam hæc, commodior & utilior. Cæteræ enim propriis se quasi finibus continent, atque etiam sine hominibus rectè exerceri possunt: iustitia tota in hominum societate tuenda consistit: unde humani generis conciliatrix & conseruatricis dicitur. Nihil turpe, nihil inhumanum, nihil indecorum admittit: omnia honesta, lenia, pacata amplectitur, nihilque magis curat, quam ut homines, mutua beneuolentia coniuncti inuicem uiuant, & ab iniuriis, seditionibus, odiis, inimicitiiis sint alieni: aliorum res non appetant, cuique suum tribuant. Hac Senatorem præditum esse uolumus, huius enim munere publicæ erit utilitatis defensor, innocentium: tenuium, & humilium tutor: superbiorum repressor, bonorum amator, ueritatis cultor, malorum hostis, uictiorum inimicus. Eius fundamentum fides est, id est ut Cicero definit, dictorum conuentorumque constantia & ueritas. Iustus siquidem Senator, rata & uera omnia non dubia dicet, promissorum tenax erit, stabit conuentis, pacta seruabit, reddet deposita: ad præstandam fidem, non lege, non testibus, non iuramento; sed consensu, dicto, uoluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi uerò ex priuata hominum societate ad Rempub. se contulerit, tum consulendo, curando, prouidendo efficiet, ne in

Qui iustitiæ capaces.

quisque iustitiæ capax. Doctum enim & sapientem hominem requirit, qui non casu, non fortuna, non inuitus, uerùm consilio, ratione, constantia, iustitiam ultrò perpetuoque colat. Talem autem, & tam excelso, exercitatoque animo, Senatorem esse uolumus.

Ciuilis iustitiæ uis in Repub. consistit.

Ciuilis iustitiæ uis & usus omnis in Repub. uersatur, & partim in hominum societate tuenda, partim in foro, uel iudiciis exercetur. Nulla uirtus est ad Rempub. stabiliendam, conseruandam, emendandam, quam hæc, commodior & utilior. Cæteræ enim propriis se quasi finibus continent, atque etiam sine hominibus rectè exerceri possunt: iustitia tota in hominum societate tuenda consistit: unde humani generis conciliatrix & conseruatricis dicitur. Nihil turpe, nihil inhumanum, nihil indecorum admittit: omnia honesta, lenia, pacata amplectitur, nihilque magis curat, quam ut homines, mutua beneuolentia coniuncti inuicem uiuant, & ab iniuriis, seditionibus, odiis, inimicitiiis sint alieni: aliorum res non appetant, cuique suum tribuant. Hac Senatorem præditum esse uolumus, huius enim munere publicæ erit utilitatis defensor, innocentium: tenuium, & humilium tutor: superbiorum repressor, bonorum amator, ueritatis cultor, malorum hostis, uictiorum inimicus. Eius fundamentum fides est, id est ut Cicero definit, dictorum conuentorumque constantia & ueritas. Iustus siquidem Senator, rata & uera omnia non dubia dicet, promissorum tenax erit, stabit conuentis, pacta seruabit, reddet deposita: ad præstandam fidem, non lege, non testibus, non iuramento; sed consensu, dicto, uoluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi uerò ex priuata hominum societate ad Rempub. se contulerit, tum consulendo, curando, prouidendo efficiet, ne in

Iustitiæ ciuilis utilitas.

Iustitia tota in hominum societate tuenda consistit: unde humani generis conciliatrix & conseruatricis dicitur. Nihil turpe, nihil inhumanum, nihil indecorum admittit: omnia honesta, lenia, pacata amplectitur, nihilque magis curat, quam ut homines, mutua beneuolentia coniuncti inuicem uiuant, & ab iniuriis, seditionibus, odiis, inimicitiiis sint alieni: aliorum res non appetant, cuique suum tribuant. Hac Senatorem præditum esse uolumus, huius enim munere publicæ erit utilitatis defensor, innocentium: tenuium, & humilium tutor: superbiorum repressor, bonorum amator, ueritatis cultor, malorum hostis, uictiorum inimicus. Eius fundamentum fides est, id est ut Cicero definit, dictorum conuentorumque constantia & ueritas. Iustus siquidem Senator, rata & uera omnia non dubia dicet, promissorum tenax erit, stabit conuentis, pacta seruabit, reddet deposita: ad præstandam fidem, non lege, non testibus, non iuramento; sed consensu, dicto, uoluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi uerò ex priuata hominum societate ad Rempub. se contulerit, tum consulendo, curando, prouidendo efficiet, ne in

Senator iustus sit.

Hac Senatorem præditum esse uolumus, huius enim munere publicæ erit utilitatis defensor, innocentium: tenuium, & humilium tutor: superbiorum repressor, bonorum amator, ueritatis cultor, malorum hostis, uictiorum inimicus. Eius fundamentum fides est, id est ut Cicero definit, dictorum conuentorumque constantia & ueritas. Iustus siquidem Senator, rata & uera omnia non dubia dicet, promissorum tenax erit, stabit conuentis, pacta seruabit, reddet deposita: ad præstandam fidem, non lege, non testibus, non iuramento; sed consensu, dicto, uoluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi uerò ex priuata hominum societate ad Rempub. se contulerit, tum consulendo, curando, prouidendo efficiet, ne in

Iustitiæ fundamentum fides.

Eius fundamentum fides est, id est ut Cicero definit, dictorum conuentorumque constantia & ueritas. Iustus siquidem Senator, rata & uera omnia non dubia dicet, promissorum tenax erit, stabit conuentis, pacta seruabit, reddet deposita: ad præstandam fidem, non lege, non testibus, non iuramento; sed consensu, dicto, uoluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi uerò ex priuata hominum societate ad Rempub. se contulerit, tum consulendo, curando, prouidendo efficiet, ne in

Officia iusti Senatoris.

ad præstandam fidem, non lege, non testibus, non iuramento; sed consensu, dicto, uoluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi uerò ex priuata hominum societate ad Rempub. se contulerit, tum consulendo, curando, prouidendo efficiet, ne in

iustitia

iustitia dominetur in ea, ne à potentioribus opprimatur, nè priuatorum studiis & auaritiæ succumbat. Magistratus dignis dandos, indignos ab his repellendos curabit: illi enim publicam, hi ne priuatam quidem utilitatem curare sciunt. Commoda quæ propter uirtutem & res præclare gestas tribui consueuerunt, probis & de Repub. benè meritis ciuibus, danda existimabit. Fortium prætereà ciuium uirtutes, præmiis afficiendas, ignauorum uitia, pœnis comprimenda iudicabit; his enim duobus, præmio & pœna, salus Reipub. continetur. In honoribus cuique deferendis, iustum se quoque exhibeat oportet: & quoquisque optimus erit, ita maximo dignum esse honore putabit. In libera Repub. rationem habendam honorum esse puto, est enim is præmium uirtutis: optimus quisque laborum rerumque à se gestarum fructum, honore metitur. Nec est laudanda Respub. in qua peræquè bonis ac malis, prudentibus & stultis, honores tribuuntur. Quarè legibus hoc oportet esse descriptos, ut quorum uirtus industriaque sit bonorum approbatione commendata, his honos debeat. Vnde in antiquorum Rebuspub. statutz, arcus triumphales, sepulchra publica, laudationes, & alia id genus benè meritis tribuebantur. In congressibus uerò & communi hominum consuetudine, ratio est habenda cuiusque ætatis, gradus, conditionis: dandaque est opera, ut diligenter animaduertamus, quæ cuique insunt ex necessitudine, uirtute, usu. Honesto loco natos, summa uirtute præditos, in magistratibus constitutos, diuites, quoniam Reipub. & aliis utiliores sunt, honorandos magis esse putamus, ætati grandiori tribuimus etiam honorem, ei assurgimus, accubatione digniori cedimus. Quoniam uerò bona hominis triplicia sunt, animi, corporis, et fortunæ, omnia hæc iustè in deferendis honoribus obseruanda sunt. Itaque bona animi sint primo gradu, secundo corporis, ultimo externa: si hæc peruerterimus, & diuitias uirtuti præposuerimus, iniusti sanè honorum largitores extiterimus, atque hæc non solum in priuatis honoribus exhibendis, sed etiam in magistratibus dandis obseruanda sunt. Omnibus enim ex dignitate rependenda sunt beneficia, atque ius unicuique suum & honorarium

Officia Senatoris in deferendo honore.

Honorum in Repub. est habenda ratio.

Qui honoribus afficiendi sunt

Bona hominis triplicia.

Aequalitas in honorando seruanda.

rarium est tribuendum. Hæc omnia nosse Senator debet, ac in distribuendis honoribus commodisque, æqualitatem maximè seruet; hæc enim est iustitiæ statera, per quam singulorum mores, uirtutes, actiones ponderantur & examinantur. In qua cauendum est, ne plus unquam ex una pendeat lance, ne ob hoc iniusti dignitatis cuiusque iudices & aestimatores uideamur. Qui enim immerenti plus tribuit, & merito minus, iniquus est & iniustus. Vnde hæc iustitia à Philosophis definitur, habitus animi, communi utilitate conseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Inter uirtutes

Aequalitas quantum in Re pu. utilis.

quæ ius sibi conseruandæ humanæ societatis uendicant, non postremo loco est æqualitas, iustitiæ ancilla, ministra, & pedissequa: ab ea enim ne pilum quidem, quod dicitur, discedit. Hæc in æstimandis & iustè ponderandis rebus personisque, duplici modo utitur, altero quidem communi & uulgato, numero, pondere, mensuraque cuncta discernente: altero difficili ac recondito, ratione scilicet & iudicio singula expendente. Hunc solus sapiens cognoscit, & is qui rerum magnarum usum habet: illum tantum his notum esse, qui in rebus emendis, contrahendis, uendendis occupantur. Itaque Senator æqualitatis eius, quæ à ratione & iudicio proficiscitur scientiam habeat, per hanc enim quid cuique

Officium senatoris in equalitate conferuanda.

tribuendum, qui honores exhibendi, quæ commoda largienda, qui magistratus conferendi, quod iustum, æquum, bonum, sapiens, prudens, in omni re, persona, tempore, loco sit, optimè cognoscet. Res magna & ad Rempub. iustitiæque uim indagandam uehementer necessaria, uidemus enim in hac inuestiganda, multos esse tardos & hebetes, proptereaque fortibus, duellis, Martique dubio causas suas discernendas committunt: quæ res non hominum modò societatem, sed Respub. etiam uehementer affligit. Et hæc de iustitia quæ in usu, societate, & consuetudine hominum uersatur, quæ item forum & tribunal non attingit, dixisse sufficiat.

Duella uenale scilicet.

Est aliud iustitiæ genus, non multum huic absimile, quod iudicia spectat: cuius fundamentum leges sunt, & uiri iusti ac prudentis sententia. Antea quidem hominibus, uti sæpe dixi, ignota legum hæc ratio scribendarum erat, à seipsis homines

Iustitia foralis.

mines leges petebant, non ab legislatorum Iuriscōsultorum uè Codicibus. Illa uirgo casta, & uerecunda, (iustitiam dico) domicilium inter homines antiquitus habebat, illisque rectè & iustè uiuendi leges & præcepta dabat: hæc præsentem nihil in hominum cætibus iniustum, nihil dolum, nihil sceleratum erat. Cæterum ubi facietas iustitiæ cœpisset homines, ac paulatim aliena cupere, iniurias ultrò inferre, plus sibi tribuere, ablatum non reddere, his uerò nimium gaudere cœperunt: mox odia, simulationes, inimicitia, bella nata sunt: inde bellorum & nocendi repta instrumenta, quibus non iustitia modò, sed Iupiter etiam ipse cedere cogeretur. Hoc malorum metu pulsa iustitia, terram humanæ regendam licentiæ reliquit, ipsa cœlos petiit, domumque isthic Leoni & Libræ contiguam, sibi delegit habitandam. Vnde iustè imperare uolentibus, consilia petenda sunt è cœlo: uitiis enim nostris inquinati, ueræ iustitiæ præcepta, sine munere Deorum percipere nequimus. Non abs re Homerus reges, & eos omnes, qui sapientia imperandi præditi sunt, Iouis filios uocare solet. Ad diis igitur diuinæ huius iustitiæ uis est petenda, eiusque institutis & legibus homines, ad antiquam & auream perfectionem reducendi, illudque efficiendum in hominum societate tuenda, & Rebuspub. gubernandis, quod olim uirgo illa cœlestis & incorrupta, dum esset in terris præsens, facere solebat, uti hanc per leges quasi reuocatam è cœlis, nobiscum in terris manere sentiamus. Quod igitur à nobis ratio non potest, ut hic iustè, piè, & sanctè uiuamus, certè impetrare debet iustitia, legibus suis nos admonens, adhortans, corrigens, bonis quidem præmia uirtutum, malis pœnas scelerum proponens. Est enim hæc constans & perpetua uoluntas, ius suum cuique tribuendi, uti Ulpianus docet. Legum sciscendarum ratio propria debet esse Senatorum; exemplo Lacedæmoniorum, Romanorum, & aliorum. hos enim cæteris prudentiæ magnitudine præstare iudicamus. Hæc autem in legibus scribendis, uti Plato instituit, obseruanda putabunt, ut illas Rebuspub. paterno in eas induto amore scribant, non in persona domini & Tyranni quorum ea est consuetudo, ut leges scriptas in uulgus

Iustitiæ imago.

Iustitiæ domus.

Iustitia è cœlo petenda.

Reges deorum filii

Iustitia quid.

Senatores legum lattores esse debent.

In legibus ferendis quæ seruanda.

P proiciant

Tyrannorum consuetudo in legibus ferendis. proiciant, aut parietibus affigant, easque minaciter custodiendas imperent, ipsi curent minus nihil, quam leges, & illud vulgatum in ore gerunt. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Legislatores curare debet, ne magis leges mandatorum praescriptionem, quam disciplinam morum contineant. Hic legum finis sit, is animus in illis ferendis, ut ciues bonos beatosque efficiant: punire enim delinquentes, necessitatis magis quam consilii est. Vnde Iustinianus Imperator, legum praecipua tria esse voluit, honeste vivere, neminem laedere, ius suum cuique tribuere. Si enim leges a vera ratione manant, necesse est ut virtutem solam respiciant, nihilque ab ea differant: sunt enim haec virtutis, honestatis, rationis, naturae, & vitae honestae, quaedam quasi regulae, a quibus discedere nefas est, easque contemnere non aliud sit, quam naturam, Deum, virtutem, rationem spernere ac despicerere. Heraclitus Ephesius dicebat, non magis pro moenibus, quam pro legibus seruandis, ciues liberos pugnare debere, siquidem sine moenibus ciuitas consistere potest, sine legibus nullo modo potest. Obseruandae sunt igitur leges in omni Reipub. ab his petenda vitae, morum bonorum, rerum agendarum, fugiendarumque praecipua. Laudatur Lycurgus, & Solon, quod eiusmodi leges in Reipub. tulissent, quae ciuibus non solum eorum, quae facere deberent, sed quae in posterum cauerent, scientiam traderent. Hoc idem Senatori in legibus sciscendis faciendum est, & considerandum, per quae studia & exercitationes, viri boni fiant, & qui sit in Reipub. optimae vitae finis. Hac ratione quisque ad propria suae naturae studia animum aduertet, in hisque se exercendo pulchrum putabit excellere, atque alios ubi praemia virtutis erunt proposita superare. Nihil non aggressuri sunt homines, si magnis conatibus magna praemia proponantur, quae sane res uitam ociosam, omnium vitiorum matrem, e Reipub. exterminat. otio luxuriare & perire videmus hominum animos, verisimiliterque Cato dixit: Nihil agendo ciues in Reipub. male agere discere. Scribit Diodorus legem apud Aegyptios fuisse, qua singuli ciues nomina dare magistratui sua compellebantur, & quo genere vitae oblectarentur, quomodo uixissent, quam artem exercuissent,

ferent, referre. Qui mentiri nec suo satis officio fungi deprahendebatur, vitam amittebat. Draco otio ciues lasciuire videns, legem tulit, ut otii conuicti interficerentur. Cuius legem nimis duram & seueram Solon, infamia temperauit. Imperatores, otiosos & ignauos ciues rebus, & fortunis suis priuare iusserunt, alii flagris caedi, publicisue operibus addici censuerunt. Sint igitur in Reipub. tam pacis quam belli studia & exercitationes: ex illis sacerdotes, Senatores, Iudices: ex his Imperatores, Centuriones, Decuriones, pedites, equites, tanquam ex equo Troiano prodibunt. Vnde Respub. tam pacis, quam belli artibus ciues habebit eruditos, qui diuinarum simulque humanarum rerum procuracionem rite administrare, atque finitimorum hostium insidias populsare, finesque patriae barbaris subiugandis propagare scient. Cauendum est etiam, ne in Reipub. leges quoquo modo mutantur, simul enim cum illis mutati hominum mores & ingenia solent, & ut populi natura est, nouarum semper cupida rerum, una lege mutata, reliquas mutare ac euertere uolunt; quae res non legum modo contemptum, sed etiam seditionem, ac Reipub. mutationem efficit. Veteres igitur seruandae leges sunt, & quandoque prudenter corrigendae, & emendandae, non immutandae; periculosa est enim vel minimarum rerum in omni Reipub. mutatio. Apud Locrenses statutum erat si quis nouam legem excogitasset, eam populo prius recitaret, collo fune obducto: ut si forte ciuibus perniciofa & inutilis uideretur, statim constrictus laqueus, autorem nouae legis strangularet. Perianndri uox ea communis erat; antiquis legibus utendum esse, obsonijs autem recentibus. Interest etiam Reipub. ut principes, & illi, qui sciscendarum legum potestatem habent, peraeque leges a se factas obseruent, atque uolunt ab alijs eas obseruari. Nihil enim populus magis intuetur quam principes, eorumque uitam pro lege habet ac obseruat. Seleucus contra adulteros lege lata, ut oculos in eo comprahensi perderent, cum forte filium in adultero deprahensum comperisset, totiusque ciuitatis precibus flecti non potuisset, ut sibi ab eo puniendo temperaret, filio unum sibi alterum effodit oculum, legique parere maluit, quam non

Draconis
lex contra
otiosos.
Solonis
lex.

Imperato
rie, leges.

Discipli
nae pacis
& belli isti
tuende in
Reipub.

Legum mu
tatio per
niciosa.

Emendatio
Legum.

Locrensiu
lex de ser
uandis le
gibus.

Perianndri
dictum.
Principes
leges codi
tas obser
uent.

Principu
uita lex
populi.

Seleucus.

parendo efficere, ut legum seueritas & autoritas uilefceret: imperia legum hic potentiora esse uoluit quam hominum. Duplex est sciscendarum in Repub. legum finis, alter, quo iustitia in hominibus efficitur; alter uero, quo conseruatur. Primus ad legislatorem pertinet, qui legibus ciues ad uirtutem informat. Secundus ad iudicem, hic enim reprimit delinquentium cupiditates, & conseruat ius omne Reipub. Huic leges, quas in iudicando sequatur, à Legislatore ex Aristotelis sententia præscribi debent, tum propterea quòd uerisimilius sit legislatorem unum prudentiorem esse, quam iudices multos: tum quòd is de rebus futuris in uniuersum decernens, ab omni perturbatione sit uacuum, quod in iudice secus euenit, is enim de re præfenti & de certis personis iudicans, affectionibus est obnoxius. Quemadmodum leges bonas condere & obseruare bonum est in Repub. ita disceptationes, & controuersias legibus definire optimum est iudicandum. Inter homines enim nascuntur quandoque contentiones de rebus dubiis, quas dissolueri necesse est iudicem. Est itaque in Repub. iudex, ad componendas lites, ad administrandam iustitiam, non minus, quam anima in uiuente corpore, necessarius. Is in medio constitutus, exæquat ea, quæ inæqualia putat; non aliter quam, linea secta in partes inæquales, ubi exæquanda est, hoc quod in parte una superat, illud detractum, adiungitur ad aliam: sic efficit iudex, qui lex uiua & animata, oraculumque ciuitatis uocatur. Is scire debet se esse legislatoris interpretem, iustitiæque ministrum, cuius præcipua uirtus sit iusta & uera cognoscere. Quare à legibus & earum sententia sensuque nihil discedere debet, & ita iudicare, uti leges, æquitas iustitia iubet: ob hoc iuratum eum esse conuenit, ut in iudicando meminerit se Deum adhibere testem, id est mentem & conscientiam suam, qua nihil Deus dedit homini diuinius. Ab eius tribunali procul absit ira, & omnis spei, amoris, odii suspicio: non muneribus corrupti non minis deterreri, non adulationibus peruerti debet in iudicando. Vbi enim iudices ad hæc animum aduertunt, eorum à tribunali longè, longius ab animis abest iustitia, nullique alii magis seditionibus, odiis, iniuriis implent Rempub. quam empti

&

Legum sciscendarum ratio duplex

Legislator iudice prudentior

Iudex anima Reip.

Iudex æqualitatis conseruator.

Iudex, uiua & animata lex.

Iudex legislatoris interpret.

Iudex iuratus. Iudicis officia.

& constuprati iudices. Bonis iudiciis & æquis in Repub. communis omnium amor conseruatur, cessant quærelæ, odia, inimicitia, bella, seditiones: tantumque in omni Repub. ualent, ut bona totius Reipub. statum conseruare, mala euertere posse uideantur. Hæc iustitia, quæ in iudiciis uersatur, maximum habet pondus ad uitia è Repub. extirpanda: si enim punientur delinquentes, non uolentia, non fraudi, non audacia, non temeritati, non iniuria locus erit ullus. Huius ab antiquis philosophis, simulachrum pingi solebat uirgo imagine decora, aspectu seuerò, & formidabili, oculis pellucetibus, uultu pudico, & modesto, ad grauitatemque composito; quæ imago non aliud significare uidebatur, quam iudicem esse debere incorruptum & castum, seuerum, acutum, omnia uidentem, grauem, constantem, inexorabilem. Cambyfes Persarum Rex iniusto iudici citem detrahere iussit, eamque tribunali affigi ubi cæteri iudicaturi erant mandauit, ut exëplo omnibus esset, ne iniusti & iniqui in iudicando fierent. Hic nobis admonendus est senator, uti eius iustitiæ, cuius in omnes partes utilitatem uidet esse latè diffusam, sit obseruantissimus, & tam in condendis Reipub. legibus, quam illis exequendis iustissimus. Turpe est eum leges obseruare nolle, qui est custos ipse legum & conditor: imperat hic aliis, imperet huic quoque lex, non hæc tantummodo in libris, tabulisque æneis uel ligneis insculpta, sed uiua illa etiam, quæ est indita menti ratio. Solon interrogatus quomodo posset esse salua Respub. si ciues inquit magistratui obediant, magistratus autem legibus. Bias etiam Rempub. eam saluam fore dicebat, in qua leges peræquè omnes, ac Tyrannum metuerent. Iniquum est in omni Repub. leges esse telis aranearum similes, quibus obligarentur tenues & miseri, potentes uero minime. Quare senatori cauendum est, ne quid huiusmodi admittat, quin potius leges amandas custodiendas, noctè dieque uoluendas, ac reuoluendas suscipiat. Hoc est enim uerè Senatorium, leges Reipub. scire, & iustitiam colere. Ab hac nimiam seueritatem & crudelitatem abesse uolumus: summum enim ius summa iniuria est, ut dicitur. Sic igitur agendum est, ut ciues magis uereantur seueritatem

Iudex concordia ciuili conseruator.

Iudicia magni in Repub. momenti.

Iustitia iudicialis.

Iudicis persona qualis.

Cambyfis factum.

Senatoris officium in seruandis legibus.

Quomodo salua possit esse Respub.

Senatoris in iudicando officium

Summum ius summa est iniuria

tem eius, quàm atrocitatem & immanitatem detestentur. Salutaris seueritas, uti Cicero ait, uincit inanem speciem clementiæ. Crudelitas Tyrannorum & barbarorum est, nec uitium ullum in Repub. foedius, detestabilius, ac immanius est. Ferus igitur non fit, quemadmodum nec dissolutus & indulgens: non maior poenâ, quàm culpa sit in puniendo. Romæ poenarum octo fuisse genera legimus, damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exilium, seruitutem, mortem. Debet autem in puniendo leges imitari, quæ non turbantur, non commouentur, sed moderatè & tranquillè perpetrata facinora ulciscuntur: peccata odisse, non homines decet. Curandum est etiam, ut quo plus possumus, eo moderatius imperio utamur.

Iustitia quamuis omnium uirtutum officio, in hominum societate iuuandatur, ob idq; Regina earum putetur: tamen habet domesticas, & proprias familiæ suæ ancillulas, ac pedissequas, quæ non æquè aliarum uirtutum communes esse solent. Prima omnium pietas est, tum uerò bonitas, innocentia, comitas, benignitas, clementia, amicitia, concordia. His Senator si fuerit auctus, ornatus, cumulatus, numeris omnibus absolutæ & perfectæ, possessor erit iustitiæ.

Pietate seruata, non Deorum amorem modò, sed etiam hominum beneuolentiam, & fauorem consequetur. Hac in rebus agendis, & in dicendo fidem illi conciliabit, nihil enim uanum, nihil stultum, nihil fallax cogitare, Diis tantopere astrictus putabitur, à quibus amari, ac eorum etiam consilio omnia administrare iudicabitur. Numa Pompilius, ut fidem apud Romanos in tradenda religione sibi compararet, pietate simulata, se cum Aegeria coniuge congregari in lucum quendam Camænis consecratum dicebat, à Diisque religionem ac leges quibus Romani uterentur accipere se aiebat. Quos igitur precibus & autoritate ad religionem colendam perducere non potuit, hos specie pietatis allexit, ut religionum cultores efficerentur. Salutaris hæc Numæ, licet ficta pietas fuit: quam putabimus senatoris nostri, si uera, sancta, sinceraq; fiet? Qui autem ritus, quæ cerimoniae, quæ opera pietatis senatoriæ esse debeant, non est huius loci tractatio. Satis enim quenq; instructum esse puto, ueræ religionis

Crudelitas fugienda senatori.

Poenarum octo genera.

In puniendo quæ seruanda.

Iustitiæ comites.

Pietatis obseruatio utilis.

Numæ Pompilii religio.

religionis præceptis ac institutis, de quibus nos etiam in diuina iustitia nonnulla attigimus. Cauenda autem sunt in pietate duo, hæresis scilicet & superstitio: quæ uitia plerunq; in malè sanis mentibus, ueram pietatem peruertunt. Requiritur etiam pietas in parentum amore & obseruantia, quibus à natura debemus omnem reuerentiam, cultum, & beneuolentiam: eos senescente ætate uiribus destitutos, propriis manibus si sit opus tueri, & in periculis adiuuare, iisque omne auxilium præbere.

Bonitas requirit, ut simus boni, sumus autem uirtutis actione. Iustus igitur & bonus Senator erit, si ad tantam animi perfectionem peruenerit, ut non modò nolit malè facere, sed etiam non possit: ita ut illud rusticorum apud Ciceronem de eo prouerbiū dici queat: qui uirum declarare bonum ac integrum uolentes, dignum esse aiebant, qui cum in tenebris mices. Quarè in omnibus actionibus suscipiendis uirtutem sibi ducem proponat, hanc enim secutus, omnia faciet, quæ ad uiri probi iustiq; officium pertinere putabuntur.

Nihil est, quod magis Senatorem commendet, quàm uirtutem morumq; integritas ac innocentia: per hanc nulli male uolus erit, neminem timebit, nullius unquam inimicus erit, uiuet beatus, sine suspitione, metu, armis, ac insidiis: syncerus, purus, uerus, candidus, ingenuus. Senatoriæ innocentia hoc sit fundamentum, omnibus quibus possit prodesse, nocere nemini. Hac uirtus amat simplicitatem iunctam prudentiæ, nihil fucatum, simulatum, fictum, adumbratum admittit; ideò sycophantas, simulatores, mendaces, delatores, calumniatores senatorum è numero excludit. Liberum esse conuenit in omni actione: seruilis enim res est simulatio. Quemadmodum innocens dicitur, non qui mendocriter, sed qui nihil prorsus nocet; ita sine simulatione is est iudicandus, non qui parum simulat, sed qui prorsus omni caret simulatione. Perinde ut in templum Cereris Eleusinae, nemo intrabat nisi innocens: erat enim pro foribus inscriptum: Nemo ingrediatur nisi qui suæ innocentia conscientis sit; sic in sanctum senatus concilium, quasi iustitiæ & ueritatis templum, solos innocentes ac integritate uitæ morumq;

In pietate quæ maxime cauenda.

Pietas erga parentes.

Bonitas.

Bonus senator quomodo.

Innocentia.

Senatoris innocentis officia.

Innocentia in quo consistit.

Siicophantia senatori fugienda.

Innocens quis.

Syncerus
debet esse
Senator.

morumq; p̄ditos senatores, intrare uolo. Apertus & syncerus sit senatoris animus, non occultus, obscurus, ac infidiosus: non alia mente teneat, & alia dicat, sed sit eius lingua ueræ mentis interpret; uultus, frons, oculi, non ad fraudes, & dolos instructi, sed naturæ sint imitatores synceritatis: lenium est hoc & barbarorum, qui boni esse nesciunt, nec officio tantum hominum, sed nomine etiam ipso abutuntur: quibus propterea aut nulla, aut parua semper est fides adhibenda. Noster senator uitia hæc, non solum ipse non admittet, sed alios admittentes contemnet, atq; a societate sua consuetudineque repellet; cum leuibus, uanis, & futilibus, nihil unquam commune nec priuatim, nec publicè habebit.

Comitas.

Erga bonos comem eum esse decet, siquidem uehementer conciliat animos hominum comitas, affabilitasq; sermonis.

Comis se
natoris of
ficia.

Quare & in alloquendo facilem, & in audiendo promptum, & in appellando lenem se exhibeat. Absit seueritas, & petulans omnis in dicendo uox, gestus, motus. Ex quo & facetias scurilles contemnet, iocis urbanis & festiuis aut moderatè, aut nunquam utetur. Senatorem enim non faceta sed grauis, non arguta sed uera, non ridicula sed constans decet oratio. Coniungenda est autem comitati grauitas Senatoria, non illa superbà, inflata, tumida, sed modesta, blanda, & benigna.

Benigni-
tas.

Quantopere ad vitam iustè agendam sit necessaria benignitas, Deorum nobis exempla declarant, quorum benignitate iusti & felices sumus. Quemadmodum autem erga nos Deus benignus est, peræquè nos etiam benignos & humanos erga alios esse conuenit; est enim necesse, ut homo sit homini Deus, quod dicitur. Benignitas priuatim continet in se humanitatem, mansuetudinem, lenitatem, morum atque sermonum suauitatem: publicè uerò clementiam, & moderationem in animaduertendo. Quare Senatori in mutua hominum societate, benignum, humanum, suauem esse conuenit, non immanem & durum, ac exemplo Timonis, hominum osorem. Hæc sibi in humanitate sequenda proponat, amare, prodesse, iuuare. Sicut enim Deo religionem & pietatem, sic hominibus amorem & beneuolentiã debemus.

Senatoris
benigni,
officia.

Clementiæ

Clementiæ obseruatio propria est eorum, qui sunt in magistratu constituti: per hanc enim animos in pœnis constituendis placabiliores retinent. Opponitur ei crudelitas, & quædam in exigendis pœnis atrocitas, qua solent uti Tyranni, & illi, qui sunt omni expertes humanitatis. Draco tam crudelis erat, ut æque otiosos ac parricidas morte puniendos uoluerit, interrogatusque cur magnis & minimis sceleribus, æqualem uitæ pœnam constituisset: paruas, respondit, se culpas, ea pœna dignas existimasse, magnis uerò quam maiorem decerneret, inuenire haud potuisse. Clementior ac humanior uox illa Scipionis erat, qui se malle dicebat unum ciuem seruare, quàm mille hostium perdere. Nulla ex omnibus uirtutibus homines peræquè commendat, atque clementia: hos uerò potissimum, uti dixi, qui sunt in magistratu constituti; illustrior uirtus apparet, cui salutaris est adiuncta potentia; siquidem contra naturam est potentem ad nocendum esse. Senatori igitur non minus turpia debent esse multa supplicia, quàm medico multa funera. Peccandi uerecundiam, facit ipsa clementia regentis. Ita autem retinendam clementiam & placabilitatem censeo, ut non negligatur Reipub. causa seueritas, sine qua nulla Respub. rectè administrari potest. Subest huic misericordia, id est agritudo ex alterius rebus aduersis concepta, quam stoici a sapiente prorsus remouent, dicentes eam uitiū esse pusilli animi, ad speciem alienorum malorum cidentis, & propterea pessimo cuiq; familiarem, ut mulierculis, quæ latrones ex carcere cupiunt lachrimis eripere. Misericordiam præ terea, dicunt, non causam, sed fortunam spectare, ex quo solam clementiam, quoniam a ratione proficiscitur amplecti, misericordiam uitare iubent. Nos eorum disputationibus omisissis, Senatorem nostrum clementem & misericordem, in his, quæ honesta & iusta erunt, esse uolumus.

Humana societas, non his tantummodò bonis, quæ ab animo iusto, sincero, clementi proficiscuntur, sed etiam illis extraneis, quæ fortunæ beneficio acquirimus, iuari conseruarique solet: quorum numero continentur opes, diuitiæ, pecuniæ, quibus nostram & aliorum uitam, siue dando

Q siue

Clementia

Crudelitas.

Draco crudelis.

Scipionis clementia.

Senatoris clementis officia.

Seueritas non abicienda.

Misericordia.

Stoicorum de misericordia sententia.

Cōmunia oīa quo- modo.

Liberalitas unde dicta.

Officia liberalitatis quo modo cōferuari debeant.

In liberalitate quæ cauenda.

Prodigi.

Auari.

Quæ seruanda in liberalitate senatori.

Honestas in liberalitate spectanda.

Vicia in liberalitate quæ.

sive accipiendo sustentare consueuimus. Quæ enim ad hominum utilitatem natura produxit, ea omnibus communia esse uoluit, non ita quidem, ut nemo proprium habeat, sed ut illud aliis impertiendo, donando, largiendo, commune quantum possit efficiat: ex quo coniunctiones animorum, necessitudines, amicitia, beneuolentiæ crescerent. Estq; hæc uirtus liberalitas, per quam ad dandum & largiendum commouemur, ita dicta, quod homine libero digna sit, liberumq; animum requirat. Cum uerò multi gradus sint humanæ societatis, & alteri potiores sint alteris, rectè officia liberalitatis conseruabuntur, si ut qui nobis erunt coniunctissimi & proximi, ita maximè in eos munifici & liberales fuerimus. Naturæ igitur sequendus est ordo, ut parentes, filios, cognatos præferamus cæteris, quemadmodum & domesticos alienis, & ciues peregrinis. Cauendum est autem in liberalitate, ne plus demus, quàm res & facultates nostræ patiuntur, neuè minus, quàm dignitatis & humanitatis officium postulat. Qui in largiendo fundum non habent, prodigi: qui nihil dant, illiberales & auari dicuntur. Quæ uitia qui uolet effugere (omnes autem uelle debemus,) is uideat oportet cui det, quando, quomodò, quid, quo loco & tempore: nam dare huic, qui satis habeat, nisi illum maioribus egere credas, aut studio id magnificentia facias, iniustum est. Quæ danda sint autem cuique, scire debemus: malè siquidem dederimus sacerdoti clypeum, militi libros, colono sagum. Dare igitur debemus primùm necessaria, deinde utilia, tum iucunda & diuturna: causa enim largitionis est necessitas & utilitas. In dando honestatis potissimum est habenda ratio, nec committendum, ut in res, aut personas turpes, liberalitatis officio abutamur: benefacta enim, uti Ennius apud Ciceronem, malè locata, malefacta putantur. Beneficium accipit qui digno dat, ut dicitur. Solent plerique temerè, ac impetu quodam animi, quasi uento concitati, liberales esse; quorum beneficia nullam laudem merentur: non enim conuenienter, deliberatè, iudicio donantur; talesque donationes, uanorum ac leuium esse solent. Hæc igitur senatori fugienda, illa obseruanda sunt in liberalitate. Nulla uirtus est, quæ magis hominum

minum conciliet beneuolentiam, quàm hæc: siquidem per eam & alios iuuamus, & animi nostri iusti, liberalis, & syn-
 cერი significationem declaramus. Quid est aliud liberalem esse, quàm imitari Deum? ut quemadmodum ille erga nos liberalis est, ita nos quoq; erga alios simus. Cauendum est autem, ne ex rapinis, spoliisque aliorum beneficii simus: iniusta est liberalitas, quæ damnis aliorum exercetur. Dandum est igitur ex bonis, quæ iustè uel nostra, uel aliorum opera acquirimus; & iis potissimum, qui nostris opibus meliores euadant, & tam liberis, quàm militaribus disciplinis Reipu. sint profuturi. Liberalitatis illa esse putantur, locupletare tenuiores, captos à prædonibus redimere, æs alienum propter amicos soluere, in collocatione filiarum adiuuare, in re quærenda uel augenda opitulari, & alia multa, quæ uix enumerari possunt. Ex multis erroribus, qui committi solent ab hominibus, nulli sunt perniciosiores, quam hi, cum beneficium nec dare sciunt, nec accipere. Delectus igitur personarum habendus est, tum mores cuiusq; uoluntas erga nos, & dignitas uitæ perpèndenda: nihil est enim liberale, nisi quod iustum. Neque solum pecuniis liberalitatis officium exercetur: alii re, alii fide, alii gratia, consilio, autoritate, interuentu, & huiusmodi rebus adiuuandi sunt: quod genus beneficentiæ splendidius, & senatore dignius putandum est: illud enim ex arca, hoc ex uirtute depromitur, & nunquam exhauritur, nec minuitur. Scipionis Africani inter alias uirtutes non postrema fuit hæc, quod nunquam domum redibat, quin prius aliquem beneficio sibi deuinxisset. T. Vespasiani filius, quo die beneficium in aliquem non contulisset, dicere solebat, Amici diem hodie perdidimus. Liberalitatis etiam est, reddere beneficia ab aliis accepta, & multò cum maiori fânore, quàm acceperimus. Hæc leges duorum sint in donando, alterum obliuisci debere dati, alterum accepti nunquam: commemoratio beneficii exprobratio est, ingratus animus Diis & hominibus odiosus. Fugienda est etiam in dando, illiberalis quædam acerbitas animi, ne scilicet inuiti, dolentes, & coacti demus, sed libentes & uoluntarii, pecunia & res aliæ, quæ dantur, non tam beneficia sunt appellanda, quàm beneficiorum si-

Liberalis esse, Deum imitari è.

Quæ cauenda in liberalitate.

Liberalitas in quo consistit.

Liberalitas uirtutis.

Scipio Africanus.

T. Vespasianus.

Liberalitatis leges

gna: non quid, sed quamente detur obseruandum est: liberalitas enim uoluntate largientis ponderatur. Vnde quidam ab homine inuito, beneficium acceptum, panem lapideum uocabat.

Magnificencia.

Magnifici munera quæ.

In magnificencia q̄ obseruanda.

Quæ fugienda magnifico.

Auaritia duobus gaudet.

Pecuniis quomodo utendum.

Vitia magnificorum.

Luxus in Repub. p̄hibendus.

Sequitur magnificentia, quæ uirtus in sumptibus magnis & donationibus faciendis uersatur: hoc à liberalitate differens, quòd illa in paruis & mediocribus muneribus, hæc in magnis uersatur. Consueuerunt autem hominis magnifici largitiones esse, constructiones templorum, dona in templis appensa atq; Diis consecrata, extructiones ciuitatum, oppidorum, uillarum, illæque omnes, quæ uel in Deorum laudem, uel in Rempub. honestæ laudis studio conferuntur. Qua in re decorum est tenendum, cognoscendaq; ratio personæ, loci, temporis, rei, in quam pecunia impenditur. Stultum est enim eum magnificum uideri uelle, qui non solum facultate, sed etiam iudicio careat, res magnas efficiendi. Cauendum illud est quod uulgò dicitur, sumptus census ne superet. Tametsi autem magnum esse dicatur uectigal parsimonia, tamen non ita parci debemus esse, ut illiberales, fordidi, auari, aliorum nostrique contemptores uideamur: non inhiandum est sacculis, non aurei struendi acerui, non cogendi pecuniæ cumuli, ut his gaudere malis luxuriosum hæredem, quam Rempub. aut amicos, aut parentes. Insanabilis morbus est auaritia, quæ, uti Salustius pulchrè, & corpus & animum effœminat. Hæc duobus his gaudet, nihil dare, & multa accipere. Itaq; pecunia utendum est liberaliter & moderatè, eaq; in bonos usus & honestos est conuertenda, retinendaq; non solum propter amicum, medicum, & inimicum, uti uulgò dicitur, sed etiam propter Rempub. cuius necessitas, omnibus alijs est semper anteferenda. Qui epulis, uiscerationibus, ludis uè oblectantur, atque in eas res pecuniam profundunt, quæ diei unius memoriam in se continent, hi helluones, non priuatæ modo rei, sed publicæ etiam putandi sunt; leuis animi ciues, prodigi, non pecuniæ tantum, uerum etiam famæ, existimationis, nobilitatisque suæ. Interest sanè Reipub. prouidere, ne sua quis re malè utatur: unde & tales coercendos esse legibus censeo, ne in res turpes & nullius momenti pecunias effundant. Romæ lex

lex erat, ne quis senator plus duo millia denarium debeat, quæ res sumptibus & luxibus præcidendis excogitata fuit. P. Rufinus à Censoribus senatu motus, quòd decem pondos argenti facti haberet. Aemilius Lepidus, ob sumptum habitationis Senatu eiectus, sex millibus enim habitabat. Senatori igitur ita uiuendum est, ut magnificum & liberalem se bonis exhibeat, non pecuniæ modò, sed etiam fidei consilij, & beneuolentiæ muneribus: quæ uirtutes conciliant ciuium inter se animos, ac efficiunt amicitiam & concordiam, quæ uincula sunt ciuitatum & Rerumpub. omnium.

Sic à natura comparatum est, ut sine amicitia nullus unquam homo uiuere possit, etiam si tantis opibus affluat, ut nihil illi ad uitam commodè agendam deesse uideatur. Homo enim natura ciuile est animal & societatis amans, propterea que fructu consuetudinis humanæ, nulla ratione carere potest. Ex eo fonte naturales illæ amicitia coniugiorum, cognationum, affinitatum profluunt. Natura enim amans hominum est, eosque non morum modò & beneuolentiæ nexu, sed etiam sanguinis uinculo colligat ac conglutinat. Videmus in omni Repub. legislatores, in condendis legibus nihil magis curare, quam ut ciues inter se sint amici: in qua enim Repub. amicitia iura coluntur, in ea seditiones, inimicitia, odia, magnas uires habere non possunt: concordia, pax, tranquillitas, amor, beneuolentia regnat, quæ res ciuium uitam beatam efficiunt. Solem è mundo tollere uidentur, qui amicitiam è Repub. tollunt. Summum igitur bonum in amicitijs sentiunt Respub. hæc enim si adsit, nulla ciuilis dissensio nasci potest, desiderabunt omnes propter uehementem amorem uelut amantes coniungi, & ex multis, ut Pithagoras dicit, unum effici: ea enim est uis amicitia, ut unum ex pluribus efficiat animum. Hæc à Lælio definitur diuinarum, humanarumque rerum, cum beneuolentia & charitate summa consensio. Multa genera amicitiarum sunt, quibus homines inuicem coniunguntur: quædam enim sanguinis, quædam cognationum, quædam affinitatum comunione crescunt. Cæterum ciuilis amicitia, quæ inter ignotos suscipitur, cuius fundamentum uirtus est, difficilis est obseruatio: diuersa enim hominum studia efficiunt, ut

Senatoris magnifici officia.

Amicitia uinculum cõcordiæ.

Amicitia.

Homo ciuile animal.

Amicitia magnauilitas i Re pub.

Amicitia quid.

Amicitia rû genera. boni

ciuilibus a-
micitia. boni raro in amicitiam coeant, ad quam tempore & consue-
tudine opus habent; mutantur mores saepe rebus aduersis &
secundis, aetate, commodis, incommodis, honoribus. Non
autem ut quisque obuius est, in amicitiam recipi debet: mul-
ti modij falsi simul exedendi sunt, antequam amemus, ut
dicitur. Mores igitur honestissimi cuiusque sunt inspicien-
di, & qua quis in nos fide & beneuolentia sit, ea in eum quo
que simus. Optimam esse Philosophi censent amicitiam,
quam similitudo morum copulat: quibus enim idem est stu-
dium, diuersa his non potest esse uoluntas. Tales erant ami-
citiae Thesei & Perithoi, Achillis & Patrocli, Orestis &
Pijladis, Damonis & Pithiae. Horum duorum tanta fides
in colenda fuit amicitia, ut se tertium Dionysius illis adscri-
bi petierit. In amicitijs suscipiendis uirtutis habenda est
ratio, adeoque malis inimicos esse decet, ut non amicitia mo-
do, sed aspectu nostro indignos iudicare debeamus. Paucos
autem praestat amicos habere, quam multos: perfecta enim
amicitia cum plurimis esse nequit. Qui multorum familia-
ritate delectantur, non tam amici, quam blandi & comes
dici solent: aliud autem est comem in quoque accipiendo
& benignum, aliud amicum esse, quem perpetuum uitae &
animi nostri socium habere uolumus. Epaminudas dice-
re solebat, non prius interdum discedendum a foro esse, quam
nouus aliquis amicus ad ueteres adijciatur: quod certe ad
amorem magis conciliandum, quam amicitiam comparan-
dam ualere putandum est. Quae autem amicorum causa fa-
cienda sunt, iusta esse debent, nec plus amori tribuendum
est quam honestati. Vera amicitia tria haec requirit, uirtu-
tem, a qua nunquam disceditur: uoluptatem, quae in fami-
liaritate dulciue uitae consuetudine consistit: utilitatem,
quae rebus necessarijs praestat adiumenta. Pericles amico ro-
ganti, ut eum in falso testimonio dicendo adiuuaret, se a-
micum illi esse respondit, sed ad aras usque, putauit uir sa-
pientissimus eatenus benefaciendum amicis esse, quatenus
iustitia, aequitas, & uoluntas deorum permittit. Amicos e-
tiam a rebus malis abducere potius, quam in eis adiuta re
praestat. Solent inter amicos feri plerumque contentiones,
quod alteri ab altero non satisfiat: postulat enim uterque
plus

plus sibi tribui, quod ubi fit, dirimitur amicitia. Quae res
maxime cauenda est: id enim, quod praestari potest, non quod
sufficiat, requiritur in amicitia. Hoc in honore Dijs, paren-
tibus, & praceptoribus reddendo perspicitur: quibus ne-
mo unquam aequalem meritis honorem & gratiam referre
potest: ceterum qui eos pro uiribus obseruat, is probus &
pius haberi solet. Stultorum quoque cauenda est amicitia:
horum enim nimia familiaritas generat contemptum. Haec
in amicitia Senatori obseruanda sunt, tum plura alia, quae
in usu melius & consuetudine, quam praecipis comprae-
hendi possunt: in quo nunquam est discedendum a iustitia.
Efficiendum est quoque ut Senatorum amicitiam caeteri ci-
ues, incolumitatis salutisque suae tanquam tesseram habeant.
Nihil enim pulchrius est, quam principes ciuitatis uideri
inter se amicos, pares, socios, beneuolos. Quae potest esse
concordia & consensus ciuium in Repub. dissentientibus
eius Rectoribus & administratoribus? Aristides & Themi-
stocles tametsi mutuis certare solerent odijs, tamen quoties
legati, siue Imperatores publice mitterentur, in finibus agri
Atheniensis priuatas similitates & inimicitias deponebant,
resumpturi, si ita uisum esset, in reditu. Generosi ac excelsi est
animi, iniuriarum obliuisci, ac eas contemnere: qui id Rei-
pub. causa faciunt, iusti & boni uiri sunt appellandi; nolle
enim eas inimicitias deponere, quibus etiam amicus sit pe-
riturus, hominis est inhumani, barbari, & agrestis. Ami-
citiae immortales, inimicitiae mortales, esse debent. Est e-
tiam amicitiae socia hospitalitas, qua non tantum notos no-
bis, sed ignotos etiam & peregrinos, domestica excipimus
humanitate & beneuolentia. Haec uirtus, non summam mo-
do laudem & gloriam nobis, sed etiam dignitatem adfert.
Tantaque sunt eius iura, ut ea Romani in hostibus serua-
rent, neque prius quam hospitalis soluta manus erat, cum
hostibus congredebantur. Senator igitur non ipse modo
sibi amicitiam colendam putabit, sed alios quoque ad eam
seruandam & retinendam hortabitur. Magnus enim est
usus in Repub. amicitiae, atque etiam maior, quam iustitiae,
si in ea constanter omnes perseuerauerint. Plato cum nul-
la alia citius uirtute Rempub. felicem effici posse iudicaret,
in

Senatorum
amicitia.

Aristidis
& Themi-
stocles dif-
fensiones.

Senatoris
officium in
deponen-
dis inimi-
citijs.

Hospitali-
tas.

Usus ami-
citiae in Re-
pub. quan-
tum ualeat.

Platonis
communi-
tas ex ami-
cicia deflu-
xit.

in formanda sua Repub. omnes leges & mores, ad amicitiam rediit, rerumque omnium communitatem excogitavit, per quam homines, in societate tuenda perpetuo continentur, quasi duo illa uerba meum & tuum, societatem inter homines dissoluentia explodens.

Ex amicitia manat concordia, quæ nihil aliud est, quam ciuilis amicitia: hæc autem consistit in conspiratione omnium ordinum, ad retinendam libertatem, leges, iustitiam, fidem, religionem, & omnem Reipub. tranquillitatem. Est hæc una spes conseruandæ ciuitatis, cum in omnibus rebus,

Concordia

Senatorum
concordiæ a-
mans esse
debet.

atque adeo omni tempore, inuicem omnes consentiunt, consiliaque & res suas concordēs tractant. Quare Senator concordiæ in Repub. studiosus assertor & uindex sit: discordia enim uenenum est Reipub. aduersus consentientes, nullus unquam ualidus nec imperator, nec Tyrannus, nec

Concordiæ
templum.

Tetrarcha fieri potest. Est enim concordia quouis muro firmitus munimentum. Propterea Senatus Romæ potissimum in ædibus concordie haberi solebat, ut eo declararetur, nihil seditiosè, nihil turbulentè agendum esse in Senatu, sed omnia tranquillè & pacatè.

Scylurus
Scyta.

Agésilæus Lacedæmoniorum Rex, interrogatus quamobrem Sparta mœnibus non fuisset cincta: ostensis ciuibus concordibus & armatis, hæc sunt respōdit Spartæ mœnia. Scylurus Scyta octoginta liberos habens, moriturus, sagittarum fascem omnibus frangendam porrexit, recusantibus illis rem factu incredibilem, ipse singulatim extractas rumpebat, filios admonens, ut concordiam seruarent, hanc illos inuictos & felices effecturam

Mycipsæ
dictum.

dicens. Mycipsa apud Salustium iam iam animam exhalaturus, filios paterna beneuolentia quoque monuit, ut concordia sint amantes: sententiam nulla unquam obliuione dignam addens; concordia paruas res crescere, discordia

Discordia
Senatori-
bus fugiē-
da.

maximas dilabi. Fugienda est igitur senatorum discordia, maximeque cauendum, ne pestis hæc eorum exemplo, cæteros ciues inficiat. Turpe est illos iurgiis terere tempus, non consiliis, quibus nihil peræque conuenit, quam amor, pax, concordia, & beneuolentia: actum est de ea Repub. in qua senatus mutuis certat contentionibus. Quomodo enim, de pace, concordia, Reipub. tranquillitate consulta-

bunt

bunt dissentientes? Quare aut reconciliandi sunt dissidentium animi, aut sententia dicenda; senatuque priuentur, punianturque qui priuatum odium, publica pace & tranquillitate potius habent. In Senatu nihil dissentiens, nihil maleuolum, nihil seditiosum esse debet. Hæc uero de concordia & iustitia dixisse sufficiat.

Quoniam autem uariis incommodorum periculis, exposita est uitæ nostræ conditio, quæ uel perferre, uel fortiter propulsare nos semper conuenit, ideo de fortitudine, cuius armis omnes impetus animi, fortunæque uincimus, dicendum est.

Fortitudo.

Expeti solet ab hominibus uitæ genus tranquillum, pacatum, & nullis periculis, incommodisue obnoxium: talemque uirtutem esse putant, quæ id maximè efficiat, ut possessores suos, perpetuis molestiis, curis, sollicitudinibus, angoribus, uacuos atque liberos faciat. Sed errant illi mea quidè sententia, qui putant uitam hominis transigi posse iucundè sine adiunctis illi periculis ac perturbationibus. Sic à natura comparatum est, ut uariis casibus exposita sit uita nostra, quibus animi non minus, quam corpora, sudore & laboribus: sic illi perturbationibus exerceantur. Neque enim uirtutis ullus, aut uitæ beatæ gustus esse posset, si malorum ex-

Virtus in
aduersis
exultat.

partes simus, quibus quandoque superatis, quasi post labores exantlatos, dulciori fruimur uitæ beatæ fructu. Virtus non est domina solitariæ otiosæque uitæ, labores amat, in periculis exultat, gaudet, triumphat. Vnde Hercules, uiam uoluptatis latam & amplam, facilemque spreuit: uirtutis autem arduam, difficilem, asperam est amplexus. Con-

Herculis
uia.

temnat oportet uoluptates, humanas despiciat res, uitam fugiat otiosam, timere, formidare turpe putet, qui uera uirtutis uitæque beatæ frui cupit possessione. Neque solum in paranda & acquirenda uirtute omnes nos molestias superare decet, sed multo magis etiam cum uirtute, si quæ ingruerint calamitates, dolores, pericula tolerare, & magno excelsoque animo uincere. Quaquidem in re ab ipsa uirtute iuuamur, quæ nos constantes, animosos, strenuos, & potentes efficit: nulla res tam dura, tam difficilis est, quam non uirtutis uis expugnet, ac in suam potestatem redigat. Ea

Fortitudo.

R autem

autem animi nostri excellentia, fortitudo dicitur: hoc est affectio uirtuti in uincendis, perpetiendisq; rebus obtemperans: hæc uero uirtutum omnium est ornamentum. Prudentiæ, iustitiæ, temperantiæ vis & natura, mollis quodammodo per se est & affœminatâ, sine fortitudine: illarum est tantum sentire & facere, at huius constanter, animosè, uiriliter & facere & sentire. Digna Senatore uirtus, sine qua nihil unquam ille præclarum, nihil magnum, nihil memoria dignum cogitarit fecerit. In hac cauendum est, ne audaces, superbi, & temerarij, neuè timidi, ignaui, aut imbelles simus. Qui fortis esse uult, is ita sit affectus oportet, ut omnia propter uirtutem faciat, & in suscipiendo periculo ratione, non casu, aut temeritate, uel audacia ducatur. Est autem fortitudinis laus omnis sita, partim in domesticis & publicis, partim in militaribus actionibus. Domestica fortitudo vitam beatam & felicem ornat: illiusq; proprium est, uacare omni animi perturbatione, cupiditate, metu, ægritudine, uoluptate, iracundia, & cæteris affectionibus, ut tranquillitas mentis adsit, cum constantia, & uitæ dignitate. Fortitudo militaris, in perferendo omni labore & periculo uersatur, potissimum uero in contemnenda morte, honestatis & Reipub. causa. Fortis igitur Senatoris est, non perturbari in periculis, ac ea omnia subire & pati, quæ factu uidentur esse honesta, & non factu turpia. Hoc est proprium fortitudinis, & magnitudinis animi, nihil extimescere, omnia hæc humana contemnere, nihil non ferendum putare. Sic igitur affectum, & animatum Senatorem esse oportet, ut omnes animi, ingenijque sui dotes, omnesque uirtutes, fortitudine uelut aliquo sapore temperet, ac condat. Quemadmodum enim cibi sine sale, sic uirtutes sine fortitudine iudicantur insipidæ. Hæc animum & corpus nostrum, ab omnibus aduersæ fortunæ telis defendit; hæc in prudentia quietos, in temperantia constantes, in iustitia strenuos, animosos ac inuictos, nos efficit. Proinde animo semper decet esse forti, ac in rebus suscipiendis stabili, in despiciendis magnanimo, in perferendis imperterrito. Non caret fortitudo sibi uirtutum subditarum grege: comites eius sunt, magnanimitas, constantia, patientia, fidentia, securitas.

Quæcun-

Quæcunq; in aliqua uirtute maxima & præclarissima putantur, ea facere & inuestigare magnanimi est. Virtus hæc eius primum in ambiendis honoribus peripicitur, siquidem eos contemnit, quos uirtute sua putat inferiores. Ad honores autem uirtutum uestigijs conscendit, quasi Marcelli illud imitatus, qui templum honori ex præda Syracusana construens, eius vestibula sic constituisse dicitur, ut in illud nemo nisi per uirtutis ædem, quæ huic uicina erat, ingredi posset: existimabat ille honoribus, per uirtutem debere aditum patere. Hoc Senator magnanimus in petendis aduendisq; honoribus etiam obseruare debet. Ignominias prætereà leues despiciet: huic enim sic excelsa uirtute prædito, nemo unquam infamiæ, uel notam, uel maculam inurere potest. Eundem etiam animum tam in aduersis, quam in prosperis habebit, fortisq; & magni animi splendorem, in grauib; & arduis periculis superandis declarabit, etiam si moriendum illi sit: huic enim honesta mors, initium erit uitæ: quæ Senatori forti subeunda est alacrius, propter honestatem gloriæque immortalitatem. Viuet seculis innumerabilibus Codrus, qui se pro patria in bello deuouit, ut exercitum saluaret. Durabit in perpetuum fama Curtij & Scauolæ, quorum alter in uoraginem se præcipitauit, ut peste Romam liberaret, alter manum exussit, ut hosti declararet, Romanos pro patriæ salute defendenda fortes esse solere. Fortium uiuorum memoria immortalis honore consecratur, talesq; merentur, ut per omnium annalium monumenta celebres prædicentur. Erit etiam magnanimi Senatoris, uerè ac constanter de rebus omnibus iudicare, in eoq; non imitari uulgus, quod casu & ut res tulerit iudicat. Veritatis quoque patrocinium libenter suscipiet, nihilq; propter eam dissimulabit, & ex eo pronus quodammodo erit ad malos apertè contemnendos, nisi putarit dissimulandum, quod facere prudentes solent, personarum & temporum necessitati astricti. Beneficium item in alios libenter conferet, item illud grauatim & uerecundè pudenteruè accipiet; Hesiodique illud in referenda gratia imitabitur, qui maiore mensura beneficia accepta reddere iubebat, quam data sunt: inferior enim est is qui accipit, eo qui dat. Taxilis unus è nu-

R 2 mero

Magnanimitas in quo consistat.

Ascensus ad honores qualis esse debeat.

Templum honoris.

Magnanimi Senatoris officia.

Codrus.

Curtius & Scauola.

Officium beneficiis.

Taxilis. mero Regum Indiæ, uti refert Plutarchus, occurrens Alexandro magno, sic eum est adortus: Prouoco te, inquit, non ad bellum, neque pugnam, sed ad aliud certaminis genus: si inferior es, à nobis beneficium accipe, si superior; benefacito nobis: cui Alexander respondisse fertur, certandum est, inquit, nobis uter benefaciendo superet alterum, sicque illum complexus est, illique regnum seruauit & auxit. Libenter etiam beneuolentia cunctos prosequetur, ac æquabilem se præstabit omnibus, iis uerò maximè, quorum fortunas mediocres esse uidebit. Cū illustribus magnanimus & excelsus erit, inter hos. n. gloriari & prædicatione se mediocriter extollere, generosi hominis est: inter humiles leuis esse putatur; ex illo gloria, ex hoc odium nascitur. In suscipiendis inimicitias causas iustas & honestas spectabit, in quibus non sit occultus & insidiosus, sed patens & apertus. Est enim ingenui apertè odisse, non occulta fronte celare acerbitatem. Iniurias etiam magnanimus Senator propulsabit citius, quam inferet, sibi autem illatas negliget: iniurias enim & pericula cætera contemnere ac pro nihilo ducere, magnanimi est; muliebri putatur, furere in ira, ferarum uerò quarundam, ne nocere quidem elephantes & leones, quos humiles uident, prætereunt. Rerum quoque honestarum studio potissimum ducetur, utiles moderatè concupiscet. Viuet suo non alterius arbitratu, amicorum consiliis magis, quam aliorum exemplis acquiescens. De nullo male sentiet, loquetur, alium uè loquentem audiet. Nemini iniuste irascetur, est enim hoc seruile. Verum est illud Nasonis.

Quo quisque est maior, magis est placabilis ira:

Et faciles motus, mens generosa capit.

Arrogantia. Solent plerique magnitudinis animi splendorem, elata quadam & superba arrogantiâ obscurare: hi uerò maximè, qui uel uirtutis, uel dignitatis suæ rationem non rectè examinant, plusque sibi, quam homines bonos & prudentes deceat, arrogant: quæ sanè uitia senatori fugienda sunt, imitandumque Tullianum illud, eo quò superiores sumus, nos submissius geramus: est enim arrogantia odiosa omnibus & molesta. Cauenda uerò est leuitas, & pusilli animi turpitudine: qui enim iniurias, contumeliasque negligit, easque ob

timorem

timorem, uel incuriam occultat, mancipium esse uidetur. Sunt nonnulli, qui licet boni & prudentes sint, res tamen magnas & excelsas spernunt, indignosque se patriæ & amicorum commodis tuendis, propter ignauiam iudicant. Tales igitur stulti ac desidiosus sunt existimandi.

In omnibus dictis & factis, ac in perferendis si quæ unquam contigerint aduersitatibus, seruare constantiam fortem senatorem decet: mobilis animus, nullaque in re sibi constans. Proteoque (quod dicitur) mutabilior, tam illum dedecet, quam fraus & dolus. Laudem illa merentur, quæ cum iudicio, & ratione suscipiuntur: uerum, si absit ab his perseverantia, sanè turpia iudicantur. Oportet enim non solum ipsam actionem iustam, honestamque esse; sed etiam consilium constans & stabile, nunquam ab ea discedendi. Aristidis constantia summam meretur laudem, à quo cum Dionysius filiam in matrimonium peteret, respondit mortuam se, quam Tyranni uxorem uidere malle: & cum eam occidisset, iterumque quereretur, an in eadem sententia perstaret, respondit: factum dolenter ferre, dicto lætari. Catonis constantiam quis etiam non admirabitur? quem nemo unquam in afflictio illo Reipub. statu mutatum uidit, idem color, uultus, oculi, motus, dum prætorem ageret, dum repulsam pateretur, dum accusaretur: in provincia, in concione, in exercitu, in morte, in illo denique Reipub. timore, cum Pompeius uictus esset, Cæsar armatus & uictor Reipub. occupasset. Xantippe de Socrate marito prædicare solebat, eodem uultu semper eum, quo exisset, domum reuerti solere: nimirum ea fuit philosophi mens, quæ nec aduersis unquam, nec secundis rebus conturbari potuit. In perpetiendis igitur doloribus, firmos & stabiles nos esse decet, & omnia pericula molestiarum ægritudinum, sollicitudinum, posteriora putare animi constantia; exemplo Reguli Romani, qui quam captiui Pœnis redderentur, ultrò pœnas sustinere maluit. Anaxarchus à Nicocreonte Cypri Tyranno uerberatus, dixisse fertur; corpus, inquit, meum scindere & percutere, constantiam uerò animi nullo modo potes. Cæterum in hac maximè cauendum senatori est, ne in rebus iniustis retinendis sit stabilis: constantia enim uirtutem

Constantia.

Aristidis constantia.

Catonis constantia.

Socratis constantia.

Regulus.

Anaxarchus.

Que cauē da in constantia. tutem semper imitatur. Pertinaciter opinionem, rationi bonisque & sapientibus uiris aduersam defendere, tum in dolore ex iniusta causa nato perseuerare, non constantiæ, sed pertinaciæ & peruicaciæ, non sanæ, sed stultæ & temerariæ malæque mentis est. Requiritur etiam constantia in uitæ genere deligendo, & quod quis delegisset retinendo & amplectendo. qui in hoc instabiles sunt, in cæteris quoque omni constantiæ laude carere censendi sunt. Constantia bonorum consiliorum & actionum est conseruatrice: frustra namque prudenter deliberamus, si nostra consilia more Eurippi fluant & refluant. In secretioribus senatus consiliis retinendis, nec unquam euulgandis, summa constantia quoque requiritur. Agitur enim in senatu quandoque de rebus huiusmodi, quas oporteat sanè pro tempore, non modò peregrinum, sed etiam ciuem ignorare. Lewis autem est animi & uehementer inconstantis, enunciare mysteria, quæ aguntur dicuntur in senatu: propterea Romanis de rebus magnis consultantibus, neque Pedarii senatores, nec scribæ aderant, ipsique senatores officia scribarum explebant. **Papyrius.** Patebat etiam iuuenibus patitiis ante curia, sed post Papyrii facinus illud nobile & memorabile, in senatum uenire sunt prohibiti, ne iuuenilis inconstantia in euulgandis senatusconsultis damnum aliquod Reipub. posset adferre. Hic matri aliquando efflagitanti, de qua re tam diu in Senatu disputatum esset, dissimulata veritate, magnam fuisse contentionem in senatu respondit, utilius ne esset Reip. uirum duas uxores, an uerò mulieri duos habere uiros.

Patientia. In fortitudine spectari etiam patientia solet, & quædam in rebus aduersis tolerantia. Hæc à Tullio definitur, honestatis aut utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium uoluntaria ac diuturna perpesio. Huius in bello usus esse solet maximus: hi enim qui militant, & se, uitamque suam periculis exponunt, omnia patienter ferunt, honestatis & utilitatis causa. Senatori domesticis & Reipub. negociis & difficultatibus aliquando distento, non est hæc abiicienda: multæ enim accidunt in Reipub. molestiæ & sollicitudines, quas patienter tolerare conuenit. Coriolanus in repulsa consulatus petendi, sapientius certè fecisset, si patientia animique

nimique superbi remissione usus fuisset, non enim eius uitam tanta fuissent consecuta pericula. Rectè sanè dicitur, cuius dolori remedium esse patientiam: ferenda enim non culpanda sunt, quæ mutari non possunt. Hac animi tolerantia præditus Senator, facile modum inueniet, dolores tam priuatos, quam publicos concoquendi & contemnendi; qui enim dolores perferre nequit mollis ac effœminatus; qui eos superat, patiens rectè dicitur. In patientia uerò cauendum est, ne multitudine & grauitate iniuriarum concitati eferuescamus: inducit enim furorem læsa sæpius patientia, qui sanè, moderatione animi leniendus est: quæ autem necessario ferenda sunt, ea uirum quenque ferre decet, siquidem dolor omnis patientia uincitur.

Fortes etiam nos plerumque facit, quædam animi confisio, hoc est de bono rei successu concepta præfagitio: quæ uirtus fidentia dicitur, per quam magnis & honestis in rebus, multum ipse animus in se fiduciæ certa cum spe collocat. Hæc à prudentia, consilio, speque optima proficiscitur: cum scilicet scientiam alicuius rei & opinionem, rationi non temerè assentientem habemus: quæ nos impellit, uti ea, quæ putamus honesta, metu omni amoto fortiter faciamus: qui est enim fidens, is non extimescit. Iulius Cæsar in bello Pharsalico C. Crastinum optima spe in pugnam egressentem, interrogasse fertur, ecquid de euentu belli speraret? at ille manum extendens armatam, uinces inquit, Cæsar, & me uiuum, aut certè mortuum laudabis: quod certè euenit, nam hic fortissimè pugnando occubuit, eumque Cæsar pro concione laudauit. Ex consuetudine uincendi, fidentiam nasci dicit Aristoteles. Neque solum ex hac, sed etiam ex alijs rebus eam capere solent nonnulli. Scribit Plutarchus Aegiptium quendam philosophum Antonio comitem semper fuisse. Hic cuiusque hominis naturam, felicitatem, fatum, ex solo aspectu cognoscere se aiebat, unde Antonij fortunam laudare, uerum Octauij Augusti longè anteferre solebat: Antonium etiam rogare, ne se illi præferre uellet, eius enim genium Octauij inferiorem esse, idque cum ex multis, tum ex eo conijcere se dicebat, quod lusu talorum, uel pugna gallorum, coturnicumque, semper uictor

Patientis senatoris officia.

Que cauē da in patientia.

Fidentia.

Fidentia ex quo oriatur.

Genius ui-
tator.

uictor Octauius discederet. Habent etiam uiri magni, Re-
ges ac principes, à natura datum genium, præsidem ac tu-
torem uitæ, ac monitorem in rebus agendis, quem Home-
rus & Plato Genium, alii Larem, Dæmonem, & Lemurem,
nos Angelum uocamus, qui fortes uiros in prælijs adiuuat,
& quæ sint agenda plerunq̃ admonet: hic uerò partim bo-
nus, partim malus adest hominibus. Legimus Auguste Rex,
proauum tuum Vladislaum Iagelonem, in bello Pruteni-
co contra Germanos suscepto, genium uidisse armatum si-
bi adstantem, quem ille religiosè Diuum Stanislaum uoca-
bat. Fidenter igitur ille pugnavit, nam & uictor extitit, &
Prusiam ingratis Tyrannis liberauit. Scribit de malo Bru-
ti genio Plutarchus, illi fortè belli gerendi secum rationem
expendenti, apparuisse hominem eximiæ magnitudinis, Bru-
toque interroganti quis esset, respondisse Genium eius se
esse malum, quem apud Philippos in pugna uisurus esset,
quod sanè accidit: uidebatur enim illi & successum infel-
icem belli, & mortem prædixisse. Erat Romanis consuetudo
Geniorum auspicijs fidere: uidimus enim ueterum Romæ
nummorum inscriptiones, Genio Augusti. Genio Senatus,
Genio pop. Romani. Vnde Ouidius.

Et uigilant nostra semper in urbe lares.

Quæ fidē
tia bona
fit.

Ceterum in fidentia nihil est melius, quam prudentiæ
consilioque fidere. Hac animi confisione præditus Senator
fit: hæc illum in rebus gerendis fortem & animosum sem-
per efficit, cætera fallunt plerunq̃, quia in nostra pote-
state non sunt. Quod igitur pulcherrimum, ut quidam di-
xit, idem tutissimum fit, in uirtute spem positam habere.
Fugienda est autem in confidentia temeritas, audacia, de-
speratio, quæ uitia plerunq̃ animos nostros, falsa spe for-
titudinis inflant, nosque imprudentes in pericula conij-
ciunt.

Securitas.

Quemadmodum benè, sic & fortiter uiuendi finis est secu-
ritas, id est requies curarum & tranquillitas animi. Hac qui
sunt affecti, ut ait Cicero, in eadem causa sunt qua fuerant
antequam nati fuissent. Est enim securitas, ægritudinis uac-
citas, in qua philosophi quidam uitam beatam consistere
putabant. Eius acquirendæ causa, Democritus ac Homerus

Aegyptum

Aegyptum, Babylonem, Persas attigerunt, uti uariarum
scientia rerum imbuti, animum gererent securum, & forte
sua perfectioneque contentum. Eius tum in Repub. utilitas
perspicitur, cum omnia pacata & tranquilla, periculis timo-
ribus, querelis, tumultibus libera sunt: quam rem, meritò
quis felicitatem Reipub. uocauerit. In hac cauendum est, ne
ex rebus incertis, leuibus, & falsis, neque etiam ex desidia,
languore, negligentia securi simus. Pompeius magno con-
tra Cæsarem exercitu comparato, uidebatur esse securus,
illosque, quibus Cæsaris diligentia suspecta erat, monentes
ne desidiosus esset, securos esse, ac in utramque aurem dor-
mire iubebat. Fefellit autem eum hæc securitas, nam uictus
niserè, fugatusque est à Cæsare. In multis profectò Rebus-
pub. id euenire solet, ut post longam pacem, quædam in eis
dominetur securitas, quam potius uocari mus desidiam, lan-
guorem, inertiam, ignauiam. In ea enim negligi uidemus
ea omnia, quæ ad statum Reipub. prudenter gubernandum,
pericula auertenda, ciues fortes, & iustos efficiendos per-
tinent. Roma nulla certè alia, quam militari uirtute,
magnum sibi parauit imperium, adeo ut non arma tan-
tum, sed etiam iura Romanorum longè protenderentur.
Hæc à Romulo, ad tempora usque Octauii Augusti, nun-
quam è manibus arma dimisit. Pacato autem imperii orbe,
secundus post Numam Octauius Augustus, quod nunquam
claudi, nisi pacis tempore solebat, Iani templum clausit,
securam quasi iam reddens urbem, à bellicis tumultibus. Erat
igitur Roma securam, nec Iani templum, à cæteris postea Im-
peratoribus apertum legimus: uitam enim otiosam hi ma-
gis, quam laboriosam fuerant amplexi: adeo ut succeden-
tibus temporibus, omnia regna, prouinciæ, ciuitates, iu-
gum Romanorum excusserint, seque in libertatem uindica-
rint. Roma nudata ac omnibus exuta præfidijs, Gothorum
succubuit imperio. In Repub. igitur securitatem eam sena-
tori amplectendam censemus, quæ in periculis fugiendis,
prudenti cautione, & prouisione non careat. Felix enim est
ea Respub. quæ tempore pacis bella tractat.

Illam autem prætereunda non uidentur esse, quæ ad forti-
tudinem homines, maximè uerò militares impellere, ac ex-
citare.

S citare

Securitas
Reipub.

quæ fugiē-
da in secu-
ritate.

Senatori
quæ secu-
ritas am-
plectenda

Quæ for-
tem offi-
ciant.

Poloni honestatis amatores. citare solent. Inueniuntur plurimi, qui virtutis & honestatis impulsu, uulnera ac pericula libenter subeunt, ac pro patria, Regibus, amicis, uitam in pugna quam uoluntatem malunt deserere. Profecto nostra gens, eam sibi gloriam istè uendicat, quòd in bellis, uirtute potissimum & honestate ducitur. Legimus Romanorum, Macedonum, Persarum, Assyriorum, Germanorum, Gallorum res gestas; quorum Imperatores, pugnatos milites uariis modis in hostes animabant; & partim exercitus potentia, partim Imperatorum uirtute, partim maiorum rebus gestis, partim hostium spoliis, præda, diuitiis animos militum exacuebant. Nostrorum Imperatorum, non alia solet, ad milites esse oratio, quam hæc, ut quisque uirtutis suæ memor sit & honestatis: proinde, aut uincere, aut mori, Polonorum semper fuit. Qui igitur hoc modo sunt affecti, ut propter uirtutem & honestatem quiduis aggrediantur, idque non casu, sed iudicio faciant, verè fortes dicendi sunt, quemadmodum & illi, qui gloriæ, laudisq; studio accenduntur ad res fortiter peragendas. Talium uirorum illustres actiones in Repub. debent etiam præmiorum insignibus decorari. Præmia militum. Quamuis enim milites artem potius sciunt, qua superent hostem, quam qua ciuem regant, tamen si qui prudentes inter eos fuerint, Senatoria debent insigniri dignitate. Aequum est namq; ut illi togati aliquando ciuili tranquillitate fruantur, qui pro patria summos pertulerunt labores. Romæ in Senatum cooptabantur, qui spolia domi ex hoste fixa, uel qui ciuicam coronam haberent. Urbanos etiam magistratus gesturi, decem annos militare debebant. Regulus aliquando senatu motus, cum hoc indignissimè pateretur, nihilque aliud ad sustinendam Senatoriam dignitatem adferre posset, lacerata ueste pectus nudauit, in eoque cicatrices multas ostendit, stipendia enumerans, pro salute Reipub. toties suscepta. Vnde persuasit ut iterum in senatum admitteretur.

Desperatio. Sunt nonnulli, qui uitam prorsus contemnentes, quadam desperatione inducti, periculis se temerè obiciunt, fortium uirorum in eo facta se imitari credentes, illudque in ore Poetæ habent.

Van

Vna salus uictis, nullam sperare salutem.
 Numantini potius quam clementem hostem experirentur seipso occidere maluerunt. Hoc idem Saguntinos fecisse Liuius scribit. Cauendum est semper, ne quid desperatè faciamus. Qui desperant, iam à fortitudine recedunt, & rebus aduersis infracti, mortem propter timorem, uel ignauiam subeunt. Fortis uir autem, uitam iudicio contemnit, & fortiter dimicat, non tanquam omni spe destitutus, sed quia ita putat factu esse honestum & necessarium; unde & mori uult potius, quam turpi aliquo uitio uitam contaminare suam: mortem enim honestam, uitæ turpi præfert.
 Iram Peripatetici fortitudinis cotem esse dicunt, quæ leuiter commoti homines acriorem animû ad res gerendas acquirunt. In hac fugiendus est furor, & rabies quædam immanis, ne furibundi potius, quam fortes dicamur: id autem uitabimus, si iram in fortitudine comitem, non ducem sequemur. Nihil est turpius omni quidem homini, maxime Ira senatori, quam aliquid agere per iracundiam: qui hæc tori fugiendæ. ducuntur, bestiarum mores imitari uidentur, quæ dum excandescunt, ultionem appetunt. In omni igitur actione forti suscipienda, honestum & ratio præsit, ira uerò sit auxiliaria. Iram neruos animi Plato appellat, quòd hac animus intendatur & mansuetudine remittatur. Qui dolore & ira perciti bellum ineunt, pugnaces illi quidem, non fortes dicuntur, non enim honestate & ratione, sed perturbatione animi concitati, rem agendam suscipiunt. Pulchrè Epicurus, immodicam iram dicit generare insaniam: quæ fugienda est, non moderationis sed sanitatis causa.
 Sunt quidam qui fortunæ tantû tribuant, ut hac sola armati, triûphos & uictorias ante certamen occinere soleant, eaq; freti nihil non aggredi dubitènt, quorum magnus redarguendus est error. Etsi magna uis fortunæ maxime uerò in bello sit (in his. n. rebus imperium arrogat illa sibi, in quibus rationem parum ualere cernit) non ita tamen seruiendum est fortunæ, ut consiliû omne propter illam abijciendum putemus: bono imperatori, ut quidam dixit, haud magni fortunam momèti esse, mentem rationemq; dominari. Annibal pacem à Scipione petens his utitur uerbis: Iam aduersæ res me (inquit)

S 2 quit)

Annibalis oratio.

quit, iam secundæ ita erudierunt, ut rationem sequi, quam fortunam malim. Fortuna hominem suo patrocínio fidentem, nec consilio res moderantem, plerunque fallit. Hac nihil est instabilius, nihil inconstantius, nihil infirmius; obcecat animos, ubi vim suam ingruentem refringi non uult. Quare senator suæ fortunæ faber sit, quod dicitur: omnia enim ab eo summa ratione consilioque acta, fortuna etiam ornabit, quæ rationem uelut umbra sequitur. Præclare Xenophon malus in bello malam sequi dicit fortunam, bonos uero bonam. Fortunatus erat Alexander Macedo, Scipio, Annibal, sed non tam fortunæ, quam uirtutis, prudentiæ, consiliique beneficio. Prudentis & fortis uiri est, non deesse fortunæ præbenti se, & oblatam casu tlectere ad consilium. Homines imperiti, ubi quid bene successerit, fortunæ adscribunt, non immerito quidem: quemadmodum enim in bestiis casus, sic in stultis dominatur fortuna: quam nemo unquam bonus, nec sapiens, uiuendi ducem & magistrum sequetur. Sed ad temperantiam accedamus.

Senator faber fortunæ sit.

Temperantia.

Sic à natura comparatum est, ut uideatur esse quædam animi & corporis uelut pugna & contentio, quæ distrahatur homines, & ab officio uirtutis auertat. Nam cupiditates illecebriæ & blanditiæ corporis, animum expugnare, ac uictum in suam potestatem perducere nituntur: animus uero rationis præsidio munitus, illis repugnare, ac refragari solet. Ea autem animi uis, quæ cupiditatibus resistit, ac eas imperio suo subijcit, temperantia dicitur, quæ nos in rebus aut expetendis, aut fugiendis rationem sequi iubet. Hac in uoluptatibus spernendis est occupata, potissimum uero in his, quæ gustus & tactus iucunditate terminantur. Nec simpliciter uoluptates omnes, sed eas solum respuit, quæ uirtuti rationique sunt contrariæ. Sunt à natura uoluptates quædam honestæ, quædam inhonestæ, utraq; uero tam animo, quam corpori alligatæ. Horum omnis perceptio fit sensibus, qui sunt quasi uoluptatum famuli & satellites. Perfecto hominem non solum animum, uerum etiam corpus conuenit habere perfectum; quæ perfectio, uirtutum exercitatione comparetur necesse est. Is autem usus & exercitatio, quæ ad corpus pertinere solet temperantia dicitur,

Temperantia quid.

Voluptates honestæ & inhonestæ.

Perfectio hominis quò comparetur.

quæ

quæ efficit, ut illud rationi obtemperet, & honestam homineque dignam uitam sequatur. Videntur nobiscum natæ, ac ab incunabulis enutritæ uoluptates esse, proptereaque difficilis earum est intermissio, his maximè, qui maiorem corporis, quam animi exercendi curam suscipiunt: quibus nihil esse solet inter homines turpius, nihil foedius, nihil flagitiosius. Quare efficiendum est, ut corpus semper animi sit alligatum officijs, ab eisque nunquam separetur & remoueat, talis enim coniunctio reddit hominem perfectum. Magna vis est ad uitam bene beateque traducendam temperantiæ, quæ nos in officio rectæ & honestæ uitæ firmos retinet, ac in contemendis uoluptatibus, in moderandis omnibus tam dictis, quam factis, strenuos, constantesque efficit. Omnes quidem uirtutes Reipub. beatam, felicem, tranquillam efficiunt; sed eius felicitatis temperantia custos est & conseruatricis, quæ cauet, ne luxui & uoluptatibus Respublica succumbat, à quibus ciuitates etiam magnæ plerunque euertuntur. Vnde Respublica, quæ bonis tam legibus, quam moribus instructa est & informata, cauere debet, ne luxus ciues inficiat, ex hoc enim auaricia nascitur uitiorum omnium mater. Apud Romanos legimus sumptuarias, uestiariasque leges fuisse excogitatas, quibus præscribatur ciuibus modus rectè & honestè uiuendi. Lacedæmonij itidem publice epulabantur, ne scilicet in conspectu ciuium aliquis unquam auderet esse profusus. Belgæ quoque res non admittebant, quibus effœminati redderentur incolæ. Hoc etiam nunc in plerisque ciuitatibus Italiæ obseruari uidemus, in quibus sumptus immoderatos faciendi, legibus adimitur licentia. Inexplebilis res est cupiditas in hominibus, quæ nisi legibus tanquam frenis cohibetur, omnes ciuium animos ad res malas appetendas, atque demum ad Reipub. euerisionem concitat. Testis est Romæ grex ille Catilinarius, qui cum ex flagitiosis libidinibus, ac luxu perditis ciuibus esset conflatus, Reipub. bellum inferre tentauit. Quare in Reipub. ad temperantiam uita omnis ciuium est informanda, cauendumque ne luxu & uoluptatibus difluat: hac ratione & Reipub. tranquillitas, & ciuium felicitas, salus, ualitudinis, facultates conseruabuntur; paratiq; ciues erunt

Temperantia ciuili felicitatis custos.

Leges sumptuariae & uestiariae.

Lacedæmoniorum temperantia.

Belgæ.

Catilinaria factio.

Ad temperantiam uita ciuium est reducenda legibus

semper,

semper, pro patria ubi opus sit bella suscipere, & in illis suscipiendis, nec inopia, nec uoluptatibus deterrebuntur, quæ duo plerunq̄ue ciuitates in seruitutem compellunt. Interest Reipub. curare, ne tam priuatim, quàm publicè ciuium sit intemperans uita, ne quis etiam re sua & facultatibus malè utatur. Est enim communis felicitatis ornamentum, priuatorum temperans et moderata uita. Legibus igitur comprimenda est hæc uiuendi insolentia, ex qua omnium malorum scaturiunt fontes, curandumque Senatori, ut tantum ipse absit ab intemperantia, quantum cupiet cæteres abesse. In qua quidem conseruanda seueritatem imitabitur Censoriam, quæ olim apud Romanos magistræ erat temperantiæ & modestiæ ciuilibus. Omnes igitur tam priuatim monendo, quàm publicè corrigendo ab intemperantia dehortabitur, cuius pœnam in Reipub. decet esse grauem.

Senatori temperans sit.

Censores morum magistræ.

Temperantiæ comites.

Modestia.

In modestia quæ consideranda.

Verecundia.

Temperantiæ beneficio efficiuntur modesti, uerecundi, honesti, continentis; quibus uirtutibus ornatur, augetur, cumulat latur hominum uita beata. Modestia uirtus est, uti Stoici dicunt, quæ scientiam habet earum rerum quæ aguntur & dicuntur, loco suo collo candarum. Decet enim in rebus omnibus, quas dicturi, facturi sumus, seruare nos modum, ne plus se effundat quàm necesse sit, nostra omnis actio & oratio, Solonisque illud obseruandum in agendo, ne quid nimis. Qua in re tempore quandoque seruiendum est, & quærenda omnis occasio rerum agendarum; occasionibus enim non rectè utentes, malorum sæpe sibi sunt causa. Obseruandum est igitur, in omni actione & oratione decorum, uultus, oculi, gestus, motus, corpus denique totum ad modestiam componendum, ut per eam honestam, claram, stabilem nobis auctoritatem comparasse uideamur.

Commendat plerunq̄ue etiam nos uerecundia, custos honestæ uitæ: dedecus in agendo fugiens, & turpitudinem. Quemadmodum iustitia imperat ne quenquam uiolemus, sic uerecundia ne offendamus: uir enim bonus ab inferenda iniuria, non uoluntate modò, sed etiam uerecundia deterretur. Non requiro autem in senatore uerecundiam quæ adolescentibus peculiaris esse solet, aut uiris malis, qui

qui inuiti sæpe uerecundi esse consueuerunt. Talis enim perturbatio mentis, uirtutem grauem & temperantem dedecet. Hæc uerecundia uirtutem imitatur, per quam inest in homine habitus quidam & exercitatio confirmata, fugiendi mala. Quæ si quando per ignorantiam committimus, pudore afficimur, qui quidem laudabilis est. Iulius Cæsar ad Cordubam cū iuniorè Pompeio pugnās, militesq; fugam parare animaduertens, ipse in agmine primus stetit, & hostium ita fortiter ictus sustinuit, ut milites cæteri uidentes, se continere non potuerint, quin ad pugnam, partim fortitudine Ducis, partim uerecundia inuitati reuerterentur.

Verecundia quæ uitiola.

Iulius Cæsar.

Honestas.

Est in hominum ingeniis uis quædam honestatis insita, qua compelluntur ea facere, quæ laudabilia sunt, & fugere quæ turpia. Porro tota ratio honesti inuestigandi, à uirtute proficiscitur, in qua splendor omnis & dignitas eius est reposita, eaque à communi & populari fama, gloria, opinione quandoque procedit. Hoc ubi nos diligenti & acrimente cognouerimus, & qui sit modus, qui in rebus omnibus ordo, quæ dignitas animaduertimus, eamque pulchritudinem, concinitatem, & ordinem in dictis & factis obseruauerimus: tum præterea cauerimus, ne quid indecorè, effeminate, libidinosè faciamus cogitemusue, tum hoc pacto modesti, honestique fuerimus. Honestatis tanta uis est, ut ea sola possit homines ab omni turpitudine uitæ, rebusque malis auertere.

Honestum quid.

Honestatis uis.

Inter laudes Senatorias, quæ in moribus spectantur, non postremum sibi locum uendicant, continentia & abstinentia. Hæ non solum uoluptatum illecebras, uerum etiam cæteras cupiditates contemnere, ac ab alienis rebus mentem, oculos, manus abstinere præcipiunt. Pulcherrimum in uita spectaculum est, re sua contentum esse, & aliena non appetere. Laudatur propter id Paulus Aemilius, quod ex thesauris è Macedonia Hispaniaque aduectis, nihil prorsus ad suos usus conuertisset, sed omnes in publicum ærarium retulisset, & maluit abstinens & pauper, quàm diues depeculator uocari; ex eius facultatibus post mortem sub hasta uenditis, uix redactum est unde dos uxori solueretur. Admirabilis continentia exemplum Scipio Africanus exhibuit, qui

Continentia & abstinentia.

Paulus Aemilius.

Scipionis continentia.

qui

qui vicesimum annum agens, Carthagine noua deleta, cum eximiae inter multas formae virginem captiuam haberet, illius virginitati non solum pepercit, verum etiam sponso, cui desponsata erat, eam tradidit, adiuncto dotis nomine auro, quod pro ea redimenda obtulerat amici. Praeterea Alexandrum magnum & multos alios, qui ex continentia gloriam non minus, quam ex bellicis triumphis, querebant. Quare nostrum quoque Senatorem continentem esse volumus, illudque imitari dictum Periclis: qui cum Sophoclem collegam in Pretura haberet, isque publico officio praesidens, egregiam formam cuiusdam forte visam laudasset, eius incontinentiam notantem Periclem, dixisse aiunt: non solum manus a turpi lucro praetorem, sed etiam oculos ab aspectu inuerecundo, decet habere continentem. Sapienter igitur fecisse Cato putandus est, qui Censor L. Quinctium Flaminiu, propter nimiam libidinem Senatu eiecit; hic enim cum esset consul in Gallia, exoratus est in conuiuium a scorto, ut securi percuteret aliquem ex his, qui in carcere poena capitali damnati detinerentur: Manilius etiam senatu motus fuit, quod is praesente filia uxorem esset osculatus. Salustius ob adulteria perditosque mores, senatoria est spoliatus dignitate. Nihil est quod dignitatem magis senatoriam deturpet, quam flagitiosa & perditam libido, quae simul cum probro priuato decorat imperandi maiestatem. Sardanapalus totos in Gyneo dies consumebat, nullumque unquam tempus libidinis exercendae intermittebat. Hic uiuus adhuc in sepulcro suo tale Epitaphium inscribi iussit.

E de bibe lude, &c.

*Cum te mortalem nois, praesentibus exple
Delicijs animum, post mortem nulla uoluptas,
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam,
Hoc habeo quae edi, quaeque exaturata libido
Hausit, at illa manent multa & praecleara relictas,
Hoc sapiens uitae mortibus est documentum.*

In hoc cum aliquando Aristoteles incidisset, substitit, primaque parte Epitaphij lecta, subrisit dicens. Ecquid aliud in bouis non in regis sepulchro legisse posterioribus uero tribus lectis uersibus, addidit. Hic ea se mortuum habuisse

se dicit, quae ne uiuus quidem habuit, nisi quam diu uorabat. Omnes quidem voluptates, si non ad necessitatem honestatemque reducuntur, vitiosae sunt: sed ex omnibus duae, in quibus magis quam in ceteris peccant, & ad turpitudinem uitaeque prolabantur homines; uoluptas quae tactu, & quae gustu percipitur. In tactu Cupidines, Veneres, balneorum immoderatus usus: in uestitu sumptus & omnes effrenatae libidines continentur: in gustu uentris & gulae intemperantia, ex his omnium uitiorum scelerumque scaturiant fontes. Curandum est igitur Senatori, ne ciuium uita in hoc foedo uoluptatum & libidinum caeno uoluetur, utque sint omnia pudore & uerecundia septa. Extirpandae sunt omnes inhonestae ac illicitae voluptates, exterminandae etiam occasiones & anxia peccandi, quae ciuibus praebent oportunitatem inhonestae, inuerecundae, sceleratae, intemperanter uiuendi. Lacedaemonij seruos temulentos pueris obiciebant, ut illorum gestibus ac turpitudine deterriti, mentes ab ebrietate alienas haberent. Atque utinam secula antiqua, imitari potius, quam commemorare malimus. Magna uictus maioribus nostris moderatio, summa uiuendi temperatio fuit: non illi uiuebant ut ederent, sed edebant ut uiuerent. His temporibus adeo pestis haec intemperantiae inualuit, ut plures libidinis & gulae, quam ulla uis belli soleat absorbere. Inueniri gentes, quae uiuere non aliud quam bibere putent. Quis non uehementer laudandum putabit Man: Curium Senatorem Romanum, quem Samnitum legati asidentem foco, ac in uase ligneo cenantem reppererunt, aurumque illorum respicientem dixisse: malo locupletibus imperare, quam locuples esse? Taceo Fabricios, Tuberos, Fabios, Catones, Scipiones, quorum uitam temperantem & sobriam fama immortalis consecrauit. Hortensius uehementer reprehensus est, quod primus in coena augurali pauonem coctum hospitibus apposuisse: Cassius quod in publico aquam bibisset, & aliquantisper sitim pati non potuisset, intemperans erat iudicatus. Duronius etiam Senatu motus, quod Tribunus legem de coercendis conuiuiorum sumptibus abrogauerat. Felix profecto Romanorum his Senatoribus fuit Respub. in qua illi non consilij modo principes, sed morum & uirtutis magistri

Qui uoluptates ceteris perniciosiores.

Officiu Senatoris in continentibus uoluptatibus.

Lacedaemonii.

Man: Curius.

Hortensii luxus.

Cassij intemperantia.

Duronius

stri extiterunt. Qualis . n. Romæ tum populus fuerit , quàm temperans & abstinens , ex eo quisque conijcere potest . Cùm Pyrrhi Regis Epirotarum dona per urbem circumferrentur , quibus ille bello iam infractus & debilitatus , populi beneuolentiam captare constituerat , nemo dicitur inuentus esse , qui manum ad eas capiendas porrexisset uideretur : sic ille non magis armis Romæ , quàm moribus uictus fugatusque est . At posteaquàm luxus post Asiaticam uictoriam Romam inuasit , & ex copia , otioque lasciuiue populi animi cœperunt , mox illa ciuili disciplina temperantiæ , parsimoniam , sobrietatis extincta est ; urbem occupauit auaritia , cum qua simul omnium scelerum flagitiorumque pestes irruerunt , nullaque alia quàm hæc , soluti Romani imperij causa uerior , uti Salustius scribit , extitit . Danda est igitur Senatori opera , ut quàm minimè luxus in Repub. dominetur ; hic enim puòlicam pacem , felicitatem , tranquillitatem peruertit , & ciues molles , effœminatos , miseros , inopes reddit . Diogenes cùm luxuriosi domum cuiusdam uenalem proscriptam legeret , sciebam inquit hanc uino ciboque plenam dominum euomituram . Ipsi etiam nihil magis fugiendum est ; quàm immodica uentris expletio , hæc enim non ingenij modo & consilij , sed ualetudinis etiam uires consumit . Præclara solonis illa lex , quæ principem ebrium morte multat . Philippus Macedonia Rex ebrius aliquando , mulierem indicta causa damnauit , illa autem prouocante , cùm ad quem prouocaret interrogaretur , ad Philippum sobrium respondit . Vitnum profectò iudicium omne peruertit hominis , adeò ut ex rege seruum faciat , ex sene puerum , ex sano insanum , ex infante disertum , è sapiente stultum , è stulto fatuum . Modus igitur senatori tenendus est in hoc , atque bibendum semper ad necessitatem , non ad ebrietatem . Anacharsis imitandum illud , qui primum poculum necessitatis esse dixit , secundum ebrietatis , tertium insaniam . Turpe est senatorem uultum habere plenum furoris , oculos iracundiæ , sermonem arrogantie , quæ omnia ebrietati per quam sunt familiaria ; quem etiam minus decet cibo uinoque grauatum in longam noctem somnum producere . Quàm autem & ad ualetudinem conseruandam , & ad res præclare agendas

Diogenis dictum.

Solonis lex cõtra ebrios .

Philippus

Ebrietatis uitia.

Anacharsis dictum

Senator sit sobrius .

gendas uictus moderati ratio conferat , experientia discimus . Non animo tantum , sed corpore etiam obsequentiore utimur , illaque uentris expletio nihil aliud est , quàm uiuæ sepultura mentis . Non priuatim igitur solum , sed & publicè senatorem parsimoniam & frugalitatem seruare decet . Cauendum est autem , ne nimis parcus , tenax , & astrictus uideatur ; sordidi animi est & abiecti , dignitate decoraque abuti in uiuendo . Fugienda est priuata luxuria , publica magnificentia retinenda , profusæ epulæ uitandæ , sordes & in hospitalitas multo magis , immoderati sumptus nocent , necessarij honestique iuuant . Quare obseruanda est ratio loci , temporis , personarum , ponderandaque officia tam priuata , quàm publicæ honestatis , dignitatis , utilitatis , nõ abijcienda uicifistudo laborum & uoluptatum honestarum . Q. Tubero quòd in epulo publico hædinis pelliculis lectos strauisset , dignitatis & honestatis publicæ stultus æstimator habitus , prætura deiectus est . Sed de temperantia hætenus ; uocat enim nos & tempus , & ordo rei postulat , ut ad bona corporis fortunæque accedamus , quibus Senatoris felicitas non ornatur modò , uerum etiam perficitur .

Quandoquidem corpus hoc uitæ sedes animique nostri est quasi tabernaculum , oportet ut tam animi , quàm corporis perfectione uitam hæc nostram , atque adeo nos ipsos exornemus . Neque enim uirtutum actiones bene exercentur imbecillo corpore , neque corpus animo impotente suum rectè facit officium . Conglutinata sunt hæc inuicem adeò & compacta , ut quemadmodum dominus sine seruo imperare , sic mens sine corporis uelut obsequio , suum nequit munus exercere . Coniungunt propterea Politici corporis & animi exercitationes , quasi homines inculta mente simul & corpore , nequeant satis ciuili societati prodesse . Sicut animi perfectionem , ciuili disciplina legesque efficiunt , iudicia conseruant ; ita corporis abolutionem natura primum efficit , gymnastica perficit , medicina uerò conseruat . Ex quo in Repub. bene constituta , matrimonia certis legibus & ætatibus circumscribi debent , educatio puerorum institui , ciuili disciplina informari , ut tam natura quàm arte , ciues animos & corpora habeant perfectissima . Quoniam autem

Modus in uiuendo qui.

Q. Tubero .

Animi & corporis perfectio quo comparatur .

de animi expletione eiusque bonis cæteris diximus: sequitur dicendum de bonis corporis, quæ debeat habere Senator. Est enim uehementer illi tam corporis, quam animi necessaria perfectio. Verum illud est, & Academiæ approbatione confirmatum, hominis felicitatem solis animi bonis se tueri non posse, sed commodis externis ad suam perfectionem indigere. Quamuis enim per se laudabilia non sunt, tamen quod ipsa uirtus in earum usu & moderatione cernitur, omnino optanda uidentur esse. Bona igitur corporis partim in toto corpore, partim in aliqua eius parte consistere putantur: valetudo, forma, uires, integritas corporis, in toto: in parte uero, sensus incorrupti, & membri alicuius præstantia: ut pernitas pedum, uis manuum. Quemadmodum corporis & animi consensus est & societas, quam Græci *συμπάτις* uocant: ita uirtutum animi & corporis est quædam conuenientia. Iustitiam ualetudo imitatur; quod hæc diuersam constitutionem corporis ad æquam temperationem reducit; temperantiam forma: utraq; enim ad pulchritudinem corporis & animi efficiendam inuicem conspirant. fortitudinem uires, quod in ferendis laboribus & periculis se mutuò iuuant. prudentiam integritas corporis; sicut enim in prudentia omnes opiniones iudiciaque concordant, ita in integro corpore, congruunt inter se omnia membra, ex quibus constamus.

Valetudo Quantum ad uitam benè beateque ducendam ualetudo sit necessaria, docet nos experientia. Nihil enim siue quid agamus, siue cogitemus est, quod non ipsa impediatur aduersa, uel expediatur prospera. Senatorem igitur bona ualetudine uolumus esse præditum, sic enim & Reipub. negocia melius administrabit, & muneribus fungetur corporis, & uita utetur pacata, tranquilla, nullisque doloribus & molestiis impedita. Bonæ ualetudinis causa prima Deus est ipse, qui eam singulis infundit à natura corporibus, secunda uerò cura & exercitatio. Cauendum est autem, ne ualetudinem negligentia, uel intemperantiæ malis amittat. **Valetudinis cura.** Cicero prudenter instituit, sustentatur notitia sui corporis & obseruatione earum rerum, quæ res aut prodesse solent, aut obesse, & continentia in uictu, omni que cultu corporis

tuendi

tuendi causa, & præmittendis uoluptatibus. Cætera, quæ ad eam rem pertinent, à Galeno & Hippocrate petenda sunt. Irridebat autem eos Diogenes, qui ualetudinis impetranda vel potiunda causa Diis sacrificabant, immoderate uiuentes; stultorum esse dicens, à Diis ea postulare, quæ ipsi quando uelint habere possint, temperate uiuendo.

Laudem etiam in Senatore meretur, corporis bona temperatio. Sit igitur, uti Medici uocant, sanguineus uel colericus: hi namq; humores aptos homines reddunt, ad omnia genera uirtutum amplectenda, talesque solent esse ingeniosi, dociles, sani, memores. melancholicos Aristoteles ingeniosos appellat, cum enim furere incipiunt, quiddam prælagiens atque diuinum in animis habere consueuerunt. Hos nihilominus Senatu prohibemus, inepti enim ad res gerendas sunt, quod eorum uitam bilis atra regere solet, non sapientia. Humorem habent frigidum & siccum, proptereaque cogitationes eorum sunt solitariae, ad inuidiam, maleuolentiam, tristitiam, mœroremque propensa. Cicero cum aliquando Aristotelem melancholicos ingeniosos esse scribentem legeret, subridens dixit, se æquo animo ferre, quod tardus & non melancholica natura præditus esset. C. Cæsarem cum homine præpingui hilarique liberè loquentem, admonuit quidam ne id faceret, cui Cæsar respondisse dicitur, non tales uiros esse cauendos, sed tristes & macie torridos, nutuque Brutum & Cassium ostendit. Pituitosum etiam ne in pedarium quidem Senatorem recipimus, ne pituita cuiquam molestus sit, tardos enim hic habet, ut corporis, sic animi motus.

Non corpus modò, sed animum etiam ipsum, commendat formæ dignitas, adeò ut uerè Poeta dixisse uideatur.

Gratior est pulchro ueniens in corpore uirtus.

Formosum igitur Senatorem nostrum esse uolumus. Formam autem appello uirilem, homineq; non foemina dignam speciem: huius uis omnis in statura corporis uultuque ipso cognoscitur. Vasto itaq; corpore non sit, nec pusillo, sed mediocri. In procero corpore paruam uirtutem esse dicit Aristoteles, in exiguo autem angustam. Corpus etiam non sit abdomine grauatam, quemadmodum nec siccum & extenuatum

Bona corporis.

Comparatio bonorum animi & corporis.

Valeudo

Senatorianus sit.

Valeudinis cura.

Corporis temperatio que bona.

Melancholici.

Pituitosi.

Formosus senator.

Forma in quo consistit.

tenuatum illud ad labores : subeundos ineptum est , hoc ad tolerandos imbecillum . Quos natura defectione membri alicuius insigniuit , ut aut vno pede claudicent , aut distortos obliquosque oculos habeant , aut ita parui sint , ut nanis & pumilionibus similes uideantur , hos plerunque cauere solemus , ne quo fuce nos decipiant , monstris enim similes habentur . Quos si boni non sunt , nec uitium naturæ uirtutis exercitatione depellunt , Senatores creari nolumus .

Philopœmen .

Vultus etiam figura , coloris bonitate commendatur , qui est animi nostri ianua , Quales enim simus intus , ex cute plerunque iudicamur , Philopœmen Achæorum dux ligna secuit propter uultus deformitatem , cognitusque in opere respondit , se pœnas deformitatis suæ dare . Faciem igitur Senatoris grauem & iucundam laudamus , oculos aspectu suaues , non truces . Neque formæ tribuendum est tantum , ut ex ea sola cognosci debeat habitus omnis animi . Multi inueniuntur corpore non adeo formoso , animo uero formosissimo , iusto scilicet , prudenti , & temperanti . Non deformitate corporis fœdatur animus , sed pulchritudine animi corpus ornatur . Virtus non est alligata uel formoso , uel deformi corpori , magnum ipsa per se decus habet , corpusque omne pulchritudine sua condecorat . In cognoscendis hominibus ut non solum adhibemus oculos , uerum etiam iudicium ; ita in Senatore non forma , uultus , oculi tantum , sed etiam facies tota animi spectanda est , eaque semper præferenda omni corporis formæ & pulchritudini . Optari enim ista in hominum perfectione , non requiri solent .

Ornatus senatoris :

Tenendus etiam est in tuenda forma , Senatore dignus ornatus : conciliat enim auctoritatem , & tam animi quam corporis auget dignitatem & ornat . Neesse est igitur , ut uestitu à cæteris ciuibus differente utatur : quod etiam in omnibus benè constitutis Rebuspub. senatores obseruant . Romanorum Senatorum Latus clauus ornamentum erat ; calcei quoque lunati , hoc est signum lunæ habentes , qui summæ eorum dignitatis & nobilitatis erant indices . Hoc genus ornamentum , ab aliis gentibus accepisse Romanos , ex eo apparet : quod Esaias Hæbreorum uates , nobilibus Iudæorum fœminis prædixerat , Deum eis calceorum ornamenta , &

lunulas .

Que uera pulchritudo .

Latus clauus .

Calcei lunati .

lunulas adempturum esse . Quattuor autem causas Plutarchus adscribit , cur huiusmodi calceis Romani uterentur , quas quia cognitu iucundæ sunt referre uolui . Prima quod iudicarent magnis uiris ex hac uita decedentibus , recta eundem esse in cœlum , domiciliumque cis lunam habendum . Altera ut se eo signo antiquissimos declararent , & ab Arcadibus oriundos , qui in Italia duce Euandro confederant , hi uerò uetustiores luna se esse fingebant . Tertia , ut successu fortunæ elati , rerum humanarum inconstantiam & uolubilitatem agnoscerent : sicut enim luna partim obscura est , partim lucida , ita nullus in homine splendor dignitatis tam diuturnus esse potest , quin is aliquando obscuretur & extinguatur . Quarto , ut lunæ signo ad modestiam & obedientiam excitarentur , & tam parendi , quam cæteris imperandi sapientiam , à Diis peterent , sic enim & luna , à nobiliori lumine , sole scilicet , splendorem accipit . Quidam non lunæ signum in calceis eos portasse fabulantur , sed literam . C. quasi ab ea centum illi , qui à Romulo electi erant , dicerentur . Est ea consuetudo in optimis Rebuspub. ut status & conditio hominum , non lege modò & iure , sed etiam uestimentis discerni soleat , ut hac ratione constantia ciuium , in optimo genere uitæ deligendo & retinendo perspiciatur : quæ res sanè maximi est ad tranquillitatem eorum efficiendam momenti . Vnde purpura apud Romanos non nisi Senatores , magistratus , sacerdotes , & pueri nobiles utebantur : omitto ius annulorum , torques , monilia , quorum usus de Rebuspub. benè meritis ciuibus , & in aliqua dignitate constitutis concedebatur . Quomodo uero temporibus nostris obseruentur hæc , satis apparet : magnam certè uicissitudinem non dico uirtutum morumque , sed temporum esse uidemus . Nullum discrimen militum , magistratuum , Senatorum à seruis , mercatoribus , opificibus , agricolis . Nullius uirtus & conditio certis est alligata & constricta ornamentis , quibus & dignitatem suam tueatur , & excitetur ad munus suum diligentiùs obeundum . Sceptrum enim , corona , torques , annulus , toga , uestis , sella , non dignitates sunt , sed dignitatum insignia , quibus excitantur homines , ad officii , amplitudinis , loci , honorisque sui decus illustrandum & ornandum

Hominum in Rebuspub. conditio uestitu discernenda .

Torques .

Vestis senatoria.

dum. Romulus, uti Liuius scribit, dum nouis populis iura dare cepisset, quo uenerabilis appareret, & habitu augustiore & lictoribus duodecim se insigniuit. Quare senatori quoque veste utendum est ad grauitatem, honestatem, dignitatemue accommodata: cauendumque ne in eo ex uarietate uestium, leuitatis inconstantiaque significatio appareat. Ob seruanda est munditia, uiro magis quam foeminae conueniens, non exquisita, sed elegans, quae tantum rusticitatis suspicione careat. Retinendum etiam est in omni motu, gestu, statu, incessu, sessione, accubatione decorum, grauitatem senatoriam representans.

Vires corporis.

Prodest quoque uires habere corporis ualidas, neruos, lacertos, roburque uirile. Haec, quoniam a natura corpori infunduntur, propterea nos magis in eis exercendis & conseruandis decet esse cautos, quam in acquirendis diligentes. Vires in integro corpore, sano, uegeto, firmae solent esse: tales uero potissimum aetate, uel crescunt, uel decrescunt. Nam iuuenes fortes, uiri robusti, senes infracti, ac infirmi esse solemus. Quoniam autem uires senatorem maiores animi, quam corporis decent, propterea non athletarum, sed naturae conuenientes uires in eo requirimus. Milo senex iam cum athletas in curriculo certantes uidisset, lacertos intuitus suos, & mortuos uocans illa chrimasse dicitur: nulla hic alia (ut opinor) uirtute, quam lacertis nobilitatis erat.

Vires senatoria.

Quae uero aetas integritati uiribusque tam corporis, quam animi conueniat, aut qua debeat aetate Senator esse, dicendum est. Qui uitae humanae spacia descripserunt, certis quibusdam terminis aetatum ea definierunt. Plato octogesimo primo, Solon octogesimo, caeteri septuagesimo anno, uitam hominis terminari dixerunt. Hanc autem septenario alligarunt numero, quod eo mutatio corporis fiat: ex quo, primo septenario dentium in pueris casus, secundo pubertas, Tertio corporis longitudo, Quarto augmentum, Quinto uires, Sexto cupiditates, Septimo sapientia, Octauo senectus, Nono uigor, Decimo uita circumscribitur. Sunt qui nouenario numero mutationem uitae fieri dicant: aliqui omni numero impari, ad uigesimum unum. Pythagoras octogesimo annum fatalem esse dixit & in quattuor uice-

Aetas hominis.

narios

narios aetatem descripsit hominis, ita ut puericia uicesimo, adolescentia item alio, iuuentus & senectus quoque, alio terminentur. Haec autem comparauit quattuor partibus anni, pueris uer, adulescentibus aetatem, iuuenibus autumnum senibus hiemem concedens. Varro gradus aetatis humanae quinque facit, omnesque quindecim annorum spatii concludit: pueritiam quidem, quod ad quindecimum annum pueri puri & impuberes esse soleant: a dolescentiam, quod longitudo & latitudo corporis ad trigessimum usque adulescat annum: iuuentutem, quod ad quadragesimum quintum vires in corpore firmae sint, hocque tempore pro Repub. ciues arma portare possunt, omniaque Reipub. negocia strenue obire: senectutem ad sexagesimum annum, quod in eo corpus senescere incipiat, & in sua maturitate reliquum aetatis & uitae tempus absoluat. Huic sententiae adhaerendum potius putamus: illa enim per numeros aetatum distinctio, magis ad medicos pertinet, qui iudiciarios dies, in nutriendis corporibus, curandisque morbis obseruant, quos Graeci *γερουσιες*, Latini iudiciarios uocant. Nos quadragesimum quintum aetatis annum, Senatorium esse uolumus, in eo enim homines, & corporis, & animi uiribus plurimum ualent. Accedit eo quod is medium aetatis nostrae tempus interfecat, uideturque tanquam ad maturitatem corporis & animi nos perducere. Hac aetate non cupiditatibus distrahitur animus, non iuuenili ducitur impetu, non affectionibus obtemperat, sed iudicio, consilio, ac rerum experientia pollet. Apud Romanos florente Repub. is quoque fuit Senatorum annus: existimabant illi aetatem hanc aptam esse consiliis, quod in illa deferbuisset omnis impetus iuuenilis, & animus ad perfectionem suam peruenisset. Quemadmodum enim corporis, sic animi perfectio cum aetate crescit. Nec eo inficias, trigesimo anno multos senes fieri, hoc est, prudentes & sapientes: tales enim ut diutius senes essent, cito senescere & prudentes fieri coeperunt. Hac aetate multos in Senatum eligi Romae solitos legimus, quod & nos concedimus: senem enim non tam aetas, quam uirtus efficit, ab anti-

Criticuel iudiciarii dies.

Aetas senatoria.

A senibus gubernanda Respu.

V tur

tur. Beatam diuturnamque fore Rempub. Plutarchus ait, in qua iuuenum haestæ, senum verò consilia pollent. Pulchrum illud Euripidis apud Stobæum.

*Dictum est uetustum, facta iuuenum, ceterum
Magis ualent consilia senum.*

Athenis post quinquagesimum annum expletum ciues in consilia adhibebantur, Romæ quoque licebat sexagenariis si uellent, quamuis senatores non fuissent, in senatum uenire; post sexagesimum autem annum uacationem senatores habebant. In quo seruandæ sunt leges cuiusque Reipub. dandaque opera Senatori etiam Nestoream, quod dicitur, ætatem agenti, ne Reipub. ullo unquam loco & tempore desit. Patriæ deesse quoad uita suppeditat, aliis turpe, Senatori ne fas uideri debet. Discendum, ait, esse Plato altero in sepulchrum pede ingredienti, cur non etiam consulendum, Reiquepub. seruiendum est? Nimum autem senes & decrepiti, si mente & corpore capti sint, senatu prohibemus. Eorum enim consilia solent esse dubia, opinantur magis quam affirmant, peculiareque uerbum gerunt semper in ore, forsitan & fortasse. Et cum multa sunt experti, plura metuant, ne iterum experiantur.

Decrepito
rū mores.

Bona for-
tunæ.

Philoso-
phorū di-
sputatio-
nes de bo-
nis exter-
nis.

Utilitas
diuitiarū.

Quandoquidem humana felicitas sine bonis externis perfecta & absoluta esse nequit: necessaria sunt Senatori comoda externa, tam ad decus suum & dignitatem ornandam, quam ad actiones uirtutum melius & commodius exercendas. Digladiantur inuicem ea de re philosophi: & alii quidem felicitatem hominis de possessione bonorum extrudunt, alii contra ad eam reuocant. Utrosque, si conditionem finemque uitæ cuiusque consideres, rectè sentire iudicabis. Nam qui priuatam felicitatem adamant, iis fortuna aut nulla, aut mediocri opus est: qui publicè uirtutes exercent, & in hominum societate uiuunt, Remquepub. gubernant, hi sine fortunæ commodis nihil unquam magnum, nihil illustre, nihil liberale facere possunt. Sunt homini ciuili ad Rempub. rectè gubernandam, ad ciues iuuandos, ad uirtutis officia exercenda, ad iniurias tam priuatas, quam publicas propulsandas necessariæ diuitiæ, opes, facultates: sine quibus misera & infelix est omnis Respub. sapientius igitur fecissent philo-
sophi,

sophi, si de usu diuitiarum, non de ipsis diuitiis disputassent, eamque omnem contentionem personarum felicitatisque conditione diremissent. Non felicitas enim modò, sed uita hominum ipsa, indiget rebus ad uitam tuendam necessariis: cuius cum sit diuersa conditio, tum quenque maxime decet genus uitæ, felicitatisque suæ cognoscere, & eas opes possidere, quas ad uitam honestè ducendam conuenientes iudicarit. Eam ob rem Diogenis felicitas, diuersa erat ab Alexandri magni felicitate, pauper ille, diues hic erat: hunc orbis totus capere non potuit, illum una casa serua-uit: dispar utriusque genus uitæ, diuersa etiam felicitas: uterque philosophus, at alter priuatam, publicam alter felicitatem est amplexus: laudari hæc, non uituperari illa debet. Ad quam nos uel Deus, uel natura, uel uoluntas, uel studia uitam uocant: ea est sequenda, ea item amplectenda & retinenda. itaque exornanda, uti uirtus, ratio, Deus, & ipsa natura à nobis reposcit. Ex eo sequitur, ut quidam pauperes esse, malint quam diuites, docti quam locupletes, priuati quam cum potestate, milites quam sacerdotes: suum cuique pulchrum in uita est, ut dicitur. Quoniam autem Senatoris uita omnis & felicitas, in conspectu facieque Reipub. uersatur: omnino sunt illi necessaria bona hæc externa, quæ fortunæ uocantur: ea uerò sunt, genus, honor, gloria, fama, amici, propinqui, liberi, diuitiæ, pecunia. In Senatore genus spectari uolo, quòd ex bonis bonum nasci contingit. Sit igitur nobilis & generosus, habeat gentilitatem, familiam, stemmata, patrem, auum, maiores ciuili & generosa stirpe procreatos. Est enim talis quasi obsidis loco Reipub. à maioribus suis relictus, ut pro eius salute & incolumitate, quando sit opus, vitam fidelius effundat. Vnde apud Romanos lege cautum erat, ne quis Senator libertinam uxorem duceret, ne etiam ingenuam ex plebe, aut illam cuius parentes artem ludicram exercent. Nec damno eos, qui generis nobilitatisque insignia a se ipsis ducunt, uirtuteque propria fundamenta iaciunt nobilitati suæ. Virtus enim tam novos, quam antiquos homines, eadem conditione tractat, nullos defraudat, qui ex ea nobilitari cupiunt. Cato cum illi simulates cum Scipione Africano essent, ioco dixisse fer-

Diogenis
& Alexan-
dri felici-
tas diuer-
sa.

Quomo-
do genus
uitæ sit eli-
gendum.

Bona for-
tunæ quæ.

In senato-
re genus
spectandū

Nobilitas
noua.

Cato.

tur aliquando : ita demum maximam Romam fore , si uiri magni & illustres, uirtutis primas partes inferioribus non concederent: contraque plebei (qualis ipse fuit) uirtutis certamen cum his, qui gloria & genere essent clari susciperent. Cæterum in nouitate generis originisq; considerandum est illud, per quos uirtutum gradus quis ad nobilitatem ascendit; non inferior enim nouus antiquo nobili est habendus, si non leui aut ementita uirtute, sed laboriosa, graui & honesta, principium suæ facit nobilitati. Qua in re uirtus militaris, & Senatoria, omni uirtuti ociosæ diuitiisq; præferenda est.

Duo præcipuè magnis in Repub. uiris præmia uirtutum proponuntur, honor & gloria: quæ qui habent, non possunt non fortunati uocari. Honor autem consistit, partim in magistratibus gerendis, partim in iudicio studioque bonorum uirorum, alicuius excellentem uirtutem honorantium. Is autem uerus honor est, uti Tullius præclare scribit, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita, claris uiris defertur & datur. Ad honorem igitur consequendum, non pictis tantum innittendum est imaginibus, non ex ære conflatis statuï, sed propriæ uirtuti, ex qua uera & perpetua nascuntur præmia. Cato repletam statuï Romam uidens, sibi nullam statuï uoluit, malle dicens causam cur sibi non sit posita statuæ, quam cur stet requiri. Debetur enim honor uirtuti perpetuus & æternus, non caducus & fragilis. Ex trecentis statuï Demetrio erectis, nullam antiquitas attriuit; nullam squalor consumpsit, omnes. n. adhuc eo uiuente inuersæ sunt. Expeti etiã debet à Senatore gloria, tanquã amplissimum uirtutis præmium. Is autem gloria maximè excellit, qui uirtute cæteris præstat: ueram enim gloriam uirtus uelut umbra sequitur. Theseus à Dijs tria hæc sibi dari postulat, fortunam bonam, expertem dolorum animum, gloriam nec falsam, nec adulterinam, fucatamue. Qui gloriam ex uirtute rebusque gestis quærunt, hi nihil unquam turpe & ignominiosum, uel in se uel in alios admittunt: famam enim nominisque sui dignitatem, uirtute, iudicioque proborum metiuntur. Esse uerò hominis benè nati, ac liberaliter educati, uelle benè audire à ciuibus, & externis atque etiam ab amicis suis, famamque bonorum consensu delatam,

Nobilitas
noua quo
modo lau
danda.

Honor &
gloria.

Honor in
quo confi
sit.

Statuæ.

Gloria.

tam, ad posteros vsque transmittere. Quare cauendum est quidem omnibus, sed maximè Senatori, ne quam unquam famæ, nominiq; suo notam imprimat, quæ raro, aut uix etiam posteritatis uirtutibus eluitur. Loquitur ætas, nunquam fama tacet, residetque semper in linguis hominum libertas aliorum dicta & facta censendi & iudicandi. Bonæ famæ fructum non ipsi tantum percipimus, sed etiam propinqui, amici, filij nostri, atque adeo omnis gentium posteritas laudat nos, vitam admiratur nostram, uirtutes extollit, tempora quibus uiximus, Rempub. quam gubernauimus, leges quas condidimus, summis in cælum effert laudibus. Viuis nobis hoc idem faciendum est, ne maiorum uirtus, fides, religio in nobis immutetur & extinguatur: ne posteritas iudicet, nos à patrum nostrorum uirtutibus delinuisse, inst. tutaque eorum indignissimè proiecisse: detque nos eas uirtutes, eam uiuendi disciplinam, eos mores, eam fidem & religionem, quam ab illis accepimus, posteris etiam nostris tradere. Fama igitur perpetuæ commendationis fundamentum est; quisque enim uitia declinat, ne bonæ estimationis subeat periculum: famæ namque ac fidei damna maiora sunt, quam ut æstimari possint. Romæ cautum erat lege, ne quis corrupta fama in Senatorem eligeretur. Corrupta aut putabatur turpi iudicio damnatorum qui aut propter ludum aleæ, aut falsitatem, aut furtum, aut tutelam male administratam, aut linguam in lucrum prostitutam, aut religionem mutatam, aut ciuitatem amissam, aut propter aliquod aliud facinus enorme, quod famam contaminaret, condemnabantur, Athenis iudicium erat constitutum, quod illi *δοκιμασιαν* uocabant, in quo Senatorum, qui cooptabantur, uita explorabatur. Solon enim lege uetuerat, ne probris aliquibus notati, & impudici in senatum legerentur. Tales etiam nos senatu prohibemus, non enim illos senatorum modò, sed ne hominum quidem nomine dignos iudicamus. Quare Senatori ad uirtutem honestatemque tota est referenda uita: ex his enim uera gloria, fama, laus, splendorque & dignitas omnis nascitur.

Ornant etiam Senatoriam dignitatem, amicorum, & propinquorum necessitudines, uitamque non beatam modò, sed

Fama.

Fama & fi
dei dāna
grauia.

Infames
Senatores
qui.

Probatio
Senatorum.

Amici.

sed iucundam etiam reddunt. Summa uoluptas est, cum amicis res communicare suas, eorumque fide & beneuolentia frui, & tam in priuatis, quam in publicis negotijs obediendis, horum auxilio opibusue adiuuari. Alexander interrogatus ubi thesauros asseruaret, apud amicos, respondit: beneuolentiam enim & sui æris & alieni dominam esse putauit.

Alexandri dictum.

Si quis etiam posteritatis fructum commemorare velit, filiorum scilicet multitudinem, & probitatem; magnum cumulum felicitatis per hanc Senatori fatebitur accessisse. Nul lum est maius à Dijs hominibus datum beneficium, quam soboles, propter quam huius vitæ usura immortalis & æterna perfruimur. Bercilidas Imperator Sparta, cum sedere uellet, iuniorum illi nemo (ut moris erat) assurgere uoluit exprobrantibus illi sterilitatem, quod neminem relinqueret post se, qui itidem illis senioribus assurgeret. Romæ qui prolis fecunditate Rempub. ornabant, à censu liberi erant, ob hoc Proletarij dicti.

Filii.

Proletarii

Diuitiæ.

Accedo ad diuitias, quarum possessio uehementer est Senatori necessaria; tam enim ad usus priuatos, quam publicos pecunia opus est, sine qua nihil unquam in ciuitate præclarum ille, nihil in uirtute magnum efficere potest. Parum tuta est sine uiribus maiestas, prudentiaque sine potentia stultitiæ seruit. Primus diuitiarum modus est, habere quantum opus sit, secundus quantum satis sit. Plato custodes ciuitatum nec nimis uult esse diuites, nec pauperes: quorum alterum ignauos illos, inertes, uoluptatibus obnoxios, & res nouas appetentes reddit, alterum exiles, infirmos, & sordidos. Diuitiæ igitur senatoriæ sint honestæ, earumque parandarum ratio turpitudine uacet. Duplex traditur ab Aristotele ratio parandarum opum, quarum altera secundum naturam dicitur, eaque honesta, altera contra naturam turpis. Naturam imitatur agricultura, uenatio, piscatus, aucupium, & alia, quæ non sunt quæstuosâ permutatione rerum. Agricultura profectò, ut Ciceronis uerbis utar, nihil melius est, nihil uerius nihil dulcius, nihil libero homine dignius. Cato interrogatus, qua ratione quis citò ditescere posset, si pasceret respondit: rursus quomodo, si benè pasceret, qua quidem

Modus diuitiarum qui.

Duplex modus parandi opes.

Agricultura.

dem responsione diuitias ex agro pecoribusque partas honestissimas esse putauit. Romani cum aliquem laudare uolebant, bonum uirum & bonum agricolam eum dicere solebant, unde & Senatores apud eos in agris uiuebant, ex hisque in urbem à Viatoribus uocabantur. L. Quintius Cincinnatus ad dictaturam ex agro uocatus est, & alii. Quod sanè uoluptatis causa non necessitatis fecisse iudicandi sunt, cum scilicet animum à Reipub. curis liberum aliquando reddere uolebant. Contra naturam est quæstus, mercatura, fœneratio: quod hæc lucrum inhonestum quærent, & in eo solo occupantur. Cato interrogatus quid fœnerari sibi uideretur, quid hominem occidere? respondit. Cauendus est igitur Senatori quæstus omnis inhonestus, fugienda etiam quærendarum opum sordida & illiberalis diligentia: his enim rebus maiestas senatoria contaminatur. Unde apud Romanos prohibitum erat, ne maiorem, quam trecentarum amphorarum nauem Senator haberet. quæstus immodicus patribus uisus est indignus. Fieri etiam non potest ut res illi cogitent honestas, curamque Reipub. diligentem habeant, qui sordidis & quæstuarijs se mancipant artibus, huiusmodi ciues olim senatu Romano mouebantur. Diuitiæ honestæ hæc putantur, pecuniæ, agri copia, possessiones locorum, suppellectilis, pecora, mancipia, & alia id genus, in quæ honestas & liberales operas impendimus. Erat consuetudo in multis Rebuspub. maximè uerò popularibus, ex censu Senatores creari, ob idque ciuium omnium census constituebatur. Solon in quattuor census populum diuisit. Primus erat quingentorum medimnorum; secundus trecentorum; tertius ducentorum; ultimus pauperum, opificum, & mercenariorum. Qui secundum censum habebant, equites; qui tertium zeugitæ dicebantur, quasi uno equo merentes: primus autem census senatorum erat, magistratuum, & nobilium. Apud Lacedæmonios, nemo etiam ad Rempub. & magistratum admittēbatur, qui non tributum ad publica conuiuia, quæ Phidicia dicebantur, conferre potuisset. Portabant autem in conuiuia singulis mensibus, farinae medimnum unum, uini choas duas, casei quinque minas, ficuum feminimas quinque, & certam pecuniæ summam. Plato itidem

L. Quintius.

Fœneratio.

In paradisi diuitiis Senatori quæ fugienda.

Diuitiæ honestæ quæ.

Census.

Lacedæmoniorum conuiuia.

Phidicia. dem Re mpub. suam in quattuor census pro copia pecuniarum diuisit, ut essent ciues de primo, secundo, tertio, & quarto censu. Romana item Respub. censum habuit ciuium & Senatorum, pro Reipub. diuersitate uarium. Vtilis est in omni Reipub. census, hoc enim ordo Reipub. conseruatur, uectigalia tributaque fouentur, familiae describuntur, mores ciuium formantur, luxus omnis e Reipub. exterminatur, uigilantes ciues pro Reipub. tuenda efficiuntur. Romae censes erant praefecti morum ac ciuilibus, honestaque disciplinae custodes & magistri, quemadmodum apud Graecos Nomophylaces. Ut autem ex solo censu ciues in Senatores eligantur, mihi profecto, ut uerecunde dicam, non uidetur. Trade re enim gubernationem Reipub. ditioribus, perinde uidetur esse, ac si nauis non peritioribus in nauigando, sed locupletioribus gubernanda committatur; talem enim periclitari, naufragiumque pati necesse est. Plinius Romanos magistratus, eorumque uitia reprehendens, moresque ciuitatis redarguens, eorum corruptorum causam iniquitati census adiudicat: sic enim dicit, postquam Senator censu legi captus, iudex fieri censu, magistratum ducemque nihil magis exornare, quam census, pessum iere uitae precia. Parum certe profunt diuitiae sine uirtute, sed cum ea coniuncte accumulunt uitam beatam. Quare in Senatore non magis diuitiae, quam uirtus spectanda est. Si quis uero diues & bonus, & ad Reipub. gubernandam aptus, dignitatem senatoriam fugiat, is censoria lege ad eius gubernacula compellendus est: turpe est eum Reipub. seruire nolle, quem illa genuit, cui uitam, honores, facultatesque tribuit, quem suis fouet alitque beneficiis. Qua in re cauendum est, ne diuites stulti, & ad rem nullam nati ad magistratum inuitentur; tales enim honor, ex stultis facit insanos. Iustum quidem est praeferrere diuitem in ciuitate, quod is maiorem facultatem habeat, de Reipub. bene merendi, maxime uero si is iustus sit, prudens, & doctus. Caeterum ordinem omnem diuitem in Reipub. preponere est iniustissimum: sunt enim ad iniurias pauperibus faciendas, ad seditiones, nouitatesque propensi.

Quae praemia uero Senatoris, qui laborum fructus, quae summae

summae prudentiae, dignitatisque merces esse debeat in Reipub. dicendum est. Omnes ducimur & trahimur beneficii spe oblata, ad uirtutes exercendas, ad Reipub. gubernandam, ad res magnas, praecelaras, & honestas efficiendas. Neque res ulla aut tam exilis est, aut tam parua, quae non quenque suis inuitet meritorum praemijs. Duabus rebus Solon Reipub. omnem conseruari dixit, praemio & poena: quae nisi in Reipub. cuiusque uirtuti, & uitijs persoluuntur, infelix ea & misera putanda est. Decet igitur Senatorem suae non modo uirtutis, sed dignitatis etiam, & autoritatis praemia habere. Praemia in Reipub. uti Cicero sentit, uel ad gratiam, uel ad opes, uel ad dignitatem referuntur. Hac itaque primum a ciuibus in Reipub. suis, deinde a Dijs illi sunt expectanda. Ex omnibus praemijs uirtutis, quae ciues Senatori persolvere debent, praestantissimum iudicandum est praemium gloriae: uirtus enim nullam aliam requirit laborum suorum mercedem, praeter hanc laudis & gloriae. Omnis honestus in Senatore labor, honore, gloria, & splendore decoratur. Nulla voluptas humana, ut Xenophon dicit, propius ad Deorum naturam uidetur accedere, quam honore gaudere. Tanta sunt Deorum erga nos merita, ut ea nec dicendo, nec cogitando exprimi possint: haec autem nulla alia praemij mercedisque magnitudine compensantur & remunerantur, nisi hac laudis gloriae & honoris. Tametsi uero nulla tanta, tamque eximia gloriae potest esse amplitudo, qua satis digne a nobis Deus laudetur, tamen ipsi reddi debet ea gloria, quae ab hominibus, iudicatur maxima & praestantissima. Deum igitur, ut in omnibus, ita in ea potissimum re Senator imitabitur, idque praemium uirtutis, dignitatis, laborumque suorum maximum esse putabit, quod in laude & gloria, nominisque sui ueneratione consistit. Quemadmodum gloriam omnis honestus in uirtute ponit, in acie miles querit, in uictoria statuit imperator: sic honor omnis gloriaque Senatoris, in seruandis ciuibus, in tuenda Reipub. in rebus praecelare gestis perspicitur. Maximum etiam uirtutis suae praemium existimabit, dignitatis Senatoriae excellentiam; sicut enim loco ignominiae est, apud

Praemia Senatorum.

Praemiorum genera.

Gloria.

Gloria Senatoris in quo consistit.

Senatoria
dignitas

indignum dignitas, ita summi honoris & gloriae, apud dignum. Magni namque homines magnis honoribus fiunt. Praeclara sunt illa ac plane diuina gloriae monumenta, à ciuibus laudari, coli, obseruari, ab his se denique patrem patriae, parentem Reipub. seruatoremque dici & appellari. Huius honoris insignia non caduca sunt & fragilia, sed immortalia aeternaque: semper enim residebunt in animis ciuium, in posteritatis memoria, in ore denique & auribus totius Reipub. uersabuntur. Laudis etiam huius & gloriae possessionem uendicabunt sibi, partem filii, partem propinqui, partem amici, quibus honestum erit maiorum imitari res gestas, aequare uirtutes, superare gloriam: adeoque merentur hoc studio laudis & gloriae, de Reipub. boni.

Senatores
honorandi

Senatores, ut uideantur in ea facere quasi uirtutum seminaria, ex quorum familiis, quasi aliquibus uirtutum agris, merere possit Respub. fructum. Summo igitur honore & ueneratione à ciuibus sunt colendi Senatores, omnisque his semper deferendus est cultus & reuerentia, non propter aetatem solum, (hoc enim à natura cuique seni debetur) sed propter eorum autoritatem, dignitatem, prudentiam, summamque, quam gerunt in Reipub. regenda, fidem, & diligentiam. Quare uindicanda est seueritate legum, omnis, quae contingat in eos, petulantia & improbitas. Romae

Magistratus
auctori-
tas.

tanta erat magistratus in obseruantia, ut capitale haberetur aliquem iniuria afficere. Lex erat, Qui tribunis plebis aedilibus, iudicibus, decemuiris nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset, familia ad aedem Cereris, liberi, liberaeque uenum irent. Seruilius Isauricus consularis, cum forte pedibus isset, ei que eunti quidam equo praeuertus in angusto loco non desilisset, ubi eum in iudicio uadimonium habentem agnouisset, rem eam iudicibus detulit, qui summa indignatione commoti, indicta causa hominem condemnarunt: credebant enim eum qui parui faceret dignitatem, nec ueneraretur principes, in quodlibet enorme facinus esse propensum.

Honorij
lex de iniuriis
Senatorum.

Honorij lex de crimine maiestatis cauet, ne quis Senatorem vlla unquam afficiat iniuria, eos teneri crimine maiestatis, qui non tantum contra principes, sed etiam contra Senatores (quos partem corporis sui uocat)

uocat) indignum aliquid admisissent, ex quo nemini licebat conuiciari, famamque eius suggillare, dicto aut carmine contaminare. Erant autem ornamenta siue praemia Senatoria Romae, uti Cicero scribit, locus, auctoritas, domi splendor, apud exteras nationes nomen & gratia, toga praetexta, sella currulis, insignia, fasces, exercitus, imperia, prouinciae. Omitto statuas, currus, rhedas, & multa alia, quae longum est recensere: ea uero copiosissime descripta sunt in eo libro, quem de Senatu Romano scriptum nuper misit ad sapientissimum uirum Petrum Miscouium Regni Poloniae Procancellarium, Ioannes Samoscius, uir non antiquitatis modo Romanae, sed omnis elegantioris disciplinae laudem praestans. Honorandi sunt igitur Senatores in Reipub. non honestiori modo loco, incessu, accubatione, sed etiam caeteris laudis & uenerationis insignibus. Augustus Caesar quoties uenisset in Senatum, omnes nominatim salutando compellabat Senatores; discedens uero, sedentibus nec loco suo se quidquam mouentibus uale dicebat. Adrianus Imperator, cum libertum suum, quem vehementer amabat, duorum Senatorum latere interclusum uidisset, misit unum, qui illum in faciem percuteret, audentem se medium inferere Senatoribus, quorum seruus esse deberet. Athenis bene gestae rei praemium Senatori corona fuit, qua donabatur à ciuibus, & publice honorabatur, adiuncta pecuniae summa. Nos praemia Senatoris, non tam auri, & facultatum publicarum possessiones esse uolumus, tametsi bonis & egentibus haec danda sunt, quam ut dixi, publici honoris, gloriae, laudisque insignia. Utilitas omnis posteriore loco putanda est, eaque magnanimo, iusto, prudenti & nobili Senatori praehonore gloriaeque posterior habenda. Non recte sane facere uidentur, qui Senatores solis utilitatum praemiis inuitant ad Reipub. Hoc potissimum in popularibus Reipub. fieri consuevit, in quibus aequè pauperes ac diuites in magistratus eliguntur, hisque sunt publice sumptus ad uitam dignitatemque sustentandam constituti. Contingit hoc etiam in illis Reipub. in quibus ciues pauperes sunt, & publica officia priuatis opibus sustinere nequeunt.

Ornamenta
Senatoria
Romae.

Augustus
Caesar.

Adrianus
imperator

Praemia
Senatorum
Athenis.

Praemia
Senatoris
quae.

Quibus sanè cauendum est, ne diuitiarum potio- rem, quàm Reipub. administrandæ curam habeant. In cæteris Rebus- pub. immunitates, prærogatiuæ, & priuilegia Senatoribus proponuntur. Seruanda est cuiusque Reipub. consuetudo, dandaque nostro Senatori opera, ut priuatis opibus, si id efficere potest, Reipub. seruiat: hoc enim generosum, iu- stum, & magnanimum Senatorem decet. Summam certè laudem merentur, qui diuitias suas omnes, qui labores, qui pericula, qui uitam ad extremum Reipub. dedicant, nihilque ducunt amplius, quàm ut patriam, suis efficiant consiliis & opibus tranquillam, felicem, beatam, seditionibus, tumultibus, odiis, simultatibus uacua & liberam. Quòd si Se- nator hæc gloriæ monumenta, nominisque perpetuò dura- turi famam, minorem uirtute & dignitate sua ducit, maio- ra sibi à Deo munera, felicitatis aternæ parata esse sciat: quæ sanè omnem splendorum, claritatum, amplitudinum æuitatem & perpetuitatem superant. Viuet igitur non mo- do in terris cum ciuibus suis, verum etiam cum Deo im- mortali in altissimo cæli domicilio, in præstantissima cæli- tum corona, felix, honoratus, gloriosus: qua gloria quid potest aut dici, aut excogitari gloriosius? Illudque sibi A- fricani dictum usurpabit.

Si fas cedendo cælestia scandere cuique est,

Mi soli cæli maxima porta patet.

Omnis animorum nostrorum uis eò remeare solet, un- de emanauit: & cum à Deo profecta est, ad eum etiam re- migrare debet. Ex quo nobis est enitendum, ut primum omnium Deo quàm similimi fieri uelimus, animique nostri diuinitatem iis uirtutibus exornemus, quibus quasi gradi- bus homines ad Deum solent ascendere. Quemadmodum verò in hoc orbe, qui cæteros uirtutibus excellunt, quòd magis ad similitudinem Dei accedunt, maiorem laudem & gloriam merentur; sic in illa Deorum urbe, quo quis præ- stantissimus & optimus est, eò maiora uirtutis, probitatis, dignitatisque præmia consequitur. Ex quo intelligendum est, & in hoc hominum, & in illo Deorum orbe, Senatore eiusque omni uirtute, nihil posse fieri præstantius, nihil ex- cellentius, nihil diuinius.

Hæc

Hæc habui de optimi Senatoris officio, uirtute, dignita- te quæ dicerem. Hortabor autem Senatores, & eos, qui Reipub. gubernant, ut studium omne suum ad Reipub. fe- licitatem & tranquillitatem efficiendam conuertant. Ad- iuuabit (ut opinor) illos hæc institutio nostra: in qua sanè ue- ram, & non imperfectam optimi Reipub. moderatoris i- deam expressimus. Quam si sequentur, ad ciues beatos ef- ficiendos, ad Rempub. prudenter, & iustè gubernandam, nihil ea uerius, nihil utilius esse, re experti ita certè iudi- cabunt.

F I N I S.

PremiaSe-
nator à
Deo expe-
ctet.

I N D E X
R E R V M M E M O R A B I L I V M
Q V A E I N H O C O P E R E
C O N T I N E N T V R .

| | |
|--|--|
| A B vno an à pluribus Senatores eligendi sint 36.a | Animi & corporis perfectio quomodo comparatur 74.a |
| eodem Academiae virtutum seminaria 68.a | Antonii genius 68.a |
| Academiarum utilitas eod. | Aristidis constantia 67.a |
| Academicorum officium eod. | Aristidis & Temistoclis dissensiones. 64.a |
| Actiōis & speculatiōis cōparatio 25.a | Aristides iustus 9.a |
| A Deo petenda rerum publicarum administratio 2.b | Arrogantia 66.b |
| Ad temperantium in vita ciuium est re-ducenda legibus 71.a | Artes tyrannorum 38.a |
| Aequalitas in quo consistat 41.a | Ascensus ad honores qualis esse debeat 66.a |
| Aequalitas duplex eod. 56.b | A senibus gubernanda respub. 77.a |
| Aequalitas conseruatix reipub. eod. b | Atheniensium monarchia 13.b |
| Aequalitatis inuestigadæ ratio eod. b | Atheniēses dictis magis quā factis illu- striores 23.b |
| Aequalitas in repub. necessaria eod. a | Athenienses effœminati eodem |
| Aequalitas in honorado seruāda 56.b | Atheniensium Senatores quomodo e- ligeantur 36.a |
| Aequalitas quātū in repub. utilis 56.b | Auari 61.b |
| Aetas Senatoria 77.a | Auaritia pernicies reipublicæ 32.b |
| Aetas hominis 66.a | Auaritia fatalis reipub. pestis 34.b |
| Agatocles ex figulo rex 19.b | Auaritia quæ mala inducat in repu- blicam 32.b |
| Agricultura 79.b | Auaritia duobus gaudet 62.b |
| Alphonfi dictum 39.b | Augustus Cæsar 82.a |
| Alexander Magnus 72.b | Aurea secula 30.a |
| Alexāder & Scipio Academici 24.a | Aurea secula quæ restituerunt eod. b |
| Alexandri dictum 79.b | B |
| Ambitio quid 32.b | B Elgæ 71.a |
| Ambitus poena 32.a | Belli & pacis artes Senatori cogno- scendæ 28.b |
| Amicitia magna utilitas ī repub. 63.a | Benignitas 60.b |
| Amicitiarum genera eod. a | Boni ciuis & boni uiri virtus diuersa 20.a |
| Amicitia quid eod. | Boni unde dicantur 52.a |
| Amicitia multorum eod. | Bonus Senator quomodo 60.a |
| Amicitia vinculum concordia eod. | Bonitas eod. a |
| Amicitia tria requirit eod. | Bona hominis triplicia 56.a |
| Amicitia ciuilis eod. | Bona corporis & fortunæ quomodo habeat respub. 21.b |
| Amor patriæ 17.a. | Bona corporis 74.a |
| Anacharsis dictum 73.b | Bona fortunæ 77.b |
| ἀναρχία 17.a | Bona fortunæ quæ 78.a |
| Anaxarchus 62.a | |
| Angliæ regnum 14.b | |
| Annibalis oratio 70 b | |
| Animæ diuisio 5.a | |

Bruti

I N D E X

| | |
|---|--|
| Bruti genius 68.b | Circumspectio 46.a |
| C | Circumspectus sit Senator eod. a |
| Cæsar vir bonus ciuis malus 20.a | Clementia 61.a |
| Cæsar & Pompeii ambitio 32.a | Clementia Scipionis eod. a |
| Cambysis factum 59.a | Codrus 66.a |
| Cause mutationis democratia 9.b | Comitas 60.b |
| Calcei lunati 75.b | Communia omnia quomodo 61.b |
| Calidus Senator & astutus quo 48.b | Communitas Platonica ex amicitia defluxit 64.b |
| Cappadoces Democratia spreuerūt. 6.b | Commoda & incommoda reipublicæ Senatori cognoscenda 44.b |
| Captur Polonorum 14.b | Comparatio uirtutum cum fortitudi- ne 65.b |
| Cassii intemperantia 73.a | Comparatio bonorum animi & cor- poris 74.b |
| Carthaginensium respub 6.b | Concordia templum 64.b |
| Cathilinaria factio 71.a | Concordia eod. b |
| Cautio 47.b | Consilium 48.b |
| Cautio in quo consistit 48.a | Consilii capiendi modus triplex 50.a |
| Cautio Senatoria in dicendo eod. | Consilii optimi finis summū bonū 50.a |
| Cautio militaris eod. b | Consilium Senatoris eodem |
| Cato 78.a | Consiliis inimica celeritas 50.b |
| catonis diligentia in educado filio 23.b | Consultationum & deliberationū uis in quo consistat 49.a |
| Chilo grammaticus 23.b | Cōsultationes de legibus ferēdis 49.b |
| Ciceronis & Fabiorū cōparatio 38.a | Consultationes de mercibus eod. b |
| Census 80.a | Cōsultatiōes de custodia regiōis eo. b |
| Census utilitas eod. b | Consultatio de uestigalibus eod. a |
| Censores morum magistri 61.b | Constantia 67.a |
| Censores Romani 80.b | Constantia in secretioribus consiliis retinenda 62.b |
| Ciuis quid 18.a | Constantia Catonis 67.a |
| Ciuum duo genera eod. b | Constantia Socratis 67.a |
| Ciuū Romanorum differentia eod. b | Cōstantini lex de magistratibus 11.a |
| Ciuis Romanus qui eod. b | Contemplatio sine actione ad repu- blicam inuutilis 4.a |
| Ciuum uaria definitio eod. a | Corporis & animi exercitatio coniu- genda 28.b |
| Ciuēs morati & obediētes quomodo efficiuntur 28.b | Corporis temperatio quæ bona 75.a |
| Ciuem perfectum tria faciunt 19.a | Critici uel iudicarij dies 77.a |
| Ciuū felicitas quo conseruetur 46.b | Crudelitas 61.a |
| Ciuem quid efficiat 18.a | Crudelitas fugienda Senatori 59.b |
| Ciuēs cum suffragio & honorarij 18.b | Cultus Dei 53.b |
| Ciuēs nobiles & plebei eod. b | Cur alij libera alij serui 8.a |
| Ciuēs in democratia quales 9.a | Cur ciuis in Senatorem eligendus sit 17.a |
| Ciuēs mali qui 40.a | Cur in Democratia sorte omnia pon- derentur 41.b |
| Ciuum seditioforū mores eod. a | |
| Ciuile imperium quibus cōpetat. 6.b | |
| Ciuilis uir 28.a | |
| Ciuilis disciplina eod. a | |
| Ciuilis disciplina duplex eod. a | |
| Ciuilis sapientia 26.a | |
| Ciuilis scientia felicitatis dux 1.a | |
| Ciuilis iustitia 55.b (40.b) | |
| Ciuitas magna seditionibus obnoxia 41.b | |

Cur

I N D E X

| | | | |
|--|-------|--|------------|
| Cur mutata religione mutatur omnis respublica | 54.a | Duplex modus parandi opes | 79.b |
| Curtius & scauola | 66.a | E Brietatis uitia | 73.b |
| Cyrus. | 38.a | Educatio in quo consistat | 23.a |
| D | | Educatio Lacedæmoniorum | 23.b |
| Decrepitorum mores | 77.b | Electio Senatoris | 32.a |
| Deliberationes necessariz | 50.b | Eligentibus Senatores quæ obseruanda | 35.b |
| Deo paret qui rationi obtemperat. | 2.b | Eloquentia Senatoris | 27.b |
| Demades | 30.a | Epaminonde dictum | 68.b |
| Dæmonium quid | 47.b | Ephori | 14.b |
| Dæmonium Socratis | eodem | Ephori cur instituti | 16.b |
| Democratiz iustæ forma | 33.b | Epicurei | 27.b |
| Democratiz finis libertas | 8.b | F | |
| Democratia Atheniensiu duplex | 33.b | Abius circumspetus | 46.a |
| Democratia inconstas. | 34.a | Faceriz Senatoe indignæ | 60.b |
| Despotis | 8.a | Fama | 79.a |
| Despotico qui subiiciuntur imperio eodem | | Famæ & fidei damna grauia | 79.a |
| Demetrius Antigoni filius | 3.b | Felicitas hominis in quo consistit | 7.a |
| De quib. deliberatiões suscipiēde | 49.a | Felicitas naturalis | 52.b |
| Desperatio | 69.b | Felicitas duplex | 25.a |
| Discordia Senatoribus fugienda. | 64.b | Felicitas Reipub. | 44.a |
| Disciplinæ ciuilibus utilitas in republica | 29.a | Felicitas hominum & Reipub. eadem | 20.a |
| Disciplinæ pacis & belli instituēda in republica | 58.a | Felix Respu. quomodo fiat. | 20.b. 44.a |
| Disciplinæ græcorum | 29.a | Felicitas Diogenis & Alexandri diuersa. | 78.a |
| Disciplinæ Laconum | eod.a | Fæneratio | 80.a |
| Dictum periculis | 72.b | Fidentia | 68.a |
| Diogenis de educatione sentētia | 24.b | Fidentia ex quo oritur. | eodem |
| Diogenis dictum | 73.b | Fidentia quæ bona | eod.b |
| Disimulatio quando utilis | 41.a | Filii | 79.b |
| Diuerfitas rerumpublicarum unde | 4.b | Finis legum. | 52.b |
| Diuerfitatis rerumpublicarum causæ. | 6.a | Flaminius propter libidinem Senatus motus | 72.b |
| Diuitiz | 80.b. | Flandria | 45.b |
| Diuitiz honestæ quæ | 80.a | Forma in quo consistit | 75.a |
| Diuitiarum utilitas. | 77.b | Formosus Senator quomodo. | eod. |
| Diuitiarum nimia cupiditas ciues & rempublicam corrumpit | 32.b | Fortitudo | 65.a |
| Diues an reipublicæ proficiendus. | 80.b | Fortitudo duplex | eod.b |
| Draconis lex contra otiosos | 58.a | Fortitudo priuata quæ | eod.b |
| Draco crudelis | 61.a | Fortitudo militaris | eod. |
| Duella unde nasci solent | 56.b | Fortis uiri officium | eod. |
| Duo tempora in republica | 12.a | Fortis Senatoris officia | eod.b |
| Duo in uita præclarissima | 43.b | Fortitudo Reipub. in quo consistit. | 20.b |
| Duronius | 73.a | Fortitudinis comites | 65.b |
| Duplex uitæ genus amplectēdum | 7.b | Fortuna | 70.a |
| | | Fortuna & casus in consilium non adhibenda | |

I N D E X

| | | | |
|---|-------|--|------|
| habenda | 50.b | Honorum in Rep. est habenda ratio | 66.a |
| Forū & experiētia quantum valeat | 30.a | Honorii lex de iniuriis Senatorum. | |
| Fundamentum Reipub. ciuilibus | 17.a | 81.b | |
| G | | H | |
| Euerosus quis | 19.b | Hortensii luxus | 73.a |
| Genius uitæ tutor | 68.b | Hospitalitas | 64.a |
| Geniorum nomina | eod. | Hostium impetus quomodo repelluntur | 46.b |
| Genius Octauii | eod.a | I | |
| Gens Asiatica natura seruilis | 6.b | Agelonis genius | 68.b |
| Geographi & cosmographi Senatori legendi | 25.b | Ignorantia uitiorum parens | 31.a |
| Germania | 54.b | Impossibile est unū omnia scire | 27.a |
| Germaniz Imperium | 14.a | In Aristocratia magistratus ex quibus creatur | 34.b |
| Germaniz ciuitates | 18.a | Incontinentiæ vitium turpissimū | 72.b |
| Gallia | 54.b | In cooptando Senatore virtutis est habenda ratio | 35.a |
| Gallorum monarchia | 14.a | In creandis Senatoribus quæ spectanda | 81.a |
| Gloria | 78.b | 33.a | |
| Gloria Senatoris in quo consistit. | 81.a | In dicendo quæ consideranda | 48.b |
| Gratiæ obmutatam religionem perit. | 54.b | In æqualitate Arithmetica quæ cauenda | 41.b |
| Gubernatoribus malis Resp. perit | 6.a | 41.b | |
| Gymnastica eiusq; species | 28.a | In eligendis Senatoribus tria spectari solent | 33.a |
| Gymnastica in quo consistit. | eod.b | Infames senatores qui | 79.a |
| H | | In fortitudine quæ cauenda | 70.a |
| Hereditarii reges vnde | 8.b | In legibus ferendis quæ seruanda | 57.a |
| Hæretici | 54.a | In liberalitate quæ cauenda | 61.b |
| Herculis uia | 65.a | In magnificentiâ quæ obseruanda | 62.b |
| Heluetii | 18.a | In modestia quæ consideranda | 71.b |
| Hermodoros cur ciuitate pulsus | 9.a | In monarchia & Aristocratia qui ciues | 18.a |
| Hispanorum monarchia | 14.a | In monarchia magistratus ex quibus creatur | 24.b |
| Historiæ cognitio | 25.b | 45.b | |
| Homo animantium nobilissimus | 1.b | In oligarchia qui ciues | 18.b |
| Homo Deo similis quomodo sit | 25.a | In oligarchia magistratus ex quibus | 34.b |
| Homo rationi obtēperans Deus est | 2.a | 34.b | |
| Homo sine Deo imperare non potest. | 2.a | In parandis diuitiis Senatori, quæ fugienda | 80.a |
| Hominis officium | 21.b | In philosophando quæ cauenda | 27.a |
| Hominum conditio diuersa | 8.a | In pietate quæ maximè cauenda | 60.a |
| Hominum in Repub. conditio uestitum discernenda | 76.a | In puniendo quæ seruanda | 59.b |
| Homotimi Persarum | 14.b | In rege eligēdo quæ spectanda | 8.a |
| Honestum quid | 9.a | 72.a | |
| Honestas | 72.a | In religione quæ spectanda | 53.b |
| Honestatis uis | eod. | In repub. populari, qui ciues | 18.a |
| Honesti & utilis inuestigatio | 44.a | In seditionibus reprimendis Senatori quæ tenenda | 40.b |
| Honestas in liberalitate spectanda | 61.b | 73.b | |
| Honor & gloria | 73.b | In Senatore summa prudentia requiritur | 17.a |
| Honor in quo consistit | eod. | 17.a | |
| Honoris templum | 66.a | In Senatore eligēdo, quæ spectanda | |

I N D E X

| | | | |
|---|-----------|---|-------|
| Standa | 31.a | Lacedæmoniorum conuiuia | 80.a |
| In senatore Virtus non diuitiæ spectanda. | 80.b | Lacedæmoniorum temperantia | 71.a |
| In senatore genus spectandum | 18.a | Lacedæmoniorum educatio | 23.b |
| In sententia ostentatio fugienda | 51.a | Laconum disciplinæ | 29.a |
| In suscipiendis inimicitis quæ seruanda | 66.b | Largitio corruptela magistratuum | 32.b |
| Ingenium | 45.b | Latus clauus | 75.b |
| Innocentia | 60.a | Legislatoris officium | 57.b |
| Innocentia in quo consistit | eod. | Legislator iudice prudentior | 58.b |
| Innocens quis | eod. | Legum ferendarū rō in quo consistat | 44.b |
| Intelligentia in quo consistat | 45.b | Leges quid sint | 23.a |
| Ira | 70.a | Legum origo | 30.b |
| Iracundia senatori fugienda | 66.b | Legum sciscendarum ratio duplex | 58.b |
| Iudicia in republica magni momēti | 59.a | Legi parere Deo obedire est | 10.a |
| Iudicis officia | 58.b | Legum præcepta tria | 57.b |
| Iudex anima reipublicæ | eod. | Leges felicitatis conferuatrices | 44.b |
| Iudex legislatoris interpret | 58.b | Leges virtutum regulæ | 57.b |
| Iudex æqualitatis conseruator | eod. | Leges contemnens Deos spernit | eod.b |
| Iudex cōcordiæ ciuilibus conseruator | 59.a | Legibus occasiones peccādi tollēde | 44.b |
| Iudex viuæ et animatæ lex | 58.b | Legum mutatio perniciofa | 58.a |
| Iudicis persona qualis | 59.a | Legum emendatio | eod. |
| Iudex iuratus | 58.b | Leges sump tuatiæ & uestiariæ | 71.a |
| Iulius Cæsar | 72.a | Leges sumptuariæ | 21.b |
| Iuppiter Deorum & hominum pater | 5.b | Leges uestiariæ | eod. |
| Iuratus senator sententiam dicat. | 51.b | Leges senatoriæ | 51.b |
| Iurisprudentiæ cognitio | 27.b | Lex anima reipublicæ | 15.b |
| Ius populare quod | 9.a | Lex custos virtutis | 44.b |
| Ius & libertas populi in quo cōsistit | 41.b | Lex mutus magistratus | 15.a |
| Ius populi senatori cognoscendum | 45.a | Lex Aegiptiorum contra oriosos | 57.b |
| Iustitia | 52.b | Libertas populi in quo consistit | 41.b |
| Iustitia triplex | eod. | Libertas popularis | 39.b |
| Iustitia quid | 57.a | Libertas Democratica | eod. |
| Iustitia naturalis | 52.b | Libertas populi Senatori cognoscenda | 45.a |
| Iustitia diuina | 53.a | Libertas temperata, salubris, nimia, grauis | 40.b |
| Iustitia iudicialis | 59.a | Liberalitas in quo consistit | 62.a |
| Iustitiæ ciuilibus vtilitas | 55.b | Liberalitas vnde dicta | 61.b |
| Iustitiæ naturalis iura | 53.a | Liberalitatis officia quomodo conseruentur | 61.b |
| Iustitia forensis | 56.b | Liberalem esse Deum imitari est | 62.a |
| Iustitiæ fundamentum fides | 55.b | Liberalitatis leges | eod. |
| Iustitiæ imago | 57.a | Liberalitas virtutis | eod. |
| Iustitiæ domus | 57.a | Licentia ciuium quomodo reprimatur. | eod. |
| Iustitia è cœlo petenda | eod. | Locrensiū lex de seruādis legibus | 58.a |
| Iustitiæ comites | 59.b | Luxus in republica prohibendus | 62.b |
| Iustum imperium quod | 8.b | L. Quintius | 80.a |
| L | | Lycurgus | 35.b |
| Lacedæmonii | 9.b.73.a | Lysander | 35.b |
| Lacedæmoniorum respub. | 10.a.13.b | | |
| Lacedæmoniorum resp. cur floruerit | 22.a | Magistratus | |

I N D E X

| | | | |
|---|-------|---|-----------|
| M | | Nobilitas philosophica & ciuilibus | 19. |
| Magistratus autoritas | 81.b | Nobilis ciuis vnde dicatur | eod.a |
| Magistratus officium | 15.a | Nobilium ciuium duplex genus | eod.b |
| Magistratus quæ debeat habere | eod.b | Nobilitas ex virtute | eod.a |
| Magistratus in repub. qui vtiliores | eod. | Nobilitas generis | eod. |
| Mag. plures an vnus debeat gerere | 42.b | Nobilitas Platonis | 19 |
| Magistratus summa prudentia | 15.b | Nobilitas noua | 78.a |
| Magistratus virtuti non diuitiis seruire debent | 32.b | Nobilitas noua quomodo laudāda | eod.b |
| Magistratus lex loquens | 15.a | Nomophilaces | 80.b |
| Magistratus præmium uirtutis | 32.a | Noua religio in rempublicam nunquam inducenda | 54.b |
| Magistratus senatorum seminarium | 37.a | Numantinorum desperatio. | 70.a |
| Magistratus ecclesiæ potestas | 53.b | Numæ Pompilii religio | 59.b |
| Magnanimitas in quo consistit | 66.a | O | |
| Magnanimi Senatoris officia | eod. | Chlocratia | 34.b |
| Magnificencia | 62.b | Officium boni ciuis in adeundo magistratu | 32.a |
| Magnifici munera quæ | eod. | Officia Senatoris | 17.a |
| Man: Curius | 73.a | Officiū senatoris in seruādis legibus | 59.a |
| Manilius | 72.b | Officium senatoris in iudicando | eod.a |
| Martius Coriolanus | 17.b | Officiū senatoris in ferendis legibus | 52.b |
| Melancolici | 75.a | Officium senatoris in æqualitate cōseruanda | 56.b |
| Memoria Senatoris | 45.b | Officia senatoris i deferēdo honore | 58.a |
| Mercatores à reipub. administratione remouendi. | 11.a | Officia senatoris iusti | 55.b |
| Militum officium | 20.b | Officia senatoris magnifici | 63.a |
| Militum virtutes | eod. | Officia clementis senatoris | 61.a |
| Militis officium tempore pacis | 21.a | Officia benigni senatoris | 60.b |
| Militum vicia | eod. | Officia comis senatoris | 60.b |
| Militaris & bellica consultatio | 49.b | Officia senatoris innocentis | 60.a |
| Minutii oratio | 5.a | Officium senatoris in contemnendis voluptatibus | 73.a |
| Misericordia | 61.a | Officium beneficientis | 66.a |
| Modestia | 71.b | Oligarchia & tyrannis | 9.b |
| Modus in viuendo qui | 74.a | Opifices à republica remouendi | 11.a |
| Modus diuitiarum qui | 79.b | Optimatum respublica | 10.a |
| Multitudo sine mente & capite | 16.a | Optima respublica quæ | 10.a.11.a |
| Mundus ciuitas omnium communis | 3.b | Ordo popularis | 11.a |
| Muri ciuitatum mulierū custodiæ | 23.b | Ordo suffragandi | 51.a |
| Musica | 28.a | Ornamenta senatoria Romę | 82.a |
| Musica & Gymnastica coniungi debent | eod.b | Ornatus senatoris | 75.b |
| Mycipsæ dictum | 64.b | Ostracismo qui erant puniti | 9.b |
| N | | Ostraci smus | 34.a |
| Natura an boni simus | 21.b | Osyris Aegiptiorum Rex | 26.d |
| Natura boni cur fieri non possumus | 31.a | Otium reipublicæ corruptela | 57.b |
| Natura ad virtutem exercendam quantum valeat | 24.b | P | |
| Natura bona in philosophante requiruntur. | 21.b | Pædia Cyri | 13.b |
| Nobilitas vnde procedat. | 6.b | Pœnarum genera octo | 59.b |
| | | Pacientia | 67.b |
| | | Y 2 Pacientis | |

I N D E X

| | | | |
|--|--------------|---|-----------|
| Pacientis Senatoris officia | 68.a | Philosophi theoretici sapientes non prudētes | 43.b |
| Pacis studia bellicis anteferenda | 70.a | Philosophi rerum publicarum gubernatores | 43.b |
| Panætolum | 14.a | Philosophi theoretici reipublicæ inutiles | 23.a |
| Panionium | eod. | Philosophi ad rempub. qui inepti | 22.b |
| Papirius | 67.b | Philosophi priuati quomodo utiles rei publicæ | 27.a |
| Paria amicorum | 63.b | Philosophorum de bonis externis disputationes | 77.b |
| Paulus Aemilius | 72.a | Philopæmen | 75.b |
| Pauceltium | 14.a | Pietas naturalis | 53.a |
| Pecuniis quomodo utendum | 62.b | Pietatis obseruatio vtilis | 99.b |
| Peregrinatio | 26.b | Pietas erga parentes | 60.a |
| Peregrini in republica suspecti | 17.b | Pituitosi | 75.a |
| Peregrini Athenis excludebantur | eod. | Plebis natura | 34.a |
| Perfectio hominis in quo consistit | 22.a | Plebis Democraticæ mores | 9.b |
| Perfectio hominis quibus studiis acquiritur. | eod. | Plebicolæ | 40.a |
| Perfectio hominis quō comparetur | 70.b | Plebis in republica præmia | 11.b |
| Perfecta felicitas hominis tribus efficitur | 21.b | Politia quid | 6.a |
| Periander | 38.b | Polonorum monarchia | 14.a |
| Periandri dictum | 58.a | Polonorum vetus respublica | 30.a |
| Periclis dictum | 63.b | Poloniæ senatus | 14.b.36.b |
| Peripatetici | 27.b.55.a | Poloniæ consuetudo in eligendis Senatoribus | 36.b |
| Peripatetici omnium sapientissimi | 7.a | Polonorum Rex qualis | 14.a |
| Persæ reges pro diis colebant | 8.b | Polonorum regis officia | eod.b |
| Platonis respublica | 13.b | Polonorum regis summa autoritas | eod. |
| Platonis census | 80.b | Poloniæ regum celebres familiæ | 25.b |
| Plato & Aristoteles omnium doctissimi | 4.b | Poloni honestatis amatores | 69.b |
| Phidicia | 80.b | Poloniæ popularis status | 14.b |
| Philippus Macedoniæ rex | 73.b | Pompeius | 38.b |
| Philosophia | 22.a.24.30.b | Popularis respublica quando bona. | 9.a |
| Philosophiæ studium duplex | 25.a | Popularis ordinis officia | 12.a |
| Philosophia naturalis | 27.a | Popularis ordo cur mobilis & inconstans | 39.b |
| Philosophiæ studium in quo consistit | 24.a | Populi natura | 36.a |
| Philosophia quæ uera | 27.b | Populares & seditiosi | 42.b |
| Philosophia quid habeat præcipuum | 22.b | Populus iniquus iudex virtutis | 36.a |
| Philosophiæ utilitas | 22.a.31.b | Præcepta platonis Senat. obseruanda | 41.a |
| Philosophia priuatorum inutilis | 4.a | Præmia virtutum in republica proponenda | 52.b |
| Philosophiæ nulla uis inferri potest | 3.b | Præmia militum | 69.b |
| Philosophia aurei seculi iudex | 30.b | Præmia Senatorū | 81.a |
| Philosophi | 3.b | Præmiorum genera | eod |
| Philosophorum duplex genus | eod. | Præmia Senatorum Atheniensium | 82.a |
| Philosophorū in republica utilitas | 22.a | Præmia Senatoris quæ | 82.a |
| Philosophi qui respublicas gubernabāt. | 4.a | Præmia senator à Deo expectet | 82.b |
| Philosophi morum magistri | 24.a | | |
| Philosophis regnantibus respublica felix | 1.a | | |
| Philosophi qui reipublicæ utiles | 23.a | | |
| Philosophorum priuatorum mores | 22.b | | |

Præsta-

I N D E X

| | | | |
|---|-------|--|---------------|
| Præstantia reip. ex quo iudicari debet | 9.b | Quæ voluptates cæteris perniciosiores | 73.a |
| Principum uita lex populi | 58.a | Quæ uera pulchritudo | 75.b |
| Principes exēplo magisq; uitiis nocēt | 35.b | Quibus respublica abunda re debeat | 11.b |
| Principes leges conditas obseruent | 58.a | Quibus committenda sit respublica | 12.a |
| Priuari ciuis officium | 40.b | Qui sine philosophiā sapientes | 31.a |
| Prodigi | 61.b | Qui iustitiæ capaces | 55.b |
| Probatio se natorum | 79.a | Qui homines cōpetant cuiq; reipubl. | 6.a |
| Pro legibus non pro manibus pugandum est. | 57.b | Qui veri ciues in republica. | 39.b |
| Pro letarii | 79.b | Qui ad rempublicam regendam accersendi | 11.b |
| Pro uidentia quid | 46.b | Qui honoribus afficiendi sunt | 56.a |
| Pro uidentia quomodo fiat in homine | 47.a | Q. Tubero | 74.a |
| Pro uidentia humana in quo consistit | 47.a | Quomodo conseruetur respublica | 29.a |
| Pro uidentia cœlestis quō acquiratur | 47.a | Quomodo salua possit esse respub. | 59.a |
| Pro uidentia ab exemplis | 60.b | Quomodo uitæ genus eligendū sit | 78.a |
| Prudentia, quid | 43.a | Quot genera hominū in republica | 11.b |
| Prudens qui | 44.a | | |
| Prudentiæ origo | 43.b | | |
| Prudentia unde dicatur | eod.a | R | |
| Prudentia duplex | eod.b | Rationis uis duplex | 5.a |
| Prudentiæ magna uis | eod.a | Ratio præstantissimum donum Deorum | 7.b |
| Prudentia uirtutū omnium magistra | 45.a | Ratione nihil præstantius in homine | 2.b |
| Prudentiæ finis ueritas | 44.a | Ratio in homine perfecta Deus est | 2.b |
| Prudentiæ fontes | eod. | Ratio sine affectionibus languida | 5.a |
| Prudentiæ & sapientiæ differentia | 43.a | Ratio perfecta lex hominis est | 15.b |
| Prudens senator sit | 53.a | Ratio colendi Dei à sacerdotibus petenda | 54.a |
| Prudentiæ senatoriæ finis | 44.a | Regale imperium diuinitus institutū | 8.b |
| Prudentiæ comites | 45.a | Reges Deorum filii | 57.a |
| Pruscia | 68.b | Reges indigetes | 8.b |
| Puerilis institutio quæ sit | 24.b | Regis præstantia | 10.b |
| Pirrus epirotharum Rex | 73.b | Regis officium | 56. 15.b.39.a |
| | | Regis electio qualis esse debeat | 8.b |
| Q | | Regis & Tyranni differentia | 39.a |
| Quæ uandiu discendum | 32.a | Regis & populi discordia | 38.b |
| Quæ cauenda in constantia | 67.b | Regibus qui libenter parent | 6.b |
| Quales ciues sunt talis respublica | 7.a | Regum antiqua origo | 16.a |
| Quatenus credendum dictis aliorū | 48.a | Regum diuisio platonica | 6.a |
| Quæ amicorum causa facienda | 63.b | Regulus | 67.a |
| Quæ cauenda in liberalitate | 62.a | Rex qualis esse debet | 10.a |
| Quæ cauenda in patientia | 68.a | Rex ciuium & reipublicæ pater | 39.a |
| Quæ continentur sub prudentia | 43.b | Rex secundum leges imperans Deus est | 6.a |
| Quæ Democratia iusta | 34.a | Rex cur institutus | 39.a |
| Quæ fugienda in prudentia | 44.a | Rex unicus esto | 10.b |
| Quæ fugienda in securitate | 69.a | Religio quid | 53.b |
| Quæ fugienda in confidentia | 68.b | Religio conseruatrix reipublicæ | 54.b |
| Quæ fugienda magnifico | 62.a | Religionis mutatio periculosa | 47.b |
| Quæ fortem efficiant | 69.a | Religione Romana nihil syncerius | 55.b |
| Quæ in amicitia obseruanda | 63.b | | |
| Quæ in peregrinatione obseruanda | 26.b | | |
| Quæ seruanda liberalitate Senatori | 65.b | | |

Reipu-

I N D E X

| | | |
|---|--|-----------|
| Reipublicæ cura in educandis ciuib. 23.b | Senator unde dicatur | eod. |
| Reipublicæ cognitio Senatori necessaria 37.b. 38.a | Senatorum origo | eod. 2 |
| Rerū cognoscendarū triplex cognitio 27.a | Senatorial dignitas | 81.b |
| Rerumpublicarum tria genera 5.a | Senatores cur patres dicti | eod. b |
| Rerumpublicarum similitudo in familiis 5.b | Senatores à quibus eligendi sint | 36.a |
| Rerumpublicarū cōsideratio duplex 3.a | Senatores prudentes eligendi sunt | eod. |
| Respublica optima ex optimo genere uitæ cognoscitur 7.a | Senatori pfecto quatuor necessaria | 43.a |
| Respublicæ & agendo & contemplando reguntur 3.b | Senatus ex quibus instituendus | 16.b |
| Respublica Senatori cognoscenda 45.a | Senatores ab vno optimo sūt eligendū | 36.b |
| Respublica quid 4.b | Senatorum potestas | 10.b |
| Respublica optima quæ 11.a | Senatorum utilitas in republ. | 16.a |
| Rodiensiu lex de successione filiorū 19.a | Senator non Græcæ sed Latinæ vid est Romanæ sit religionis | 55.a |
| Romanorum monarchia 13.b | Senator falsam religionem habens Senator prohibendus | eod. |
| Romanorum respublica 10.a | Senator nobilis ciuis esse debet | 19.a |
| Romanorum origo infamis 19.b | Senator iustus sit | 55.b |
| Romanorum studia 28.b | Senator & prudēs & vir bonus idē sit | 52.a |
| Romæ quō Senatores eligebātur 35.a | Senator temperans sit | 71.b |
| Romæ in Senatoribus eligendis quæ considerabantur 35.a | Senator continens sit | 72.b |
| Romulus cur senatum elegerit 16.a | Senator cōcordiæ amans esse debet | 64.b |
| Romulus quot Senatores creauerit 36.b | Senator faber suæ fortunæ sit | 70.b |
| Romuli & Camilli comparatio 38.a | Senator sit sobrius | 73.b |
| S | Senator sanus sit | 74.b |
| Sacerdotum ordo 12.a | Senatores honorandi | 81.b |
| Sacerdotum officium eod. 46.a | Senatorū prudentia nihil perfectius | 16.b |
| Sacerdotum potestas 53.b | Senatores legum latores esse debent | 57.a |
| Sacerdotibus nihil sanctius 12.b | Senatoris officiu in deponēdis inimicitis | eod. 46.a |
| Sacerdotes reipublicæ præficiendi eod. | Senatoris officiu in consilio capiēdo | 50.a |
| Sacerdotes ex quibus creabantur 12.a.b | Senatoris officiu in circumspiciendis reipublice malis | 46.b |
| Salustius 72.b | Senatoris officium | 40.b |
| Sagax senator sit 48.b | Senatoris officium in iudiciis | 28.a |
| Saguntini 70.a | Senatoris officium in componendis seditionibus | 49.a |
| Sanguineus uel colericus senator sit 75.a | Senatoris officium in prouidendis reipublice malis | 47.a |
| Sapiens uir quomodo Deus 2.b | Senatoris officiu in seditionibus euellendis | 42.b |
| Sapiens respublica quomodo 20.b | Senator prudēs ex sentētia iudicatur | 51.a |
| Sapiētiae fundamētū educatio bona 23.a | Senatori uita beata ciuiū pposita | 17.a |
| Sapientia ex quo fonte manat 26.a | Senatoribus stultis respublica stulta | 20.b |
| Sapiētia uulgaris & quotidiana quæ 30.a | Senator medius inter regē & populū | 38.b |
| Sardanapalus 72.b | Senatorum amicitia | 64.a |
| Scipio Africanus 62.a | Senator quæ securitas amplectēda | 69.a |
| Scipionis continentia 72.a | Senatores pedarii | 51.a |
| Scipionis & Cæsaris comparatio 38.a | Senatus polonorum | 14.b |
| Scylurus Scyta 64.b | Securitas | 68.b |
| Senatus quid 16.b | | |
| Senator quid eod. | | |

Securitas

I N D E X

| | | |
|---|---|------|
| Securitas reipublicæ 69.a | Summum ius summa iniuria | 59.a |
| Securitas non abiicienda 65.a | Supplicationes in cogendo Senatu | 55.a |
| Senatoris ingenium 45.b | T | |
| Sententia 59.b | Taciturnitas | 48.a |
| Senes sententia dicenda valent eod. | Taxilis | 66.b |
| Sententiæ finis 51.a | Temperantia quid | 70.b |
| Senes sententia dicenda valent eod. | Temperantia ciuili felicitatis custos | 71.a |
| Sententiæ qualis esse debeat 5.b | Temperans & iusta respublica quō | 21.a |
| Sententiæ fucatae 5.a | Temperantiæ comites | 71.b |
| Sententia longa odiosa eod. b | Thesei & Solonis comparatio | 38.a |
| Sententiæ plurimum uincant 5.a | Theseus regnum ambire noluit | 33.b |
| Secula deprauata 30.b | Theopompus | 16.b |
| Seditio reipublicæ uenenum 42.a | T. Vespasianus | 62.a |
| Seditiones è republica exterminandæ eod. | Traiano senatus loco patris erat | 39.b |
| Seditionum causa 42.a | Tria de reipublice gubernatione certant | 6.b |
| Seditiones qua rōne exterminentur 42.a | Tria in omni re requiruntur | 16.b |
| Seditiosorum mores 52.a | Tria in omni republica requiruntur | 15.a |
| Sicilia Tyrannorum alumna 6.b | Tribuni insolentes reipublicæ fax | 42.b |
| Sextus Tarquinius 38.b | Tributa quomodo exigenda | 49.b |
| Sertorius 17.b | Triples uitæ genus | 7.b |
| Seruilius Isauricus 81.b | Tyrannus à rege quo dignoscatur | 5.b |
| Serui à reipublicæ administratione remouendi 11.a | Tyrannis multorum crudelior est quam unius | 37.b |
| Signa uirtute præditi hominis 32.a | Tyrannorum consuetudo in legibus ferendis | 57.b |
| Similes Deo homines quomodo 2.a | V | |
| Sine fortitudine Senator esse nō pōt 65.b | Valetudo | 74.b |
| Sine magistratu nō pōt stare respublica 15.a | Valetudinis cura | eod. |
| Sycophantia senatori fugienda 60.a | Varronis ætatum diuisio | 77.a |
| Syncerus debet esse senator eod. b | Veneri | 9.b |
| Sylla intemperans 35.b | Venatorum ciues | 17.b |
| Seleucus 58.a | Venatorum respublica | 15.a |
| Solitarius Senator non sit 31.b | Venatorum respublica quamobrem durescit | 15.a |
| Solonis lex contra ebrios 73.b | Venatorum consuetudo in eligendis magistratibus | 35.a |
| Solonis lex 58.a | Verecundia | 71.b |
| Sors 35.b | Verecundia quæ uitiosa | 72.a |
| Sors quæ bona 35.a | Vestis senatoria | 76.a |
| Sorte cur magistratus dentur 33.b | Veturia Romana | 17.b |
| Sorte sacerdos eligebatur 12.a | Vires senatoria | 76.a |
| Socrates & Diogenes mūdani ciues 3.b | Vires corporis | eod. |
| S. Stanislaus 68.b | Virtus in aduersis exultat | 65.a |
| Stratæ 78.b | Vitiis principum inficitur respublica | 33.a |
| Stemma quid 19.b | Vitia in liberalitate quæ | 61.b |
| Stemmata unde eod. | Vitia magnificorum | 62.b |
| Stilpo philosophus 3.b | Vitia magistratuum remp. corrumpunt | 9.a |
| Stoici 27.b | Suffragium apertum melius occulto | 34.b |
| Stoici quatenus imitandi 7.a | | |
| Stoicorū de misericordia sentētia 61.a | | |
| Stultos Deus non exaudit 2.b | | |
| Stultis gubernatoribus respublica perit 9.a | | |

Vite

I N D E X

| | | | |
|---------------------------------------|------|-------------------------|------|
| Vitæ humanæ misera conditio | 29.b | leat | 642. |
| Vitæ instituentæ ratio quadruplex | 8.a | Vulgus | 36.a |
| Vnus non aptus ad omnia | 11.a | X | |
| Voluptates honestæ & inhonestæ | 70.b | X Antippe Socratis uxor | 67.a |
| Vox senatoris | 51.b | Z | |
| Vfus amicitæ in republica quantum ua- | | Z Enonis fortitudo | 65.b |

F I N I S.

Errata Corrigenda.

| | | | | | |
|----------|--|-------------|-----------------------------------|---------------|------------|
| 1.b.31. | dum | cum | 66.a.35 | Item | ipse |
| 6.a.18. | q; | dele. q; | 66.b.35 | eo, lege post | sumus |
| 21.b.27 | similis | similis | 69.b.6 | ducitur | ducatur |
| 22.a.28 | distrabit | distrabit | 73.b.27 | vinum | vinum |
| 28.b.30 | Ojneas | Cjneas | 77.a.19 | γέροντες | χριστούς |
| 30.a.20 | Aristotelis | Aristotelis | 77.a.37 | χριστούς | γέροντες |
| 32 b.1 | Mulstabatur | Mulstabant | 79.a.14 | virtutibus | virtutibus |
| 40.a.38. | Dymestæ | Dynastæ | 81.b.7 | residebunt | residebunt |
| 41.b.4 | obineat | obineat | 81.b.23 | contingeat | contingat |
| 42.b.18 | Inueniuntur | Inuenientur | 82.a.10 | misit | misit |
| 44.a.37. | Si inuicem factionibus, & nulli amici distracti. Lege sic. Si inuicem amici, & nullis factionibus distracti. | | 82.a.25 | ciuibus | ciuibus |
| 48.b.7 | cautionibus: | cautionibus | In Marginibus errores corrigendi. | | |
| 49.a.26 | nequeant | nequeunt | | | |
| 52.a.32 | legesq; | legesq; | | | |
| 52.b.1 | aeri | acri | 68.b | vitator | uita tutor |
| 61.a.5 | omni | omnis | 73.a | Qui | que |
| 65.a.21 | perurbationib. | casibus | 78.a | fortuna | fortune |

R E G I S T R V M.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y.

Omnes sunt Duerniones,

V E N E T I I S.

A P V D I O R D A N V M Z I L E T T V M.

M D L X V I I I.